

Kooper
D-78

N. OSTROVSKIJ

Золотая гора
Курчатов

Н. ОСТРОВСКИЙ

Перевод-ДЖАНТОШЕВА К.

5-178
N. OSTROVSKIJ

Qotorqon: ÇANTOŞEV Q.

КАК ЗАКАЛЯЛАСЬ СТАЛЬ BOLOT QANTIP QURCUDU

Часть II

II wolyk

КИРГИЗСКОЕ ГОСУДАРСТВЕННОЕ ИЗДАТЕЛЬСТВО
ФРУНЗЕ 1940 КАЗАНЬ

QYRQJYZSTAN MAMLEKET BASMASY
FRUNZE 1940 QAZAN

Tyn ortosu. Aqarqь tramvaj özynyn talqalançan denesin alda qacan syjrer alьp ketti. Aj çansьz çarьçьp te-reze aldьna tьşyurьp turat. Yьdyn vaşqa velymyn çarьm qarapçьçьda salьp, aьdьn çolacь krovattьn ystynə kəçyl-tyr çavuu sьjaqtuu tьşyur turat. Stol ystyndegy lampanьn çarьçь tegerek volup avazurdun aldьnan kəçynət. Rita qarьçьca dnevnik depterine qarap təmən ynyldy.

24-maj, — dep anьn qarьndaşьnьn ucuu usu cijir etty.

Men, özumdyn kənylymdə qarajandardь çazuuça daçь kirıştim. Daçь voş onun. Bir çarьm aj etty, bir ooz səz da çazьlçan çoq. Bul sьjaqtuu qol yzğəndyk menen ke-lişyugə tuura da kelet.

Dnevnik ucyn qacan uvaçьt tavьlat? Mьna azьp tyn, men bolsom çazьp oturam. Uьqu qacat. Çoldoş Segal bolso Borvorduq Komitetke işke ketip çatat. Bul qavar vardь-çьvьzdь kənylsyždəndyret. Bizdin Lazar Aleksandrovic çarçь adam ele. Anьn dostuçьu vaarьvьz ucyn iri vajьp ekenin emi bildim. Alvette, Segal ketyy menen dijamat kruzogu daçь taramaq. Kece viz „atalьqqa alçandardьn“ çetışkendikterin tekşerdik ele. Anda guvkomoldun sekre-tarь Akim menen ucjot velymynyn vaşçьsь tyru suuq Tufta keidi. Bul vaarьn vilem dep təşyn qarqan sьlanço-rozdu kergym keləjt! Segal çadьrap çajnar turat. Anьn oquucusu Korçagin, partijanьn tarixi çənyndə Tuftanьn oozun appaq qyldь, vras bul eki aj uvaçьvьz tekke ket-pegen eken. İştin natьçasь uşundaj volup tursa, kycty çumçoodon kim ajnьsьn. Uqrança qarajanda, Zuxraj

Çooptuu redaktor — AŞUBAJEV Ç.

Tex. redaktor — SAGADEJEV Ş.

Çooptuu korrektor — SULAJMANOV S.

Çarьçьna çooptuu — ÇOROBAJEV Ç.

Библиотека Иркутского Фил. фа.
Андошин Якуи СССР
15 362

soqış okrugunun Osovyj otdeline qızmatqa etet eken. Al emnesi, bilbejm.

Lazar Aleksandroviç özynyn oquucusun maqıa tap-şırđı.

— Baştaqan işti ajaqtaqıya, orto çolqo toqtovoqıula. Sizge da Rita çana aqıa da, birinden birin yjrono turqan nerseler var. Boz bala ali da stixijadan avdan qutula elek. Tolqundaj tolquqan, qıjundaj epkindegen sezimderi menen çaqıaqtandıqtan, oşol sezimdin serpindisi anı keede ters burup ketip çatat. Men sizdi bilem Rita, siz aqıa çol kersetyp çolvaşçılıq qılıuqıa eñ ele ılaıyqısz. Çetişken-dikterge ee volıuıduzqıa tilekteşmin. Moskvaqıa maqıa qat çazuınu unıtrañız — der, Segal qoştoşur çatıp maqıa ajıtı.

Bygyn Borvordıq Komitet Solomenskiy rajkomunun çanı sekretarı qılıp Zarkıjdi çiberiptir. Men anı menen armıjada birge volqonmın...

Erteñ Dmitrij, Korcagındi alıp kelet. Dubavanı syretter etejyn. Orto vojıuu, ettyu, kuctyu kişi ele. Al, komsomol-ço on segizinci, partiyaqıa çıymancı çıldan mycö. Bul, çumıuşu oppozitsıyasına* qatışqandıqıa ycuñ guvkomol-don cıaqtılıqan uc adamdıñ birı. Anı oqutuı da çenil volqon çoq. Al surıolordu çaadıyp, köyüdy temadan cettetip, kın sajnı plandı yzgylykkö ucurata turqan. Menin ekinci oquucım Jureneva menen Dubavanıñ ara-sında ıjqı-tıjqı arvın boldı ele. Birinci koryşken kyny kesinde ele Oıganıñ ajaqtınan vaşına cejin qarap turup:

— Kijgen kijimiq çetişerlik emesqo kempir. Şımdı te-riden kijyu kerek, şpor, vudjonovka çana qılıc bolsun, antpesen emne çe valıq emessiq çe et emessiq.

Oıga da qarap qalqan çoq, men aqıratıuqıa tuura keldi. Dubava Korcagındin dosu korynet. Bygynkyge uşıl volor. Uqtoo kerek.

Kın çerdi qıjqalap turat. Vokzaldıñ ystyndegı koryre temirinin ısqıqtıqı qol kıjgyzet. ısqıqtan savırsızdanıp

carcaqtan adamdar koryronyn ystyne cıaqtıqı. Bular pas-sazır* emes ele. Koryre menen cıvar çalaq qıana temir çol rajonundaqtılar şaqtıa qarap eto turqan.

Çoqorqu vasqıctan Pavel Ritanı kordı. Rita pojezdqı andan erte kelip koryredon tömen tyşyp çatqan adam-dardı qarap turqan ele.

Ustinovıcten uc adım mındaı kelip Korcagin toqtodu. Rita anı vajdaqtan da çoq. Pavel anı, aıda qandaj, suq-tandıqı menen qaradı Rita çolduu bluzka, çenököj koryş jurka kijip, çumşaq xrom kırmösyn ijnine arta salıp turdu. Taranqıanqıa çatraqan cacı kıngö kıjgen veta qalqalap turat. Al vaşın çoqorqu ketyyp, kyndyn cıaqtılışınan közyn qıvıñdatıp turdu. Korcagin özynyn dosına çana muqalimine birinci çolu uşundaj köz menen qaradı da, Rita guvkomdun vıurosuna mycö qıana emes... degen oj vaşına birinci çolu kele qaldı. Bıroq özyn özy uşıl „kynölyu“ oıdun ucırunıa qarınaj alıp, ujalqan-daj, Ritanı qajrıldı.

— Men seni bir saattan veri qarap turdım, sen volson meni korböysın. Ketyuge uvaqıt boldı, pojezd da turat — dedi Korcagin.

Eköo qızmatkerler perıonqo eto turqan çerge kelıştı.

Kece guvkom özynyn ökyly qılıp Ritanı ujezdık kon-ferentsıjanıñ birine daşındaqtan. Aqıa çardamcı qılıp Korcagındi verişken. Bygyn eköo pojezdqıa oturuu kerek, bul oşoj mildet emes ele. Sejrek çyre turqan pojezddar-qıa oturqızar uvaqtında vokzal qudıretı kuctyu veş adam-qıa etyp, posadkomdun ruqsat qıaqtazı volmojunca per-ronqo cıaqtıuqıa ec kimdin uquqtı çoq ele. Kıryucy çana cıaqtıucu eşikterdin vaarı komıssıjanıñ tosuucu otrjadı menen tosulqan. Pojezdın ici adam menen çıq toıqon, bul pojezd ketyuge umtulqandardıñ ondon birin qıana atad vatırat. Qoqusunan kelyucy pojezdı kytyp, kynden

* Passazir — çolooocular.

kyn kytur çatuunu ec kim qaalaıajıt. Kөгөргөн көк va-
гондо çetuygө areket qыльp, miңdegen adam ötkөeldy
şьqар kytuyde. Al kynderde vokzal arqasъzдыqta ele,
keede iş muştı şuuqа cejin varuucu.

Pavel menen Rita qandaj da bolso pergonşo сьşuunun
areketin qыльştь.

Bardьq çoldu çana сьşьp kete turşan eşikti bilgendik-
ten, Pavel özynyn çoldoşun eercitip wagaz veruуcy eşikten
pergonşo сьqь. Arañ degende №4 vagonşo kelişti.
Vagondun eşiginin aldьnda, ььşqтан vorşuldаньp terdegen
cekist, kyylengen көrcylykty arañ toqtotup:

— Vagon сьq tolşon, vagondun vuferine çana ystynө
prikaz vojunca ec kimdi сьşarşajьz dedim şo, — dep,
sözyn necen iret qajtalар turat.

Ань, quturşandaj el çөөлөр, tertyncy nomerlyy vagon-
şo posadkom taravьnan berilgen biletterdi murduna tyr-
tur çatьşat. Ar bir vagondun aldьnda acuuluu sөгyşyyler,
qьşqььqтар, tyrtuşyyler. Bul rojezdşa qadimki tartip vo-
junca otura albastьqьna Paveldin көzy çetti, viroq bul
rojezd menen ketуy ötө zarьl, antpese konferentsija vol-
voj qalmaq.

Ritanь cetke саqььp сьşьp, özynyn areket qыла tur-
şan planь menen taаньşьrdь: al vagonşo kirip, terezegin
acьp, anan Ritanь özynө tartьp almaq. Antpese ec nerse
сьqmaq emes.

— Kele, vulşaarь kыrmөңdy maqşa ber, vul kыrmө var-
дыq mandattan arьşьşaaq.

Pavel Ritanь vulşaarь kыrmөsyn kijdi, kыrmөnyn сөп-
tөгynө өзynyn nagаньн salды, viroq quulanьp nagандьн
savь menen voosun сөntektөн сьşarşьp qojdu. Sumkasь
menen vujumdarьn Ritaşa taştar, vagonşo qarata çөne-
dy. Bъbaa qыльp turvastan ele passazirlerdi сьşa tyrtur,
vagondun eşigindegi temirdi qарmadь.

— Oj, çoldoş, qajda varasьn?

Pavel çaraldaş vojluu cekistke çalt qaraj salды da:

— Men okrugdun Osoвьj otdelinenmin. Eldin vardьşь
posadkomdun bileti menen oturşuzulşanь, mьna oşonu
azь tekşereviz — dep өзyn сьn ele polnomociasь var
ekendigine şek aldьvşaqьdaj yn menen syjledy.

Cekist anьn сөntөгyn qarар, çeñi menen mandaj terin
syrtur qajдыger yn menen:

— Mөşlin, eger kire alsan tekşer — dedi.

Qolu menen çulqular, ijni menen çөөлөр qaj bir çerde
muştumdu da çumşar kee vурөөнyn ijnine asьla qальp,
keesinin qolunan tartьp kee çerde ystynky taqtajды qar-
maj qальp, mөndyrdej çaaşan sөгyylerdy uşur oturup,
eldym-taldьm degende Pavel vagondun oitosuna çetti.

Ystyrten tyşur kele çatьp bir semiz ajaldьn tizesin butu
menen vasьp alşanda:

— Şajtan seni qajda alьp varatat, qarşьş tijgir! — dep
vaqььp qojо verdi.

Bul ajal eki butunun arasьna maj qujuucu celekti qь-
şьp өзynyn çeti pud denesin temөnky polkanьn cetine
zorşo sьşьrdь. Buşa oşşoşon celekter, jaşcikter, korzi-
nalar vardьq polkalarda turdu. Vagondo dem aluuşa da
mьmkynсylyk çoq ele.

Ajaldьn tildegen sөzynө qarata:

— Grazdanka, biletiñizdi көrsөtynyz? — dep Pavel
suradı.

— Emne? — dep, vajaşь ajal kыtrөгөн kontrolşorşo
aqьrajды.

En ystynky polkadan vireөнyn „çardamkectin“ vaşь
salaңdar turdu, al vaş qoşur tartqan yn menen:

— Vaşka, vul qajdan kele qalşan emeñ? „Evvaşaqь“
vara turşan putşovkanь ber, — dedi.

Dal Korçagindin ystynө vireө pajda volo qaldь, vul ça-
naşь Vaşka degen voluu kerek. Mosqool çigit, көkyre-
gyn çyn vasqan, Korçagindi buşaca tiktep tura qaldь da:

— Emne ycyn ajalşa tijşesin? Saşa qandaj bilek ke-
rek? — dedi.

Bəjaqqə qaptaıdacaq polkadan tət kişinin vutu salağ-
dejt. Bul vuttun qoçoıundarı qucaqtaşır, qızuu tyrdə kyn
qarama cəqır oturuşat. Bul çerde temir çoldoşu kəty
kərgən dep, çurt qurutqan uuru kompaniyasə vərəçat-
qandəq kəryunp turat. Biroq alar menen cətyşır otu-
ruşca usəqət çoq. Ritanə vagonço oturçuzuu kerek.

— Bul kimdin jaşcığı? — dep, terezede turqan çətyac
jaşcığı kərsətyp orto çəşar qalçan temir çolcudan
Korcagın suradı.

— Tətigi oturqan qızdəq, — dep, al kişi kyren vajraq-
can çoon baltarıuunu kərsəty.

Terezəni acuu kerek ele. Jaşcık çolto qəlyp turdu. Anə
aləp qojuşca çer çoq voluucu. Pavel jaşcığı qoluna al-
də də, əjdəky polkada oturqan jaşcığın eesine vərđi.

— Grazdanka, bir minutaçca qarmaj turuduzcu, men te-
rezəni acam.

— Sen emne coocun kişinin vujumuna tjesiñ! — dep,
Korcagın jaşcığı aləp tizesinə qojo qoçqondo, vajaçy voz
çalraq murun qız əlyəndaj vaştadı.

— Motka, məncaıy cuu kətergən bul emne degen
grazdenin? — dep, vajaçy qız çardam suraçqandaj çəly-
dəcəlyna qaradı.

Al polkadan qozqolvoj, sandal kijgen vutu menen Pa-
veldi teep:

— Oj, ıçyraqan tazı Murduñdu yjləp qartəy qo' o elek-
te kəzymə kəryunvoj çoçqoll — dedi.

Pavel uncuqraj jaşcığı arqasəna qojdu. Erdin tiş-
tendi də, terezəni açtı.

— Çoldoş, kiçine səjlyəşy — dep, Pavel temir çolcu-
dan surandı.

Orundu voçotup, kimdindir celegin çolaştəlyp, səçy-
lyp vəgər terezəge turdu. Rita vagonçun çəlynda turdu
ele, qolundaçy sumkasəni Pavelge vərə saldı. Sumkasəni
celegin vutunə arasəna qojup oturqan əjaldəni aldəna
qojo qojup, daroo tənən əñkəjip Ritanə qoldon aləp,

əzyne qaraj tarttı, tosup turqan qızly armejts tartiptin
bul vızuluşun vajqar, tosqolduq qəlyuşca ylgırgəncə
Rita vagonço kirip da keldi. Şamdaçaj emes qızly ar-
mejtske kynk etip tildəp terezeden oolaqtoodon vaşca ec
nerse qalvadı. Ritanəni vagonço kirip kelişin, oturqan
qızly qulaqtar (meşocnikter), kyryldəşyp alaçtooo menen
qarşı aləştı, alardəni kyryldəşynən Rita ıñçajıszdanəp,
coçuj vaştadı. Anəni turup turuşca da ordu volvodu
çoçıqı polkanəni temirin qarmar, tənənky polkanəni
qəlynda turdu. Tuş taraptan səgyngən yn uçulət. Ysty-
tən ıñ qoçur yndyy neme:

— Bul onvoçur əzy kirip aləp, arənan daçy ıñ qızly
sujrə kelgenin qaracə — dedi.

Kimdir vıroo:

— Motka, eki kəzyunp arasənan ot cəçytsa — dep
ystytən kynk etti.

Bəjaçy qız çətyac jaşcığın Korcagındin tənəsənə qojo
qojuşca ıñçajlandı. Əjlanasəni vərđəçy coocun, uat-
səz çyzy qaralar. Ritanəni bul çerde volup qəlyşəna əkyn-
dy, ıñçajısz voldu, volvoso... vıroq qandaj da volso çaj-
lanışuu kerek voldu.

— Grazdanin, etə turqan çerdegi meşoginızdı aləlyz-
cə, bul çoldoş turup tursun — dep, vajaçy Motka dep
atəqançca qaradı, vıroq uşundaj ıñ çaman səz menen
çoçun alçanda, Korcagındin kyvəgən çeri kyl volup ket-
ti. Oñ çaqıy qəşəni ysty saçylyşy oçurp da ketti.

— Toçto şermende, sen munu yçyn maçca daçy çoor
vərsiñ, — dep xuligançca ajttı da əzyn əzy arad toçtot-
tu, vıroq dal oçol çerde ele Korcagındi vıroo vutu menen
vaşəna soçur qaldı.

— Vaska, cekesine kekilik ottotsoñ — dep, tuş-tuştan
qəlydaçan kylkylər cəçtı.

Paveldin uzaqtan vəri icine saçtar turqanə səlyna cəç-
tı, al daçym uşundaj ucurlarda etə əkyt çana qara myr-
təs volup keteer ele.

— Bul emne siler, çyzy qara soodagerler, masqara çylyňar kelebi? — der Pavel 1p etip ekinci polkaca 1rt1p çylyňar qaldyda Motkany keltirip turup, tumşuqqa airsoqtu. Urtanda da uşundaj kyc menen urdu, al soodager temenky el ete turqan çerge w1p1r air1e1nyn ystyn1e sulap tyşty.

— Tyşkyle polkadan, çyzy qaralar, ç1n ele litti atqanqaj atp taştajman! — der, Korcagin nagan1n tert1e1nyn k1z ald1na bulqalar, çindengendej waçyga waştady.

1ş tap-taq1r waşqaca solo waştady. Pavelge biree qol sala turqan wolso, atuuçta qam1n1p turqan Rita ete saçtyç menen wajqar turdu. Ystynky polka wat ele tazalandy. Bajaçty şymşyk kompanija wagondun qonşulaç bir w1lymyn1e wat ele kire qaç1p ketti.

Pavel woş orunçta Ritany oturçuzup, açta ş1w1rady:

— Sen uşul çerge otura tur, men bulard1n çazas1n q1luna berejin — dedi.

Rita any toçtotup:

— Oçolor menen daçty muştaşas1n1w1?

— Çoç, men az1r ele qajta kelem — der ç1watt1.

Tereze daçty açyç ele, tereze arç1luu Pavel perronçto daçty çyçty. Bir nece minuta 1tk1g1p al UTCK¹ Burmejster stoluna wardy, al 1zynyn murunçu nasalnigi wolo turqan. Lat1ş anyn sezyn ete k1nyl qojup uqtu da, wagond1çularçdy wyt tyşyruyge çana alard1n dokumentterin tekşeryuçge w1jruç w1rdi.

— Pojezdçta et oturqanca ele wagonçto q1z1 qulaçtar tolup qalat dew1dim wele, — der Burmejster qaçqaj waştady.

On saçty cekisten quralqan otrjad wagondu dyra1t1p woşoto waştady. Pavel qadimki adaty wojunca wytyn pojezdçdy tekşeryuçge qol qaw1ş q1w1şt1. Pavel Cekadan ketkenden kijin da 1zynyn quraulary menen wajlan1ş1n yz-

¹ Temir çol cekas1n1n waşqartmas1.

gen enes, UTCK1n çaçtar Allektivinin sekretary w1lup turqajda eçen sonun komsonçl myç1leryn ç1bergen woluuçu Tekşeryuny wytyrup, Pawl qajta Ritaçta keldi. Wagondun içi komandirokçta w1l1uçu çana q1z1 armejster saçqtuu passazirler menen ç1ç toldu.

Yçynçy jarustaçty turçta çana Rita yçyn bir orun qalyçty qalçtan1n1n arçdyçty taçnyçan gazetalar menen ç1ç b1du.

— Eçteme emes, epter wat1şaw1z, — dedi Rita.

Pojezd çyç1e waştady.

Teezenin arçy ç1ç1ndaçty meşoktorçun ystynçde oturqan, w1jaçty açal ala w1rdi.

— Manka, men1 w1donum qajda? — der w1jaçty1n1n yny 1aç ete tyşty.

Ç1ç1ndaçty arçmdard1n taçnyçtary menen tosulqan kicine açyçqa Pael menen Rita oturup w1ş1p1r, çan1 çana w1lup 1tk1n k1y1syz oqujansy esterine w1ş1şana menen alman1 aralaşç1p qoş ç1açtar çep çat1şt1.

Pojezd arç1n çana q1w1lyç1p ç1luuda. Çyçy k1p, şald1raçan wagondor, qurçtaç qarşyttaryn çyçyçdat1p, t1nç ç1ç solquçduçdu. Qara qoçqul k1gulytyr keç w1lgisi wagondu q1ç1ans1jt. Anyn arçnyan açyç terezeden qaraçty tyn t1şy. Wagondun içi qaraçty.

Çalyçan Rita, waş1n sumkas1na qojup, yçyç1p da ketti Pawl w1lso papiros tart1p, polkan1n cetinde wutun salandaç qojup oturat. Al ajawaj çarçaqan, w1roç çatuuçta çaj q, salç1n awa terezeden kelip turat. Şalaçtar q1jnyçodun Rita oç1onup ketti da, Paweldin papirosunun ot w1jqady, Rita qarap turup, „al dal uşul qalyw1 menenç atqanca da otura w1ret. Alwette, men1 q1spr1jnyç deni açyç“, — der oçlodu.

— 1doş Korcagin! Burzuazijalyç adatt1 qojup, çat1p es w1w1z — der Rita tamaşalaj syçledy.

Pawl Rita menen qatar çatt1 da taçnyçan ajaçtyn sunup keşy.

— Ertenki çumuş cactar көр, uqta tentek — деп анын ішеніctyy қолу келіп қурауын қусақтағанда бетіне анын сасы тийіп турғаннан Павелсізип түлду.

Pavel үсын Rita бир қо тілbes бiлiт сьjaqtuu болуп ту-
juluucu. Al, мақсаттаş аьқ çoldoşu, қураусу çана çajasь
çolbaşçьсь, oşondoј वोto da al ajal ele. Al munu birinci
iret көpyрөde турғанди sezgen, oşolduqtan анын қусақ-
тағаны çyрөgyn тырсылетyp қақтырды. Дajdadьr, алыь эмes,
eki demdin бир çerdei сьqьр çатқаны вajқар, анын erdi
қajdadьr çақьн ele çerde ekenin sezđ. Анын erdinn çа-
қьндьqь, oşol çақьн erindі tavuuqta imtulttu. Bирođ sul
umtuluştu өз erkin özy басuu менен çoқ қьldь.

Rita Paveldin sul sezimderin аildi да қараңqьда ақь-
гьн çана çьlmajьр qoğu. Rita қураньтуу syjьsyууу да,
syjьsyудen аьнлуu қoқьнуucun да вaşьан өtkөргөi. Al
өzynyn аşьqьтьqьн eki болşevikke берge. Oşol өлөөny
тед ақтардың оқу алған. Biri—дөөdeј өлqoп қарьвас
қajраттуu көмөrig, берkinisi वोiso—çарqьтаған çадарь
çаş çigit болуucu.

Solқuldaqtan pojezd Paveldi tezinen төçetip қусақь-
на аldь. Ань erтед менен çана паровоздн вaқьтьqь
oқьottu.

Rita өзynyn вөлмөсьнө kec қajтуucu boldu. Аnda-санда
acuuуu дептеринин бетине даqь бир неce қьсқар çазулар
pajда boldu.

11-avgusta.

Çubkonferentsija bytty. Akim, Mixajil çana асқаларь
Xarkovдоқу çалрь Ukrainianьқь konferentsijaqja kьsti. Bar-
дьqьiştin tetigi маqja çykteldy. Dubava менен Pьel Çub-
komqo mandat алысть. Pecjorskij rajkomolunun kretарь
қьльр çивergenden берi, Dmitrij keckisin oқuuqja өlyууу
qoğu. Çumuştu ysty-ystьne вere берişti. Paveldi oқuu-
qja ьнтasь var, бирoқ çe менin қolum тьjәej қалат, ань
бир çақьда çumşар çивerişet. Temir çoldoşu iştin urcu-

çанqь вajланьştuu аларда даjьма mobilizatsija. Zarkij
kece пaқьa кeldi, ьraazь эмes, antkeni— анын вайдарьн
viz алп qoğuq, özyvьzge да ең зарьl керек ele dejt.

23-avgusta.

Byгyn, koridor менен ketip вара çатьр қарасам—iş
вaşьquucunун еşiginin алдыңда Pankratov, Korçagin çана
бир çoçун eme турат. Çақьндadьm. Uqsam—Pavel syj-
лөp çat:

„Oва, anda uşundaj бир tipter oturat— атуuqja oqtu да
ajаqьн kelbejt“. „Siler vizdin вьjьruqтарьвьzqja ақьнар çoқ.
Bul erdin qoçoјunu қajdiger бир komsomoldor эмes,“
„Zellskom“ deşet. Alardьn тыу суuq, туuqандар... Мьна,
көrcь mitelerdin қajда вaгьр oturqаны!“

Tandalma segyylerdy да uqtum. Pankratov meni вaj-
қaj oјup, Paveldi тыrtyp qoğu. Al çalt бурулup meni
көre qoğu да qumsara тыştь. Meni tikter қаравастан да-
roo өнөp ketti. Ань emi мен көркө cejin көрөejмьн.
Antkeni— мен ec kimdin segyşкөнyn kecivесimdi билет.

27-avgusta.

Çивьq вjuro boldu. Aval қьjьндар вара çatat. Азыр вaгь-
дьарьн toлуq çазалвajмьн—çazuuqja да वोivojt. Akim
uzejden қараланqьндaj болуп кeldi. Кеce азьqь tylyk çal-
qьн pojezddi Teterevde даqь қулатьртьr. Bardьqь ele
yzydy болуп қалқан сьjaqtuu, tegi sul çazuunu таştaj-
мь qo. Korçagindi кьтyp oturqанмьн. Ань көрдьм—
Zarkij менен веş adamьн kommunasьн тызyp çатьşat.

Rita kyndьz masterskoјdun telefonuna Paveldi çақььр
алыь, kec қурун वोş вoлoгyn syjлөp, çalá iştelgen tema:
„Pарiz kommunasьньн қулаşьньн seвevi“ çөnynde сavaqь
аьşqtoону аjтть.

Кec қурун Tegerek—Universitetтин еşigi алдыңа тура
қальр, Pavel өөde қарadь. Ritanьн terezesi çарьq. Qadim-
kişindeј tepkic менен çyгьyp сьqь да, муştumu менен
өşikti тьqьldатьр, çooptu кьтyp турбастан kirip вardь.

Çigitterdin birөө da, çatmaq tursun oturbaş turğan Ritañ keremetinde bir vojenñy çatat. Tarancasñ, sumkasñ qızñ cıdızduu şarkasñ stol ystynde turat. Qatarında an, sıñta qıcaqtar Rita oturat. Alar emne çenyndödyr qızñı syjleşyp çatqan eken. Pavelge qarata Rita özynyn qıvabyctıu cızyn surdu.

Qızqan qıcaqtan voşor, askerce kijingen eede boldu.

— Pavel menen amandaşyp çatyp, Rita:

— Тааныşыр çojunuzдар, bul... dedi.

— David Ustinovic, — dep, askerce kijingen çөнөкөjlyk menen Korcagindın çolun qısa, çartmar көрөştü.

— Asmandan тышкөн qardaј volup çajdan keldin? — dep Rita kyldy.

Korcagin syjwögөndөј çana çol çartmaştı.

Paveldin көzynөн ot çatıldı. Daviddin çolunda çarçadan tertөө ekenin vajçooço ygyrdy.

Rita birdeme dejin degende Pavel sözdy çulup alıp:

— Men wugyn pristanda otun tyşyremyn, meni kytresyn dep çygyrup keldim ele. Anñ ystyne yjunde mejmanñ var eken. Qana, men kettim, төмөн çaqta valdar dı kytur turat — dedi.

Pavel, şыр etip kirip kelgen volso dal oşondoј eşikten an көzdөн çajm voldu. Terkiç menen tez tyşur vara çatqan tavşş usııdu. Tөmөnkü eşik dyñk ekeni bilindi. Tьñctandь.

Emne iş volçonduçına tyşyne alşaj oturşan Davıdça qarar Rita:

— Qandajdyr, anñ көңyly çaj emes volso kerek — dedi.

... Tөmөн, көрүгөнyn алдында, çalıwettyu көөдөsyөн tereñ dem alçandaj volup, ottun çырьндарыñ алтындај çытыдатыр çarovoz turat. Qырьндар çытылдар, алş-çaus volçonдој tytyn arasьna kirip çoç volup өçyp çatat.

Pavel көрүгөнyn çыçасына syjөнyp, strelkadaşь eskertkiç fonardьñ vylvyldөгөн tyrdy otun çarar, көzyn sytup çaldь.

„Das ele tyşynyksyz. çoldoş Korcagin, Ritañ kyjөөsynyn vardьşь saçta çandajca çatuu tijdi? Çe kyjөөm çoç de çacandьr saçta ajttь vele? Maaqul, kyjөөm var dep arjan ele volsun, çana, anda emne volmoçu? Emne ycyn ei çьjnala çaldьñ? Siz oļooçu emes veleniz, çьm-vaituu çoldoşum, idejalьq dostuqtan vaşqa ec nersem çoç dep? Çntip emi munu unuta çaldьñьz? bja? Eger bul eri vobj çalsacь? David Ustinovic bir tuuçanь çe daşь bir akeri çьçar... Anda sen ьşь çoç birөөge çaralançanь ezyñ daşь tañ çalarsьñ. Anda, sen daşь erkekerdın rasьndaşь oñvoçonduñ vırişñ. Bir tuuçanь çenyndөvilyyge volot. Mejli bir tuuçanь çe akeleri ele volsur çana, anda sen munu menen açta emne çenyndө ajtmacьşьñ? Çoç, anьqьna emi mьñdan anь varajşьñ!“ dep Korcagin өзyn özy çaqşьqtar suroo verdi.

Oјd gudoktun vaçьşьşь yzur ketti.

„Ke voluptur, yjge ketyyge uvaçьt, uşuncalьq vaş çatьnanьñ çetışet“.

Solmenkege (çumuşular turşan temir çol rajonu uşunaj dep atala turşan) veşөө virigip kicinekej kommun çuruştu. Alar — Zarkij, Pavel, çıvabyctıu aç çyzyduy ex Klavicek, Okunev Nikolaj“ depo komsomoldorun sekretarь* Stjora Artjuxin — temir çol Cekasьññ agen, bul çaqьnda ele ortoco remonttun katjölçigi voluçu.

Kmnata таар альştı. Yc kyny çumuştan kijin kelişip komatasьñ şьvar, açartьr, çuuştu. Qaçьr-çikirdi çaqalar alь çьşьşqanda çanьndaşь çonşularь өrt çьçqandaj çoclaştı. Krovat çasaştı, çalьbraqtardan tьşьr meşoktoron matras çasaştı, tertyncy kyny Petrovskijdin portretimenen çoozdop, çoñ kartanь asьr taştaçanda, yjdyn ici ol tijgizilwegen aqtьq menen çaltьrap çaldь.

Ei terezenin ortosundaşь polkaçta kitepti too çьşьr yjy taştaşqan, eki jaşcikti karton menen çaptaşqan — al stularь. Andan çoçuraaq jaşcik — şkaç. Komnatanьñ

ortosunda kommunhozdon alyp kelgen suknozuz silliard. Bul kyndyzy stol, tynkysyn Klavicektin krovaty. Bi çerге ezderynyn mylktöryn daqy alyp kelişti. Saraadar lavicek vardyq volqon bujumdardyn tizmesin tizip, tamon vooruna ilmekci volqondo, dostuq menen çalpy qarçysqyçqandaqtan ilinbej'qaldy. Kommnatanyn icindeginin ardyqy çalpylyqy volup esepeldi. Ajlyq aqy, rojok, qqustan kelgen rozьkalarдын vardyqyn — ten velysty. Çeç mylk volup çalqyç çana çaraqtar qaldy. Kommunarly çalpy bir tavьştan: çeke mylk çonundygy zakondu vuzutu çana çoldoştoronun işenciligin alysaqan kommuna mycoy kommunadan сыqsyn dep toqtom сыqарысты. Okunevmenen Klavicek, yjden da сыqарысын — dep qoşyştu.

Kommunanyn асылына qarata rajonduq kommol-dordun vardyq aktivderi coşuldu. Qoşulıç qoodon соң samovar surar kelişip çaj çajnatyсты, çajça jardyq saqtaqan çanttarın сыqым qylyсты. Çaj icip vytänden kijin:

Bizdin vardyq turmuş oor emgek,
Dyjnөгө ceksiz ças toçylğon,
Biroq volo çatmaq
Bolocoq keryngon.

Tameki fabrikasynan kelgen Talja dirizorluq ыldy. Başyna vajlanqan çooluqu saat bir çaqьна qyçqarqy, көzy qadimki tentek valаныqьndaj. Çaqьndaşыр çajtoçto ec kimdin ыntajь kelbedi. Talja Lagutinанын kylyksyerik-siz eriterlik. Dyjnony çarqьrata turqan ças ömyrdynqьrdaly — on segizde. Qaş çaqьp, көz qьсыр belgi qьlajndaj qolun çajtoçu ketergende sozolonqon suluu yny di keteylet:

— Bizdin ыр çarq ajlanыр sozolonqun,
Çer betine bizdin tuu ызыlat,
Al kyjğendaj daqь volmoq qьp qьзыl,
Ot ыjajtuu bizdin çan da qьзыnat.

Tьnc kesöny birin biri çaqьçьsuu menen oçajoturpek taraşty.

Zarkelefonoqo qolun sundu.

— Bar aqьyn, ecteme uşulvaj çatat — dep, ketörydky menen çoortuu sekretardyn yjynө çьq toçqon komsolidoroqo qarady.

Yjden bir azyraaq vasancalaşty.

— A uşur çatam. A, sensiqlil Oova, azyr kyn tar-tibi? Dy ele vajaqь pristandan otun taşuu. Emne? Çoq, ec çaj çiberilgen çoq. Mьnda. Çaqьraçьny? Maaqul.

Zarköөmөjyn Korçaginge ijsençetip çaqьrdy da:

— Şi, çoldoş Ustinovic — dep, trubkanь verdі. — Men seni ç dep oçlodum ele. Men keçinde voşmun. Kelgin. Bir tuanym bir çaqьda ketip vara çatp, kelip çalyrtьr, eki çan veri көryşpөгөн elek.

Bir taçan!

Pavanyn sezyn uqqaн çoq. Vajaqь tynky көryğonyn ystyn turqandaqьsy esine tyşty. Oova, auyyn vаğьr arada salqьndьqь өrttө kerek. Syjyşyy degen көp тыncьlyqь çana çajdьny da alyp kelet. Biroq oşonu emi leşe turqan uvaqьtrь?

Trubkanyn icindegi yn:

— Ça emne boldu, menin sezymdy uqraj çatasьny?

— oq, çoq, men uşur çatam. Çaqьşь volot. Bjuurodon kijin

Trubkanь qojdu.

Alus stoldun cetin çarqar, anyн көzyne tike qarady da: — Balkim, mьndan aly men senin yjynө kele alyas-мы — dedi.

Untip ajtarь menen Ritanyn kirpigi tikelengenin көrc. Anyн çaqьndaşь varaq çaqьazdьn beti menen çy-gyryyn toqtotup, depterдин ystynө qьjмысыз çattь.

— Emne ycyn?

— Bir saat uvaqьt tavuu da qьyn volup vara çatat.

Kynder qyjandap vara çatqanyn özyn da ailesi Ajanьc-
tuu, biroq amal qanca, taştooqo tuura kelet..

Aqьrь sөzdөgө cejin тыһар, еп аqьrь slyn көр
qatuu emestigin sezdi.

„Emne усун çatqьcьcaq ајlantqansьjsьн? Dek, таq
сүгөккө мүштооqо еrdiginдин кемдиги!“ Pavel tiqtuuluq
menen uzatьp ајta vaһtadь:

— Мындан бөлөк, саqа алда qacan ајtajьн еgenim,
men seni sөзүнө тыһнөмөјmyn. Segal menen qиcтан-
даqьньн vardьcь vaһymda, seni menen оqudadьm-
dan ec nerse чоq. Senin оqutqанындь taldoсyn ар
dajьm Tokarevqa da vardьm. Menin vaһym иэ аlvaјt.
Sen meelyyгөөк бирөөny аluud kerek,— dedi.

Ritanьн өтө көһул qojur qараqан көз qараqан çalt
burulup ketti. Qьzьca qajta qajьrьvasьн bildirgende padan
tuura:

— Мына, demek, sen екөөвүз иваqьтть воһ көрвөө
degen kelip сьqат — деп, sөзүнүн аqьrьна сьqajьlөdy.

Stuldu vutu menen сьldьгьр өөдө турду, өөдөн тө-
мөн апын сьldьгьтан vaһьн, lamраньн çatьcьne ulam
qиварqан vetin qaradь. Şarkasьн kijdi.

— Qanteviz, qoş, çoldoş Rita. Bir dalaј kьnn веri
vaһьндь qatьrqаныма өзүм да өкүнөm. Daroqana
ajtuu kerek ele. Al menin ајьвьm.

Rita çenekej qolon sunqandan kijin kьtylөgeпerden
syjьestьkty sezgende munu qana ајttь:

— Pavel men seni ајьrtavaјmьн. Men өзүм саа ty
şyndьrө аlvaqьqandan kijin emne болору тыһынктыу, аken
E tьnky sөzdy иcтuuca emgek sinirirtirmin.

Aјeдь алда qanca оор şilteldi. Eşikti аqьrьн qanavaһьz
сьqaravaј çарть. Tөmөнкү еşikke vaһьр toqtop тура да,
daqь vaһьр syjөşyygө мүmkьnvь?.. Emne усун? Emek

daqь бир көгдysy kelbegen sөz menen vetke urdurulьp
qajra daqь usul çerge kelip turuu усуньvь? Çоq.

Çoldun vytken çerinde caldьvaгь сьqқан vagonдun,

оту еcken паровоздордун вејити көвөјdy. Анqьгар воһ
турqан sklada, борошо ајдаqаныьр şamal тырьндь kijrip
çatat.

Şaardьн ајlanasьнда volso, toqojluu çalqьz ајаq çol
menen, tereп, qoolor menen çьrtьcь Orликтin vandasь çaң
salьp urup сүгөt. Kyndьzy oşol aradaqь xutorlorqo, val celek
ornotulqan toqojlorqo еdyттөşyp, тьnkьsyn сьlançа sөјlor
çolqo сьqьşьр qандuu тырмаqтарь менен dit vaqьcь
çumuştardь vьtyгyp qalqancьqтарьна qajra kirip ketişet.

Temir çoldor vuzulup necen volot attar qьjradь. Camьn-
dьca ајlanьр vagonдор ta'qalandь, ијquluu adam çasaqan
pandaј vьcьjdь, qan menen toruraq qьmvattuu danqа
aralaşьtь.

Bandalar тыnc çatqan voluştuq orundarqа çavuul ça-
saşьtь. Yrkken тајlaqtaj volup, qoşqon тоoqtor көçөлөрдөн
сүгьrdь. Tarsьldaqan мыльq yндөry дуuldadь. Voluştuq
sovettin аq yjьнөн сьqқан мыльq yндөry, qиuraqan
сьqactьн vutaqtарь ајаq astьнда qacьrap sьnqan sьjaq-
танat. Banditter semiz attardь минip альр duu qojdurup
ајьldardь аралај çарр qolqo тыşкен adamdardь ojuuda.
Adamдь otun çарqандај qana çavьşat. Çanda qьnө оq
сьqarьşat — patronдорун ајаşat.

Qандај ьdam kelgen volso, dal oşondoј көzdөн qajьm
voluştu. Qajda volso da vandaldьн иcтuuсu qulaqtарь
keryycь kezdeşь var. Al kezdeг voluştuq sovettin аq
yjьн, portordun qoroosu, qulaqtardьн yjь — taraptan teşе-
tikteşet. Мына usьndan tigi qalьн toqojdu көzdөј көzгө
көгьнөgeп çergөmьştьн çelesi tartьp çattь. Мына
oşonu көzdөј patron cocqonun syjьktyу kesek-kesek etteri,
tyrduy icimdikter, vьlq etken şьvьştardьн vardьcь maјda
atamandarqа andan арь Orликтin өзьнө da çetip çattь.

Bandanьн qolunda vardьgeri eki çьz, yc çьz vaş keskicter
var, biroq алardь qolqo тыşьryynьн ьntajь volьodu. Var-
dьcьн vaјqaşьtьгьр көгьy мүmkьn emes volьucu. Tьnkьsyn
vandit, kyndьzy — attarьн çem çөp веrip, şьvьr-кьvьr

qavaryn qoroosunap alyp, otyr vara çatqan kavalerija otrjadyn kez aldynap cenetyp turqan tunc dyjqan.

Tynsyn çana ujqusun çorçotup, özynyn polku menen Aleksandr Puzьrevskij uc ujezddegi vandalar menen qarmaşыр çyret. Qaçыvaj kəşeryp izyuldəgəynyn arqasında, keede vandalaryn qıjruqtaryn da qolço tyşyryp alat.

Orlik volso bir aıdan kijin eki ujezdden vandalaryn çynadı. Tar çana çejredə serendej baştady.

Şaardaçy turmuş qalybьnca çyryp çattь. Beş vazarça teñ el yjməlektəp tolıqon. Bul vazarda eki talap ökyt syryude: birincisi — kəp alyp çuluu, ekincisi — az veryu. Bul çerde vardyq kycy menen ar ыьmdaçy şьqtuu zulik mitaamdar keñ orun alqan. Çyzdəgen adamgercilik ceginen çьqьr, qandaladaı ujalap alqandardьn öynən ujatsьz-dьqtan başqa ec nerse kəre aıwajsьn. Tarpqa yjylgen, coqulqan qonqarçadaj volup, şaardaçy oqvoçondun vardyçy coqulqan, vardyçьnьn andьqanь çağь kelgen birəony aldar, varmaqqa vashьr, ыьmaqqa qьsьdaj virdeme qьlyp aluu. Anda-sanda kelyucy rojezd menen qar kətergəndər kelet, bul oqvoçondordun vardyçy vazarça cuburuşat.

Kec kirgende ec adam qalvaj qarçьrajt, tek kəçəny çaradçy imerilişy menen çarına dykəndər qalqanьn kəresyn.

Bul çьm-çьrt volup çatqan kəçələrды tynkysyn qarjatuulardьn vardyçy ele, aralaj qojvojt, mьnda ar bir dykəndyn arьnda tilsiz qorqunuc andьr turat.

Tynkysyn birəony urup eltyryu, taranca menen atuu, alda kimdin alqьmьnan çan aşьzuu da az emes. Bul çerge qonşulaş postodı bir uuc militsija'ar kelip çetkence (çalqьzdan militsija da çyrvəj turqan) tompoçqon ölykən

başqa ec kimdi tappajsьn. Şpanalardь qanduu orundan qajdan tavasьn, viroq kəteriygen cuu vazar kvartalьnda çaşar turuuculardь dyrvəleñgə salat. Dal uşul çerdin qarşьsьnda kino „Orion“. Kəçə çana tratuardьn vardyçy eklektor çarçьşь. Topuracqan el.

Zalda volso kinonun apparatь tьtьraqan volot. Ekranda volso ьqsьz oçunda: ьqsьz syjьşkəndər birin biri eltyryp çatqanьn kəresyn, oturqandar kino yzylyp ketken çerinde çapan ynder menen cuuldaşьr qalyşat. Şaardьn ortosunda da, cetinde da turmuş, salynqan nuq menen vara çatqan şьjaqtuu, el emes revoljutsijanьn özəgy vələqon — gubkomdo da öz kezegi mənən çyryp, vardyçy qadimkidej. Biroq bul tьşqь çana kərynysyndəgy tьnctьq.

Şaar icinde uqmuştun voroonu çyrvə baştady.

Uqmuştun çaqьndaçqanьn, mьltьqьn taqьmьna qьşьr alyp şaardьn çar taravьnan kelgəndər bildi; daçy vilgəndər, alyp satar qalybьnda virdemelerin kəteryp alyp vagondun ystyndə kelgəndər, viroq alar alyp satarьq çolu menen vazarça varvastan, kənyldəryne tyjgen adres vojunca ar çajsь kəçələrge, yjleryne çəneşet.

Çağьlqandьn çaqьndaçьnьn çumuşcular kvartalь, al emes volşevikter vilgəndi vular çaqşь bilışet.

Bul dajardьqtь vilgen, şaar icinde vesh çana volşevik var ele.

Qьzьl armija taravьnan aqtar Polşasьna quılıqan Petljurovçylardьn qaldьşь, Varşavadaçy cet el vajlarь menen tьşqь vajlanьşta volup, volocoq kəterilyşkə qatьşuuça qamьnьşuuda.

Petljurovçylar] polkunap qalqandar çaşьğьn otrjad quruştu.

Şepətovkadaçy kəterysçylərdyn vorborduc komitetinin daçy ujumdarь var. Aqç kirgen qьrç çeti kişy, alardьn kərcylygy etken ubaqtaçy aktivduy kontrrevoljutsionerler, çergiliktyy Ceka taravьnan işəngəndej erkindikke qaltьrьlqandar.

Ujumdarğa qol başsıñıq qılqandar pör Vasilij, pra-
porşcık Vinnik, petljurovslardın ofitseri Kuzmenko.
Poptun ajalı Vinniktin bir tuuqanı menen atası, atqaruu
komitetin iş cırğızuucısı, Samotıja volso, calqıncıñıq
iñin cırğızuştı.

Keterylş volor tıny, cek aǵalıq ajıqsa völykty qol
granatı menen qaadıñır qaıtaqtıyların qutqarır, ıñıñ
ke'ise vokzalda alıu dep cecim qılşqan.

Coñ şaarı — volocoq keterylşstın vorboruna — ofit-
serler qaşırın kıcın tıñızın, cıñoo işi qatuu tyrdö
cırğızuldy, şaarın ajlanasındaqtı toqojloro volso vən-
ditter şajkası aqılđı. Bul qaqtan Ruminıjağa şana
Petljurdın özyne tekşerilgen „şyduñyt“ adamdarı cıberildi.

Okrugdın Osovbı otdelindegi matroştın bir minütada
cım etpegenine vıgyn aıtı tyn voldu Al eldin varlıqtına
velgiliy volşevikterdin biri ele. Fjodor Zuxraj bir cırtqıctın
artınan tuşır, tına azır vasa qalıucudaj volur cırdu.

Dırvelöñ salır qılqıruıqta volvojt. Qan ıcer cölmo-
quzdar eltyrylyy tıñı. Mına oşondo şana qararşan — vı-
tadan qorqor, tınc emgek qılıuıqta tıymkyn. Al cırtqıç
ajvandı azırtan cocutur alıuıqta volvojt. Mına bul ölym-
duy kyreşte, voltsyların toqtooluıqı salmaqıuu qolu kerek.
Möñet qaşındadı.

Qajdadır, uşul şaarın icinde cölmoquzdar qorıja
cıñnalış qılır, „ertenki tıny“ dep cecıştı.

Tigi veş volşevikter vilgenderine eskertıştı. Coq, vıgynky
tıny.

Kec qurın vronerojezd¹ ec tavış cıqtarvaj depodon
cıqtı, anın artınan deponun zor darvazası da qaşıldı.

Tete provodalar arqılıu telegrammalar qaşır ketir
qattı. Telegramma varşan çerdegillerdin vardıqtı uqınu
esten cıqtarır respublikanın saqsylarının uqıunın
şjandıuıuıqın cojur qattı.

¹ Oq etpäs rojezd.

Zarkijdi Akim telefonqo saqrıdı.

— Jacejkanın cıñnalış qaımsız qılındı? Bja? Qaşır-
Sen özyñ azır rajkom partıjanın sekretarı menen keñeş-
mege kelgin. Otun maselesi viz oqloqondon daqtı şaman.
Kelgende şyñleşöviz, — degen Akimdin şandıu tez sözyn
Zarkij uqtı.

— I... de. viz vardıqtıvız bir azdan kijin otınqı ara-
laşavız dep Zarkij trubkanı qojur qatır kyık etti.

Eki sekretar teñ. özdery zır qojdurur kelgen Litke
avtomobilinen tuşıştı. Yıdın ekinci qavatına cıqtır var-
qanda, masele otun cönynde emes ekendigin daroo sezişti.

Iş vaşqıruucunın stolunun ystınde „Maksim“, anın
şanında CON don kelgen pulimotcık birdeme qılır qatı.
Koridordo şaarıq partıja şana komsomol aktivderinen
qojulqan uncuqarşan casovojlor coñ eşikten arı gub-
komdın sekretarının kabinetinde, gubkom partıjanın
qaşır vırosu qañ şana vıtuşken.

Terezanın fortckası arqılıu eki talaa telefonunun
provodası ketken.

Aqılın şyñleşöyler. Zarkij komnatadan Akimdi, Ritany
şana Mixajıldı taptı. Rita, qaşandı rotanın sajası cetek-
cisi volqon qalvında, — vaşında qızıl armıja şıomu,
voz jurta, ystınde vulqarır kyımö, salmaqıuu mauzerin
asqan qaşır quru.

— Mınun vardıqtın qandaj dep tuşynıyge volot? — dep
Zarkij etö tandanıu menen Ritadan suradı.

— Bile cırğon uu-cuu da, Vanja. Azır silerdin rajonqo
varavız Trevoga vojunca cıñnala turşan orun veşinci
pexota mektevi. Baldar jacejke cıñnalışınan cıqtır ele
tyz oşondo cöñeşet. En negizgisi — mını vilgizvej işteö
kerek, — dep Rita Zarkijge vajandı.

„Kadetskij“ vaqtı tır-tınc.
Uncuqras uzun dıv cıqtarar — cır qaşarşan deşmal.
Ujqar şana tyrdıu cör aǵalıqtındaqtı kelcyk, ıqsız coñ
allejge tete. Baqtın arasındaqtı vıjık aq duvaldan arı

kadet korpusunun yjleri. Azyr mında qyzyl komandirler oqujan weşinci rexota mektevi. Tunçuraqjan tyn. Ystynky qabat çarq çoq. Sırtı tyru bul çerde tıncıty ökyım syrgondoj Munın çapınan etur vara çatqandıı vardişty duvaldıı arı çatındaqtılar uqtar çatqan eken dep ojloluq. Biroq anda emne usın sojun darvaza acıq çana tigi darvaza aldında olsoqjon eki soq vaqıta oqşor turqan emne? Biroq temir çol rajonunun çar taravına kelip ketkender, tynkysyn mektepte trivoga volqondon kijin ec kim uqtavaj turqanyn bilise turqan. Mında jacej-kelerdin çynalışınan kijin tuz ele kelip, qısqaca bildiryulerdon kijin, ec syjšeraj, birden, ekiden biroq ycten aşıq emes voluşur çonışet, alardıı cöntegyrdı sezsyz birden „Kommunisttik volşevikter partıasın“ çı „Ukraina kommunisttik çaştar sojuzu“ dep çazılqan viden kinizkaları volot. Mına uşındaj dokumentterin keriştkon soq çana sojun darvazadan arı etyuge volot.

Zalda alda çacan el kövöjgön. Bul çerde çarq. Tereze vrezent çarılar menen çavılqan. Bul çerge soqılqan volşevikter, trivoganın adattuu bir şart ekendigine tamaşalaşır, çaj varaqat çana tamekini „eski şıraq“ qılyr orop alır tartışuuda. Ec kim ec qandaj trivoganı sezişpedi. Qoqusunan ajırqca bir vıjruular çonındögy tartipti sezsın dep çana soqultur çatat degen şıjaqtuu. Biroq taşrıvaluu frontovikter (soquşçandar), darvazadan kireri menen ele, çonokoj çana bir trivoga oqşoş emes eken digin sezişti. Vardiştyın eñ aqıyndıq menen işteşyudı. Kursanttar vzvodu uncuqtışra), şıvır menen berilgen komanda vojunca tizilişti. Pulemjottu qoldoruna-keteryr çıjšışty. Korpusun sırtında çılyraqan bir de ot çoq.

Mitaj, qandajdyr bir qıjyn neme kytylet? — dep, Korcagin Dubavaqa kelip şıvırar suradı.

Mitaj tereze aldında bir soocun qızdın qatarında oturqan. Korcagin bul qızdy uc kyny ilgeri Zarkıjdikinen kezge çalındırqandaj völdu ele.

Dubava Pıeldi tamaşalar dalıqa çaar:

— Emne, çan qulaqtın ucuna vardiş dejsınaj? Ecteme emes, viz şırdi soquşuuda yjretövyz. Sen emne bul qız menen vanyş emessınaj? — dep al vaşın qızqa qaraj ijkedı da, — atı Anna, familıasın bilşejm, martavası volso — ugytö vaazasınyn vaşçış.

Qız Dubavanın, tamaşaluu taanıştıruusun uqtur Korcagıngı qadı. Kegylytım çooluqtınun aldınan çıjšır turqan tal ecın ondodu.

Korcagin nenen bir nece sekunda tım-tırs kez qaraşta qajım ajtyşan şıjaqtanıştı. Anın kezı kegylyçım qara, ojnoqtur tıat. Kirpigi uzun. Pavel kez qaraşın Dubavaqa çıberip, ıncıjšızdanır qızarıp ujalqanyn sezir:

— Kimier kimdi ugytöjsınör? — dep çılmajır suradı. Zaldan jovur-qovur uqtıldı. Rota komandiri stulqa çıjšır:

— Birini rotanın kommunarları uşul zalqa tizilet! İldam, ıldam, çoldoştor!

Zalqa jubispolkomdun tıraşası çana Akim menen Zuxraj kedı. Alar azyr çana kelişti. Zal qatarlanır tizilgen adamqa öldu.

Gubispolkomdun tıraşası pulemjot oquta turqan ajantcaş çıqtı da qolun keteryr:

— Çoloştör, viz silerdi bul çerge eñ qıjyn çana çooptuu işke soqıttuq. Kecerı ajtuuda volsoj turqan işterdi vıgyn ajtuuda olot, antkenı — al etö soquştıqsuz ele. Ertenki tyny şaada çana Ukrainanın vaşqa şarılarında kontrrevoljutsıjaj keterylyş çıjat. Şaar ici ofitserler menen toldu. Şardıın ajlanasına vanditterdin şajkaları toptoluuda, qeçoloñçulardıın çarım çarılayı vronedivizionqo kirip alı anda şofer volup işter çatat. Biroq şaşılış komssıja zagovordun vetin acır, vardiş partıja ujumun çana konsomoldordu çaraqın tyvıne qojur çatavız. Şına qar kursanttar çana Ceka otrjadı menen birlikte airinci çaa ekinci kommunist batalıonu areketke kiret.

Kursantlar işke kiristi, emki kezek sizderki çoldoştor. Qural alıp tizilyuge on beş minuta. Operatsiya çolbaşçılıq qılıuçu çoldoş Zuxraj. Andan komandlar taq kersetmeler alıfat. Menin ojumca azyq uurdun qıyn ekenin kommunistter batalionu ucun dalildolarıq vaştyq qılar. Ertenki qozjolundu vugun aldın alı çolotuuqa mildettyuayz.

On beş minutanın icinde quraldanıan vatabn mekteptin qoroosuna tizilişti.

Zuxraj batalionun qıymılsız qatarına öz carıtyr etty. Uc qadam ilgeri quralcan eköe turat: omvat Menajlo — vaatır quraldıq temir qujuqtardan anın qatarında — komissar Akim. Sol çaqta — birinci rotın vzvodu. Eki qadam ilgeri cıqır turıan — eköe: koroa çana sajası çetekci. Alardıñ arqasında — unсыз tilgen kommunistter batalionunun qatarı. Uc çyz kişi.

— Çenöge uvaqıt çetti — der, Fedor belgiverdi.

Adamsız keöe menen uc çyzy çenedy.

Şaar memirep uqtır çatat

Dikoj keöesynun qarışında Lvovskige varanda batalionun adımı tım boldu. Bul çerden anın areke vaştaldı.

Tavışsız keöelerdy qurcadı. Ştav volso rağazindin aldındaqı vaşqıca ornoşuldu.

Lvovskijdin vaşınan ıldıj qarata şaarın ortosunan cıqqan avtomobil cıd çolqo çarıqın cıqır çyur kelip, ştavqa kelip tıq tura qaldı.

Bul çolu Litke özynun atasın alıp keldi. Komendant körüge çırqır cıqır. Latışcasınan uulunı bir nece yzındy sözdy aıtı. Maşına alqı qaraj zuu ojup, kez acır çumçanca Dmitrijevkege qaraj ketken burušta kezden qajım boldu. Gugo Litkenin kezy vaşırıan. Bul menen çolu dal kelgendej — oqıo-solqo buruluda.

Мана, Litkanin zırqıraqan çyruşynun raşası tıjdi. Мндаj çındık çyruş ucun eki tyn qamaqq alıoo ec kimdin vaşına kelbej turıan iş.

Gugo keöe menen metiordoj (asmandan ucqan çıldız-daj) uctu.

Çaş Litke, kez acır çumçanca, şaarın bul cetinen tigi cetine çetkirendikten, Zuxraj özynun başçılıqın ajtuuqa eriksiz boldu:

— Eger sen, vugun Gugo, dal uşundaj çyruşın menen ec kimdi maşır qılvasañ, erter alın saat alasın — dedi.

Gugo qıvanıp:

— Bul çyruşın menen on kunge qamaqqa alınатын oqıo dep ojlodum ele — dedi..

Birinci soqqu, keşme qıyır çatqandırdın yjune qarata bet aldırıan. Osovy otdelge birinci qamaqqa alınqandar çana alınqan dokumentter çetkizildi.

Çaran keöesunde oşondoј ele bir uqmuştuu atalqan pereulkaşında №11 yde Tşjurbert degen biröe tura turıan. Sekanın maalumatı vojunca, al aqtardıñ zagovorında cıd rol ojnoşon emes. Podol rajonuna operatsiya qılıuçu ofitserler druzinasınan tizmesi oşonun yjunde saqtala turıan.

Tşjurberti qamaqqa aluu ucun Dikij keöesune Litke özy keldi. Terezesi vaqıt qarajın murunqu ajaldar monastirinın duvalınan völyngön kvartirden Tşjurbert tavıladı. Qonşularının sözune qarajanda, al vugun yjune kelügen. Tintyy çyrgyzylyp, jaş ktegi qol granatı, tizme çana adresteri tavıladı. Tımзын vıquu çenındey prikaзын verip tavıqan materialdardı oquqan Litke stol ystunde bir az vıjdala qaldı.

Baq arasına qaroolı volup çaş kursant turıan. Aqıa terezenin çarqı keynur turat. Burca çalqız turuu aqıa ınqajısız boldu. Qorqunuştıuraaq. Aqıa duvalın arı çarqın qarar turuuta vıjruq berilgen. Biroq aqıa şooq volo turıan tereze çarqı alıs. A bul çer qurusun, ajdın çarqı da canda-canda tijet. Qarandıda qarajandıñ vardıqı çanduu şjaqtanat. Kursant ştygi menen ajlanasın sajalalar köret — ec nerse çoq, voş.

„Meni emne usyn vul çerге qojdu? Baarъ bir vul vijik duvaldan ec kim sekirip kete albajt. Terezeden şьqaalap keryuge çaqьndar varsamъ?” — der ojloodu kursant. Daşь bir iret duvaldъn qьyn vajqar qaradъ da kek çьttanqan burctan cьqtъ. Terezenin aldьna bir az toqtodu. Litke volso arъ veri çaqьzardъ coşultur ketyuge qamьnъr çatqan eken. Dal uşul mezgilde tamdъn qьynъna bir qaraan rajda boldu. Tam qьrьndaşь adamşьa tereze aldьnda turqan qaroolcu, yjdyn icindegi ekø teŋ keryunur turat. Bajaqь qaraan mьşьqsa çьşьqsa çavьşьr andan çerге tyşty. Mьşьqsa aŋdъr oturur qurvan voluucuşьa çetti da qolun şilteci. — aŋdьsa kursant qular tyşty. Qançardъ toltosuna sejin soçur alqan eken.

Tars etken mьltьq yny, kvartalдъ qurcar kelip çatqandar usyn elektr togundaj tjidi.

Davьraşqan øtykcøn altoo yjge çygyrup kelişti.

Başьnan qanьn aşьzьr, kreslede ølgen Litke qьzьl-ala bolur çatat. Terezenin ajnekeri talqalanqan. Dokumentin duşmandar şaşьr alalaaşь qalqan.

Monastjrdin duvalъ tarapta mьltьq oşu qatar-qatar zuuldadъ. Bul çanaşь kişì øltyruc, kecø çaqqa sekirip tyşur, qajrьnъr atqьlar, arъ qarata Lukijanovskij kemerge qarata qacqan. Biroq kete albady: kimdindir oşu quur çetti.

Tyn voju vytyн topoloşun toz qьlşan tintyy çyrdu. Bardьq domovoj knigaşьa çazьlvaşqan şektyy dokumentteri var çyздøgen kişiler quraldarь menen Cekaşьa qaraj çønetyldy. Anda ьlşoo komissijaşь işter taldadъ.

Qaj bir orundarda zagovorişcikter quralduu qarşьbьqtar kersetyşty. Zijjanskij keçesyndøgy bir yjdy tintip çatqanda Lebedev Antoşa øltyryldy.

Solomonskij batalionu, uşul tyny veş adamьn çoşottu. Sekadan volso eski bolşevik respublikanьn cьn saqьsьbь Jan Litke qajrьlşьs ketti. Keterylyş aldan çojuldu.

tyny Şepetevkedegi pop Vasilij, qьzь çana

şandary menen çamatьldь.

ec aldъ.

dy duşman şaardъ daşь çorquttu temir çol-
şonduşu, anьn arьnan acarşьbьq çana suuq-

men otun vardьq taşьdьrdь cecet.

Синтетич. ан.
Моксаву һәм
д. алынган
д. алынган
Калың сөз
Калың сөз

Чили сөзү

Таб и я һәм

та.

Хазь
арға сула.

Мне росе
ан.
дан
дан

Мне
дан
дан
дан

Fjodor ojluu turup qısqqa truıkasın oçunap alıp, seımeıy menen keterylyp turıjan kılın ağıgın vastı. truıkasın otu eçur qalıjan.

Ondoçon papırostun sur tytyny, guıspolkom tıraçasın kreslosunun ıstınde tumandar turdu. Kabinettin arqı burcındaçy stoldo oturıandarıgın çydzery sujuç tumandaçydaı kerynyr turdu.

Guıspolkomdun qatarında, keryreğy menen stolço syjenyr Tokarev oturat. Qarğa saqalın tımer qarata sılar qojur, kez qıyçy menen anda-sanda syjer çatıan tenor yndyy, çaraldaş vojluu qaşqa vaşty qarar qojot, al kişi bolso icir qojıçon çımurtqanın qavıçyndaı qurçaq sezderyn soçturup çatat.

Sıasarđın kez qıyçy menen qarar oturuşu Akimdin kezıne calına tuşty da, balalyç kezdegısın esıne tuşyrdy. Alardıñ yjunde vı uruçcaaq qojoz volo turıjan. Al qojoz da tevyyge umtulçanda dal uşundaı qarçocu.

Guıkom partıjanın çıjnalyşy eki saatqa sozuldu. Qaşqa vaş kişi temir çol toçoj komitetinin tıraçası bolıusu.

Qaşqa vaş tañyç qarçazdardı varaqtar şaqıdar syjler çatat.

— .. Мына бул объективдүү севетер гувкомдун çana çol vaşqarmasın cecimderin işke aşruuçta mymkundyk bervej çatat. Daçy qatıajmın, vır aıdan kılın da tırt çyz kuvometrden aşyç otun vere alvaıvız. Al emı plan bolso vır çyz seksen mıç kuvometr — bul... - qaşqa vaş sez taldağ da, — qurçaq qıjal (utopıja), — degen

kıcine oozu çavılyp, erınderı paarazı volçondoı vıgıça tuşty.

Ec kim unıçurooculuç vır toçqo eçym syrdy.

Fjodor, kılın tuşyruy ıçyn varmaçy menen truıkasın tıqııdattı. Tokarev tamaçyın çasaçandaçy qojur ıny menen unıçrastıçty vızdu.

— Бул çerde vıçyıdaı vere turıjan ec nerse çoç. Zeıleskomdo otun çoç volıusu, çoç, demek daçy volsoıç. Uşundaıvı, çandaı?

Qaşqa vaş ıjnın qarçyr:

— Kecerıñz, çoldoş, otundu vız daıardaçanvız, vıroç taşy turıjan transpoıttun çoçtuçı...

Bul kışımал асıulana tuşty, çol-çolu var çooluçı menen vaşın syrtıyp, kerkı cejın асıulavıp çolu çenteçın tavaly portfelının alđına tıçıa saldı.

— Otunde çetkıruy ıçyn sıler emne qıığıdar? Zagovorço qatıçıan çolvaşçylyç qııuçu adısterdı qamaçqa alçandan vırı vır dalaj kın otty, — der burçta oturıjan Denekko atı.

Qaşqa vaş açı qarar burulup:

— Transportsuz mymkyn emes ekendıgın çol vaşqarmasına ıç çolu ajttım...

Tokarev ını syjıeıden toçtotıyp — anı vız uçtuç, — sılesar tışın qıçırata kezın aqırajta qarar, — sıler emne, vızdı aqmaç der ojıoısunarvı? — dedı.

Bul surçodon ulam qaşqa vaşın soorusunan ıığy qaraj çımarsqa çoçıoloçondoı vııdu. Kontrrevoljutsıjalarđın vızuçıluçı ıçyn men çoortıu emesmın — der aqıçın atı.

— Çımıç çoldon ovoco çerde iştelıp çatqanın sız vılesız oçı? — der suradı Akım.

— Uçtun. Bıroç vılek uçastkada işın çaman volup çatqanın sacalınke ajta alvağm.

— Sılerde qanca qızmatçy var? — der suradı kesıpcıler soıuzunun tıraçası.

— Eki çyz camaluu.

Çatır içerge çылына bir kubometrden eken da? — dep, Tokarev çin urqandaj tykyryndy.

— Biz vardyq Zelleskomdorqo çumuşçulardan alyp epkindyy pajok bereviz, a siler emne çылыр çyresyner? Silerdegi çumuşçular usyn berilgen eki vagon un qajda çitip ketti? — dep, kesipciler sojuzunun teraşasъ suroo-sun çonete vaştady.

Qaşqa vaşty көzdeј suroo çamşьrdaj çaldь, al volso vujtaqtady, veksел menen qarъz aqçany doqlaştandaj talap çылыştь.

Aqъy tyz çoopton tajaalana vaştady, virоq anyn көzy çan çaqьna qarap çalçьldady. Qorqunuctun çaqьndaçьnъn icinen sezdi. Qorqooqtuqtunyn arqasьnda al bir çana işti tiledi: tezireek mьndan ketip, kecesi Pоl de Kokanьn romanьn oquşan qartañ emes, çaş ajalьna, anyn çasaçan tattuu tamaşьna çetyu.

Qaşqa vaştyн çooovun urşuuçьa kijligişpesten, Fjodor depteresine mьndaj dep çazdy:

„Men oјlojm, vul kişini tereñireek tekşery керек, munu iştin çajьn vilbegendik çana emes. Vul çonynde mende virin eki sezgenderim var. Mejli kete versin, munu menen syjleşyuny toqtotup işke kirişeli“.

Bul çattь gubispolkomdun teraşasъ oqudu da Fjodorqo qarap vaşьn ijkedi.

Zuxraj turup aldьnqь yjdegy telefonqo vardyAl qajra kelgende gubispolkomdun teraşasъ toqtomdu aqьn oqudu.

„... Savotazdyq çылаңдыştь usyn Zelleskomdun çolvaşьlyđьnъn alynsьn. Tekşeryu usyn işi tergө orundağьna berilsin“.

Qaşqa vaş mьndan da çamanьraaqty kutyр oturdu ele. bras, savotaz dep çьzmattan aluu „çaqьlybetuu“ ymytynө kynem tuuqtuzat, virоq vul ker emes, Bojarkanьn işi çonynde volso, demek andan көñyly тың al munun ucastkasьnda emes.

„Ty, şajtan, alda emnelerdi qazьp çьşarьuucudaj көryndy ele көzymө“.

Qaşqazdaryn çoqtulup portfeline salьp, alda qanca es alyp тыңандан kijin:

— Qantejin, men partijasъz adismin, maşa işenveөгө da aqьnar var. Biroq men tazamьn. Eger men atqara albasam, demek iştej alvaştandyştьm — dedi.

Aqьa ec kin çoop vergen çoq. Qaşqa vaş çьqty, terkiç menen төmөң qarata tyştь, çygynөn çenilgendeј көсөгө çьqьa turşan eştikti actь.

— Sizdin familijaңыз, grazdanin? — dep andan şinelcen kişi surady.

Qaşqa vaşьn çyregy volq etip muqarşana:

— Çer... vnskiј...

Çat adam çьşarь menen gubispolkomdun teraşasьnъn stolunyn usynө on usy sьşьlyşa өvөkteşty.

— Mьna көrdynөrvy... dep, çajьlyр turşan kartanь Zuxraj sөөгөjy menen vastь. Mьna Bojarka, stantsija-sьnan otundajardaluucu çer altь ele saçьğьm. Al çerge eki çyz on miç kubometr otun çьjьldan. Segiz aj emgek armijasъ işegen, esepsiz emgek çumşaldan, patьçasьnda volso-çьqьncьlardьn saatьnan çol, şaar otunsuz çaldь. Aнь altь aqьğьm çerdegi stantsijaçьa taşuu керек. Aнь bir aj icinde taşuu usyn, keminde veş min arava керек, anda da oјol aravalар kynynө eki vaşьp kelse. Aqьa çaqьn çьştaqtar on veş saçьğьm alyştьqta. Aньn ystynө Orlik өзynyn vandalarь menen uşul çerde qajьçьp çyрөt. Bul emne ekein tyşynөsьnөrvy?... Toqoјdu işteyy planьna qaracьlylaci? Toqoјdu işteyyuny mьna vul çerden vaştap anan stansijaçьa alyp kelyu керек ele, a vul çyzy qaralar toqoјdun tereñ çerine alyp ketken. Eser tuura: dajardaldan otunku çolqo taşьp çetkire alvaşьvьz. Çьndьşьnda çyzdeј da arava tavalvaşьvьz. Mьna көrdynөrvy alar vizdi qajdan solup oturşanьnl..Bul көтөrylyş çьşarьuucu komi-

tetten kem emes — dep, muştumu tyjlyy Zuxraj alaqa-
nyndaqy qaqazdy mbyqty.

On ucyn ar birine Zuxraj ajtraqan qorqunçetardya
vardyly çaqyndar kele çatqandyqy açaq elestep turdu.
Qyş eşik aldında. Oorqanalar, mektepter mekemeler
çana çyz mindegen ökmöt qol aldındaqy eldin vardyly
qajyçyuda, stantsijada bolso-adam degen ujuqtaqy qu-
mursqada, pojezd çumasyna araq bir çyrd.

Ar biri tereñ ojlodu.

Fjodor muştumun çazdy.

— Çoldoştör, bir çana çol var: uc aj icinde stantsija-
dan otun dajardalqan çerge cejn temir çö quruu — çeti
çaqyrom — oçondo da bir çarım ajda çetkingendej esep
menen salınsyn. Men munu bir çumadan ier iştör kele
çatam. Bul ucyn, — tamaqy qurqatqandyqtan Zuxraj
kirildep — uc çyz çumuşcu eki inzener kerel. Rels çana
çeti parovoz Puşcej Voditsede var. Añ komsomoldor
skladan izdep tabyştı. Tiginden veri qarata boluşqa cejn
şar temir çol salmaq volqon. Biroq Borlada çumuş-
çylar tura turqan çaj çoq, çalyz çana cald, var çyqqan
çetnıan salıncan mektep çumuşçylardy veyp, eki çu-
madan meñet menen çberyu kerek, andan arqy çydaj
alyşpa. Komsomolesterdi çiberelisi Akim? — çoör kyt-
pester sezyn daqy çetete verdi, — vara ala urqan kom-
soim iştöndün çalyz çiberuy kerek: birinci çylyp so-
menkelik komsoimoldordy çana çarım çartylaj aardan. Eñ
oör mildet biroq bul iş şaardy çana çöldü çakalar alarñ
valdarına çaqşylap tyşyndyrsek alar atqarışat.

Çoörin nacalığı çenbegendej vaşyn çaqşy.

— Teji uşundan birdeme çyqar beken?! Añqy çartta
çeti çaqşyt çalanac çerge çol saluu: kyz, çanqy, anap
suuq — dep çarçanqylyp sylydy.

Zuxraj aqy mojnun burvaj:

— Otun dajardalyr çatqanda siz da çaqşyla qarooluz
kerek ele, Andrej Vasiljevic. Vara turqan çoldı quravla.

Eki çoldu boorqo alyp oturup toñur çaluunun keregi
çoq — dep kese sylydy.

Añqy jaşçik şajmandar menen çyktödy. Pojezd vri-
çadasy ordu-orduna tarady. Majda çamqyçr sevelep turat.
Ritanın tuzurkasynın artyçselyçynan, çamqyçrdın tam-
çylar ajnektin synçylyndaj çular tyşur turdu.

Rita Tokarev menen çolun çyşa çarmar çoştöşur
turup, eqyñ çana:

— İşñiz ijiliktyy voluun tilejm — dedi.

Çaryja ujuluşqan kök ala çaqşynın astynan Ritaçya çy-
luu urya menen qarady.

— Oova, bizge tyjšykty verdi, çyregyndy zil vasqan
itter, — dep açaq ajtyr çatyr özynyn otun kynk etti da,
— siler da saq volçyula. Çoqus bizdin işte veğöel volo
çalsa, siler da kerektuy çerdi çyşçyła. Çañaqy ant urqandar
işti velyçylyr iştej alvajt, aqya çol verbegile. Çana, ke-
tyyge ubaqyt volup çaldy çylym.

Çaryja veşmantynın torçyların torçulandy. Rita çaqy
bir sözdyn çojuusun keltirip turup:

— Korçagin valdarın arasynda kerynçöjt. Al emne,
sizder menen varvajy?

— Bizdin varuubuzçya qarata birdemelerdi dajardoo
ucyn, drezinge tyşur texnoruktar menen kece ketken.

Alarçya qarata perron menen çaqşan şajçyuu vasçy
Zarkij, Dubava, alar menen birge-kyrmesyn çen saldy kije
salqan, nazik mançasynın arasyña eçken papirostu çyş-
tarqan Anna Borxart kele çatty.

Rita kele çatqandardy bir çatap aldy da aqyçy suroo-
sun verdi.

— Korçagindi oçutuunuz çandaj?

Tokarev tañdançandaj Ritaçya qarady da:

— Çandaj oçuu, al voz ulan senin çarçylynda ço?
Al sen çönynde maqya ecen ajtqan. Maqtoo çetkire alvajt.

Анын сөзүн Rita Işenbegendej uqtu da:
Oşondoј denizci, çoldoş Tokarev? Sizden oqujmun der
al menden ketti ele oqo?

Qarыя qatqыr:

— Мақавь?... Men taqыr көргөнүм çoq.

Parovoz okurdy. Klavicek vagondon:

— Çoldoş Ustinovic, atavьzde qojo beriz, uşul da
bolovu! Ansъz viz emne çılmaqçьvьz?

Sex daqыr airdeme dejin dedi ele, çaqыrdap qalçan
yçeony көre qoјup tim boldu. Annanьn oјoqtoçon көzy
közünө çalyна tuşty, anьn Dubava menen çoştoşqondoçu
muñajьm çыlmajьşьn көryp, terezeden çart burulup ketti.

Kyçy çamqыr vetke çavıuda. Nьmçja toqon qoјuu
tuman çer ystynө tuşty. Keç kyz toqoј arasьn sujultçan,
çart çьçactar vььstarьn qaralçьn eñilcektin astьna ça-
şьrçan şьjaqtuu. Taş boor kyz çьçactьn çaşь çalьbraç-
tuu kijimin şьjьr alьp, çьlaxac tarvajьr qoçqon.

Toqoј arasьna çalqьz bir kicinekej stantsija salьnçan.
Mьnө vii taştuu tovarьnj platformon tigi toqoјoço qarata
majdalançan topuraçtan çol ketken. Anь adamdar qu-
mursqaca taşьp çasaçan.

Tegi çaman çarьldap batqac butqa çavьşat. Adamdar
eçerlenyp qazьp çarat. Lomdo dьndьldap, taşqa tijgen
temif kyrektor qaqьrajt.

Majda elekten etkөrgөndeј bolup, çaan sevelep turat,
muzdaq tamçьlar kijimden otet. Çaan adamdьn emgegin
çuujt. Tegylçen topuraçtar vılamьqtaј bolup qujuluuda.

Kijimderi oor, suu bolup, aqьrçь çivne ceјin çamqыr
ötse da, adamdar çumuştan kec qajьştь.

Kynden kyngө qazьlçan çol, çumşaçan topuraçta
nuçu toqoјoço qarap kete verdi.

Stantsijadan çuuç emes çerde eçөjyp bir yј turat. Ke-
rektyysyn vardьşь alьnçan çe qьjratььp, çoç qolduular
alda qacan majdamdaçan. Tereze menen eşiktin orduna
anьraçan batqai, pectim eşiği orduna ynyrçon qara

teşik. Tөvөşь tьtьlçan, çьrtьqtarьnan tuura çavaçtarь
kөrynyр turat

Tert çoç vıçmenyn aldьndaçь betondoçon pöço çana
qol tijьegen. Oşonun ystynө tynkysyn tert çьz adam
kijimcen çata, vardьşь өtme qatar suu, vıttarь batqac.
Adamdar suu bolçon kijimin şьqsa andan qol an-qьn
suusundaj ьljançan suu açat. Alar ene çөnyndөçy
tandamaluu özder menen çaandь çana sazov sөçyşet.
Tsementtyy çerge samandьn çuqaraaq teşөşyp, qьrçalap
tьqьz çatьşat adamdar birin biri çьlxtuuçja tьşьşet. Kijim-
deri vuulana, biroç qurçavajt. Terezelerge qalaçan me-
şoktordun anьnan өtken suular çerge kelip qujulat. Yј
ystyndөçy tenidьn çьrtьşьnan çamqыr vььradaj qoçqu-
lat, eşiktin tьşiginen şamal soçot.

Erten menin kuxnө ornotulçan baraktan çaj icіşti, çer
qazuuçja çөmştь, tьşky tamaçьna bolso bir qalypta vuur-
çaqtan çasakan, soçpө, aсьçan qatuu çara nөndan, bir
çatьm qadaçan ceşet.

Şaardьn qunanj vardiger kelgeni uşul ele.

Çaаçьndaçki çon tьşь bat uzun boluu çal, texno-
ruk — Vєleria Nikodimov, Pətoşkin çana ettyy murun,
odurçaj vetly texnik — Yakulenko — ekөө, stantsija na-
çainig'nin kvrtirine oru dəştь.

Tokarev वोso stantsija çekisti. Xoljəvdən pəlmaceçynө
tynөdy. Xoljə çumapçaj oјdolop tьne tu soçon çoçu
vıttuu adam.

Quruluş otçaj qaçьbas taçoçduç menen qıçьndьn
çөnyçe.

Çal kynden kyngө toqoјoço çaraj terəndөde.

Otrjad önuçu qacçьndь sa iaşьt. Dəçь bir necə kyn-
den kijin vese qactь.

Ekinci çumda quruluşqa kecki pojezd tuşon şaardan
nan keləç çuu soçqu tıjdi.

Dubava Tokarevdі oјçotup nan çөnyndөçy qıçьndь
aıldirdi.

Partkolektivdin sekretarъ tyktyu butun bmen qarata qojo berip, çini kelgen emedej qoltuqun tırmandı.

— Ojuncuq baştaidy qol — der vat kijinir çatır özunce kuyk etti.

Torsımal tomolonur Xoljav vөлmege kiir keldi.

— Telefonda çaadır Osovyj otdelge ceñ soqtur, — der Xoljavqa Tokarev vujurdu. — A sen ian çenynde ec kimge ecteme deve, — der Dubavaqa ekertti.

Közergen Xoljav çoldoqı telefoncular nenen çarım saat tildeşyulerden kijin Osovyj otdeldin naçniginin orun basarъ Zuxrajdy tapty.

— Emne? Nandy çetkirgen çorpu? Muni kim qıdy eken, men azır vilejin, — der trubkanın iknen qorqutqandaj Zuxrajdyñ yny çyqty.

— Sen maqda ajtsı, erted viz adamdarı emne vereviz, — der, Tokarev trubkaqa acıulu qyjqıdy.

Zuxraj birdemeni ojlor tapsa kerek. Bir bıqo uncuqraj turur, partkolektivdin sekretarъ uqıptır:

— Nandy altynde çetkireviz. Men maşını menen Litkeni çiberem al çoldu bile. Erted menen sizderde nan volot — dedi.

Çer çarıq volot zamata ystıne ııaj çasıçan maşına, meşokko salqan nanduu çygy menen kelb qaldı. Maşınanın icinen tıny voju ujqudan qalqan ltkanın aalas çyqty.

Qıruluş yçyn kyreşyü qırıcuı baştady. Çolbaşqarınan: şpal çoq degen çavar alıny. Relsti çana parovozcolordu qıruluşqa çetkiryy yçyn çaaradan ec neje tavııvartır, anın ystıne oşol parovozcolordo daqı virçanca remont kerek. Birinci partija özynün çumuştarın azqtaşty, virç alardıñ kezegine kelyucylör çoq, vardıq kçyn çumşar aldyñşqan adamdarı daqı qarmooşo ecqandaj mymkuncylygy volvodu.

Eski varakta tyn ortosuna cejin tytögen ıraqtın çarıqında aktivder keneşip oturuştı.

Parovozdorı oşdor relsterdi çetkiryy yçyn altı kişini alır erted nenen Tokarev, Dubava, Klavicek yçö çaarqa ketiştı. Klavicekin kesibi nan vşşırqıç volqonduqtan çamsızdandyuu velymıne kontrol qılınır çiberilir qalqandarъ Ruşçj Voditsege çeneşty.

Çatıqır daqı ele tögur çattı.

Korçagin butun sorqon batqatın suurup alır başqanda taman şızqa tijgendikten, ötygynün çirigen taman tyşur alqanın sezdi. Kelgenden tartır ötygynün çyrtıçınan şıu kirip butu çyrydaçandyñ azavın tartıqan. Emi taman ııaj menen qoşo tyşur, çılaças butu mur-muzdaçvaıçyqqa vattı. Ötygy anı qatardan çyqardı. Batqaq arasın çulunur tyşken tamanın acıusu menen suurup alır, ildegendi qojojuncı degen uvadasın Pavel vuzdu. Ötygynün qaldıqtar menen Pavel varaktı kezdeç çenödy. İxñjanın aldyña kelip oturur, vulqanqan çulqolorun azır, tomıqqan butun pecke qaqtady.

Povardın çadamçsı yçyn alıçan, çol çajtarıuu storozdun ajay Odarka, çoç stoldun ystınde qyzyca tuurap çattı. Ancaıq qart daqı emes, tavıçat myçsynö vereke ergen şıaqtıu: erkektikışmal keç daı, vaatırar kelvrektyu, çumuru moşool veldyy; vşçaq qarmooşo da oşonçoluq ertyu stol ystıne tuuralqan çemişter bir zamatta ele deve volo baştady.

Odarka Pavıge qaraj vaşır, körgusy kelvegen şıaqtıu qarap, çaqıçqandaj:

— Sen eme tamaqqa suçıldıñ? Kicine erterek çımuştan çyıt çıur kele — qalqansıñ şo. Butundu çajda sunasın? Bul er monco emes, kuxnja degen volot, — der, Korçaginın çaptalınan çyçır çemelej baştady.

Orto çaşar alqan povar kirip keldi.

— Ötygynün tamtıqır çyçır qaldı, — der, Pavel özynün kuxnjaqatılip qalşın tyşındyrdı.

Pavel tamtıç çyçqan ötykty qaradı da Odarkaqa qarata vaşın ştep:

— Munun kyjoesynyn anca-mynca ötykçilik çajy var, al saçja çardamdaşuuçja çarajt, antpesen ötyksyz ölvöjsynäy? dedi.

Odarka rovardyn sözyn usur, Pavelge tigile qarar kicine veti cymbarçan sjaqtandy.

— Men sizdi çalqoolor qatarında qavyl alvady maly — der, qymyşyn mojnuna alqandaj boldu.

Pavel kecirdim degensip kylyp qojdu. Odarka birdeme bile qojucudaj ötykty qarady.

— Munu menin erim köktör oturvajt, kötögen menen da çaraqsz, viroç vutundu majyr qyboç usyn bizdin yjdyn çanındaçy dövöçedö eski kalos çata ele, oşonu, alыр kelip verejin. Mındaç azarty çajdan kördü ele! Bygyn volboso da erten suuq volso elgenyn, — der, Odarka voogu asqandaj syjler, vьсаçын qojur cılıp ketti.

Kör kecikrej qonctuy. kalos çana bir ijm m soqqon kendirdi alыр Odarka da kelip qaldy. Butusoqqon kendirge orolup, çylyu kaloştun icinen orun aqanda, Pavel alqyşyn icinen ajtqandaj, uncuqraj stoozdun ajalyna qarady.

Tokarev şardan acuulu kelip, Xoljavdn völmösynö aktivderdi coşultup könylsyz volqon çaqyşqy usuzdu.

— Bardyçında vögöet. Qajda varsanç, tegerengen döngölek, vaarь bir orundan çylyaj voşq ajlanat. Aq qazdardь az qarmaçan oqşojvuz, qalqanь da qarmasaq ömyryvuzcö çetişe turçan, — der, qarьja oşulqandarçja dokiad qyla vaştady. — Baldar, men asqyn ajtam: iştin çajy ooz vatьp ajtqьsz. Ekinçi kezekke kelyucylor ali coşultulvaçan, qanca çiverişeri da belgisi. Suuq murundun ucunda turat. Oşol suuqqa, cejin öşöç da sazdan etyüç kerek, eger çer muzdap qalsa, ketmen kyrek emes kemirgeniç menen da ecteme cьqrajt. Mьna usundaj baldar, şardaçylyar da işti catьştьruuculadyn vardyçyn qolqo alat, viz volsoq vul çerdegi iştin tedigini eki ese köteryyvuz kerek. Beş çolu ölyp tirilsek la çoldun vul

vutaçyn vutyryvuz kerek. Antpesek qandaçsa viz volşevik volo alavьz — toqoc volqonubuz da, — der, Tokarev qaadasynca kirkildegen qonur qadimki cьqqan — volottoj uny menen ajttь. Ujuluşqan qazьnyn aldьnan çarqьraçan eki kezь, anьn ceckindylygyn çana keşörgöndygyn ajtьp turdu.

— Bygyn özyvuzcö çavyç çьjnalyş ötköryp talquulaşьp erten vardyçylyş çumuçqo varavьz. Erteç menen partijada çoqtordun vardyçyn qojo vereviz da, ezyvuz qala vereviz. Mьna guvkomdun cecimi — der, al Pankratovçja tert vьktoelgen vavaç qaqazdь verdi.

Çyk taşqьlyçyn ijninen artьla qalyр Kocçagin oqudu: „Quruluşqa virdьq cilen komsomoldordu qaltьruu zaral der tavьlyşyn, alardьn almaştьruu birinci otun kelgenden kijin cecilsin. Guvkomdun sekretarьlyçь usyn R. Ust.novic“ degen.

Tar varakty icinen kişi ötkysyz, çyz çьjьrma kişi çьq tolturulçan. Tmçja syjenyp stoidun ysty, kuxnjaçja da cьçьp alьşqat.

Çьjnalyştь Pankratov actь. Tokarev uzaç syjlegen çoç, sezynyn aqьrada:

— Erteç kommunist, komsomoldor şaarçja ketişejt, der kesö syjläy.

Qarьja çolu köteryp avanь çarьşь toqtomdun vuzulvastyçyn körsöken sjaqtandy. Bul çoldun şiltelişi, valit turmuştan qutlup şaarçja varavьz decyylördyn ymytyn cort kёskendeç boldu. Birinci minutada cuildatqan ec nerseni aqьratuuç volbodu. Tьncsz qьjьmьladaçan deneden soqur cьraq keyn ьmdaçan sjaqtanat. Qaranqьlyç çyzy da çartь. Çuldaçan ynder ökyndödy. Biri yjnyn çьlyuluçun ojnqondoç ajttь, biri qьçьş çajnar, çarçaçandьqy ajttь vaqьrdь. Körcylygy uncuqradь. Çalqьz çana vireö çayp ketyy çönyndö ajttь. Anьn uny qaltьrap vuuluçup, burctan turup, kykylidöç şegyndy.

— Enesin şatan ursun! Men mьnda bir kyn qalvajmьn.

Katorgaga qılmıǵı usyn ajdajt. A bizdi qajsı qılmıǵı-
vız usyn? Bizdi eki cıma qarınadı — cettişet. Emi aqmaq
çoq. Mejli kim toqtom cıqarsa oşol özy kelip qursun.
Kim qaalasa bul bulıanctıqta oşol qazsın, menin çalqı
vaşın. Men erten ketem.

Okunev bul qızıl kekirtektin ögyn körgysy kelip, arqa-
sınan turup şirenke çaqta. Şirenke aldı menen çarq
etkende vajasının oozu acılğan suuq ıǵaı közge illindi.
Guaprodkomdo iştegen vıxgalterdin valası ekenin Oku-
nev bildi.

— Emne qarajsın? Men çaşınvajm, uun emesmin.

Şirenke öcty.

Pankratov öde turdu.

— Kim tigi vaırıldatın? Partıjanın taışırması kim
usyn katorga? — der, ajlanasında çarqın turqandardı
tegerete salmaqıu qaradı, — Tuuqandar, şarqı vaıuuşa
ec qandaj volvojt, bizdin ordıvuz uşul çerle. Biz qantır
uşul çerden ket p qalalı, adamdardıñ vırdıqta toqur
çatsa. Tuuqandar, qancalıq tez vıtsök oşıcolıq tez çaj-
tavız, bul çılto qojıuunı çalqıız keşpıler qalajıt, anı vızge
ıdejavız çana tartıvıvız ruqsat etpejt.

Bul çyk taşqıız köp syjlegendy syjavı turqın, vıroq
uşul qısqı sızdy da, vajası oşıvıqur qatıaldan cıqır
vızur:

— Partıjavızdar ketevı? — dedi.

— Oova, — der, Pankratov qıja çarqantıaj ajttı.

Şaardın qısqı paltosınan kılgen vıroo stolqo qarata
vırdeme ırdıttı. Kıcınekeı vılet çarqınataı telpelektır
kelıp stoldon qadıvır Pankratovdun kökyreıne tıjır, qajra
stol ıstıne kelıp qıynan turup qaldı.

— Mına vıletın, ala qoj, ajlanajın, vır tılke mıqava
qatqız usyn, salamattıqımdı qırman qıa alvajın, —
dedı vajası.

Baraktaı cuıldaıjan ındır menen anı sızynın aja-
rı uşıvıaj qaldı.

— Emnenı ırdıttır oınoısun?

A sen velen, qoj terısın çatınqın!

— Çoşol komsomoldon, çılıu çerdi öyıttegen eken oıo!

— Ajdar cıqqıla mından!

— Biz seni çıltaavız, kelınenı vıtıl!

Vajası vılet ırdıttın, vaşın tömön salır eşıktı köz-
deı çenögendö, çolunda turqındar cumadan qacqandaj
çarqıla vırıştı. Anın artınan çavılqın eşık qıcsır etti.

Pankratov ırdıttılqın vılettı mançası menen qırısır
cıraqtın otuna qarınadı.

Karton kuzır, trıvkanın kılındöı vıldı.

Toqoj arasınan mıltıq ıny zaıq etti. Baraktan toqoj-
dın qarantı çerın közdeı vır attıu cu qojqın vırdın
kettı. Mekteptın çana baraktan adamdar çıgııur cıqıttı.
Eşıktın çarqasına tıqır qojqın fanerden çasalqın
qalaaqqa, kındır vıroo, qoqusunan kezdeştı. Şirenke çaqta.
Şamalın çelpıldegen ottu kılımı menen qalqalar turup
oqudu ele: „Vardıttın stantsııadan, kelgen çarqıız çı-
qılqıla. Kımde kım qala turqın vıroo anın maıdajına
oq. Vırııdı qaltıvıaj talqalajavız ec kımıde çarqıız çıq.
Sılerge ertekı tıngö çejın mönöt vırem“. „Atamaı
Cesnok“ der qol qojılqın.

Cesnok Orılıktın vandalarınan ele.

Rıtanın vılmösyndögy stol ıstındö çavıvıqın dınev-
nı çattı.

2 dekasıde.

Ertenı menen vırıncı qar çaadı. Qatıu suuq. Terkıctı
Vıaceslav Olşınskııge kezıktım. Vırge vastıq.

— Men daıım vırıncı qaradı çarqıız körem. Suuqtı
qaracsı, qandaj! Eı vır sonun, cın emesı? — der ajttı
Olşınskıı.

Men Vıjarkın esıne tışırđym da, suuq çana qar menı

taqyr qubandyrbajt, qajta qajtylantat, der aqta qoor bardim. Emne ucyn ekendigin ajttym.

— Bul subjektivduy. Eger sizdin ojuquz uşinte bere turqan bolso, maselen ajtalıq soqıuş uvaqında, kılquny çalıp alqanda qubandıtuuluq degen perseni taqyr volturboo kerek eken da. Biroq turmuştı bul volbojt. Tragedija front cyrup çatqan çeekte volot. Anda olıymdın çaqındıqtı turmuştı sezyuny qısbır salat. Biroq oşol çerde da kıluyşet. Frontton ovoco çerde bolso turmuştı vajaqtıdaj ele: kılky, qajqtı çana qubandıc, koryuge qumarlanıuu çana raqattanıuu, tolqundanıuu, syjuu...

Olşinskijdin sezunen qaqşıqtı aqaratıuu qıbjn. Olşinskij — Tışqı işter el komissarınnı upolnomoceni. Partijada 1917-çıldan beri jevropalıqtarca klijingen, eegin taza qırdıbır atırdan azıbaaq qıjınqan. Bizdin yjdögy Seğaldın kvartirinde turat. Kec qurun menikine kelip qalat. Anı menen syjleşy qızbı, vabıştın vardiqtı: bilet, kerkö çejin Parizde turqan, vıroq viz çaqşı qırdaş volur qalaabızba der men oılovoıınun. Sevebi: al meni vaarıdan murda, ajal der qana bilet, anan kijin qana partıjalıq çolu menen çoldoş. Bras, al özynun ımtılqanın çana oıun çaqırbajt, — al cındıqtı ajtuu çaqınan çetışerlik vaatır çana zeriktırbö çaqına da andaj corqoq emes. Ed ele sulıular da çıberet. Biroq maqta çaqrajt.

Jevropalıqtın sılanqorozu Olşinskijden, Zıxrajdn ol-doqsonıraaq çöneköıyugun maqta çaqın-bıraaqıqtın tene-gim kelaejt.

Bojarkadan qısqaca qavar alır turavız. Ar kyny çoldo çyz sarzen şpal salınat. Şpal çon ele toqıon çerden qazılqan ordına qojulur çatat. Anda vardiqtı ekı çyz qırbı kişi. Ekinci kezektigilerdin çarım qacır ketken. Şartı cın ele ed oor. Kim oşol suuqta iştemek?.. Dıvava bir çumadan beri oşondo. Puşcej Voditsedegi segiz parovozdon veşöony qana çıjnaştırdı. Qalqanınnı vöıygy çoq.

Tramvaj vaşqarması Dmitrige ugoıovnj ajır qojıon: al özynun vıgıdasınnı kucy menen, Puşcej Voditseden cıqtır şaarqa kele çatqan Tramvajlardın vardiqtın qar-maqan. Tramvajdaqtı kışilerdi tuşyur, aqta qurulur çatqan çoldo kerektyu rels platformasınnı çyktör çıber-gen. On toqıuzdu tramvaj şaar çolu menen vokzalqa alır keldi. Tramvajcılar vardiqtına çardam qılbıştı.

Vokzalda solomenkelik komsomoldun qalqandarı, tıny menen rojezdqa çyky salıbır, Dmitrij özynun kışileri menen relsti Bojarkaqa alır ketti.

Dıvava çönyndögy maselenı vıjrege çıjuuqa Akim volvodu. Tramvaj vaşqarmasındaqtı vılbıqtı çana tögöcy-lykty bızge Dmitrij ajttı. Anda vaş keskiç volson da eki-den artıq tramvaj vevıej qojıon. Tufta Dıvavaqa aqı yjretty:

— Partızandıqtı taştooqo uvaqıt çetti, azır bul ucyn tırmöge oturuuqa mımkyn. Qarıu çaraqtaşraj ele çon qana syjleşyur alıuqa volboıu.

Dıvavanın mındaj zaarduuluqun men kögö elek elem.

— Sen, qaqaz çegic, emne ucyn syjleşkän çoqsun? Bul çerge sıjanın sylyk qurtundaj, tılı menen qalıp ajtat, Relsti qırbaj vırsam Bojarkadaqtılar menin murdumdu tal-qalaşat. A seni volso, bul çerde vıtqa calındıbır çyrgöndön kögö, quruluşqa çıberip Tokarevge qırqanıuqa mımkyndık vırış kerek! — der, Dmitrij vıtyn guvkomqo kuryıdöy.

Tufta Dıvavanın ıstynön artız çazırtır, vıroq Akim, menin cıqtır turıumdu surar, on minutaca syjleşty. Tufta Akimden qızarır çana acıulu cıqtı.

3 dekabrde.

Guvkomqo transport cekasınan çanı iş tuşty. Pankratov, Okunev çana vaşqa vır top çoldoştoru menen Motovılovka stantsıjasına vaır, andaqtı voş turqan yjlerdın eşi-

gin çana terezelerinin qaşekterin alyşat. Aňň bardyşyň çumuşçu rojezdaja salyp çatqanda stantsija cekisti alardy çamamaqçy volot. Alar cekisti çaraqsyzdandygyr, qasap rojezd çenөгөnde çana patronдорun suurup alyp tapançasyn çajtarыşqan. Eşikterdi çana terezelerdi, alyp ketişet. Çol material welymy, ruqsatsyz Bojarkаның skladyнан çырма put мыq alçandyşы усын tokarevdi kynөөлөjt. Şpaldың orduna salыna турçан uzun çaraqalardy toqoj iştetilgen çerden taşыр kelgen aqысь усын, мыqtardy Tokarev dıjqandarçа vergen.

Bul iş çanynde men çoldoş Zuxraj menen syjleştym. „Bul iştardin bardyşyň çajlaşтыравыз“ dep al kylet.

Quruluştaşы al aval өтө çындady çana ar kyn çыm-ват. Çenөкөj bir iş усын da çыmaqtaşууçа tuura kelet. Işke tosqolduq çылуularды gubkomçо tartavyz. Quruluştaşы valdar formalдыq çalybьnan көvyрөөк сыçа çаси-ци volup vara çatat.

Maçа Olşinskij elektor peckesin alyp keliptir. Biz Olja Jureneva ekөөvyz açа çolubuzdu çыltavyz. Biroq мындан уj icine ec çанçalyq çылулуq çоq. Мына bul tyn toqoj icinde çандаj өтөt voldu eken? Olga aytat: volnitsa eñ ele suuq, oçular çуurçandan сыçыşрайt. Ус kynde bir ot çаçылат.

Çоq, çoldoş Olşinskij, fronttoçу tragedija tydaşы tragedija eken.

4-dekabrde.

Tyn voju çar çaadы. Bojarkada bardyşyň vasыр çalyçаның çazyşat, çumuş toqtodu. Çol tazalanыр çatat. Otun dajardalaçан çekke çejinki çol quruluşу, 1922-çыldың 1-январына çejin vytsyn, dep gubkom vydyn çecim сыçарды. Bul toqtomdu Tokarev Bojarkadaçыларçа vergende, „Eger çытылыр çalvasaq orundatabыз“ dep çоор veriptir.

Korcagin çenynde ec çavar uçulbayt. Pankratovduqu сыjaçтуu аның mojnunda da bir „iştin“ çоqтуçу таң çalarлыq.

Meni menen çoluçыууçа al emne усын çaalavaçанды-şың, uşul ubaqqa çejin тыşуpөөjмын.

5-dekabrde.

Kecее vandalar quruluştu atçылартыр.

Kөvyksьmal vorpоң çarçа attar ajaçың çumşaq çojot. Attar çardy nyqtaj vasçanda, anda-sanda çar alдынан сыçactың butaşы çыrs etse, attar çоqçуrуроjt verip, çулаçың tikcijtir, alдынык ketkenine çele çetet.

Oncaqты attuular adысьmal dөnden аça verip, çar тыşреgen çара çerdi çеектер çенөştу.

Bul çerge atçandar vujdalyşы. Toqtoj çalyşçanda yçөdyler çаçыşы Alystan çygyrur terdegen alдынык ajaçы vutken voju menen çarөqtatыр silkindi.

— Bular мында dele ittej көр kelgen eken çо. Biz vaaryнды muzdaqqa ajdaaryыз. Bul oñboçон çegirtkeler erenke çejin çоq volsun dep Batko aйтты ele. Çaracy, bul itterdin ustalary otunçа da çetmek voluptur, — dep alдыныкысь aйтты.

Bardyşы çоçуu, çazyлаçан çoldun nuçу menen stantsijaçа kelіşti. Çeldirgen vojdon çады çолаçо сыçындаçанда ajaçdaşы, асырçа сыçрастан, сыçactардың daldасына toqtoştu.

Çоçуu atçан мытыq уny tyndyn тынçылыңың сырыга ketti. Çаjыңдың butaçындаşы çarlar ajдың nuruna çаçылыşыр, аq kymyştөj volup çerge тыşуyde. Сыçactардың arасынан çарç etip ot çаçылыр, oçtor tamдың сыvasçың суçулар, Pankratov alyp kelgen terezени ajnekteri çalyнçандaj сыңаçыrap тыşур çатты.

Çоçуu атылаçан мытыq уny adamdardy çаjынан асыра-тыр, ajaçы menen tik турçуzdu, biroq уj icine zuuldaçан oçtor уny tiri uçмуştуu çоrçунuc tuuçуzçанда, adamdardyң yreçy usur biriniң ystynө birі vагыр сыçыды.

— Sen qajda varasın? — der, Duvava Paveldi şinelinin eteginen aldı.

— Тыşқа.

— Çat, kelesoo! Korynsaң ele çalıp degizet — der, Dmitrij keskin şabradı.

Alar eşikten beri, qatar çatıştı. Duvava tapançaluu qolun eşikti közdəy sunup çerdı voortoqtıp çattı. Naganıñ varavanyndaq oqtorun qolu menen şaşqandaj şıralar Kocagın oturat. anıñ icinde veş qana patronu var. Qurusun şıralar aıp varavanyñ ajlandırdı.

Atqıloo toqtoldı. Bul volo qalqan tıncıyq tañ qaltırdı.

— Baldar, kimdin çaraqın voiso, beri coqlıqtula — der Duvava çatqan vojunca şabrar komanda verdı.

Kocagın eşikti aqıyn actı. Aqıyn qana ajlanıp, qar tuşur turat.

Toqojdun arasında oncaqta adam attarın qamcılar qaldı.

Tuşky tamaq ıvaqtında şaardan avtodrezin çetip keldi. Andan akim, Zuxraj cıqtı. Alardı Tokarev menen Xolajev tosur alyştı. Drezinden Maksim pulemjotun bir qanca korovka oqu menen çana cıyırma caqta malyqta aıp peronca qojuştı.

Çumıuş qılqan otında qaraj şaşılmaq cıruştı. Fjodorun şinelinin etegi qar ıstıne ijmek-cijmek iz tuşruyde, Tolqundaq minanostıñ ıstınde cırgen adatın qojvojonısur anıñ adıñ mairandaj tik vasat. Tokarevge qoşo vara çatqandarıñ arqasınan cırgızyyde tuura keldi: uzun vojıuu Akim Fjodor, menen teñ adımdı.

— Bastıncılardıñ at qojıuşı ancaıyq kör emes. Mına bul odvojon devoconun tuura çatıp qalıñ ajtsan, bizdin vaşvıyda tuşken bir valaa voldu. Dalaj çerdı qazuuca tuura kelip oturat.

Qaraja toqtaj qalıp, şamalca dalıñ tosur, eki alağanıñ ortosuna şireñkeni çandıyıp, bir, eki tytyndy bur degizip aıp, aldınq ketip vara çatqandarı quıj çetti. Akim anı kytıp toqtolo qaldı, Zuxraj volso adıñ keñitpej arı qarata cıre verdı.

— Bul çoldı meñetıyde vıtyuyge kucıner çetişevı? — der, Akim Tokarevden suradı.

Tokarev darco çoor vere alvadı. Aqıy:

— Bilesını valam, eger çalıp ajta turqan volsoq, qurup vıtyuyge acıojt, vıroq qırvaj qojıuda mımkyn emes. Mına ıstında vardıqta cırtımaqta.

Alar Fjodorı quıj çetip qatarıaj vaşıştı. Slesar tolqundana sıylıy:

— Mına ıstı çerden tartıp çanaqta „vıroq“ degen söz vaşıat. Mına, mında ekövyz qana — Patışkin çana men — vıle turqan, ıstı odıy turmuştı, ıstı odıy qural, ıstıncıy çumıuşlardıñ sanı menen vıtyuyge mımkyn emes. Vıroq qırvaj qojıu kerek emes ekendıgıñ vardıqta teñ vıllıset. Mına oşon ıstıñ men: „Eger taqır todur qalısıaq, çasar vıtyrövyz“ der ajtqanmın. Özyder qaradıñca, ekıncı aj voju tırt kezek menen işter çatışat, negızdı sostav ec tıñvaj iştejt, alvette çatıştıñnan cıdar çatışat. Anıñ ıstıne çarım çartılay şıuda caldıyşqan. Mına bul valdarca qarasan, cırek tuıjar qan tolqujt. Valdarca vaa çoq... Mına bul odvojon çer, vılardıñ vıgın çana kerge ajdar tim volojt.

Stantsıjadan ır kilometrge cejin tar temir çol dap-dajar volqon.

Andan arı vı çarım kilometr çer sıdırqan tasmadaj volup, qazılqın cıncıqlarda, şamal ajdar kelgen şıjaqtanıp çaqalar çattı. Alar şpal ele. Daqta andan arı tıgı toosımaqca cejin tyzetylgın tegız çol çattı.

Bul çerde Pankratovdun birinci quruluş tovu iştejt. Qırg kişi şpaldardı qojur çattı. Çanı coqojlıu çeerde saqal dıjqan, cacası çatqan çaraqalardı şaşpaj alıp çoldun tamana qojur çatat. Andan arı qaratı bir nece canadan uşundaj çaraqalardı tyşyur çatat. Uzun eki temir ştangı çerde çatat. Bul eki temir şelstin formosu bolıjonduqtan aldı menen şpaldardı tegizdep qojuşat. Çerdi cıñdoo ucyn balta, lom, temir, kyrekterdy çumşaşqan.

Şpaldardı saluu — oñboıjonduj bir qıer çana qıer çumuş. Rels ar birine tegiz salmaqı saluu ucyn, şpaldardıñ vardıçı tegiz çana turuştuuluq menen çatqıylıu kerek.

Şpaldardı saldıruunın texnikasını çatıız çana bir cal elyü tırt çaşta bolso da kenedej aq fırbegen, majlanışqan saqalın ekige bılgen, — çoldun ot vaşcıs Lagutin ailet. Al öz ıqtıjarı menen tertyncy lezekte da iştejt, çaştar menen vardıç azartı tartıp, çalı çaştarın vardıç anı ızattaşat. Bul partijada çoq (Galjanın atası), dajıma partijanın vardıç çıjnalıştarında qadırlıu orun alat. Oşoço qıvanıp, quruluştı taştavıço cal sezyn bergen bolıuı.

— Qana, degi ajtqılası ajlanajında, silerdı qantıp taştajmın? Şpaldardı salıuı mensiz aqıştırasınar bul çerge taçrıbalıu qıraaq kóz kerek. Eñ şpaldardı öz ömyrımde Rossija vojunca çaqş ele salqınmın... — dep, ar bir kezekke (smenge) kelgenderge çai dılı menen ajtıp, al smen menen iştoege daçı qalıç qalat. Patoşkin aça işenet, andıqtan anıñ ucastkasına anda-sanda çana kóz sala turqan.

Ycö Pankratovdun işter çatqandarın kelgende, qızarıp, terdep şpaldıñ çata turqan orun balta menen qazıp çatqandarın keryştı.

Akim çykcy Pankratovdu araq taanıp. Anıñ vet søöçy cıçır arıqtıqan, öny çaman çuulur çyrgendykten qaragıdır.

— A, gubernalar kelip qalqan tural! — dep al Akimge nımduu ısq qolun verdi.

Temir kyrektyn tabış vasıdı. Akim ajlanasınan qıvarqan öndördy kerdı. Cecken şinel, tondoru oşol çerde qardın ıstındı çatat.

Lakutin menen syjšyur, Tokarev, Pankratovdu çoldon aldı da, kelgenderdi andan arı qazıp çatqan çerge alıp çönedı. Çykcy Fjodor menen qatar vastı.

— Pankratov, maçta ajtsı, Motovilovkedegi cekist menen siler emne boldınar ele? Sen qandaj oıloşuñ, quralısqıdandıruuda aça cıar ketkensıner ço — dep syjšöw turqan çykcyden Fjodor cındar ele suradı.

Pankratov ıqtıjsızdanıp kyldı da:

— Anıñ viz maquldaşuu vojunca quralısqıdandırdıq, al özy bızden suradı. Antkeni — al bızdın öz vala da. Bızdın aval qandaj bolso dal oşonduj qıer arı tyşyndırdık, anan al ajtsı: „Balda, eşik menen terezeni alıp ketyuge men ruqsat bere alıajmın. Çol mylkyn aylyndıruycılerge tıjuu saluu çönynde çoldış Dzerzinskıjın prikazı var.

Mına bul nacalnik stantsija menin ajatımdı çana aqırdı turat, uruluq qılat çyzy qara, men ele çolto qıer turam. Eger men silerge bulardı berip çıbersem, qımat işı vojunca al mını azır ele revtrıunaloja çetkiret. A siler meni çaraqısqıdandırtıla da alıp çenoj bergile. Eger nacalnik stantsija ec kimge çetkırıese uşul vojdon çavıer qalat“. Biz dal uşundaj qıldıq, eşikti çana terezelerdi mında özybızge alıp keldik!

Zuxrajın közyndey cındıq kyıkuny kerdı da, Pankratov daçı qoşumçaladı:

Mejli salmaqı çatıız bızge ele tıjsın, bıroq al valanı çısmatqıtabaıız, çoldış Zuxraj.

— Anıñ vardıçı çojulqan. Mından arı mında işı

qılıuğa volvojt — bul tartipti vuzat. Bjuokratizmdi uju-
şulğan tyrdə çoq qılıuğa kucuvuz çetistyy. Çarajt, ete
maanilyuğək iştər çönyndə syjleşölycy — dep, Fjodor vanda-
lardın at qojuşu çönyndə ijnesinen çivine cejın suraj vaştadı.

Stantsijadan tert çarım kilometr çerde temir kyrekte-
dyn kuyly tavşy uşuldu. Adamdar aldına tuura turup
qalğan döndy kesip çatıştı.

Анын мындай сәтінде қарақтуу сәтө турат, мылтықсан
Холжав, тараңсан Корсагин, Панкратов, Дубава, Хаму-
тов. Отырғандық бардық қарақ ушул эле.

Патошкин кизкесине есер қазыр çөлөкөдө отураң.
Ізненер özy çалық қалған. Вакulenko volso vandalar-
дын оқунаң қазыр-тайыр қаламы деп, қасқындықты мо-
junğa алып, ерте менен қараға қасыр кеткен.

— Çer тоңаондуқтан — şpaйдын ordun qazuuğa çarım
aj ketet — деп, Патошкин ақырын қана, сөзге сараң қа-
вақтың сытыр, тураң Хамутовқа айтты.

— Çoldu vytyruy usyn çырма веş kyn берip otursa,
bul döwöny qazuuğa çarım aj сығарасың да, — деп, Хаму-
тов асуулу çоор берip, бир çаққы murutun eerdi менен
қыса тістеди.

— Bul mөөнөt tuura emes, сынын айтқанда мен өзым-
дын өмүгүмдө, dal ұшпалық адам менен ұшундај
şartta мыңсалық çoldu qurup көргөн емесмін. Мен қаң-
лыыр çатуума да мымкын, анткені — andaј çаңлыстық
eki çolu voloion — dedi.

Bul ucırda Zuxraj, Akim çana Pankratovdor kelip qa-
lyştı. Dөnsөdөn alardy vajqastı.

— Qaracь, bular kim? — деп, сығанақты сытылған eski
kijimcen, masterskijden kelgen Petka Trofimovic Korcagin-
di сығанақты менен тыртыр, сөмөjy менен дөңсөдөгү-
лөrdy көсетты. Bir zamatta ele Korcagin qolundaғы kyre-
dyn qojo bervej deңden ылды қарај curqady. Şjomdun
aldыnan анын көzy çылуу қарағ менен kyldy. Fjodor
анын qolun бир topqo қысты.

— Salamatъ, Pavel. Tyrdyyce kijinip turğanında таа-
ныр көргүлөcy.

Панкратов тамақалај kylyp:

— Ecteme emes, munun epTeşi веş qolundaј, веşөө
тең сытында турат. Анын устынө қасқындар şinelin da
uirdap ketti. Bul Okunevder менен kommuna, al Pavel-
ge kyrmesyn verdi. Ecteme emes, Pavlyşa Ыjmanъ ысық
vala. Bir çumadaң veri çerde сыныыр çatat, saman çылу-
luq bervejт, anan „jaşcikke kiret ta“, — деп çyrcy өтө
sustuq менен Akimge айтты.

Қарақаш, қайы murundu Okunev, vytyjgen көzyn
сынындатыр:

— Biz Pavlyşanъ ölymge bervejviz.

Ан кухнаға роварлыққа, Odarkanъ çardamсылына
qol көтөрөvuz. Eger bul ақтақ volso anda вағыр евин
таар, mejli peckege mejli Odarkaға сыныпважы.

Ваағыр тең kylgөnde анын сөzyn çаар ketti.

Bul kyny биринci қана çolu kylyştı.

Fjodor тоосымақ döwöny qarady da, çanaға тыşыр То-
karev çana Patoşkin менен, otun dajardalқан çerge ва-
ғыр keldi. Adamdar döwöny qadimkideј ele qajrattuuluq
menen qazyр çатыşқан. Fjodor dalьсын vykcytyр алып
temir kyrekte менен caqыdatыр qazyр çatqandardy қа-
rap turup ақырын қана Akimge айтты.

— Mitingaаnъ keregi çoq. Bul çerde ygyttөј turğan
ec kim çoq. Çarajça vaa çoq деп Tokarev sen сын айт-
қан ekensin. Мына volot qajda qurcup çatqандығы.

Zuxrajдын көzy syjyngөndeј, maqtanқандај çer qazyр
çatqandarға qarady. Bulardын çarım çartьлар kece ele
çaqьнда көтерiyşke qarşы volot najzaluu мылтық алып
çyrgөnder ele. A vyгyn volso ardaqtaқан сыңас vajь-
қына — çылуулуқтан çana турмуştun vulacьна — volot
tamъг relsanъ çetkiryynyn бирdiktyy umtuluş qucaқьнда.

Şpaldın cuqurlarъ eki çumadan murun qazylyp vytrej turşandьşyn Patoşkin Fjodorşo kicipejldyylyk menen, viroq avdan işendiryu menen dalilidedi. Fjodor anьn esertegenin uşur turur özyncө bir nerseni cecti.

— Dөvөny qazyр çatqan eldi alşyn, ar çaqqrъ çoldu arьlatqьla, dövөny bolso vaşqaca vuzavyz.

Stantsijadaşy telefon aldьnda Zuxraj көrkө cejin oturdu. Al arqa çaqьnan Fjodordun salmaqтуu qoşur unyn uqtu:

— Azьr menin atьmdan neçştav okrugşo telefon ver, toqtoosuz Puzьrev polkun quruluş tararqa çiversin. Bul rajondu vandalarдан tazaloo ete zarьl. Bazdan vronepo-jezddi çarqьşь menen çiveriniz. Qalqandaryn özum vaşqaram. Altynde qajtam. On ekide Litkeni maşına menen vokzalşa çiver.

Barakta Akimdin qьşqaca sөzynөн kijin Zuxraj syjledy. Çoldoştur angeme menen bir saat ubaqьt bilinbej ötur ketti. Quruluştu birinci janvarşa vytyruy degen meenetty vuzuuşa mymkyn emes ekendigin Fjodor quruluşularşa ajttь.

— Biz quruluştu soqьş avalьna ötkөрөvyz. Komminist-ter CON rotasьna qoşulat. Rotanьn komandiri çoldoş Dubava volot. Bardьq altь quruluş tovu qatuu tapşьrma alьşat. Şpaldь ornotur, relsti qoşuu işinin qalşanь altь topqo teң velynet. Ar top özynө velyngөн velykty alat. Birinci janvarşa vardьq çumuş vytyu kerek. Çumuşun murun vytyrgөн top, murun es aluuşa çana şaarşa ketyuge aqьluu volot. Mьndan vaşqa da, bul toptodun mьqtuu çumuşularьn Qьзыl Çьldьz ordeni menen syjloonu Vytkyl Ukraindьq BAKnan quavispolkomdun prezidiumu izdenet.

Quruluş toptorunun nacalnigi volup: birinci — çoldoş Pankratov, ikinci — çoldoş Dubava, ucuncy — çoldoş Xomutov, tertyncy — çoldoş Lagutin, beşinci — çoldoş Korcagin, altьncь — çoldoş Okunevder vekitilet.

— Quruluştun nacalnigi volup, anьn idejaluu çolvaşьşь çana ujuşturuucusu Anton Nikiforovic Tokarev almaşuusuz qalat — dep Zuxraj sөzyn vytyrdy.

Yjyru menen qanattuular uca qacqandaj, qoldor şartьldar, şur өnder çьlmajdь, qadьrluu kişinin dostuq tamaşa çolu menen ajtqan aqьrқь sөzy, uzaqqa sozulşan kyilkynyn ötu voldu.

Çьjьrma caqtь kişi Akim menen Fjodordu avtodrezinaşa cejin uzatьp kelişti.

Fjodor Korcagin menen ucraşьp çatьp, anьn icine qar toldon kaloşun көgyp, aqьrьn:

— Ötyk çiveremin. Butundu yşykkө aldьra eleksinvi?

— Qandajdьr oşol sьjaqtuu, çaqьndan veri şişinkirej vaştadь — dep, Pavel çoop verdi da, özynyn qacanqь bir suroosun esine alьp, Fjodordu qoltuqtan aldь da, — sen menin paganьma bir azyraaq patron veresinvi? İşenictyy yc qana patronum var. Zuxraj vaşyn çajqadь, viroq Paveldin көzyndegь tynergen çaranь көrө qojur, ojlonur otuvtastan mauzerin cecе vaştadь.

— Me, saşta menin vелеgim — sьjьm.

Qacantan veri oşo alьp qьjaldanьp çyrgөн nersenin vелеk qьlyp verip çatqanşa Pavel daroo işengeñ çoq, viroq Zuxraj anьn ijinine voosun ile saldь da:

— Al, all Buşta senin көzyn көptөн veri tyşyp çyrgөн vilemin qo. Anan sen cecerde, özyvyzdykylerdy atra. Mene mununa yc toltura ovoşma.

Pavelşa quvanьctuu көzder tyştь. Kimdir birөө qьjьrьp:

— Pavka, kel etykkө almaş, coloq tondu qoşumca veyejin — dedi.

Pankratov şoqtono Paveldi dalьşa tyrtyp:

— Şajtan, almaştyr kijiz etykkө. Baarь bir xristos (ьjьsa) tuulşan majramşa cejin kaloş menen çaşaj alvaşьndь.

Zuxraj drezinge butun qojur turur, sьjьrdьqqa verilgen mauzer ucyn ruqsat qacajzyn çazdь.

Erten menen erte, relsti dyngyretyp, stantsijağa arome-
rojezd keldi. Aqquunun tävtyndaj aq vuular — aqtan sa-
ajan ukysmağ voşono zamat muzdaq taza avaqta tarap
çoq voluuda. Brondolajon jaşcikten teri kijgen adamdar
cəşəştə. Bronerojezdaş yc çarqıç bir nece saattan
kijin dövəgə çarqıç darğ saluuğa eki tereñ cunqur
qazəşər, andan uzun çipti cıvar çəneşyp belgi atuuşun
atəştə. Oşondo qorqunuctuu dövənyñ car taravna qarata
adamdar qəcəştə. Şirenke çiptin ucuna tijgende fosfor
otu kyjə baştadə.

Çyzdəgen adamdardəñ çyregy alyp uctu. Bir eki minuta
cədamşz kytyyler — anan... qorqunuctuu kyc çerdi silkip,
olcojton cəñ menen qaldandaty, dövənyñ təvəşyn
asmanğa alyp çənədy. Ekinci çaruu birincisinen kyctyy.
Qorqunuctuu kyryldəgen təvəş dövəny talqandaşan cuulu
ynı menen cəşman toqojdun icin cuulu yngə saldy.

Azır qana turqan vajaşq dövənyñ orduna tereñ cun-
qur pajda voldu, oncaşq metr qumşeker şyjaqtuu aq
qardəñ ystyndə majdalanşan toruraq çatyr qaldy.

Çarğılandan ulam pajda volajon cunqurğa qarata temir
kyrəkcəñ adamdar ız-cuu menen çənər qalıştə.

Zuxraj ketkenden kijin quruluştə kyçyrməndyk eregi-
şyuler — birincilik ycyn kyreş baştaldy.

Tağ atrpastan murda Korcagin aqşyn turup, ec kimdi
oşotroj, muzdaq çerde soldojur çatqan vuttarəñ aqşyn
çyldəşər kuxnjağa qarata çənədy. Cajlyq suunu vakka
qajnatyr qojur, qajta kelip əzynyn tovon vyf oşottu.

Otrjaddardəñ vardəş turqanda tş çarqç volup qal-
qan ele.

Erteñ menenki çaj ubaqında Dubava çoldoştoru menen
əz stoluna oturqanda Pankratov qərcyla qalyr:
— Mitjaj, Pavka yryñ varandən əzynyn tuuqandarəñ

turquzatəñ kərdyñvy? Barcə, on sarzenca çerdi qazyr
ornotup çivərgenin kərəşyn. Al əzynyn valdarəñ ajavaj
ujutup, çyşırma beşinde əzdərynyñ ucastkasəñ vytyryyge
maaquldaşyrtyr deşip valdar ajtəşat. Al vardəşyşzdy
məş qylyp murdubuzğa şalp etkisi kelgen kərynet. Biroq
munu, kecirersiz, viz daşq kəryşə çatarvəz! — Pankratov
yzalanqandaj Dubavağa ajttə.

Mitjaj kənylyşz çylmajdy. Emne ycyn negizgi masters-
kijdin tovonun vul qylyqtarə, əzən portunun çanduu sek-
retarəna qatuu tijgendigin al çaqşy vile turqan, ızas,
aqta, Dubavağa Paveldin dostuq şaraləşy tijdi: bir səz
ajtpastan, vardəq otrjaddə çaqşruu səzyn taştadə.

— Dostuq-dostuq menen, biroq ar kimizdin tamedisiz
başqa. Bul çerde „kim-kimdi“ — dedi Pankratov.

Tyşkə çaqşn Korcagindin kyçyrməndyy qyzuu işter
çatqan tovonun işi kytyləgəñ çerden zylydy. Tireştirilgen
milytəqtar çanənda turqan storoz, çyşac arasənan kele
çatqan bir top attuulardə kəryp, trivoga atuuşun verdi.

— Quraləndərdə alyyla tuuqandar! Bandalar kelip
qaldy, — dep Pavel qylyrdy da, qolundaşy temir kyreky
yşyşyrt çivərip, mauzeri ilinip turqan çyşactə kəzdəş
atəşyldy. Vardəşy milytəqtardə alyşy çol vojundaşy
kyrəndy qarğa çatyr qalıştə. Aldəny atcan şarkesin
vulqadə.

Attuulardəñ biri:

— Toqtoşula çoldoştor, viz əzynerdyky — dep qylyrdy.
Elyydeş attuu, baştarənda qyzy çyldəşduu vudjonovka,
çolu menen çetip kelişti.

Kərəş vular, quruluştə vajqoo ycyn Puzşyev polkunə
kelgen vzvod volup cəqtə. Komandirdin qulaşy çavlydan
cunaq atəna Paveldin kəzy tyştə. Sup-suluu kək çaqşq
turat. Pavel aqta qaraj başqanda qoşquruq atyr ketencik-
tedi, Pavel veeni cəşlyrdan aldy.

— Qaşqa, tentek, kərcy viz qajda kezigişkendigimizdi

Oq çarıldırvadıd ele, çalıqız qulaqtuu suluum — der, veeni aqıyn ıcke mojudan alıp, qolu menen derdender turqan tanoosunun ystynen sılady. Komandir deldejir Paveli qarar turdu da, taanıp qojur tañ qalqandaj:

Oj bul Korcagin tuura!.. Atın taanıdy, Seredanıy qararqan da çoq. Salamatsıdy, tuuqan! — dedi.

Şaarda — „vardıq iş qısuuda“. Munun vardıqıy quruluştan ekendigi ajtıyır turat. Zarkij ujumdardın qalqanlyq Bojarkaqa çıberip rajkomdu eensiretti. Solomenkada çalıqız şana qızdar qaldı. Zarkij çol texnikumundaşy studentlerden quruluşqa varıusu çañ bir top tyzdydy.

Munun vardıqıy Akimge ajtqan soñ, çarım-çarıtıaj tamaşaqta calır:

Çalıqız men ajaldar proletariaty menen qaldım. Lagutınanıp öz orduma qojom. Eşiktin aldına: „Ajaldar velymy“ der çazır qojovuz. A men Bojarkaqa cu qojom. Çar çalıqız ajaldardın arasynda ajlanıyqtandınsır çyruy maşta taqır ıleıyqısz. Qızdardın vardıqıy maşta şektenip qaraşat. Al saşyqtandıq „Vardıqıy çıberdi, ozy mynda qaldı, qaz taman“ çe daşy uşul şıjaqtuu birdeme deşir ez ara ajtışa da turqan cıqtar. Sizden suranam, menin çonöme ruqsat berıñiz.

Akim kylyp, qıvyı alvady.

Bojarkaqa el kelip çattı. Çol texnikumunan alıtmış student keldi.

Zuxraj, Bojarkaqa çañ varqandardın çataqanasy ucun, çol vaşqarmasınan tert klasstuu vagon taar çonetty.

Dıvavanın tovu quruluştan alınyır, Ruşcij Voditsege çıberilgen. Quruluşqa parovoz çetkiryu çana alıtmış veş platforma tavuu işteri vıjruşqan. Bul iş quruluştadı ucastka qatarında tarşyıldı.

Dıvava keterinin aldında, Klavicekti quruluşqa qajta saqınyr alıp, çañ kelgen toptu veryu çonynde aqıldıaş-

qan. Cındıq severten şektenbey, qırbusu ajtqan Cextim çaşnosu çonynde Tokarev prikaz verdi. Munuñ sevebi solomenkelikter arqılyu berip çıbergen Annanın qatınay boldı.

Dmitrij — der Anna çaza vaştady. — Biz Klavicek eköseyz silerge todoj kitepterdı tandap aldıq. Bojarlıq şurmovikterdin vardıqıyna çana saqa ozyuzdyn ısyq salamatsıdy çıberesiz:

Siler vardıqıynar qandaj azamatsınar. Silerge kyc çana quvat illejbız. Kecee skladdan aqırqı zapas otundu berdik. Silerge salam ajtıp qojunı Klavicek surady. Qızıq vaia, Silerge degen nandı el ozy çasajt. Nan vışyruuculardın ec kimisine işenbeyt. Maşına menen ozy elep, qamırdı ozy çuurat. Qajdandıq çeqş un taaptır, nanı en ele sonun solot, men alqan nan menen salıştıruuqa vınojt. Keç quruu menikine; Lagutina, Arıjuxna, Klavicek çana keede Zuxraj da kelip çoquluşat. Kicineden oquunu çı dınyr vıraşy, vıroq vardıq neise çonynde syjleıyız, özgece siler tuuralı. Qızdar quruluşqa varıuqa Tokarevdin ruqsat vıreğendigine qapelanısuuda. Vardıqıy menen sırdaj işlege vıar işendırıset. „Atamdın kiyimderin kiyıñir ystıne kirip vırajın, çana meni oşol çaqtan quıp koryncy“ dejt Toja.

Balkim al oşonu qılat. Qara kezge menin salamımdı ajı.

Anna.

Daroo ele voroon carqın vaştaldı. Voruu menen çılandınsıqtan qojuu sur bulut asmandı qaptady. Qar qalıd tyşo vaştady. Kecke çuuq trubalardan şamal soqtur, toqo dun arasy kyıldep, voroşo vorojlor, qorqunuc toqoj arasyñ tañ atqanca qaptaqtan şıjaqtuu boldı.

Tyn voju voroon vorojlor çındilendi. Tyny menen ot çaqıssa da adamdar çılyvıaj tojuştı. Stantsıjanın caldıvıar yjy çıluuluqtı qarmaj alvady.

Ertın menen çımuşqa kiryycy otrjaddar teren qardı kecip majrañdaştı. Toqoj ystynen kyn nuru çarqıradı, asman acıq, toqumdaj bulut çoq.

Korcagindin otrjadı özderynyn ucastkasın şirendi qardan voşotıuştu. Suuqtan qandaj azap cekkendigin Pavel emi sezdi. Okunevdin eski kymesy suuqqa cıdamısz, ec

çalışıuq berbejt, kaloşunun içi bolso qaraja toljon. Al kaloşun qarabın içine ecen çorotup, ikinci butundaqıy etygy taqır tyşyp qalıucudaj qorqutuuda. sız çerge çatır çyrgendykten mojnuna eki tomrojaton çyqan çyqtı. Şarf orduna orop al der Tokarev özynyn sylgysyn bergen.

Аһь, çыртајтан көздуу Pavel, сод çықас кyрөк менен қардъ кyрөр алпуруşууда.

Bul ucırda stantsijaqa passazir pojezd çыльр kelip da qaldъ. Аһь кyşyldөгөн паровоз зорјо syjрөр keldi, tenderinde (ot çақуусу çerinde) сыңар çараға otun çоқ, vardъqъ кyjyp bytkөн.

Otun versеңer — çөнөjyuz, çоқ berbesеңer — қыжмылатуусу кyc tygenө elekte запas çоқјо сыңарылат — der, маşinist stantsija nacalnigine қыјқырды.

Pojezd запas çоқјо qojuldu, Passazirlerge toqtojonduqtun сеbevin ајтыşты. Vagondоқу toltura adamdarbън bз-бызъ çыqtъ.

— Tetigi perrondo kele çatqan qaraja menen syjleşkyle bul quruluştun nacalnigi. Al çana menen paravozjo otun алыр kelip bere alat. Alar otundu şpal orduna çumşар çатыşat, — der, stantsija nacalnigi kanduktorjo kеdeş berdi.

Алар Tokarevqa qarata çөнөdy.

— Otun берem, biroq beker emes. Antkeni — bul bizdin quruluş materialъbъz. İştegen çerdi şirendi vаşыр qaldъ. Pojezdда altъ çyz — çeti çyz kişi. Baldar çana ајалдар qalsъn qalqanъnъn bolso qolunarqa kырөк алыр kecke qar kыrөгyle bul ycyn otun аласънар. Eger maşdul bolbosonor — mejliner, çаңъ çылаја sejин otura bergile — der, Tokarev kanduktorjo ајттъ.

— Baldar, qarаqъlаcъ, qanca adam çajnar kele çatat! Aјaldarda kele çатыşat, der Korçagindin artъndaqъ бирөтаң qalqандај ајттъ.

Pavel бурuldu.

— Мъна saqja çyz kişi, vularqa çumuş бер, oturup алыşрасън çақşылар qара, — der Tokarev kelip ајттъ.

Korçagin çаңъ kelgenderge çumuş berdi. Qandajdyr bir uzun vojluu erkek, temir çolcular formasъnda şinel kijgen, çақasъ көрө, qara kyl көрөsynөн vараqъ var, emne ycundyр кyjynyp qolundaqъ temir kыrөkty аһь-berі imerip, vaşъnda corçojaton төbөlyy çyndyy çарocka kijgen çаңьndaqъ çаş ајалја qarар:

— Men qardъ kыrөbөjmyn meni qыstar іştetyyge ec kimdin аqъsъ çоқ. Eger menden surajt eken, çol inzeneri болјоnumdan kijin іşterdi vaşqara аламын, biroq sen da, men da qar kыrөge mymkyn emespiz, bul instruksijada qaralvajt. Cal zakonjo qarşы іş qыльр çatat. Men аһь çоорqо tartam. Kim, bul çerdin vaşçыsъ — der, al çаңьnda турјан çumuşcudan suradъ.

Korçagin keldi da:

— Siz emne ycyn іştөbej turasъz, grazdanin? — dedi.

Bajaqъ erkek Pavelden şektengensip vaştan ајақ qarар turdu da:

— Sen özyn degi kimsin?

— Men çumuşcu.

— Anda menin seni menen syjleşө turјan ec sөzym çоқ. Maşja onduqınarqъ çe bul çerdegi emnener ele... oşonu çiver.

Korçagin аһь көzynyn төbөsy menen qaradъ.

— Іştegin kelbejt eken — іştөbe. Bizdin belgibiz çоқ wiletin menen pojezdja tegi otura аlvajsъn. Quruluş nacalniginin prikazъ oşondoј.

— A, sizci grazdanka, siz daqъ іşteginiz kelbejai? — der Pavel ајалја бурuldu da, bir az seldeje tyşty: аһьn аldьnda Tonja Tumanova турјан eken.

Al kijimi тытық — samтырајtan Korçagindi zорјо таанъdъ. Tamтыqъ ketken kijimi, fantazijasъmaq but kijim, mojnuna orојaton kir sylgysy, көрөтөн berі çuılvaqъan kirdyy veti menen Pavel аһьn аldьnda turdu. Çалqъz qana көzүndөгy өсрөгөн otu menen murunqusundaј. Аһьn көzy. Мъна

uşul qazqajaq kejiptengen kijimi tıtyq, kecee ele kyndery anın syjony ele. Qandajca vardyty özgerylgon!

Al çaqında ele yjlongon, çol başqarmasında çooptuu qyzmatta iştegen kyjoesy menen cod şaaraja vara çatat. Myna emi al özynyn çaq çaqtaçy vozoju menen uşul çerde keryşyuge tuura keldi. Aşa çol beriş Tonjağa çerde keryşyuge tuura keldi. Aşa çol beriş Tonjağa ınçajısz boldu. Vasilij emne ojlomoçqu? Korçagındın mındaj temensyp çyryşy, aıvette çaqşy emes. Kocęarlıqtan çer qazuuçta kirip, eedelej aıvaçandıçy kerynyp turat dep Tonja icinen ojlotu.

Çjalçan ınçajıszdyç menen emne deerin aıbej vetine qyzy çan çygyrdy. Bul samtıraçan eme, aıalınan közy aıerıaj qarar turçandıqtan, Tonjanın erinin ici kyjdy. Qolundaçy kyrekty ırtıçy çıberip Tonjağa keldi.

— Çyr Tonja, men bul latstsarondu turup qaraj aıvaçıryn. „Dauzerpe Garibaldi“ romanınan ulam Korçagin latstsarondu aıle turçan.

— Eger men latstsaron bolsom, sen sojulvaj qalçan burıjsın, — dep aqryn çana ajttı da, Tonjağa qarar, salqın çana: kyrekty al, çoldoş Tumanova, qataraja turçun. Myna bul tojçon tozoçdoj volçon emeden ylgı aıvaçırn. Kecerim surajm, bul senin emned ekenin meı aıbejmin.

Tonjanın kijiz etygıne qarar, syjaegendej kyldy da:

— Qalır qaluuçta aqyl qoşrojmın. Çaqın kynderde ele vandalar çavıul çojuştı — dedi şartvuzıldı da çoldoştorigına qarata kalışın şalrıdatçan vojdon vasyr ketti. Aqırgı sez Tonjanın erine da sezildi.

Qalır işte çonynde Tonja erine aqyl saldy.

Kec qurun çımuştı vıtyr, stantsijağa çajtyştı. Tonjanın eri pojezddan orun aıuu ıcyın şaşır ilgeri ketti. Tonja çımuşçılardy etkeryp toçtor çaldı. Vıarının artında, kyregyn tajanır, çaalıqçan Korçagin kele çattı.

— Salamatsıny Pıvıuşa. Men seni uşundaj tyrde koremyn dep kytręgęndygımdy mojnıma alam, ekmetke

çer qazuudan vasyr bir çaqşyraq emgek sındıgen çoçsuııbu? Men seni alda qacan komıssar çe daçy oşoçto oçşoçton vıroo vıldu ço dep ojlotum ele. Qandajca senin turmuşun ıqşy çurulçan... — dep, Tonja çatar vasyr vara çatır ajttı.

Pavel toçtoj çalır taıdançan közy menen Tonjanın tikter:

— Men da seni mındaj tyrde kezıktırem dep kytkon emes elem — dep, Pavel çımşaqşyraq ınajıçtıuu sez tapty. Tonjanın çulaçının ucuda çyazır ketti.

— Sen daçy ele vıajaçıdaj orojsınıul!

Pavel kyregyn ijnine çaldı. Bir nece çadam çyrgęnden kijin çana:

— Menin oroçluçum sızdın sıraıçınnyzdan alda çanca çenil çoldoş Tumanova. Menin turmuşum çonynde çorço turçan ec nerse çoç, menin turmuşum öz çajında. Myna sızdın turmuşunız men ojloçondon çaman volıptır. Mından eki çıl murun sen çaqşy eıen: çımuşçııa çolundu veryyden uıaluucu emes eıeç. A emi bolso senden naftalın çıttanır çalırtyr. Adamgerçılık menen çynın ajtsam, siz menen men syjleşkydeç ec çandaj çendyy sez çoç.

Pavel Artjomdon çat aldy. Aşas çaqın kynderde yjlonę turçandıçın vıldırıp, çandaj çana volıvosun toçto kelyyn suraçan.

Şamal aq çaqazdın vıraçın Korçagındın çolunan çulır ketti, al çaqaz aq keçyçkendej eede uctu. Al toçdo volıvo kerek. Vıruu tuura kele turçan işrı? Kecer anın toıun Pankratov çıur çetti çana alça qaraj işter çeneçende vardyç kergęnder taç çalırtyr. Çyky vırcılık çaqına çenedy, çadımki tıncın ketırıp, özynynın „prı-

tandьqatəp* qəzətp, çindi volqonđoj bir uqmuştur tempke saldı.

Patoşkin alyəşəp uncuqpastan qatuu işter çatqan quruluştu qaradı. Tañqalqandaj cəqəbt terin aercip, əzynen əzy suradı. „Bul emne degen adamdar? Bul emne degen tyşnyksyz kyc? Eger, ec volvodu degende daqə segiz kynu kyn acəq tursa, viz otun daıardalqan çerge kirip vağavəz. Qəlym çəşə, qəlym yjren, qarəqanda da aqmaq vojdon qaləsəđ degen kelip cəqatta. Bul adamdar əzynyn çumuşu menen vardəq esep çana nor-manəp vət-cəlyp cəqarəştə”.

Şaardan Klavicek keldi, əzynyn aqərqə çasaqan nandəp da ala keldi. Tokarev menen kəryşp, al çumuş arasənan Korcagindi izdedi. Dostuq menen amandaşəştə. Klavicek kulymsyğəp, meşokton şvedce çasalqan sonun sarə kyrmə tondu suurup cəqəp alaqañ menen arə-beritəptəp:

— Bul saqə, Kimden ekenin vilesinai?... Xo! Oj kelesoo ele çigitsin da! Sen aqmaq toñur qaləsəñ dep, çoldoş Ustinovic çiberip oturat. Bul kyrmə tondu Ritaqə çoldoş Olşinskij şylar verdə ele, al anəp qolunan əlyp, Korcaginge əlyp vağəp ver dep maqə verdə. Sen çaman veşmant menen suuqta işter çyrgənyñdy aqə Akim aytəptəp. — „Men, al çoldoşqo şinel verip çiberiyğə da çarəj alam” dep Olşinskij murdun kəterdy. Rita kylyp: „Ecteme emes, qajta işteəge kyrmə çəqşə!”. Al! — dedi.

Pavel bul qəmbattuu vujumdu tañ qalqandaj qoluna qarmpar turdu da, işənbegen şyləqtuu muzdaqan denesine kijdi. Çyndyy çumşaq teri ajdalə menen kəkyrekty vat ele ɤşətp cəqə.

Rita çazqan:

20-dekasrde.

Qujunduu voroşo. Qar çana voroon. Bojarkalyqatə maqsatqə çəqəñ, viroq qarđuu voroondo volqon suuq alardə işten təqtottu. Qar qalyñ tyşyp qaldə. Tonqon

çerdi qazuu qəlyp. Bardigeri tərtən yc kilometr çana qaldə, viroq eñ qəlyp qaldə.

Quruluştəqlyar arasənda kelte rajda voldu, ycəə oorudu çep Tokarev qavar verdə.

22-dekasrde.

Guakomdun plenumuna Bojarkadan ec kimisi kelgen çoq. Bojarkadan on çeti cəqəlymdaj çerdegi çoldo, vandalar egin saləñqan eşalondu qulətəşqan, Narkomproddun upolnomoceninin prikazə vojuncə, quruluştəqly otrjaddəp vardəşəp oşoşo çumşəşqan.

23-dekasrde.

Bojarkadan kelte menen oorudqan çetəony şaarəə əlyp kelışti. Alardəñ arasənda Okunev da var. Vokzalda völdum. Xarkovdon kelgen rojezdden tonqon əlykterdy əlyp cəqəşəştə. Volnitsa da suuq. Qarqəş tijgen voroon! Qacan bytəp eken?

24-dekasrden.

Azəp ele Zuxrajdan keldim. Kərsə, uqqañm tuurə kərynet: Orlik əzynyn vandalarə menen byt Bojarkaqə at qojqon. Bandalar menen vizdikiler arasənda eki saat soquş voluptur. Bandalar vizdin vajlanəştə yzəndyktən, vygyn ertəñ menen çana Zuxraj anəq çoorpu arəđ əlyp-təp. Bandanə qajra qivaləşqan. Tokarevdin kəkyəgynən oq kəzəp çaradar volqon. Anə vygyn əlyp kelışet. Oşol tynky qaroldun pəcalnigi Frants Klavicekti qəja saap eltyyşkən. Al vandalarə kəryp trivoga veret, viroq cavuul qojup kele çatqandardə ulam atqylar oturup mektepke çetkirəj qəja saap sələşqan. Quruluş otrjadənda on biri çaradar volqon. Azəp anda vronerojezd çana eki eskadron kovalerija turat.

Quruluşın nasainigi Pankratov bolup qaldı. Kyndyzy Puz'revskijlikter Glubokij xutorunan bir top vandalarđy çoluqturup, alardıñ birin qojboj saap salışqan. Kadrovikterdin partijada çoq welyktery, pojezddi kytrpsten çw basa berişken.

25 dekasrde.

Tokarevdi çana waşqa çaradar bolıondordı alyp kelişti. Alardı kliniceskij gospiatalğa qoiuştu. Qaryjany saqtap qaluığa wractar uwada berdi. Al esinen tanıjan awalda. Başqasnyqy qorquıncuz.

Bojarkadan guşkompertija çana biz telegramma aldıq: „Bul mitingege çoıulıan quruluşular çana „Sovet ekmety ucyn“ wronerojezddindegi komanda çana kawpolkundaqy qyzy armijalar menen birge, wanditterdin qol salışyna çoor weryu ucyn, wardıq tosqoolduqtarğa qarawastan, şaarğa otundu birinci janwarda wewewiz dep işendirewiz. Wardıq kycty çumşar işke kirişewiz. Çaşasny bizdi çibergen kommunist partijasny Mitingenin tıraşasny Korçagin... Sekretar Berzin“.

Solomenkede asker swwlety menen Klavicekti komyştu. Ardaqtıan otun çaqyn, wiroq aşa qarata çyluu weweriktirerlik çaj: ar kynı çumuşqa çarawtuu ondoıon kişilerdi kelte alyp ketip çatat.

Mastan weter ırtajlyp, wıttary majışlyp, Korçagin stantsijağa qajttı. Anıñ temperaturasny kopton wewer ele keterylyp çyrgen, wiroq wıdyunky anıñ temperaturasny qaadasnan tiri uqmıştuu waşqaca.

Otrıaddı calıyndaı calıjan kelte Korçaginge da kelip çetti. Wiroq anıñ mıqtuu denesi wewer kyndon wewer wewer çerge teşelgen samandan çambasny keteryp, çumıştan da qalıwaj walyp çyrgen. Çyluu kyrmw ton, Fjodor çibergen çyluu kijiz wtyk anı saqtap qala alwadı.

Ar bir qadamny saıyn kwyregy saıylyşlyp oorup, tiş-

teri şaqyldar, kwy tunaryp, çwşactar awda qandaj uqmıştuu bolup aılanıjan sıjaqtandı.

Arañ degende stantsijağa çetti. Qaadadan tyşqary bolıon cuu anı oorı weter alsızdandırdı. Pojezddin uzun sostawny wytyñ stantsijada sozulup turıjany; platformada turıjan parowozco, çatqan rels, şpal çana alardı tyşyryp çatqan pojezd menen qoşo kelgen adamdar kwyne kwyndy. Daqy bir nese qadam çyryp, wařy aılanlyp çwşlylyp ketti. Wařlyny çerge tijgenin arañ çana sezdi. Alılyıjan cekege tijgen qar, qıwanıandaı erip çattı.

Buğa bir nese saattan kijin kezigişti. Barakka alyp wewerlyşty. Bronerojezddan çaqylyıjan feldşer: „Orkwsynon sezgengen. Çana kelte-Temperaturasny 41,5. Muundaryny sezgengenı moınnunıñ şişigi sıjaqtuu majda-cujda ooruları aılyp da keregi çoq. Munu tigi dywnw çiberwyge murunqu aılylyıjan eki oorusu toluq çetişerlik. —dedi.

Pankratov çana çanıdan kelgen Dubawa Paweldi aman alyp qaluu ucyn wardıq bolıon saaralardı işteşti.

Korçagindi tuulıjan şaşlyna alyp wawuu işi çerleşi—Aljoşa Koxanskiğe — tarşlydı.

Wardıq Korçagin tobinun çardamny çana wewerw Holjw, Pankratov, Dubawalardıñ qısmawly aldında esinen tanlyp çatqan Korçagindi çana Aljořany tyşlyşlyq wagonıo arañ salışty. Çıaıştuu kelteden qorquşup alardı tyşyryp, qarşylyşlyp, kelte oorulu nemeni çolıo tyşyryp taştajlyp dep qorquıştu.

Holjw oorunu saluuğa çoltoo qyluucularğa naganıñ kezep wıltajalar:

— Bul çoruqcal çıaıştuu emes! Bul çonwjt, çalqyız uşul ucyn wardılyly tyşyryp taştoıo tuura keler ele! Esinerde wolsun, çoldun wardılyna qawarlandıram, eger kimde kim wıroo tijet eken, wardılyny pojezdden tyşyryp çamatlyp taştajlyny. Mına saıa Aljoşa, Paweldin mauzeri,

kimde kim tüşyrewyz dejt eken at, — der Xoljav sestentyu usyn aýtıp qojdu.

Rojezd çenedy. Qandaydan perondo Pankratov Dubavada keldi da:

— Sen qandaj ojlojsun, aýdaar weken? — dedi.

Biroq çoor ala alwad.

— Çy, Mitja, emne wolso, oşonu kereviz da. Biz emi wadawda çoor wewez. Parowozto tyny menen çyk salyp, erted menen çyltyr kereviz.

Çol wujundaşy özynun qurdaş sekisterine Xoljav telefon wendi. Ooru Korcagindi rojezdden tüşyurp salwoonu aýawaj qatuu suranyp, „çor, andaj qyldyrawyz“ degen qatuu wadaların alyp, anan uqtoşto ketti.

Temir çoldun bir stantsijasyna kelgende, passazir rojezdin bir wagonunan, welgisiz bir aq çyzduy walanyn ölygyn peronoto alyp çaqyşt. Kim ekenin, emneden ölgendygyn — ec kim bilwejt. Stantsijadaşy sekister Xoljavydn suraşanyn esine alyp, tüşyrtpeş usyn wagonoto çygyur wad, biroq walanyn ölgöny ıras wolaşonduqtan, ölykty ölykterdy qojo turşan yjge alyp wawuşa wujruq wendi.

Oşol zamat ele Bojarkadaşy Xoljavyda, qurwusunun ölgendygyn çana anyn ömyry usyn tıncsyzdanwasyn der telefon wendi.

Korcagindin ölgendygyn Bojarkadan Guwkomoto kelgen kicinekej telegramma qabarlandy.

Aljoşa Koxanskij oorulu Korcagindi yj wylesyne çetki-rip, özy da kelte menen oorup çaqydy.

9-janvarda.

Emne usyn mıncalyq oor? Stoloto oturbastan murun men ıjladym. Rita uşuncalyq kuýt menen eckirip ıjlajt der kim ojloşon ele? Koz çaşy qajratsydyqtyn welgisini? Wugynky anyn sewesi — kuýyzygöñ qajay. Al emne usyn keldi? Qorqunuctuu suuq çenişgen soñ çeniş kuny, temir çol stantsijasynan qıwattuu otun çyktölgöñ kuny çana

çana quruluştay wawırlady quttuqtayşan çaar sovetinin keç plenemunda men çap ele wolaşondo, bul oşwotşon qajay qajdan keldi? Bul çeniş, biroq bul çeniş usyn Klavicek menen Korcagin öz ömyrlöryn wariştı.

Paweldin ölymy maşya çydyqtyn wetin acts: al men usyn, men ojloşondon alda qanca qıwbat.

Uşunu menen çazuunu wutyrem. Çapdan qajra bir qajrlar wekenmin. Erted Ukraina wovworduq komsomol komitetine işte çönyndögy naarazylyqymdy çazam.

Çaştyq çendi. Korcagindi kelte ɵltyrɵ alvady. Pavel tɵtynçy çolu ɵlym savuulun kɵtɵrçy qajra turuuda qajty. Bir aйдan kijin araq ыrançыз çana arыq volur turdu, çu-vatsыз çaltыraqan muunu, ɵɵdɵ turur, tamdy çarmalar yj icine vasuuqa areket çyldy. Enesinin çarmalar çɵlɵçen çardamь menen tereze aldыna vaгьp, kɵrkɵ sejin çol tarqqa çarady. Erigen çardьn suularь kɵlçyk volur çыltыrajt. Tьšta eң birinci çaz velgisinin çыluuluçy.

Terezenin aldыna çaqьn, alca çьqacьььn vutaçьnda, Pavelge çarar çыltыңdar, çьqыldar, çursaqtuu ььmal voz tarançь oturdu.

— Emne ekɵɵvuz çьştan epter çьqтыqрь? — der, çolu menen terezeni тыqыldатыр, aqьгьn çana syjledy.

Enesi çocuçandaj aça çarar:

— Sen kim menen syjleçyr çatasьn?

— Tarançь menen... Оңвоçur uca çacьp ketti — der, araq çana çыlmajьp çojdu.

Çazdьn toluq uvacь. Şaarçya qajtuu çɵnyndɵ Korcagin oçlonu vaştady. Al avdan тыньp vasuuqa çarady, viroq denesinde çandajdyr bir çajsьzdyq var. Bir kuny vaq icinde oçnor çyçyr, omurtqasь zьr dej tyçyr ooruçanda çer-ge çьqыььp çalçan. Araq degende yjynɵ çetti. Ekinçi kuny vrac kelip avdan şaşraj çarady. Omurtqadaçь çuңqurajçanьn kɵrɵ çojur, taң çalçandaj:

— Bul çajdan mьndaj volçon? — dedi.

— Bul velgi, şaar aldьndaçь kɵpçrɵdɵ, yc dyjymçɵ çerden bir taş ыqььp kelip tijgen ele, oşondon çalçan, doktor...

— Anan çandajca vasьp çyçdy? — Ooruçan çoq vele?

— Çoq, eki saatca çattым dь atqa mihip kettim. Mьna emi birinci çolu esime tyştу.

Vrac çuңqurajçan çerdi çarady.

— I—i de, çьmvattuum vul çaman nerse. Omurtqa mьndaj ььньqtarды syjvɵjt. Kelecekte vilinsesine ymyttɵç-myn, kijininiz, çoldoş Korcagin.

* Vrac tilekteştigin bildirgendej, ancalьq çaşьra alvaçan çajçььluu kɵz çaraşь menen Korcaginge çarady.

Artjom ajalьььn vylesy menen birge, ajalь Steşa çaş volçonun menen ɵny sert. Yj-ayle arьp-açqan dьçan vylesy. Pavel çandajçadyr Artjomço kelip çaldy. Kicinekej vulçanc koridordo votala volçon bir vala çyçyçyr oçnor çyçret. Paveldi kɵrɵ çojur, tajmançaj tikirejip tura çaldy da murdun çuçur turur:

— Şaşta emne kerek? Balkim birdemeni uurdaçanь kelgendirsin? Enem acuulu, andan kɵrɵ ketkeniң çaqşь — dedi.

Çarьrajçan eski tam yjdyn terezesi acьçanda, arь çaqььnan Artjom kɵçyndy:

— Yjgɵ kir Pavluşa! — dedi.

Өny çezdej sarçarçan bir kempir rectin aldьnda birdeme çarmalar çattь. Al Paveldi syjvɵgɵndɵj çarady da ɵkɵçyr çiverip çɵçyndy çaldьrattь.

Өçpçyçym eki sekelek çьz daroo peckenin tɵvɵsune çьqььp, çarajьlanьp taңьqvuçandaj çaraşь.

Emnegedir çaralançandaj, stol artьnda Artjom oturat. Anьn yjleңçɵnyң bir tuuçanь da, enesi da çuttuqtaçan emes. Uçum-tuçumunan veri proletariat Artjom, yc çazarьnan veri teң ɵçyr kele çatçan çurvus — taşçььn qьzь çana maşınacь Galjadan açьraşьp, voz çalpraç Steşa-çya emne yçyn kirendi kirip oturçandьqь velgisiz. Anьn ystynɵ, anьn tamaq çesy veş vylesy var, çumuşqa ç-

raqtuu birөө da çoq. Deronun çumuşunap cыqqandan kijin, calдыварь cыqqan çajmandarın ondomuş volup aлыр, vardыq kucyn soqoşo çumşaşan.

„Majda va'cyl st'xişta ketkeniñ“ dep, Paveldin çarat-raşanın Artjom vilet, al emi volso, bir tuuşanь ajlan-aşındaşынь qanda'ca көгөр eken dep vajqар turdu.

Bir top oturuştu, kezikkende syjleşe turşan majda-cujda sezderden ker salыşыр oturup Pavel ketууgө qamьndь. Artjom toqtotup:

— Turatur, viz menen birge oturup tamaq çeş, aзыр Steşa syt aлыр kelet. Demek erten ketmeksiñai? Aзығынca пасагыраағын Pыvka.

Belmөгө Steşa kirdi, amandaşыştь da, virdemeni aлыşыр kelyuğe Artjomdu çandар caqьыр ketti. Pavel sezgө sarañ kempir menen çalqьz qaldь. Terezeden cirkeөнyn qoş-quroosu uşuldu. Kempir qolundaşь qьrcuurun qojur, ыраазь voluşonдоj kyvyrөp:

— Qudaj өзүñ kecir, qarqьş tijgen çumuş menen aлыşыр çуrур tovo-tomuq da qьla alyajсын! — dep, mojnunda-şь çoo uşun aлыр, qьcandan veri turup qarqьşьşan өndyy oluşanьн vurcta turşan syretynyn aldьna keldi. Quuraşan cьqactaj yc mancасын viriktirip, keveersigen eerdin kyvyrөtур coquna vaştadь. Atavьz, asmandaşьñ, atьñdan — dep qurşaqşan eerdin qьvьrattь.

Tьştа bir vala vaipyşan qara cocqonu minip çatat. Çal çynөнөк vek qarmar, cылаңajaq vutu menen teminip ajlanьр qorquldaşan cocqonun ystynde:

— No—o—o, çene ketti! Tpu. ojnovo!

Cocqo valadan qutuluuşta areket qьыр çyret, viroq vala çyñden vek qarmar alyşan.

Kempir cьjьñşanьн toqtotup, terezeden vaşьн cьqarьр:

— Men da seni minip атаңды көрсетпөсөмай! Туş cocqon, qarşьн alyşьr uşundaj vala volovul

Aqььnda cocqo valadan qutuldu, cocqonun qutuluuşta qanaşattанşan kempir cьjьñuuşta qajta kirişti:

— Senin radьşalyq ökyмud kelet...

Eşikten ыjлаşан vala көryndy. Oorutup alyşan murдun çeñi menen syrтур, ooruqsunqandaj ozondop:

— Ene — e — e, varejnik bercil

Kempir acuulu çalt qarar:

— Cьjьñuuşta da mymkundyk verbejt, quuraşan calьr. Men aзыр seni toşuuzajьн oşvoşurdun valasь! — dep, kempir qoluna qamşьн ala qoşu.

Bala daroo көzden qajьm voldu. Peckenin artьnda oturşan qьzdarь vьşqьrьr kylyştь.

Kempir ycuncy iret cьjьñuuşta kirişti.

Pavel aqьşьн kytpөstөн turdu da tьşqa cьqtь.

Qoroонun darvazaca eşigin çaar çatьr terezeden kempir-din vaşьн vajqadь. Kempir aлыñ arqасынnan qarar turşan ele.

„Qandajca volup Artjom mьnda qavьldь eken? Emi өl-mөjynce mьndan qutulvajt. Steşa cыl sajьн төremөk. Te-zekke yjylgen qonuzdaj cьvьrap qazyşat. Çaqьşьnaqaj de-ponu taştoonun keregi emne. Men munu sajasь işke tar-tam qo — dep oşlodum ele“, — dep, Pavel şaardьn adam-sьz көçөsy menen kele çatьr oşlondu.

Adamgercilikтуу çyрөгүнө, qьmvat qurьularь qalyşan coq şaartja erten çyрө turşanьн esine aлыр syjyndy. Coq şaar өзynyn quvatь menen, çandu turmuştuuluştu me-nen, aqьн suudaj qalyñ eli menen, zььyldaşan tramvaj-larь, tььyldaşan avtomobilderi menen Paveldi өзүнө tart-tь. Öngөçө zəңqajşan yj icindegi maşinalardьn tyrkym qьjьmьlь tarttь. Ajььqca, maşinanьн majь cыttанşan coq maxovikterdin ajlanьşь Pavel menen ujalaştaj volup көn-geñ. Bul adamь çoq şaardьn icinde, adamсьz көçөdө va-şьр çyрур өзynөн өзү qььyşandaj sezdi. Şaardьn cocqun volup qalyşь çana көnylsyzydygy Paveldi tañdandьrşan çoq. Ai emes kyndyzy көçөгө cьşьр tamaşa qьluu da ыñşajсыз çaman voldu. Knitsada oozuna kelgendi ottop oturşan ajaldьn çанынnan etур varatьр:

— Qaraqьlacь qatьndar, bul qьvьjşan eme qajdan kelgen?

Tuberkuljoz, sehotka ekeni korynyp turat.
— Ystyndegy weşmanty da çaqşy eken, bir çaqtan uurdap alsa kerek, — degen sýjaqtuu şaşqalaňdaşy syjleşken qatýndardyn sözyn Pavel uqtu.

Andan başqa da көр nerselerden көпuly wuzula tyşty. Kөpтен beri мындаждан tywynөн асырадан ele. Соң заар çaqынбаақ, woordoşuraақ көгүнды. Тууқандар, андан соң şajыг, анан қызmatсы.

Korçagin çyгyp oturup waqтын arasýndaşы çolsuz çerge kelgenin wajqawaj da qaldы. Оң çaqta — şытырата çaqтыл-дан wijik qazyq menen toqojdon welyp qojatон eski tjurme, анын artýndaşы ақ korpus wolnitsa.

Мына uşul çerde, uşul ајantca асықта, Valja çana анын çoldoşтору darqa асылан. Dal аsuular wolqон çerde uncuqraj turdu да, андан ағы qawaqты көздөј çөнөду. Төмен tyşyp, андан woорloştor myrzesy турқан ајantqa сықта.

Qaj bir myrzөлөр, kimdir bir çamqor adamдын qolunan fazalаныр, өmyrlyкке qalqýdaj qылыр ајlanасына majda çaqşы walaatýдан tosup tikken. Çardын ystynde şыңqýлan qaraçaj. Çar woорuna çaqşы çiwektej çaq ыраңдар qar-талан.

Bul çer şaardын ceti. Sawыты — sus salmaqтуу çana çaj-тылуу. Çыаçtardын ағынын şooduraçаны, çaqғыраçан çazda çerden өсyp сыqqan tyркym sonun өsymdykтер. Bul çerde woорloştor waатыларca өлген, аlar: kimde kim çajы-сылыр — tilemçilik ubaqta tuulsa, kimde kim qulduqta tuulsa, oşolordun turмуşu ең bir sonun wolsun ycyn өлген.

Paveidin qolu waşýndaşы şarkesin araң ele tartыр алды, qalyң çajы qawatалыр çer wолup çyrekke toldu.

Adam walaşýndaşы ең bir қымwattuusu — al turмуşu (çady). Al turмуş adamqa bir қана werilet, андықтаw usundaça çaqşaj wilyu kerek, maçsatsыз азaptar менен сы wојloru quwаwa, etkendөgy majda-cujda çana çaman işter менен өзуңду өзуд kyjgyzew, өлгенуңde: wardық

өmyгyn, wardық kycyn dyjnөde ең bir sonun — adam walaşын qutqарuu ycyn kyreşke çumşady деп ајtqýdaj wolsun. Çaşooşo ашықuu kerek. Antkeni — al өmyрdu, қандајдыр bir çajсыз оору çe bir tragedijaluu qоqustud асыратыр ketmek.

Uşul oјdun qucaçына алынқан Pavel, woорloştor myrzesyнен ketti.

Enesi yjdө, uulunun çolqo degen апа-мыналарын сынаşыруu менен qarалуu. Kөz çaqşын çaqғыр турқандықын Pavel wajqар turup bildi.

— Balkim мында qаларсың dejm Pavлуşa? Qarыр қал-дан сақымда çалqыз қалуu maçqa қылыр. Balдар wар, wироq wоwujun ketөyp содојso ele çоçoluşat. Seni şaar-дын emnesi tartыр turat? Bul çerde dele çansaçtoоşo wолot. Çe senin көзүң daşы çасың qығытырған wөdөнөge tyşty wele? Degi kempirge еskim ecteme ајtrajt. Artjom yjлөndy — ec söz ајtқан çоq, sen wolsоq алда қасантан beri ајtрайсың. Qacan қана qоl ајaçыңардан асыраçанда çe daşы wirdeme wolo qalsaңar мен silerdi көrem — деп taza sumkaqa uulunun көр emes emerekerin salыр ça-тыр ағынын қана ајttы.

Pavel enesin iyninen tartыр turup:

— Eneke, wөdөнөm çоq! Qanattuular da өзynyn tuqu-мuna çараşa dos izdeerin wilesizbi? Çe meni bir wөdөнө деп turasызby?

Enesin arqasыз kyldырdu.

— Men, wardық dyjnөdegy wajlardы çоçotmoјunca қыз-дардын ubalyна қалwајын деп өзүme өзүm ubada қылап-мын eneke. Emne, kyтуyge алы dejsizbi? Çоq eneke, waj-лар uzaqqa çaqşaj алwajt... Wardық adamdar ycyn bir қана respublika wолot, silerdeј emgecki kempir, çaldарды, — сы-луу çana deñiz ystynde турқан өлке Italijaqa çiberewiz. Al çerde қыş ec қасан wолwajt eneke. Wajlardын yjлөгүne kijirip qојowuz, qarыдан deneңerdi kyngө qaqтар oturmaq-сыбыңar. A, biz wajларын çоçotuu ycyn Amerikaqa wағавыз.

— Bul senin çomocuñ otundalıtca men çaşaj alıajm ço balam... Senin con atan daşy uşundaj alıuut ojlıu volıjon, denizde syzer ele. Qadimki qaraqçydaşaj ele, qudaşaj keçire kerı Sevastopolıo ceşin soçıuşqa vaşır, aqıñ vutsuz, qolsuz, yıgö qajıtı. Kөkyrөgүndө eki krest, elyу tьndьrdan eköe tasmaqta tizilip, kөkyrөgүndө ilinip tura turqan, ajavaj qarır oqvoçiondöj kedejlikte öldy. Şaqıldaşan adam ele, bir tereñy vaştan ağı bir qojur ölturyr, tyrmөгө da necen çyldar oturqan. Alır vaşır çaar taştajanda kresi da çardam qyla alqan emes. Мына seni qarasam da, oşol con atandь tartır qalırsьñ.

— Eneke, bul qandaj biz qoştosuunu könylsyz ötkөryr çatabыз? Qыjaqtь maşja alır berci, көptөн veri qoluma da qarмай elek elem.

Çarqyldaşan klavişalardьñ qatarlarьñ qarar vaşьñ tөmөн saldь. Anьñ muzьkasьnьñ çanь ynyñө enesi tandandь.

Ojnoçiondo taqыr murınqudaşaj ojnoçion çoq. Şaar voljunca çalьnduu çaş qыjaqçь Pavkanьñ kyusy kyc alır, qorqunucsuz örkүndөгөndөj, yndery yngö qoşulup, erikşiden voj çıbitip, et çyrekty tolıqundattь.

Kyylery kycyn çoçotroj, tereñ maanisi menen uqquluqtuu boldu.

Vokzalqa çalıtьz keldi.

Qoştөşqondo enesinin çaşьñ көrgysy kelbej, enesim erter көnduryr yıgö taştap kelgen.

Roşezdin ici zordıq menen çulunup tyşkөndөrgө tolıjon. Pavel eñ ystyndөgy bir voş polkanь eeledi, oşol çerden berki ötkөöldөgy qыjqьrdan qыzuulanqan elderdi vajqar turdu.

Varđьqtь qaadasьndaj meşoktorun көtөryr kirip, polkanьñ alđьna tьşьr çatьştь.

Roşezd çөnөгөndө tьnctanьştь, daşьm uşul ucırda, adamdar sorunqansьr tamaqqa kirışet.

Pavel tez ele uqtar qaldь.

Eñ birinci varajьñ degen yjy şaardьñ ortosunda, Kreşcatikede. Basqыc menen aqьññ vastь. Ajlanasьndaşьññ vardьqtь taanьş, ec nerse özgөrylgөн emes. Kөrytөнyn ysty menen çyrdy, qolun көrytөнyn qarмоос çьşacь menen şьjaçalantьr çyryr oturdu. Tөmөн tyşө turqan çerge keldi. Toqtoçiondo, көryre ystyndө bir da çan çoq. Tyn, usı qьjьrsьz asman betinen çьmьndaşan necen bir çoodur көzder tөmөн qarataşan şьjaçtanat. Gorizont beti qaravaqtь menen çavьlaşandaj, asman çerge көmkөrylgөndөj, şan çyldьzdar fosfor kyjgensьmaq çыtydadь. Tөmөн көzge көryñvөгөн çerdin çazьqьnda, şaar özynyn milliondoçion otunun ucquñun sacqan şьjaçtanat...

Korçagindin qarşь alđьnan çoçoru qarata bir top kiş çьşьr kele çatat. Birdemeni talaşьr syjөşkөndөн çьqqan yndery tyndyn tьnctьqьñ vuzdu. Pavel şaardьñ otunan көzyn alır tepkic menen tөmөн tyşө vaştadь.

Kreşcatikede, okrugdun Osobьj otdelinin vjuro propuskasьndaşь dezurnьj komendant, bul şaarda Zuxrajđьñ көptөн veri çoçtuqun Korçaginge vildirdi.

Al көrkө ceşin Pavelge suroo berip vajqaştьr, bul va-la Zuxrajđьñ özy menen asdan taanьş ekendigine işengen son: Fjodor Taşkenttegi — Tyrkestan soçıuşuna işke çaqьrьññ ketkenine eki aj volçionduşun ajttь. Korçagin uşuncalьq qara boldu, ana-mьnanь suraqtьşь da keisedi, uncuqraj vurulup көcөгө çьqtь. Carcaşandьq calmasьñ salır, eşik alđьna eriksiz öturquzdu.

Dyñgyrөгөн, şьñqьrdan tavьşь menen көcөny toltur tramvaj ötty. Tratuarda volso çarqьrdan suu aqьnьnan veter eldin seksiz çyruysy. Şaar icine çan kirgen şьjaqtuu — vaqtьlıu ajaldьñ kylkysy, anь vuzajandaj erkektardin qonur yny, birde çaş valdardьñ icke yny, birde ealdardьñ kirkilder qьşьydaşь uqulat. Adam aqьmь sek-

siz, adamlar da jьma tez. Avdan cаrьq qыlnыan tram-
vaj, avtomobilin cаrьqьdaan cаrьqь vьjaqqь cеrдеgi
kinonun reklamьn ajlandьra cаrьqьrаtьp turan lampocka-
lar. Syjлeуу menen kесenyn tьncьn aлqan sьjaqtuu var-
dьsьnda adamdar. Mьna vul соq шаardьn tьny.

Kесedey cуu, birin biri cөөleууler. Fjodordun ketkenin
uqьandaqь qajьsьn uurdaan sьjaqtandь. Qajda varuu
kerek? Dostorum var, Solomenkege varuuca sьs. Tege-
rek — Universitet kесesyndey bir yjdy kездej өзynen өзү
cөнedy. Alvette vul aзыr ошондо varat. Fjodordon kijinki
kergysь kelgen cаqьsь cолдошу Rita boldu. Anda Akimdi-
ki da var, mymkyn anda tьneөгe da volot.

Alьstan kele cаtьp ele бурcаqь terezenin otun kordь.
Өzy toqtomduuluqun kersetууge tьrьsьp, duv ешikti өзү-
ne qarata tartьtь. Ajantcaqa bir nese sekundacatura qal-
dь. Eшikten arь Ritanьn yny uqьldu, kimdir birөө gitar
ojnop cаtat.

“O—o—o, gitaraqa da ruqsat berilir qalqan eken oq?
Uvaqьt cеңildegen eken” — der, cьjьntьqtadь da, muштu-
mu menen aqььn ешikti urdu. Өzynyn tolqundanqanьn
sezgendej eerdin — eerdi menen qьstь.

Ceke cacь tarmaldanqan, cаqь qana соосун аjal ешikti
actь. Korcaginge suroolu kез menen qaradь.

— Sizge kim kerek ele?

Ajal ешikti cарqan cоq, yj icinin соосunduquna kез
cартьrdь da:

— Ustinovicti keryuge volovu? — dedi.

— Al cоq, janvar аjьnda ele Xarkovqo ketken, andan
Moskvaqa ketiptir degen qavardь da uqtum.

— Cолдош Akim uшul cеrде turavь cе al daqь ketkenai?

— Cолдош Akim daqь cоq. Al aзыr Odessa guvkomu-
nun sekretarь.

Qajta qajььp cөнөөдөн vaьqa Pavelge ec nerse qalvaj
qaldь шаarqа qajьqandaqь quvanьcь qumsara vaьtadь.

Emi cаta turan cerdь cаqььлар ojlonuu kerek.

— Uшintip dostordu izdep otursaь bir da birin kere
alvaj tamtaьdar cуrьp butundan da acьrajsьn — der, Kor-
cagin qaraluu kyvьrөdy, qajьsь оqо veter kycөdy. Bi-
roq ошондоj volso da cаqьsььqтан ymyt yzөej Pankratov-
duqun tavuuca areket qьldь. Cьkcy pristanqa cаqьn tu-
ruucu, Solomenkeden kereө anьqь cаqьn.

Ajavaj carcadь, өldym-taldьm degende Pankratovdun
kvartirine cetti, qасандьr bir саrьcь kyрөq sьr menen sьr-
dalqan ешikti urdu da: „Eger daqь cоq volso, mьndan
arь temtendesejmin. Qajьqтьn aldьna kirip cаtьp alam”
der ojiodu.

Pankratovdun enesi cөнөкөj kijimduy kicinekej cоluqun
vajlanqan kempir, ешikti actь.

— Ignat ydөvy eneke?

— Aзыr ele keldi. Siz ошoqо keldinizbi?

Al Paveldi vilbedi, artьna buruldu da:

— Genka, mьnda saqа birөө keldi — der qьjьrdь.

— Pavel kempir menen birge yjge kirip, meшogun cеr-
ge qojdu. Pankratov stol artьnda tamaq cep cаtьp aqа
burula:

— Maqа qandajca kelip qaldьn, oturup syjлej vaьta,
men mьna vul tamaqьtь шам-шум etip cөberejin, kecke
suudan vaьqa ecteme ickenim cоq — der, Pankratov
соп cьqьac qаsьqьtь qarmadь.

Pavel vьjaqqь cаnьna oturdu. Vaььnan шаrkesin аьp,
eski adatь vojunca cekesin aacьdь.

„Genka meni тааньvaqьda, uшuncalьq өзгөyлгөн-
mьnay?”

Pankratov eki qаsьqь vorcььnь соqур cөberip, cоop ver-
gendikten qonoqо qarap burulup:

— I, qana, emneq var ele?

Qolu bir sьndььm pandь соozuna qaraj аьp vара
cаtьp, ara cerge toqtop qaldь. Pankratov esinen tanqan-
daj kезyn acьp cумdu.

— E... toqto.. Tyu sen, qandaj cataq elen!

Аның қызарып кеткенін көре қојур, Корсагин сьдавај қатқарып сиверді.

— Павка! Біз seni өлген екен деп есептеведік веле!... Тоқтол Сенін атың кім?

Панкратовдун қызығыты менен қапындасты қонсулаз вәлмедән еңеси менен енесі қуғуғур келді. Үсөө бирігір алдыларында анық Корсагиндин өзы турқандығына ішеністі.

Үйдәгуләрдүн вәрдықты алда қасан уқтаған. Панкратов волсо терт ајдан беркі волқон оқуја сөнүндө ајтты.

— Заркіј, Мітјая волсо қызында ел Харковқа кетішкен. Сөн ел бир қаққа емес, арамдар. Коммунисттер университетіне кетісті. Ванка қана Мітјая дәјардоо классында. Бізден он вештеј кіші кетті. Қызыған војдон мен дәсты ағызды ајдатыр сивердім. Мені кісіне қојуулатпасам сујуққо деп ојлојтун. Біроқ вилесінві, комиссиялар мені қумқта отурқузушту.

Асуусы келгендеј мурдун тартыр қојур Панкратов сөзүн узарта вастады:

— Алды менен ісімдин вәрдықты сьтылар турқан. Вәрдық статияң қарақты: партбилет вәг, комсомолдуқ стажым четісет, ал-қажым менен тек-қажым сөнүндө ооз да асалвәйт, біроқ, қасан саясы маселе сөнүндө теріштіріп келгенде, вұл сьерде менін оқвоқондуқтум вольду.

Комиссиядасты бир қолдош менен тартыса тыштум. Ал мақта мындајса деп суроо вере салқаны: „Ајтыңызсы қолдош Панкратов, философия сөнүндө қандај қаварыңыз вәг?“ деп. Сьндығында менін ес қандај қаварым да сьоқ волюусу. Біроқ оқол сьерде ел везде бир селсәјақ, сьуксу, өзы гимназист есіне тығе қалқаны, өзы мырзасьмал қалыбы менен келіп сьук тақууқта кірген. Ал қандајдыр: саяжан вилсинві, Гретијада қасандыр бир оқумуштуу волюптур, өзы сөнүндө көр вилуусу екен, аны философ деп аташат. Ајтоор қатқан бир тир, фамилиясы есінен сьытыр кетіптир, вәлкім Ідеоген веле, вутын өмуғун вockеде өткөзуртыр қана вәсқалары... Алардын арасында қараны—ақ деп, ақты—қара

деп кім қығқ қолу дәлїдесе оқону мықтыу адис деп есептеуусу екен. Бір сөз менен ајтқанда вәрдықты тең қалқаныс. Мына ошентір вәјақты гимназисттин ајтқаньн есіне салдым да ојлодум: „Мына вұл сїлен комиссия менін он қастымдан сьықты“—деп ал волсо кексееленгендеј мені қарар турат. Біроқ мен соқтурдум да қојо вәрдім. „Философия дегенібіз қураққа қалықтың көлекөсу. Мындај сатақты оқууқта ес қансалық көңулым сьоқ. Қапасты партијаның тарихи волсо қан ділім менен сьуғнер елем“ дедім. Вұл сьерде алар, философия сөнүндөгу сьақтық қайдан пайда воқтонун сьуғуғур кетісті. Мен гимназисттин сөзүнөн дәсты бир қатарың қојур ајттым ел, комиссиялар воору қалвәйт қатқарығқаны. Менін асуум келді. „Емне, сїлер мені вұл сьерде ақмақ қылығқар келесі?“ дедім. Сьаркемді алдым да вїге қарата сөнөдум.

Анан мені комиссияның мысөсу гувкомдон кезіктіріп ус саатса аңеме қылды. Көрсө гимназист сатақтырытыр. Философия ажавақан сод ақылмандық іш турвәжә.

Дивана менен Заркіј волсо өтты. Біроқ Мітјая волсо бир дәлел оқуған. Заркіј волсо мөнден қызың емес ел. Врас Ванканың ордені сьардам қылды көңүлет. Бір сөз менен ајтқанда, мен қатындардын маңдајына қалдым. Мені вұл сьердегі прїстандын сарвалары менен алпуғууқта дәјындасты Товар прїстанының пачалнїгі волуп оғундасты. Мурун пачалниктер менен сьуғендыктен сьастардын ішїне узык созуқсуз кіріп кетуусу елем, емі сарвалда өзым сьолвәссылық қылууқта туура келді. Кедеде қызы кекіртек қалқоолор қылт қојур, кеневестер қымылдааај қојқон учулары да воіот, оқондуқтан аларды, қадимкі пачалник қана секретар сьыақтыу демїлгелер турасы. Кечїресїз, алар емі менін көзымды вудаләј алвәйт. Өзым сөнүндө кїјїн ајтыр верем. Дәсты қандај сьанықты сақта ајтрај қалдым? Акім сөнүндө вилесїн, гувкомдоқу ескїлерден қалқыз Туфта вәјақты оғунда темтендеп сьурет. Токарев волсо Солomenko райком партијасында секретарлық қылат.

Rajkomoldo bolso senin kommunasny Okunev. Sajasy aqartuu isinde Talja. Masterskijde bolso senin ordunda Tsvetajev, men anь az vitem, az taаныsryz, gubkomdo qana kezigeviz. al, ancalьq aqylsyz emes, biroq ezyн ezy syjgen bala voluu kerek. Eger Borxart Annanь vilsen, al daqь Solomenkede, rajkom partijada ajaldar belymynyn vaşsьsь. Başqalarь çenynde saqja aytym. bras, Pavluşa, partijadaqь көр адамдар oquuqja kirip ketişti. Gubsov partskoldoqlarдын vardьqь eski aktivder, emi kiter artьnan oturuşat. Kelerki çьsь meni da çiveryuge uvada berip çyryşet...

Tyn ortosunan kijin uqtaştь. Erten menen Korcagin oqtonoşondo Ignat yjde çoq. Pristanqja ketken ele. Dusja anьn qarındaşь, aqasь tystəngən qьjьn qьz, qonoqdo saj berip oturup, qubanьctuu tyrdə qar qajdaşь majda cujda sözderdy vьçьratьp ajtьp cьqtь. Pankratovdun atasь paroxod maşinistti bir çaqqa çoloocular ketiptir.

Korcagin ketyuge qamьndь. Dusja qoştoşur çatьp:

— Sizdi tyşky tamaqta kytəvyz, unutraпьz — dep eskertti.

Gubkomdo qadimkisindej çanduuluq. Kire beriştegi eşiکتin çanь tьnəajt. Komnatada, koridordo adam көр, iş vaşqaruucunun eşiğinen qulaqtьn quçurun alьp maşinapьn tavьşь cьqat.

Birdi çarьm taаныs-maаныs keziger veken dep, Pavel eki çaqть qarar koridorqo turь qaldь, ec kimdi tappaşan son sekretarдын vəlmesynə kirdi. Coş stoldun artьnda, tik çaqacan көк көjnektyy guakomdun sekretarь oturat. Korcagindi kicine qaraşь menen qavьl aldь da, vaşьn eede көtəvəstən çazuusun çaza verdi.

Pavel maңdajьna qarşь oturup, Akimdin orun vasarьn avdan vajqar qaradь.

Tik çaqja көjnekсən sekretar, çazьlşan vараqtьn ajaqьna tocka qojur:

— Qandaj masele çenynde? — dep suradь.

Pavel aqja ezyнyn tarixin ajtьp vərди da:

— Ujumdun tizmesine qoşur, masterskiğe çiveryunuz eтə zarьl, çoldoş. Bul çenynde vujruq vergin — dedi.

Sekretar stolqo calqalaj oturdu. Ceckindyy emes çənekəj qana:

— Alətte komsomoldo qaitьravьz, al çenynde səz voluuqja da tijş emes. Biroq seni masterskiğe çiveryu ьqajьsьz, kijinki cəqьruu vojunca gubkomdun cileni volqon Tsvetajev işter çatat. Biz seni vaşqja çerge pajdalanavьz.

Korcagin көzyn syzur:

— Men masterskiğe vaşqanda, Tsvetajevdin işine çolto qьluu ycyn vaşvajьmьn. Kollektivge vaşьp sekretarьlq qьluu emes, tsexke vaşьp ezymdyn adistigim vojunca iştə, antkeni — men ezym aзы pacarьmьn, oşonduqtan vaşqja işke çivərvəənyzdy suranam.

Sekretar maaqul vouldu. Qaşazqja bir top səzdy şiltej saldь da:

— Çoldoş Tuftaqja vergin, al vardьqьn çajdaşьrat — dedi.

Esep belymyndəgy Tufta, ezyнyn çardamcь — esepcisi menen vaqa-şaqja tyşur çatьrtьp. Pavel çarьm minutaca alarдын çemeleşkenin uqtu, biroq uzaqqa sozuluşa turqjanьn көryp, birine biri maaqul volvoj oturqan ekəənyн səzyn yzur:

— Anan avdan tildeşip alarsьn Tufta. Mьna saqja qat, kel menin dokumenterimdi tьjanaqtajь — dedi.

Tufta bir ese qaşazqja, bir ese Korcaginge qaradь. Aqьsь taаныdь.

— E! Demek, sen əlgən çoqsunvu? Emi qandaj qьlavьz? Sen tizmeden əcyrylgənsyn, kartockandь Borvorduq Komitetke men ezym çivərgenmin. Anьn ystynə sen çalьsə sojuzduq qattoodon eтkən çoqsun. Borvorduq komitettin tserkuljarьna ьlajьq, qattoodon eтregəndyn vardьqь cьqja-

тылат. Ошондуктан чарь negizge ылаяк — qajtadan qana ete qalqan — dep, talaşsyz voluucudaj yny menen Tufta ajdatyp otty.

Korçagindin qavaq — vaşь тығысты.

— Sen daqь 'ele eskicesiñbi? Çaş çigit volqonuy menen gubarxiptegi momoloj cыsqandaj çamansьn. Qacan sen kişi voloqun Volodka?

Tufta byrge saqqandaj ығьыр turdu.

— Maqьa segyş berweendy surajmьn, men özymdyn işim usyn çoor verem Tserkuljardь çazqanda men vuzur tuuu usyn çazvajt. „Momoloj cыsqan“ dep masqaralaqandьqьd usyn çoorqo tartam.

Tufta aqьrğь sөzyn qorqutqandaj, qarala elek top pakketti şart çulqur alyp, emi sөz bytty degendej qьjapatьn көрсөtti.

Pavei şaşpaj qana eşikti көzdөj çөнөdy, biroq bir nerseni ester qajra stolqo keldi da, Tuftanьn aldьnda çatqan sekretardьn qatьn aldь. Eser velymynyn vaşьcьsь Paveldin arьnөn vajqar qaroodo. Acuulu, көrynçөн menen cьrğь-raşa vere turqan çaşьnan qarьqan Tufta, birdemeden saqtanьp turqandaj eki qulaqь deldejgen, kejpine qarasañ kylkyn kelet.

— Durus, — Korçagin masqaralaqandaj çaj qana ajttь da, — alvette maqьa „esep işin vuzdu“ dep birdemeni çamaj saluuqьd mymkyn, biroq sen maqьa ajtcь muruntan eskertip aьz berwej ölyp ketkendi aьjьrqa vujurqandьq uulanьştь qajdan aldьñ? Ar kim ele: qaalasa — oorujt, qaalasa — ölot, balkim vul çөnyndө tserkuljar da çoq cьqajt.

— Хо-хо-хо! — dep, kijligişreony orundata alvaqan Tuftanьn orunvasarь qatqьrьp çiverdi.

Tuftanьn qolundaqь qarьndaşьnьn usy sьnpьr da qaldь. Al qolundaqь qarьndaşьn çerge ығььtьp çiverip, qarşь-laşьp oturqan adamьna çoor bereyge ylgьrəj da qaldь. Qatuu syjleşyp qatqьrəjan bir top kişi vөлmege duu qojur

kirip kelişti. Alardьn arasьnda Okunev var ele. Qubanьctuu tanqaluu çana suroolordun usy qьjь çoq. Bir nece minutadan kijin vөлmege bir top çaştar kirdi, arasьnda Juçeneva. Al esinen tanqandaj, biroq qubanьctuu tyrdө көpkө cejin Paveldin qolun qьstь.

Paveldi tarixinin vaşьnan daqь qajta ajtuuqьa arqasьz qьldь. Çoldoştorunun cьn көnyldөgy qubanьctarь, seksiz dostuq tilekteşikleri, qoldu qatuu qarmar qьsьştarь daibəja qaqьylaştarь, Tufta çөnyndө unutuqьa arqasьz qьldь.

Sөzynyn aqьrğьnda, çoldoştoruna Tufta ekөenyn syjleşкөнyn ajtьp verdi. Ajlanasьnda oturqan çoldoştoru acuu-lanьp, Tuftanь çaman көrgendykterь uqulup turdu. Olga Tuftanь çaman көzy menen qaradь da sekretardьn vөлme-synө kirip ketti.

— Çyr Nezdанovqьa varaly. Al munun çazasьn veret — dep, Okunev Paveldi qoldon alyp, bir top çoldoştoru menen toptaşqon vojdon Olganьn arьnan çөнөştь.

— Anь qьzmattan alyp, bir çьlqь cejin çyk taşььc volup iştө usyn, pristandaqь Pankratovqьo çiberуу керек. Antkeni — Tufta ştamp volqon vujokrat emespi! — dep, Olga qьzuulandy.

Tuftanь qьzmattan aluu çөnyndөgy Okunevdin, Olganьn çana vaşqь çoldoştorundun sөzyn uqur, gubkomdun sekretarь çьlmajьp kyldy.

— Korçagindi qajta komsomolqo qaltьruu çөnyndө syjleşge sөz da çoq, aqьa aзыr ele viletin çazьp veret, — dep, Nezdанov Olganь soorottu da, — Tuftanьn formalis-tigi çөnyndө men siler menen maaqulmun. Al anьn negizgi çetişpegendigi. Biroq al esep işin çaman işteve-gendigin daqь mojunqьa aluu керек qo? Men qajşь qana çerde iştevej, al çerdegi komsomoldordun esep işin ala turqan volsonor oozqo alyp ajtarьq emes, bir daqь sanьna işenyuge volsojt Bizdin esep velymyayzde volso iş-çaqşь qojulqan. Keede Tufta özynyn velymyndө тыңө

cejin oturup işteğendigin özünəer daşy vilesiñer. Men mındaj ojlomun: anь qьzmattan aluu ar daşym mymkyn, viroq anьn orduna bir voz voş balanь aьp kelip qojsaq al esep işine taqьr çaraqьsьz, demek vujrokrat da vo'vojt, esep işi da volvojt. Mejlil iştej versin. Men anьn mojnun toldor, qojojun daşy bir top uvaqьtqa cejin tyzəlyp qalat, anan andan aьr kəre çatabьz.

— Maaqul, — der Okunev qoşuldu da, — çyr Pavluşa, Solomenkege varavьz. Bygyn vizdin klubda aktivderdin çьnalьşь volot. Azьr sen çənyndə ec kim ecteme vilbejt, anan ele qoqusunan: „Səz Korcaginge verilet! Azamatsьn Pavluşa, əlvəpsyn. Eger əlyp qalsan, proletariattarqda rajdañ tijet vele? — der, Okunev tamaşalap tijişip, Korcagindi koridorqo qarata tyrtkylədy.

— Olga, sen kelesinəi?

— Səzsyz kelem.

Pankratovdar tyşky tamaqta Korcagindi kytyp otura aьşpadь, al tyn icinde çatuuqda da keigen çoq. Okunev dosun əzynyn kvartirine aьp keldi. Qolunda var tamaqьn Pavelge verdi, anьn aldьndaşy stol ystynə con tañyq gazeta, eki qalьn kitepti, rajkomol vujrosunun çьnalьşьn daşy toqtomdordu aldьna qojdu da kepeş verdi:

Мьна vul aььqtardьn vardьşьn qarar çьq. Sen kelte menen oqur, uvaqьndьn vardьşьn voşqo ketrgen ucırda, vul çerden az çьna suu aььp ətkən çoq. Oqu emnenin var çoqtuqu menen taanьş. Men kecke çuud kelem, anan klubqda varavьz, sarcasan çat da — vьgьldar uqtaj ver.

Bir qanca dokument, spravke, otnoşeniye qaqazdardь çəntəgynə salьp aьp (portfeldi Okunev syləj turqan, al krovattьn astьnda çatat), rajkomoldun sekretarь qoştoş-qondoş yj icin bir ašlandь da çьşьp ketti.

Kec qurun yjynə kelgende, yjdyn icine çazьlqan gaze-

taşq tolur, krovattьn aldьnan qıcaq kitepter cıvalьp çьqqan. Al kitepterdin anca mьncasь stol ystynə çaqşylar qojulqan. Pavel krovat ystynə oturup dosunun çastьşьn aldьnan tavьlqan Borvorduq komitetin aqьrə qatьn oqur oturqan ele.

— Menin kvartirimdi emne qьlqansьñ sen qaraqьsь! — der Okunev ьnşajьşьdanqandaj qьjqьgьr çiverdi. — E, toqto, toqto „çoldoş! Sen çaşьn dokumentti oqur otur vaşьñvь! Мьна uşundajdь y ynə kijire ver!

Pavel kylyp, qattь mındaj çanьna qojdu.

— Dal mında ec qəndaj çaşьn emne çoq, tetigi avazurdun orduna lamrockanь qalqalar qojqon qaqazьn anьq ec kimge uşuzvaj turqan qaqaz eken. Cekesi kyjyr daşy qalьrtьr. Kerduqьy?

Okunev kyjgen qaqazdь aьp, vaş çaqьn qarar, ala-qanь menen cekesin bir qojdu.

— Men vul oşvoşqondu yc kuny izdegenmin. Suuqda cumur ketkendeş ele, çoq! Emi estevədiməi, ycuncy kuny Valьntsev kelip ustalьq menen avazur çasaj qojur, anan al əzy da aq moqor izdegen, — dedi da, varaq qaqazdь aqьgn vьkter matr tşьn aldьna tьşьp qojur, — anan tartipke salarvьz — kənylyn çajlaj syjledy, — azьr kicine şam-şuud etip aьp klubqda varalь. Otur, Pavluşa!

Okunev bir çəntəgynen gazetke orolqon uzun valьq, ekinci çəntəgynen eki sьndьgьm nan aьp çьqtə. Qaqazdardь stoldun çetine tyrtyp qojur, aсьq orunqda qaqaz təşəp, valьqtə vaşьnan qarmar stolqo sarqylaj vaştadь.

Stolqo oturup aьp, eki çaaqtə erkındyy iştetip qojur iştiktyy çumuştu tamaşaqda calьp, şajьr Okunev Pavelge volqon çanьşьqtə əjta vaştadь.

Okunev kulistin arqasьndaşy qьzmat eşigi menen Korcagindi klubqda kijirdi. Kenen zalьn vurcu, saxnadan on tarapta, pianinanьn çanьnda, temir çol komsomoldo-

gunün ağasında Talja Lagutina çana Borxart oturat. Anın qarışında Anna, stoldun çanında teñselip Volıntsev oturat. Volıntsev — depo komsomoldorunun sekretarı, avgust aynında almada qızıl, qacantañ veri kijip eskirtken teri kurtmıy var. Volıntsevdiñ cası çana qarış vıudaj tıstıy volıuıu.

Anın çanında sıqanaq menen pıaninanın qarqatın çelönur Tsvetajev oturat — sulıuca aq çızduy, eerdı çıqa. Kejnögynün çaqası torculanvaqtan.

Okunev coqtı oturqandarğa çaqındar kelgende, Annanın sezynün ajaqtın uqtır qaldı:

— Komsomolğa çan kırıyıcı çoldoştordu, qavıl alıuıu qaj bireñler çen ele qıyındatıuıu qaalaşat. Bul Tsvetajevdin dal ezyndä.

— Komsomol köyngöndün vardı kire vere turqan eşik emes — dep, Tsvetajev oqıuraaq, kök sıjaqtıu men mensine sıjledı.

— Qarajıla, qarajıla! Nikolaj vıgyn çan tazalanqan samovarda çarqıdar qalırtı! — dep, Talja Okunevdi kere qojdu.

Okunevdi ortaq tartıp, suronı çaadırğa vaştadı:

— Qajda çırduñ?

— Qana vaştajıız.

Okunev vardıqtın çooşutqandaj, qolun ilgeri sunıp:

— Qıyılanaqtıla tuuqtandar. Aız Tokarev kelet, anan vaştajıız.

— Mına, al daqt kelip qaldı — dep, Anna kere qojdu. Çen ele rajkompırtıjanın sekretarı keldi. Okunev anın aldınan çıgıyır:

— Çır, ata, saxnanın artınan bir tañı adamnızdı köretem. Mına aız tañ qalasıñ!

— Anda daqt emnesi? — dep, papırostun tytynün sıqtara kınk etti, bıroq Okunev qoldon alıp çenödy.

... Okunevdin qolındaqtı qoñıuroo çan — alı qıvaj zıyıdaqtanda, çenökaj sıjleştı çatqandar emes, sez qor, oozu tınbastar daqt sezyn toqtotıuıa aşıqtı.

Tokarevdin artındaqtı çası vıçırduy qooz ramkeden, „Kommunister manifestısın“ sıqtarıuıu genıjdın vaş köyındı. Okunev çıpnaştı aqanca, Tokarev köşögöynün ar çaqında turqan Korcagındı qarap turdu.

Çoldoştı! Ujumdun kezektegi maselesin çıyığe kırıçıyden murun, bı çoldoş kezeksız sez vıgıny surajı, bı Tokarev ekövyz al çoldoşqo sez vıgıny kerek dep ojlojvız.

Zaldañ qavıl alqan ynder sıqandı, Okunev çalanac töny vıçıraqqa çıraqandaj qıyır:

— Quttıqtooyun sez Pavke Korcagıne verilet! — dedi.

Zaldaqtı çız kışiden seksendeji Korcagındı bılıçe turqan, uzun vojıu arıçsıraj tañı adamın vıraan lampanın cetıne kelgende, zaldaqtılar qıvanıctıu sez çana qatıu ovatsıjaqtı ajlanqan qol çavıular menen qavıl alıqtı.

— Qıvıvıttıu çoldoştı!

Yny tegız sıqtı, bıroq tolıqundanqanın çasıra alıadı.

— Uşındaj iş vıldı qıvıular, men qırılıştı öz ordıma qajta keldim. Men vaqtıluu, qajta keldim. Men bul çerden bı qatar qıvıularımdı köyır turam. Men Okunevduqunan oqudım, bızdın Solomenkedegı çanı tuuqtandar ıç ese artıp, masterskıjdegı, depodı, paravozdor myrzesın qajradan „kapıtalduu“ oñdoştı kırıştı. Demek bul, ölkövyzdın qajtadan tuulır çana kıcke kırı çatqan. Dıjnöde emne ıçın çışoo kerek ekendık var. Qana, uşındaj ıvaqta men ele alıam? — degende, Korcagındın közynen da vaqtın otı çanqan sıjaqtı çılmajdı.

Quttuqtoo qıjqıyqtar menen tınen tışur, Borxart menen Talja oturqan orınsıa qaraj cınenı. Bıdam-bıdam bıq qarca qoldır menen qol qıbıqı. Qırılarsız sıylıqı-şır Korcagın oturdu. Taljanın qolu qoluna tıjgende bekem qıbır qıbır qojdu.

Annanın kezu asıbır, saal kirpigin irmegendej, kez qarazı taqırqar quttuqtandıaj.

Zuıldar kynder etti. Al kynderı cın anı kynder der esertıeğe volıojt. Ar kyn qandıajır özınyn cıqıbı-qtın azdı-kertır alır ketet ertı menen özınyn ıvıqıtın vılet. Korcagın qaralanandıaj belgilejt, kyndın ıvıqtı az, qandıajır oıloqtınan bırdeme bıtrıoj qalat.

Pavel Okunevduqana kecur bardı. Masterskijde elektromanıordun orın vasarız volup iştejt.

Colıbaşcılıq qılıu işınen azıbnca cettej turıuqtı kındırdem der Pavel Nikolaj menen kırke cejin talaştı.

— Bizde adam cıtıspıt, a sen tsıxtı anı kılökölör oturqın kelet. Sen maqtı orındu fıltıo qılva, men dele kelte menen orındandıan kılın bır ajca tıajı tıajınır rajkomağo varır cırgıntın. Men seni bılem Pavka, bul cırde senın fıltıoğ al emes, sen fıltıoğdıı naqtıız tamırın ajtsı maqtı,— der Okunev qıstaj vaştadı.

— Kolja, tamırız ele: oquqtın kelet.

Okunev qıvandıandıaj vaqırta:

— A-a! Mına, al emne dese! Senın oquqtın kelet, a senın oııncı menın oquqtın kelbejtı? Turıqtın, bul egoızmđık. Biz deñgelek tegetır otırsıq, a sen—oqusı. Cıq ajlanajın, ertı ele orgınstruktıoğo varı qalqtın.

Kırke talaşından kılın, Okunev vaqtındı.

— Eki ajca cejin tıvejın. Menın cıqıbıqtımdı bılıp qoj. Bıroq sen Tsvetajev menen iştej alvajın, anın özın ezy sıyıcıtygy kırı.

Korcagındın masterskijge qajta kelışın, Tsvetajev cocıu

menen qavıl aldı. Korcagındın kelışı menen colıbaşcılıq qılıu cınınde talaş cıqtırına al işengen, anın özın ezy sıyıcıtyk orıusu bıqtı soqqu bıryığe dajardandıra vaştadı. Bıroq özınyn volcıoldıoğını cıqıbı ekındıgıne bırcıı ele kynı işındı. Özdırınyn sostavına kılırır alıu cınındeğı maqtıldaşqandıarın ıqtır, Korcagın ezy cıoortıu sekretarığın vılmısynı kirır, Okunev menen sıyışkındıgyyn fıltıolır bul maselenı kyn tartıbınen alır taştıoğo ıvandırdı. Komsomoldın tsıxtık jacejkesındıgı sajasız oquı kruzogın özıne aldı da, bıjıroğo iştıne qarastır-qtın cıo. Colıbaşcılıq qılıu işınen ajırqca ketkendıgıne qaravastın, Paveldın taasırı kollektıvdın bardıq iştınde sezılır turdu. Dostıq qatırında, ec kımge bıldırbejt, Tsvetajevtı ecen qılın avaldı sıjrır cırdıq.

Qandıajır bı cılu, Tsvetajev tsıxtı kirır, bardıq cıstır jacejkesı cıana otırdı partıjasız cıstır tereze cıur, maşınalardı tazalar, qar qacası kırlırın qırtırır, qırır, aqr-cıkırlırın tsıqca alır cıqtır cıqtırqanı bıjırdı. Pavel bıso cığ şıvıra menen mazıt cıana maş tıyılđın tsıment poldu qırır cıttı.

— Bul emne ıvıanıır cıqtırqanıır?— der, cıqtırırqır-ıavaj vılmemış volup, Tsvetajev Paveldın sıradı.

— Bulqanc cırde işteğıız kelbejt. Bul cırdı cıjırma cıldın bırı ec kım cııvartır, bıız bı cımanın ıcındı tsıxtı cıanıtavız.— der, Korcagın aqtı qısca cıoor bırdı.

Tsvetajev ıjın kılere qıışırır qojır vasır kettdı.

Elektıotıxıngı mınu menen anı tıncıtır qılva, tıştıqtı qorooğo da kılırıştı. Cığ qoroo, qarqacıntın bırı taştandı, taştı turqın orın volup qalqtın. Andı em-neler cıq dejsın! Cızdıgeñ vıgıoğıq taştandı, toğoğ volup dat vasqın temırler, rels, bıfer, bıksız— necın mındegen temırler asıq turup dat vasqın. Taştandıarqı cavııl qojınu admınsıratısjı taravınan toqtıldı:

— Qoroonı bıız qazır otırvajız, andın cıqırsıq kerek-tyı mıldet var.

Anda elektorcular özderynyn tsexinin kire veriş aldına kirpicden tizip ajantca çasar, buttu aarcır kirgidej qılyr temir tor çasaştı, mña uşunu menen toqtoluştu. Biroq tsexin icindeki işter qızmattan kijinki uvaqtarda işteline berildi. Bir çumadan kijin mnda vaşqı inzener Striz kelgende, tsex vutyn çarq menen qaptalqan. Temir torduu coç terezeler, qılym voju mazut aralaşqan cañdan qutulup, kyn nuruna çol acır, kyn nuru maşinalardın tazalanqan velyktörün çarqıratqan. Maşinanın oor velyktörü çaşıl vojoqtör menen vojolqan, al emes dengenelkke kimdir bir qamqordun qolu menen sarı strelka çazılqan.

— M-mda... — Striz tandandı.

Tetigi vırca bir nece kişi çumuştarın ajaqtaştı. Striz oşol çaqqa çenedı. Qolundaqtı vankege toltura ezilgen vojoqtı alır, aldınan Korcagin cıqtı.

— Kicine toqtoj turcu ajlanajın, — der anı inzener toqtottu da, — siler emne çasasañar, anıdar maşa çaqat, Biroq silerge vojoqtı kim verdi? Men munu menin ruqsatımsız cıqtım qıluunu tıvadımız, çetişsiz materijal. Silerdin iştegeniderden kere parovozdordun velyktörün vojo o zarı emespi.

— Biz vojoqtı — vojoqtun taştandı bankelerinen aldıq. Eki kynı tırtır çyurp, çırtırma veş qadaqca vojoq qırtır aldıq. Bul çerde vardıqtı zakon vojunca, çoldoş texnaruk.

Inzener daqtı muqaqtandı, viroq ujalqandaj:

— Anda, alvette, çasaqtı. M-mda... Oşondo da voiso qırtır... Qandajca der tuşynuygö volot, tsextegi tazalıqqa öz ıqtıjarıdar menen umtılışru? Siler munu çumıuş uvaqtınan tırtır çasadıdarız?

Texnoruktun ıtnın ulam, cın ele tuşynvöj tırqanın sezdi.

— Alvette. A, siz qandajca der ojlodunuz ele?

— Oova, viroq...

— Mña sizge „viroq“ çoldoş Striz. Bolşevikter bul bul-

oñantıqtı çajına tınc qojot der, sizge kim ajttı? Toqtoj turunuz, biz bul işti daqtı keñ tyrdö termetemiz. Siz daqtı körup, tandana turqan işter volot.

Vojoq tıjgizip bulqavoo ucun, inzenerdi aqırın ajlandı da, Korcagin eşikti közdöj çenedı.

Korcagin keckisin kör uvaqtıca cejin kiter qanada voluucu voldu. Al bul çerdegi kiter qanada iştegen uc ajal menen, vardıq kucun, ugytın çumşar ajavaj taanır, erki menen kiter qarooşo uquq aldı. Kiter salınqan coç şkaftın aldına tepkicci qojur alır, çañ şana qırtırkı kiterterdi qarap, kiter artınan kiterin varaqın — varaqtar necen saattar oturuucu voldu. Kiterterdin körçylygy eski. Çañ kiterter sırajırtıq bir kicirek şkafta çırtırqan. Bul çerde grazdan soğıuşu uvaqtındaqtı qoqusunan kelip çoluqqan kiterceler çırtılqan, Markstin „Kapitalı“ „zeleznaja pjata“ çana bir qanca kiter. Eski kiterterdin arasınan Korcagin „Spartak“ romanın taptı. Pavel anı eki tynı taqaj oturup, oqur vutır, şkaftaqtı M. Gorkijdin kiterterinin qatarına qojdu. Bul öndyü öte qırtır çana çaqırılaraq kiterterdi taşuu işi daıtım sozuldu.

Kiter qanacılar vırtı çoldoo qırtırpadı — alırtıa vaarı bir ele.

Komsomol kollektivine, volup çatqan vılyncılyk oqujaş, ancejın şana ec nersege arızvaj turqan bir iş sıjaqtıu köyl tıncıqtı ele: ortoco remonttoşu komsomol jacejkesinin cilen vıurosı Kostka Fidin tañraqaj murun, veti ceekten vuzulqan, çajvaraqat çyrgön vala, temir plitanı kezej turqan amerikalıq qırtıratıu vırtımın sındırqan. Anı özynın çan kyjgyzeriylık salqın qaracqandırtın sındırqan.

Andan da çaman — çen ele özy sındırqandaj. Bul erterd menen volqan. Orto remonttın starş masteri Xodorov, plitanın bir nece çeyinen kezeñy Kostkaqtı vırtat.

Kostka aldı menen baş tartat, masterdin q̄suusunun plitany alıp k̄z̄ej vastajt. Xodorov tsex icinde volor volbosqo qaçandap qarmaşqand̄ çaman k̄r̄e turqan. Al ilgeri bir uvaqta menşevik volqon eken. K̄rc̄ylyk iş ne ec qandaj qatışrajt, komsomoldorqo q̄yj̄q̄as̄yaaq qarajt, viroq özynyn işin sonun vilet, öz mildetin adamgerciliktyu atqarat, Kostkanyñ maj quvaj „qurqaq“ k̄z̄er çatqanyn master k̄ret. Master şaşır çygyur var̄p k̄z̄eocy stanogun toqtotot.

— Sen emne soqur volqonsud̄u ç̄e vul çerge kecee keldiñ vele? — der, dal uşundaj mamile q̄lysa vugamanyñ quruluştan c̄ş̄ȳp qalarn̄ vilip, Kostkaqa var̄q̄ȳp çiverdi.

Biroq Kostka qajaja ajtışyp, stanoktu çana qojo verdi. Xodorov tsex nacalnigine ar̄z̄danuuqa ketti, a Kostka stanoktu toqtotqo, administratsiyenyn kelışine qaraj, vard̄yç iş çajında volup qalsyn ucyn maj izdep curqap ketti. Al maj taar qajra kelgence vugama şyn̄p qalqan. Nacalnik tsex Fidindi q̄zmattan voşotuu ç̄onynd̄e raport verdi. Çaştard̄yn aktivderin Xodorov q̄sat degenge syjenyp alıp, komsomol vjurosı Fidinge voluştu. Administratsiya c̄ş̄ȳunu talap q̄lyp, masele kollektivdin vjurosunda cecilyuge etty. M̄na uşundan vaştald̄.

Beş cilen vjuronun uc̄e, Kostkaqa segyş verip, başqa işke ötkeryu degenge kelışti. Alard̄yn icinde Tsvetajev var. Alard̄yn ek̄e Kostka dele kynelyu emes der c̄ş̄ȳşt̄.

Vjuronun ç̄ynal̄ȳş Tsvetajevdiñ v̄lm̄esynd̄e boldu. M̄nda q̄z̄ȳl çyryḡek menen çavlyqan coñ stol, uzun skamejka çana orunduqtar, bulard̄yn vard̄yç stoljarn̄y master-skijdegi valdard̄yn qolu menen çasalqan. Tamd̄yn voorunda kesemderdyn portireti, stoldun art̄nda kollektivdin ç̄egi çaz̄ȳp turat.

Tsvetajev „voşotulqan q̄zmatç̄“ voluucu Kesiv̄i temirçilik, özynyn ş̄q̄tuuluqı arqas̄nda tert̄ ajdan veri çaştat kollektivine çolbaşçylyq q̄lyu q̄zmat̄na k̄t̄eryldy. Raj-

komoldun cilen vjurosuna çana gubk̄mdun sostav̄na kirdi. Birinci kynd̄en tartyp ele qoluna tizgindi bekem qarmad̄y. Özyn̄e işenyucylyk çana ceckindylygy valdard̄yn ç̄eke talav̄n (in tsiativin) tem̄en vast̄y, vard̄yç işke qol sundu, iştin vard̄yçyn qolqo alvaj turup, işsizdigi ucyn özynyn çardamçylyñ soqo c̄ş̄ȳt̄.

V̄lm̄enyn k̄rk̄emdygy da özynyn k̄z̄ ald̄nda çasalqan

Q̄z̄ȳl vugtan alyn̄p kelinḡen çald̄yç ç̄m̄şaq kreslaqa calqalaj oturup alıp ç̄ynal̄ȳşt̄e alıp vard̄y. Ç̄e nal̄yç çav̄yç boldu. Partorg Xomutov sez suraqanda, ilgici ilinip çav̄yç turqan eşikti kimdir virēe t̄q̄yldatt̄. Tsvetajev ̄raaz̄y volvoşondoj qavaşyn tyjdy. T̄q̄yldaş qajtaland̄. Katjuşa Zelenova turdu da ilgici c̄ş̄ȳar̄p çiverdi. Eşiktin ar̄y çaq̄nda Korcagin turdu ele Katjuşa qojo verdi. Pavel voşonqıa qarata oturuuqa ç̄on̄eḡnde:

— Korcagin! Az̄y vizde çaşyn̄ vjuro volup çatat — der, Tsvetajev yn sald̄.

Paveldin mañdaj̄y q̄zar̄yp, çaj qana stolqo vuruldu.

— An̄y men vilem, Kostka ç̄onynd̄egy silerdin ojuñar meni q̄z̄yç̄ȳrat. Uşuqa vajlan̄yşt̄uu çañ masele qojqum kelet Sen emne, menin qat̄şuuma qar̄ş̄ȳn̄y?

— Men qar̄ş̄ emesmin, viroq çav̄yç ç̄ynal̄ȳşqa çald̄yç qana cilen vjuro qat̄şar̄y özyn̄e velgilyu qo, kişi k̄p volso maseleni cecy q̄lyñ. Biroq kelgeniçden kijin — otur.

M̄ndaj q̄z̄ar̄tuunu Paveldin birinci al̄ȳş. Qavaq menen qaş aras̄na v̄ḡyç rajda boldu.

— M̄ndaj formalistik emne ucyn kerek? — der Xomutov özynyn çaq̄t̄yvaşan̄yn ajtt̄y, viroq Korcagin qol şiltep toqtolup, tav̄retkaqa oturdu. — Men m̄na emne ç̄en. nd̄e syjlem̄ekmyn. — dedi da, — Xodorov ç̄onynd̄e vul tuura, al ezy mertingen adam, — viroq vizde tartip ezy k̄rḡe çaraq̄yç Eger vard̄yç komsomol uşintip vugama şyn̄d̄ȳa vaştasa, vizge iştej turqan ecteme qalvaj qalat. Al

emi partijada çoqtoroq ylyg voluunyn orduna taqyr kerekke çaraqsz iş boldu. Menin ojum valaqta eskertyu veryu kerek.

Tsvetajev anın ojunun aqyına cıaravaj qarşılaşa vaştadı. Korcagin oncaqtı minuta uşur oturup, vıuronun tıjanaqına tuşyndı. Bardıq qol ketöryuge kelgende özünyn ojun ajta vaştadı. Tsvetajev cıdamqajıyq qylıqan öndönyr aqta söz verdi.

— Çoldoştör, Kostkanın işi çönynde men özümдын ojumdu silerge ajtqym kelet.

Korcagindin yny özy kytkenen da qatuuraaq cıqtı.

— Kostkanın işi — bul signal, negizjisi Kostkada da emes. Men kece bir azyraaq sıjryr çoqulttum, — Pavel cöntöynön qat çaza turqan knızkasın suurup cıqtı. — Bular tabelcık taravınan verilgen tsıjryrlar. Çaqşylar uşur turqula: kynunö komsomoldordun cıjyma yc protsenti beş minutadan on veş minutaqta cejin kecigışet. Bul çön ele zakon, komsomoldordun on çeti protsenti ajına bir kyndön eki kyngö cejin dajyma progul qylşat, anın qatarında on tert protsent partiasız çaştar progul qylat. Bul tsıjryrlar qamcı menen carqandan çaman. Men andanmından ajana çazqandıqym, daqı tolup çatat: partiya icindegi progulcıkter tert protsent ajına bir kyndön, kecikkender daqı tert protsent. Partiasız condordun icindegi progulcıkter on bir protsent, ajına bir kyndön çana kecikkender on yc protsent. Asvartardı sındıruunyn toqson protsenti çaştarqta tuşet, anın icinen qızmatqa çanı ajana alınqandarqta çeti protsent tuşet. Mındaqı tıjanaq: viz partijalar çana soq çumuşçulardan көр nasar işteşbiz, biroq bul aval bardıq çerde vıdej emes. Ustalar çanı ajana kırışe vaştadı, elektrikterdiki qanaqattanarıyq, a vaşqalaranıyq volso azdı-kөptyr tegiz. Çoldoş Xomutov menimce tartip çönynde tertten birin ajana ajttı. Bizdin aldıvızda, ijri vıjrułuqtu tegizcөө mildeti turat. Men silerdi uygttөр oturqum kelbejt, biroq bul şalaqıyq menen

qatuu soqıuşıuvuz kerek. Eski çumuşçular tuuradan tuura ajttır oturat: Çoçojunqta çaqşı iştegenbiz, kapitalisterde asvartarıyq oqında volqon, al emi özyvuz çoço'un volup turqandıqıvızdı aqtaarıyq ec nerse çoq deşet. Birinci irette kynöoly Kostka çe vaşqa vıreö emes, viz özyvuz kynöolyvıvuz, antkeni — bul sıjaqtuu qarqaşalar menen kyreşmek tursun, anın teskerisince bul çe al şıltoolor menen Kostka sıjaqtuulardı çaqtaıvız.

Bul çerde azyr ele Samoxin, Butıjlaq çana Fidin özyvızdyn valdar deşti. Mındaıca ajtqanda anıyq özyvızdyky, aktiv qcşumca qızmat alır işter çyret. Emi bir vuraman sındırtır çojuptur mına qıyq, oşoncoluq ele öte kerektyu veken, kim mındaı işke duuşar volsojt. Oşon ycun al bizdin vala, a master volso çat — deşet... Anı tarıjaloo işin ec kim çyrgyızgen çeri çoq... Anın otuz cıldıyq çumuşçu stazıy varl Anın saıasıy pozitsiasıy çönynde sıyleşöjvıvuz. Anıyq azyr cındıyq: al, çat, mamlekettin mylkyn saqtar oturat, a viz cet elden alınqan asvartardı ayldyryp oturavız. Mına mındaı teskerisince cıqtır oturqan işti emne dep ajtavız? Men ojlojm, azyr viz birinci soqqu vereviz çana bul ucastkaqta cavuul vaştavız.

Menin sunuşum: Fidindi qızıl kekirtek çalqoo, şalturuqşalaqı, öndyryşty vıçırtır vıvızuc dep komsomoldon cıaravuu. Anın işi çönynde kerege gazetaqta çazuu, ec qandaj sezdön qorqoston, mına bul tsıjryrlardı vaş maqalada kırıry. Bizde kyc da var çana sy öne turqanıvız da var. Negizgi massa komsomoldor — çaqşınaqaj öndyryşçyler. Alardıñ icinen altımyş kışı Bojarkadan ötty, al mektep eñ tuura mektep. Alardıñ çardamı menen, alardıñ qatıuşusu menen viz bul ijri-vıjrułuqtu teñeştire alavız. Biroq azyr viz işke qandaj ıq menen kırışip çatqan volsoq, al ıqtı ar dajım taştöovuz kerek.

Çönekejde çooş çana uncıqraj çyrgen Korcagin azyr qızuu çana qurc sıjledy. Tsvetajev mantjordan öz qalıvında birinci iret vaşqatı. Al Paveldin cın ajtqandıqın

mojnuna aldı, biroq anın sözyne aşkere qoşuluuğa daşy ele vızatı sestengen sergektigi çoltoo qıldı. Al Korcagindın syjleşgenyn, ujumdun çalır işin qatuu sınığa alqandıyn anın — Tsvetajevdiñ — avtoritetin ketirgendik dep tyşyndı da, mant ordu talqaloonu ojlıdu. Al özynyn qarşy sözynde tyz ele Korcagindi, menşevik Xodorovdu çaqıadın dep kynöölaj başıady.

Çaaluu tartış uc saatqa cejin sozuldu. Anın natıjçası öte keç çıjntıqtaldı: Tsvetajevdiñ rajım qılvaj logikaluu severteri talqalanır, kərçylyk Korcagın tararqa öttı. Tsvetajev demokratıjanı vızdu: — al qol kətöryunyn aldnı Korcagindın sıqtır ketyun vıjırdı.

— Çaqşy sıqtıjn, biroq bul sağa avıjır alır vere alvajt, Tsvetajev. Men sağa eskertem, eger sen öz ojıñda qana tıra turıjan volsoñ, vaarır vır, men erteñ çalır çıjnalıştı daşy syjleşmyn, anda sen kərçylykty özynö çolta alvaştıñda işenır qoj. Seniki tuura emes Tsvetajev. Çoldoş Xomutov, çalır çıjnalıştıqa cejin siz bul maseleni partkollektivke qojıuğa mildettyusyz qo dep ojlojm.

Tsvetajev çer çıberyusydaj qıjıra:

— Sen meni emne menen qorqutqıñ kelet? Sensiz ele çoldı vılemin, sen çönynde daşy syjleşöusyz. Eger özıñd iştevesen, iştegenge çoltoo qılva.

Pavel sıqtı, qolu menen terdegen ısbıq mañdajın sırtır, anıqtırdıjan kontor menen sıqtıuğa qaraj çönödu. Sıqtır teren dem alıb, Papiros tartır, Batıjev toosundaşy Tokarevdiñ kicine yıjne qarata çönödu.

Korcagın sısardı kecki tamaqın icır oturıjan çerinen tartı.

— Syjle, usıavız, silerde qandaj çaqılyqtar var Darja, vır mıska votqo alır kel, — dedi, Tokarev Paveldi stolqo oturıuzır çatır.

Darja Fomınışna, Tokarevdiñ ajalı, erine qararında voluu etkel aq alçarqısbı menen eerdin sırtır, öte syjgıncıkylyk menen:

— Çej qoj sadaqtıñ — dedi.

Murın Tokarev masterskojdo işter çyrgendö, Korcagın mında tyn ortosuna cejin dalaj oturıjan, biroq emi, şaarğa kelgenden veri birinci çolu kelışi.

Qarija Paveldin sözyne öte könyl qojır tıñıady. Özy ec söz ajtqan çoq, qaqşy menen kaşanı ajlandırır soqtıuğa voldu. Kaşanı çer vıtyrgenden kıjın, çoolıqtı menen murutun arçır, çetölyp qojdu da:

— Seniki, albette tuura. Bul maseleni qadimkidej qojıuğa, vızge alda qacan uvaqt çetken. Masterskij — rajon vojıncı negizgi kollektiv, maseleni usıñdan vıztoo kerek. Demek, sen Tsvetajev menen qırcıldaşır qalqan ekensıñ qo? Çaman. Al özy sılanqoroz mensingen vala, biroq sen valdar menen iştej vılyusy eleñ qo? Öte qızbıqtır uqqum kelet, sen masterskijde, emne qılbır çatasıñ?

— Men tsextemin, çalır alqanda vardiç çerinde az azdan çandanır kele çatam, özımdın jacejkemde sajası oquu kruzogun alır vıra çatam.

— A, vıjurodo emne qılbır çatasıñ?

Korcagın kyldı.

— Birinci kezderde menin qıvatım az ele çana oquqtım daşy kelgendikten, çıvazçıbıç işterine ajırqısa qatıştıranım çoq.

— Mına sağa — al — dep, Tokarev çaqırvıqtıñdaj ajıtı da, — vılesıñı valam, salamattıñdın sıdala elektigi qana seni çazadan qıtqarat. Emi qandajsbın, tegi kicine tıñdınvı?

— Oova,

— I, andaj volso, işke qadimkidej kırış. Oozqo suu tolıturup alır oturuunun keregi çoq. Qana, qarıaldan sıqtı qalır ele çaramduu vırdeme qılqandı kim kergön kenil. Özynö çooptıuluqtan suıulır sıqtır alqan, anı çazalaj turıjan ec şıltoonı da tıppısbın dep seni kim dele

bolso ajtat. Sen erteg andaçy bul işterdin vardyçyň oň-
doçun, men Okunevdin közünön saar cymlyň ucujayň —
der, ыгаазь болсоңондой Tokarev sözün butyrdy.

— Siz aça tijbeniz ata, iş çyktöwögün der men özüm
suratçanmyn — der, Pavel özy kecirim suraçan sýjaq-
tandy.

— Suraçanmyn, al seni sewertyy dedi? Mejli emi, siler-
dej komsomoldu emne qylmaqçyň... Qana emi walam,
eski adatyň wouunca gazeta oquj wer... Közym da çaqçy
kөрөj nasarlar waratat

Part kollektiv wjurosu çaştar wjurosunun көрçylygynyn
oçun tuura tabyşty. Partija çana çaştar kollektivinin aldy-
na — ar kim çeke iş menen emgek tartiainin ylgysyn кө-
setyy — degen kerektyy çana qylyň mildetti qojuştu. Wju-
rodo bolso Tsvetajev negizdyu tyrdө tepkilendi. Al aldy
menen çaqçy ele qorozdoıdu, tuwerkulezden ödu çezdej
sarçarçan çana özy orto çaşar qalçan çoorıuu sekretar
Lopatindin qyşmaqıuu sözünön ulam, Tsvetajev moçun
sunur özünyn qatalyçyň çarımyn moçnuna aldy.

Kijinki kyny masterskiydegi kerege gazetanyň wetine çu-
muşçulardyň көnylyn wөлgen statija rajda woldu. Elge uduza
oçur qatuu tyrdө talquuça alışty. Kecinde ajawaj көр
coçulçan çaştarıdyň çyjnalyşında, özdery çönynde çana
söz woldu.

Kostkany çarçarışty, kollektivdin wjurosunda bolso çanly
çoldoş, çanly sajasş açartuucu — Korcagindi kirgizişti.

Өтө тынçтық çana çadamqajlyq menen Nexdanowdun
sözün uduştu. Al temir çol masterskiy kirip oturçan çanly
mildet çana çanly etar çönynde syjledy.

Çyjnalyştan kijin Tsvetajevdi Korcagin көçөden kytyr
turdu.

— Birge wasaly, emne çönyndödyr syjleşө turçanlyşy
war der, Pavel çoorıuu sekretarçana wasar keldi.

— Sөz emne çönynde wara çatat? — der, Tsvetajev
aqçyň çana surady.

Pavel çoldon alar çoltuqtar, bir nece qadam wady da
skamejka çanly toçtoştu.

— Birpas oturaly. — der birinci oturdu.

Tsvetajevdiñ papirosunun otu birde tyter kyjyr, birde
öçyyde.

— Ajtyç Tsvetajev emne ycyn sen maçta tişindi qaj-
rajsyň?

Bir nece minuta tym tırstyq.

— I, de, myna sen emne çönynde syjleşmөksyn, men
iş çönynde syjleşöwyz ço der oçlodum ele! — Таңар-
çандаj, Tsvetajevdiñ yny tegiz çырды.

Pavel anyñ tizesine alaçanyñ qatuu qoçur turup:

— Qoçıoç emi Dimka, resorço tyşyr cu qoçıonundu.
Diplomaitar çana uşintip qoçıoçdoşot. Qana sen ma-
çta çoor werci: emne ycyn men senin çyrögündөн orun
ala alwajmyn?

Tsvetajev çadamşydyq menen çyjmıdadı.

— Emne ycyn çabyştyñ? Qandajca tiş qajroo? Men
özüm iştegin dedim ele. İştebedin, emi men seni mydy-
rylytyr çoldon çarçarçan sýjaqtuu wölur oturat.

Pavel anyñ ynynön çın aq sөzyn ajtyr oturçanlyñ waj-
qaj alwady, çolun tizesinen alwaj turup, çyзулана:

— Çoor wergin kelwese — men ajtam. Men senin ço-
lundu toroj çabuucudaj oçloşuñ, çoorıuu sekretariçyñ
ordu menin tyşyme kirdi der oçlor turasyňny? Eger bul
woboso Kostka ycyn salıçıaşpas elek. Myñdaj qatnaş war-
dyq işti aqsatat. Eger bul iş ekөөwyzge çana çoltoo çyła
turçan bolso çerge kirsin, oçloşonundu çyła wergin deer
elem. Biroq erted ekөөwyz birgeleşip iştejbiz. Myñdan
emne kelip çyrtmaqçy? I, der uduçur tur. Biz wölyşyr ala
turçan ec nerse çoq, ekөөwyz ten çumuşcu. Eger wadyq
nerseden wızdin işiwiz saçta çyrtmattuu wölo turçan bolso,
çolundu wer, ertenden waştar tatuuluq dostuq menen iş-

ke kirişebiz. Qoqus vul oňboqon vıñqıardın vardıqın meeden cıñarvıñ, qatıñıunın çalıñız aıaq çolu menen çuğ vere turqan vo'soñ, anda ar bir iñ sa'ın aıavaı qatuu kyreñyñmekıyuz. Mıña qolım, al, azıñıca vul qol çoldoşunduqu.

Tsvetajevdın tyjuncök sıjaqtuu qolu kelip alaqañña tuşkende, Korcagin aıavaı ıraazı volqonđoj sezdi.

Bir çuma etty. Rajkompartijada qızmat uvaqıt vıtken. Belymderdyn vardıqında tıñıctıq. Bıroq Tokarev kete elek. Qarija kreslaqa oturup alıp, kopylyn bir çerge top-toqonđoj çañ materialdardı oqur oturat, eñik qatıdı.

— 11— dedi Tokarev.

Korcagin kirdi da sekretardın aldına eki tolturulqan anketti qojdu.

— Bul emne?

— Ata, vul, çoopsuzduqtu çojuu. Uvaqıt çetti oñ dep ojlojm. Eger siz daqı vikirleñ volsoñuz, sizdın çardamıñızdı kytem.

Tokarev vaş çaqın qaradı, anan bir nece sekunda va-laqa qarap turdu da uncuqraj qoluna qalemin aldı. RKP(ı) qatarına kandidat volup etyucy Pavel Andrejevıç Korcagıñge rekomendatsija veruycunyn partijalıq stazıñı degen çerdegi grafaqa „1903-çıl“ dep nıqtap çazdı da, anıñ qatarına quılanvaj çazqan özynyn qolun qojdu.

— Me valam. Menin aqala cac volqon vaşımdı ec qacañ çermende qıvazında iñenem.

Yjdyn ici qara, Solomenki vokzalının çañındaqı qı-mızdaı qubulqan allejge qandaıja volso vatıraaq çetuy degen qana çalıñız oj.

— Bytyr Pavka, mıñdan artıq darmanım qalqan çoq,— dep Tsvetajev terin qujultup çal ooruqan sıjaq-tandı.

Katjuşa, anın artınan vaşqaları daqı Tsvetajevdi qu-battaj vaştadı.

Korcagin kitepti çartı. Kruzok özynyn çumuşun vıtty.

Vardıqı duu keterylyp turqan, tamdın vooruna eski „erikson“ kelekelery pajda völdu. Belmөdegy syjleşken-derdy vasa syjlee ucyn, Tsvetajev qatuu qıjıqıra telefon menen syjleşty.

Turıvkanı ilip, Korcagıñge vurıldı da:

— Vokzalda polskij konsulunın diplomattıq eki vagon turat. Anın çarqıñ ocırtıy, pojezd bir saattan kijn çenөjt, zımdarın oñđoo kerek. Pavel, jaşcigındi mate-rialdarı menen alıp oşondo vaqan. Iñ çañıñız.

El aralıq qatnaşının eki sonun vagonu, vokzalın birin-ci peronunda turdu. Keñ terezelyy salon — vagon av-dan çar çarqı volup turat. Bıroq anın qatarındaqı vagon qarañıqı vaqandaı volup turat.

Pavel seөletty çasalqan vagonqo keldi da temirinen qarmap vagonqo kirmekci völdu.

Vokzal duvalınan bir adam völyndy da, tezinen kelip ijninen aldı.

— Siz qajda vağazız, grazdanın?

Yn taanıñ. Pavel qaradı. Teri kymölyy, furazkasın qalqancıqı çoñ, murdunın ysty ickelengen döñ, cocula-qan sıjaqtuu iñenicsiz kez qaraştuu bir adam.

Artjuxın Paveldi emi taanıdı — qolu ijninen tyştı, tısy ijgiliktıysımal, bıroq suroolu kez qaraş menen jaşcikke qadaldı.

— Sen qajda çenөdın?

Pavel qısqaca tyşındırdı. Vagondun ici taraptan vaşqa bir adam köynüdi.

— Men azı alardıñ provodnıñın caqıram.

Korcagin kirgen salon — vagondun icinde, çolqo kije turqan kijnıderin kijnen bir top adam oturat. Mala qızıl dastorqon çavıqan stol artında, dalısın eñik tarapqa

salır bir ajal oturat. Al Korcagin kirgende mandajındaq, uzun volıuu ofitser menen syjleşyp çatqan ele. Mantjor zorqo kirgende alardıñ sezy da toqtodu.

Aqırq lampadan tartıp koridorqo qarata sozulqan provodalarđ tez qarar sıqtı, vardıqtı çajında ekenin kerdı da, vuzulqan çerin izder Korcagin salon — vagon-don sıqtı. Çajnaqtan çez torculuu forma kijimin kijgen, mojnu çoon provodnik anın artınan qalvaj taqımdar çyret.

— Mında vardıqtı oñunda akkumuljator çaqşı iştejt, çanaça vagonqo etely. Buzuqtı oşondo bolso kerek.

Provodnik acqıcs menen eşikti acıp, qarataqtı koridor-qo kirıştı. Elektrik fonar menen provodalarđ çarq qalır qaradı da, tez ele qısqaca zamikanıja volup çatqan çerdi tartı. Bir neçe minutadan kijin koridorqo birinci lampocka kuyurt qana çarq etip kuydu.

— Kupeni acıu kerek, andaqtı lampalardı almaştıruu zarı, vardıqtı kuyur qalırtyr — der, Korcagin eercitir çyrgenüne ajttı.

— Anda randı saqıruu kerek, acqıcs oşondo — dedi da, provodnik Korcagindi çalqtı taştıqtı kelbej doşo eercitir çenedy.

Kupege aldı menen ajal, anın artınan Korcagin kirdi. Provodnik bolso, tuura tosqondo eşik aldında turat. Pavelin közune toqtı salınqtan eki sonun vulqar çamadan, tereze aldındaqtı stol ystınde kicinekej betelke-de turqtan atır çana tırmaqtaç pudra calındı. Ajal divan-dın burc çaqına oturup alıp, kendir tystıy casın ondor, mantjordan iştegenin qarar oturat.

— Kicine acıraşuqtı pandan ruqsat surajmın: rap major muzdaq pivo ickisi kelet — der, provodnik çaqaldanuu menen suranıp, vıqanın mojnundaj kultyjgen mojnun maşaqattıu tömen ijdi.

Ajal qısqılaqtan unun sozultur:

— Barsanıp varqıy dedi.

Sez poljaktardıñ tilinde syjlendi.

Koridordon tuşken çarq ajaldın dalıyna tijyde, Lion-duq çıvektin ete naziginen, Parizdin birinci klasstıq ustalar, tikken köñegı, pandın qolu menen ijninde qnalıp turat. Kicinekej qılaqtına salınqtan ijmeqtin kauxar taş selkilder, suunun tamcsıyndaj çarqıdar turat. Korcagin anın pil seögynen qnar çasaqtandaj volqon qolu menen ijnin qana kerdı: çyzy qarataqtı tarapta. Pavel vıramaların tezdetip çaqarıp rezetkesin almaştırdı, bir minutadan kijin kupenin icine çarq rajda boldı. Ajal oturqtan divandıñ ystındegı lampockanı qaroo qana qaldı.

Korcagin ajaldın aldına tura qalır:

— Maqtı mına vul lampockanı tekşeryu kerek ele dedi.

— Apej, ıras men sizge çoltoo volup çatqan turvaj-mınbı — der rap orusca tap taza syjler çoor verip, ıp öede volup Korcagindın qatarına tura qaldı. Azır anın vardıq tulqu acıq köyüdü. Qalemdej qaştın çou çana qara doçqu volqon qısqıqtı eerdı taanıp. Ec qandajşek voluuqtı tımkınyndık volvodu: anın aldında Nelli Leşcinskaja turdu. Advokattın qız, anın tañ qalqtandaj köz qarapın vajqavaj dojuuqtı volvodu. Biroq Korcagin anı taanıpqtan menen, al özynun tıncıq qonşusu tert çıl icinde uşunca eşur mantjor volqonduqtıñ sezbedi.

Korcagindın tañqalıyna çoor bergendej, ajal qaşın serpip qojdu da, kupenin eşigi tarapta eşur, çıdamcsı-danqtandaj çaltıraqtan tıflıjınin tımqıqtı menen çerdi tıqıldattı. Pavel ekinci lampockanı oñdoqtı kirıştı. Lampockanı çaqarıp alıp çarqqa salıp qaradı da, kutyvögön çerden, ajırqca Leşcinskaja ucun kutyvögön çerden, poljaktar tilinde:

— Viktor daqtı mındavı? — der suradı.

Korcagin surađanь menen vurulvadb. Al Nellinin cуzyn kervedy, viroq uzaqqa sozulđan uncuqrooculuq anьn qatьsuun ajtqan sьjaqtandь.

— Siz anь, ьras ele taanьsьzvьb?

— Taanьmaq tursun taanьjmn. Biz siler menen qozuna emes belek.

Pavel aça qarar vuruldu.

— Siz Pavel, valasь — ... — dep Nelli kekectendi.

— Kuxarkenin valasь — dep, Korcagin aça ajta saldb.

— Qancalьq soğojur ketkensiz! Ҷarajь vala cađьn esimde.

Nelli Paveldi vaşьnan ajađьna cejin qarar cьqtь.

— Emne ucyn Viktordu siz qьzьr surar qaldьbz? Menin esimdegige qaraçanda, al ekovьzderdun ьntьmađьbzdar Ҷoq ele oğo, — dep, kytiьvovon kezigisьyudь ezy-nyn zerikkendigin Ҷazuuđa tьzьqanda, icke uny menen sojultur ajtьr etty.

Şuruptu duvalđa qadar Paveldin qolu tez-tez qьjml-dadb.

— Viktoro tovonvovon aqьm var ele. Siz anь kezik-tirgende ajtьbzь, men anь menen cegerisьyу ymytum Ҷođolo elek.

— Ajtьbzь, al sizge qanca verese ele, al ucyn men dele tovon qojojun.

Korcagin qajsь „cegerisьyу“ Ҷonunde ajtьr Ҷatqandьqьn al tyşyndy. Petjurovular menen volovon tarixtin vardьqь menen al taanьz voluucu, viroq vul Ҷigittin qьcьqqa tijyucy sezy anь masqaralooğo ajlandьrb.

Korcagin uncuqradь.

— Ajtь, vizdin yj talanь Ҷana talqalanovandьqь tu-ravь? Balkim vesedka Ҷana klumbalar dađь aldb ysty volso kerek? — dep, Nelli qajqьrbьr suradb.

— Yj emi sizdiki emes, vizdiki, anь talqoloo Ҷonunde bizge esep dađь Ҷoq.

Nelli eerdin cьjrup kyle vьz etti da:

— O—o, silerdi da oqutsa kerek! Biroq, Ҷen saldb ajtqanda, vul Ҷerde polşa missijasьnьn vagonu, vul kupen-in icinde men oğana uluq, a sen qandaq qul volson dal oşondoq ele qalьrtasьn. Sen azьr, menin kupemde Ҷarьq volsun ucyn, men mьna vul divanovda oturup alьr oquuça ьovovjjuu volsun ucyn iştep Ҷatasьn. Murun ened vizdin kirdi Ҷuucu ele, siz suu taşuucu eleqiz. Azьr viz dađь ele oşol qalьpta kezigisьp oturavьz.

Al vul sөzderdy Ҷek koryp qubovovandaj syjledy. Pavel vьsaq menen zьmьn ucun tazalar Ҷatьr, qaqşьqtuu kyle qaradb.

— Grazdanka, men siz ucyn dat vasqan mьqtь da urvas elem, viroq vajlar diplomattьqь ojlор tarqandan soç, viz marki qarmajvьz, viz alardьn vaşьn qьja cappaјvьz, vaş emes orojda sөz ajtrajvьz, silerge yly emes.

Nellinin ceke tamьrlaь soqtu.

— Eger Varşavanь alьr qala turovon volsonov, siler meni emne qьlar eleqer? Majdalar caar Ҷiverer belener Ҷe ovonovgь alar belener?

Nelli tanoolorun ketovyp, sunala kerilip, aqtalovon cьzyn kersovyp eşik alьnda turdu. Divan ystynov ot Ҷarq etip kyjdy. Pavel tyzovyp turup:

— Siler kimge kereksiner? Bizdin qьvьcьvьzvьz ele man-gilikten ovovovov. Men sendejdi qatьndьqqa da alvas elem!

Jaşcigi qolunda, eşikke qaraj eki qadam Ҷonody. Al mьndaj tura verdi, koridordun cetine varovanda:

— Samtraovon volşevik! — degen sөzyn uqtu.

Kijinki kьny kecinde, Korcagin kiter qanovda vava Ҷatqanda, Katjuşa menen Ҷolovovtu. Anьn kovnevovynyn Ҷevin mьcьqьj qarmar, Zelenova tamaşalar Ҷolun torodu.

— Sajasь Ҷana açartuucu, qajda cьyryp vava Ҷatasьn?

— Çoldu woşotcu, eneke kiter qanaşa vara çatam — der çoor qajırđ da, Katjuşanь etijetik menen daşdan alьp, aqьrьn mьndaj çoldon cьşarьp qojdu.

Katjuşa anьn qolunan woşop qatarlap bastь.

— Uqcu, Pavluşa! Dajьm ele oquj veriştin da keregi çoq. Bilesiñvi emne ucyn ekenin? Bygyn Zina Gladaşdь-qьna valdar coqulup, tamaşa volot. Seni bir eercitip kelgin der, qьzdar menden alda qacan ele suradь ele. Sen volsoñ sajasatqa varьp qartalьpsьñ, qantip bir kyn çarьm kyn tamaşalaşьp ojnoqun, kelbejt? Bygyn oquvaj qojsoñ vaşьñ da sergir qalat — der, Katjuşa cьndar ele syjlej vaştadь.

— Al qandajca tamaşa eken? Anda emnelerdi qьbьzat.

Katjuşa qьcьrьna tije kylyp:

— Emnelerdi qьbьzat! Qudajca çalьnat dejsinvi, uvaqьttь tamaşa menen ötkeryu — boldu. Sen vajanda ojnoj alasьñ ojo? Men bir da uşta elekmin. Men ucyn bir keçyi şattьq qьbьp qoj. Zinanьn aqasьnьñ vajapь var, viroq aqasь çaman ojnoj. Saşa qьzdar qьzьqьr çyret, a sen volsoñ kiter der çatьp cəgyp da kete turqan bolduñ. Komsomoldor ojnor kylyugə volvojtt der, qajşь çerde çazьlqan eken? Qana acuma tije elekte çyr, çən ele bir aşta cejin qaraşraj qalavьz.

Baqьrañ kez moljar Katja — çaqşь çoldoş çana çaqşь-naqaj komsomolka, Korcagin qьzдын şaqьñ sьndьrşьsь kelbedi, kəndym volvoşon çarajь iş sьjaqtuu volso da maaqul boldu. Parovoz maşinistti Gladьştьn kvartirinde adam көp, duu-duu. Coñdor çəştarqaja çoltoo qьlvoо ucyn ekinci vəlməgə kirişti, coñ vəlməgə çana vaqcaşta cьşta turqan çerge on veş caqtь ulandar, qьzdar coquluşqan. Katjuşa Paveldi vaqtьn arasь menen eercitip kelgende berki coqulqan çaştar „kegyckən ottotuu“ degen ojundu ojnor çatьşqan. Orto cende arqa veriş qojqon eki stol. Aşta yj eesinin ajalь — ojun vaşcьnьn caqьruu vojunca bir qьz

çana vala oturdu. „Keğyckəndy ottotqula!“ — der ojun vaşcь qьjьrşqanda, tigi oturqan ekəə mojundarьn vurup vaştarьn calqalatьp, erinderi eringe tilişip, qadimki çalьp eldin aldьnda əvyşyştu. Andan kijin „kolecka“ „poctolion“ ojundarqaja ətyştu, al ojundun vardьqь əv/şyу menen iza-tyluuda, anьn ystynə, „Poctalion“ eldin kez qaraşьnan çazqьruu ucyn berki cьraşь əcyrylə qaluucu vəlməgə kirip əvyşyugə ajlanьştь. Bul ojunqaja qanaşattan vaşqan- dar ucyn, tigi vurcaşь tegerek stol ystynə „gyldyy fiir- ta“ degen bir top kartocka qaşazdar çattь, Paveldin çanьnda, oturqan qьz əzyn Mura der ataj turqan, çaşь on altьda, erkereek көk көzduy, Pavelge kortocka sun- du da:

— Fialka, — der aqьrьn ajttь.

Bir nese çьl ilgeri Pavel uşundaj ojundu vajqatqan ele, bul ojunqaja tuuradan tuura qatьşraj qojso da adattaşca ajьp volvoj turqan sьjaqtuu voluucu. Biroq azь, k'cinekej şaardьn meşcandьq turmuştan dajьm aqьraşandьq- tan, bul kece qandajdьr çənsyz çana kylky volup ke- ryndy.

Emnesi volso da, „flirtanьn kartockasь anьn qolunda.

„Fialka“ nьn vətinen „siz maşta eđ çaqasьz“ degendi oqudu.

Pavel qьzqaja qaradь. Al qьz ujalvastan anьn көz qara- şьn ucırattь.

— Emne ucyn?

Bul suroo oorigaaq cьqtь. Muranьn çoovu murun ele dəjardalьnqan.

— Roza, der, al qьz ekinci bir kartockanь daşь sundu.

„Roza“ nьn vətinde: „siz menin idejalьmsьz“ degen seş turdu, Korcagin qьzqaja vuruldu da, unyn çumşartuu- qaja tьbьşьp:

— Sen emne ucyn bul ec nersege arğьvaj turqan ner- se menen vaşьndь qatьrasьn? — dedi.

Mura ujalər oozun actə da qaldə.

— Menin səni tə aytqanım sizge çarrajvə? — der, acıusu kelgendej erinderi qattala tuştu.

Korçagin anın suruosun çoopsuz taştadə. Biroq qızdın kim ekenin bilgisi keldi. Suroolar verdi ele, qız elpektik menen çoor verdi. Bir necə minutadan kijin çeti çıldəq mektepten oqudanın, atası stantsijada vagon dordu qarar tutusu ekenin çana özün kəptən veri taanıtandəşin, vugun taanıtqıvə kelgendigin bildi.

— Senin familija kim? — der suradə Korçagin.

— Volıntsova Mura.

— Senin bir tuuşanın dəpo jacejkasın sekretarvə?

— Oova.

Kim menen syjleşür oturşanın Korçagin emi bildi. Volıntsov rajondı aktiv komsomoldordun birı, qarındaş meçsansımal öskəndən ulam, al vul qarındaşına kədi qojur vajdavaşandəş kəynur turat. Kijinki çıldarda özünün teñtuş qızdarı menen kecelerge qatışır, esi oqanca övüşügə sejin kirip ketken. Al Korçagindi bir tuuşanın qınnan necen iret kərgən.

Çanındaş çigiti çyruş turuşun çarçevanın Mura emi sezdi, „keçüskəndü ottotuu“şa çarçevanda, Korçaginın qarçıştıu kылкысын vajqar taqır volvoj qojdu.

Daş bir necə minuta oturuştı. Mura özü çənyndə ajtır verdi. Alardın çanına Zelenova keldi.

— Bajandə alyr kelevi, sen vajanda ojnojsuşvu? — dedi da, Murağa kəzün syzə qarar, qandaj taanıtqıvə? — dedi.

Pavel Katjuşan çatanına oturuşur, ajlanasındaş kылкы çana çarçıştıtan rajdalandə da:

Men ojnovojmun, azır Mura ekəvüz vul çerden keteviz — dedi.

— O — o — ol Demek, iş vyttıvı? — der kəp maanı vərğendej sozulttı.

— Oova, iş vyttı: sen ajtı, ekəvüzden vaşqa vul çerde komsomoldor çorpu? çə sen ekəvüz ele „keçüskəncy“ volup qala vərğevizvi?

Katjuşa maaquldaşqandaj:

— Emi aqmaqtanuunu taştadəq, azır vijlejbiz — dedi.

— Maaqul, vijle kempir, a Volıntsova ekəvüz qandaj da volso keteviz.

Bir kyny kecinde Borxart Okunevdikine kirdi. Belmedə çarçış çana Korçagin oturşan ele.

— Ete zarı işin Pavel? Şaar sovetinin plenumuna vartınu qaalajsınvə? Baruu ekəvüzgə teñ kənyldıy, valkim keç qajtuşa tuura kelet.

Korçagin tez kijine vaştadə. Krovatının vaşında mauzeri asılr turat, al ete oor. Stol ystynən Okunevdin tarpanasın aldə da çəntəgynə saldə. Okunevge qat çazır qojdu. Acıvı belğileşken çerine taştadə.

Teatrdan Pankratov menen Olğan çoluqturuştı. Bardış çorqu oturuştı, dem aluu ubaqtarında ajantcağa vaşır ojnoştı. Çıjnalış Anna kytkendəj kəpke sozuldu.

— Bizdikine vaşır ele çatır ketpejsinvi? Keç volup qaldə, vava turşan yjun als — der Jurenova sunuş qıldə.

— Çoq, viz munu menen alda qacan syjleşür qojdonvuz — dedi Anna.

Pankratov menen Olga prospekti menen tənən qarata çurdy, a Solomenkelikter toqto qarata çənəştı.

Tın çelsiz, qar qarandı, şaar ujquda. Plenumğa qarışqandar tınc kəçə menen tuş-tuşqa taraştı. Alardın adımı çana uny aqırdar vaşır vaşıldə. Pavel menen Anna volvoj kecelerden tezdik menen etur vava çatıştı. Ec kim çoq anıtıraqan vazarğa varşanda alard patrul toqtottı. Dokumentterin teğirip ötkəyür çiverdi. Bulardan tuura etur, dənşəny aralar, ec adamsız qarandı kəçəgə

сѣдѣть. Сол тарарга бурулуп, çoldun borborduq sklady menen qatarlaş çatqan taş köçөгө салышты. Bul qabaqçын qarыş salqandaj volqon uzun voz tam yj ele. Annany eriksizden cocunuu qucasqyna ala vaştady. Qaranday çer-din vardayçын aqyçын vajqar qaroo menen, Korcagindin sezyne da yzgylytktör çoor veryyde şektengen qaraan telegraftын stolbaş volup qalqanda, qatqyçыр kylyp Bor-xart özynyn cocuqandayçын Korcaginge ajttı. Korcagindi çoldon alyp qoltuqtar, iynin iynine tijştirgende könylyn kicine toqtotqon sjaqtandy.

— Men çyçyma ыçtөmyn, viroq kempirden da çaman qanym vuzulqan. Balkim sen meni qorqoq deersin. Al tuura emes. Biroq vugyn men alda qandaj vaşqaca volup turam. Myna azы, sen menin qatarымda vara çatsaq bir qancalyq dyrbөлөd çoq volot, vardayç нерседен coculanuu maqda daşы ыçtөjsыз volot eken.

Köz асыр çumçanса vettin bir vircun çarq ettirgen Paveldin papirosunun oçu, qajrattuu adamca qaşын tyjuşy közge sajsa köryngys qaranday tynдын, myna bul unqur cunqurlarçын çarajыçын, Podoldoçu mьqaaçыlyq me-nen өltyryyler çөnynde teatrden uqqaçынçын ulam tuulqan qorçunuctarçын vardayçын çuuçan sjaqtuu.

Sklad artta qaldı. Suuçqa salыңçan көpyrөdөн өtyp, төmөн qarata tunnelge qarata çөнөşty, bul tunneldin al-dы çol, ysty temir çol, şaarçын uşul taravындаçы çerler menen vajlanыçqan çol.

Vokzal volso oç tarap çaçында alyş qaldı. Öte turqan çer deponun artындаçы qыşыq. Biroq bul çer өzdөryнyn orundary. Ystynky temir çoldoçu strelka çana semafordun ar tyrdyy ot çarыqtary çaçыңçандаj көzdөр daldaa voldu, depodo volso vardayç „manevrlik“ tynky es aluuçqa varuu-cudaj yşkyrdy.

Tunneldin kire veriş çerinde dat vaşqan fonar, çelden ulam araq çana çyçымдаj, анын кудырт сағачыс çағачы tunnel duvalынын bir çerinen ikinci çerine çyçымдар tijir turat.

Tunnelge kire veriştegi on qadamca çerdegi taş çol ыstynde kicinekej çalqыз yj turat. Myndan eki çыл murun uşul yjge zamvirektin oor oçu tijgen, icinin cañ topoloqun çыçarçыр, тыşқы vetin aqtarçыр taştaqan, azы анын tam-тыçы çoq çытыq, qadim çol воjunda turqan qarыçы sjaq-tuu, özynyn samыraqçan кейpin көрсөtyp turat. Ystyrтөн зыг qoçur өtyp ketken pojezd daşы көryнyp турdu:

— Myna, viz yjge da kelip qalqan sjaqtandyç — der. Anna esin çыçандаj syjledy.

Pavel vilgizvej aqyçын çolun voşotuuçqa areket qылды. Biroq Anna çolun qojo verbedi. Talqalanqan yjdyn çаны-нан өtyşty.

Aqtayça volvoj artынан virdeme çыты. Şaşqalanqan vuttun tavыşы, kyjyçyp dem alqan tavыş. Tigilerge kelip çetti.

Korcagin çolun çulqtu, viroq Anna qorçqonunан өзyne tartıçыр qojo verbedi. Al kyc menen çolun çulup alqanda, kecigip qalqan: Paveldin çelkesi temirdej çolqo çарсылды. Şart çoldon alyp ыçtөştyçыр çoçqondo veti vasmьrloocuçqa qarady, көjнөktyn çaqasын vura qarmar, çolu tamaçына qarata çылыр tarançанын oozu, aqyçын çana maңdajына vuruldu.

Elektorçынun alajqan eki kezы taranca oozunun vuru-lup kele çatqанын tiri uqmuştu kytyyde. Ölymды taran-çанын oozunan kytyp turat. kyc çoq, taranca oozunan sekundanың çyzdөн bir völygynçө da көzdy ачыратuuçqa erki da darmanь da çoq. Atuunu kytyyde. Taranca атыла-ды, vaçыrajqan көz maңdajындаçы vandittin vetin көrdy. Başы çoq çaаçы mosçool, saqal murutu алыңvaçqan çар çara, eki kezы şarkesinin kozыogunun алыңdaçы көlekedө.

Korcagindin көz qыçыçына Annаның qansыз veti çalyна tyşty ele, tigi ыçөөnyn viroө Annany vuzulqan yjdy qaraj tartty. Çolun tolqoj tartıçыр çerge çарты. Pavelge daşы viroө kezenip turat, viroq аны Korcagin tunnel duvalына

Анын оју cocуtqандај surаqаn surооdоn ulаm, ijrilip cыdыp cоq volup cаtqаn tytyndеј cоq voldu, азыг emneni ojloso оqоnu айтты:

— Men азыг komendaturaqа vаruum zагы. Vаrdыq vol-qоn iш cоnyndе bildiryу kerek.

Cарсаqаndыqына qаrаvаstаn оedе voldu.

Анна dаrоо ele qојо vеrbedi — cаlqыз qаlqыcы kelbedi. Eшikke ceјin uzаtыp vаrdы da, Kоrcаgin uшuncаlыq qыmvat cаnа cаqындaј sezilgenden kijin eшikti cарты, аl qаrаq-qыда cаlqыз ketti.

Kоrcаgindin komendaturaqа keliшi, temir cоl охранындаqы vеlgisiz оlyktyн cыгын аcты. Оlyk dаrоо ele vајan qыды; vul uđolоуныј roziskege ең vеlgilyу qаrаqсы, оltуr-гус—cаn qыјыс, kыnөөcын qајtалаqаn Fimka volup cыqты.

Tunneldegi volqоn оquја еrteci vаrdыqы vеlgilyу voldu. Vul uđmuш kutyлөөгөн cерden Pavel menen Tsvetajevdi cаqыsuuna sevep voldu.

Cumuш qыzuu cыгур cаtqаn uвaqында Tsvetajev tsex-ke keldi da Paveldi cаqыrdы. Tsvetajev Paveldi koridordun vујqатына алыр vаrdы da vuuluqur, seзdy emneden vaш-таarып vilveј turup:

— Айтсы, kecee emne voldu ele? — dedi.

— Sen озын vilesin qо.

Tsvetajev тыncсыздандаqанда iјnin qаqты. Tunneldegi vol-qоn оquја vaшqalardan da Tsvetajevqa qatuu tijgendigin mantјor vilgen cоq. Vul тышнан тыnc cыrgөн temir uстасы Borxart menen көңyлdeш ekendigin da mantјor vilgen cоq. Анна cаlqыз qаnа аqа ыmanы ысыq көгyнгөн emes, vi-roq Tsevetajev ycын qыјып voldu. Lagutinadan tunneldegi volqоn оquја cоnyndе qаnа uđqаны, аl ycын qыјып азар, cecilвegen masele voldu. Al mantјorqо vul mase-leni tuura ајта аlvады. Biroq vilgisi keldi. Al озынын vul trevogасын cекelik bir nerse cыјaqtuu seзdi, viроq ar tyr-дуу seзdyу seziminin kыrөcyndе qыбыr, ајvандыqса mа-milege алыр vаruu cеңdi.

— Uqcu Kоrcаgin, — dep virdeme qыsqандај syјlөdy da — vul seз ekөөvyzdyn ortovuzda qаnа qalat. Ras, Annанын vetine көө cарроо ycын vul оquја cоnyndе айт-расынды da vilemin, viроq sen maqа iшенet emesinai. Айтсы, seni vandit qармаqанда, Annаны zорduqташтыбы cе cоqру? — dep, Tsvetajev seзynyn аqында озын-оzy тоq-toto аlvај teskeri qарады.

Kоrcаgin, анын seзyn cаqсы тыsyngen cоq, „Eger Anna Tsvetajev ycын vаarы bir volo турqаn volсо, тыncаlыq kыјkөлектөvөs ele. Al emi Anna al ycын qыmvat volo турqаn volсо, anda .. „Pavel Anna ycын masqara voldu:

— Sen emne ycын surадың?

Tsetajev ајtoor uјqалысрaqаn bir demeni айтты, Pavel аcuulанды dep тыsyнды da:

— Sen emnege cоotqottun? Men senden cоop surар otursa, meni текшере vaшtајың.

— Sen Annаны syјөcyңby?

Тым-тыс. Аnan Tsvetajev? Ота qыјындыq менен qыстал-qандај:

— Oоvа, — dedi.

Pavel аcuusun араң тоqtотур, шарт vuruldu da qыcајыр qаравастаn koridor menen ketti.

Bir kыny Okunev ici vыsqандај dosunun krovатын uјpa-lар cатыр, krovатын cetine oturdu da, Kоrcаgindin оquр cаtqаn kitevinin vetin qоlu menen vасты.

— Bilesiңbi Pavлуша, bir оquја cоnyndе саqа ајтуuqа tuura keldi. Al оquја bir cаqынан qарасаң qараваcаqаn bir iш cыјaqtuu екinci cаqынан qарасаң аl tap-таqыр teskeri-since volup cыqат. Taija Lagutinova ekөөvyzdyn ortovuzda bir cataq vaштaldы. Al murun maqа cаqты. — Ајыртuu adamca veti qызара тысты, viроq dosu vuqа kылвөгөndyk-ten qајrattанды da: — anan Taija daqы uшul cыјaqtuu vol-qоnsudu. Bir seз menen ајtqанда, murun vаrdыqын саqа vајандар oturvaјмын, qоlqо cығаq qарmavasаmdа тыsy-nyktyу. Kecee ekөөvyz birge vаqтылуу турмуш quralы dep

aqydaştyq. Men çyýrma ekidemin, ekeöwyz teň qol köte-
ryuge aqylyz bar. Men Talja menen birge uquqtaş tur-
muş qurşum kelet. Sen buja emne dejsin?

Korcagin oýlodu.

— Men emne der çoop qajtarar elem Kolja? Ekeöň
teň menin qurşumsuňar, uruq çaslyňnan bir tuuşansyňar.
Qalqandary da oşondoý çalyr, Talja bolso aýrýqsa çaqşy
qyz... Demek wadyňy mýnda tuşunykyty.

Kijinki kyny Korcagin özünyn wujumdarlyň deponun çä-
pýndaçy çalyr çataqanadaçy waldardyn ystynö alyr
keldi, bir nese kynden kijin Taljanlyqnda ecteme icre-
gen, çeşpegen çoldoştuq kece — Talja menen Nikolajdyn
qoşuluşqandylyna arnalyjan kommunisttik kece boldu. Bul
kece eskeryy kece boldu, eňe tolgundata turşan kitepter-
den yzundyler oquldu. Bir dalaj uryar xor menen çaqşy
yrdaldy. Soqyş uryar alda qajda uşuldu, kijincereek Zele-
nova menen Wolýntsova wajan alyr kelişti, wa andyn kyyl-
degen qooz çana zýdqyraqan icke uny yjdyn icin tol-
turdu. Bul kecede Pavel degi uqmıstuu çylyň oýnodu, war-
dlyly wije kirip Pankratov duuldатыr wijej waştaqanda,
Pavel waşqa kuy oýnor ketkenin sezwey da qaldy, çyjaq
çany stilin çaqotup, — al oýlonup ottoj kyuldödy.

Ex, kece, kece, kecel

Şum Denikin öcty.

Dal stairik Ceka

Talqaldy Kolcaky...

Çyjaq ötköndör çönyndö, ottuu çyldar çönyndö çana
wugynky dostuq, kyreş, qubanly çönyndö oýnodu. Biroq
çyjaq Wolýntsewge werylgende, al slesar „jawıscka“ny duul-
datyrt tartqanda, elektorcu cimirilip wijej tuşty. Oturup
tura çalyr tiri uqmıstuu çylyr Korcagin öz ömyryndö
yşuncy iret wjilegeni uşul boldu.

Cek ara—bul eki stolba. Alar birine biri qarama-qarşy-
yn—söz çoq, birine biri çoo şyjaqtuu, eköe eki dyjneny
kerşetkensyr—weligengensip turat. Biröe—syrgyge salyr
syrylgen çyr çylyma, politsiyanyn wudkasy şyjaqtuu qara
aqqa woyloşon. Waşyna bir waştuu çyrtqys aýwandı mýq
menen wex qadaşan. Qanatyn çalyr, saar ala stolbanly
tymaqtuu çengelime mýqçyşqanda, çalyşy waştuu çelmo-
şyuz mandajyndaçy temir qalqandy itirejtip çutur çiweryy-
cydey tumşuqun sozup qaroodo. Anyň mandajynda—altı
qadam çerde ekinci stolba turat. Dub çyrtactan çumuru
çasalyr tereğ ornolulşan. Stolba ystynde qujulşan temir
qalşan, qalşandyň wetynde walqa çana orod, stolbalar tyz
çerge qaqşylysa da, bul eki dyjnenyn arasy tıpsyz zýndan-
ölymge waş wajlanwaj, bul altı qadam çerdi wasyr ötyuge
wolyojt.

Bul çer-cek ara.

Qara denizdin, cetki tyndykkö, muz denizge çejin min
kilometrler, Sovettik sotsialistik respublikasynyn, emgek-
tin uluu weligisi (emblemasy) tartylşan temir qalşan-tuu
wylq etpes saqçysynyn sawy tizilgen. Al çyrtqys aýwan
qadalşan stolbadan tartyrt sovet Ukrainasyn menen pan-
dar Polşasynyn çegi aşyalat. Alysqy wujqatta Berezdov
degen çer bar. Anyň qarşysynda on kilometr alystyqta
korets degen poljaktardyň çeri cek ara Slawuta degen çer-
den Anapolja degen çerge çejin N—skij pogranyatynyn
rajonu

Qalyň qardu talaany qaq çalyr, wırde qalyň toqojdu

aralar, bir ese sajdə qarata, bir ese ojluu qərduu çerlerdi aralar, birde eədə cəqər dəvələrdy kesip özəndərgə çet-ken stolbalar, vijik qəzəttən aq qar arqyluu tyzylgən coocun talaalarğa qarəşat.

Suuq. Kijiz ətyktyn tamanya tijgen qar qəsbəajt. Oroq vəlqəş var stolbadan, öz ucəstkasən qarar cəqyluğa sal-maqtuş vəşqan, vəatylarca vəşəna şljom kijgen cəq adamdın turpaty kərynet. Uzun vojluu qəzyl asker, çəşyl çəqəluu voz şinel çana kijiz ətyk kijgen. Şineldin ystynən cəq çəqəluu cəq ton kijgen, vəşənda suknodan çəsalqan çyluu şljom. Qolunda teri meeley. Tondun uzunduqy so-çəncəqəqə tijet. Çyluuluqynan qəndaj quruluu voroon vol-so tooto turqan emes. Tondun ystynən arta salınqan — mlytq. Qəzyl asker tonunun etegı menen qardə cıjdirip, məxorəkanın tytynyn vuruldaty, storozduq çyluucu çal-çyż ajaq çolu menen ketip vəra çətat. Sovet cek arəş-nyñ acyq talaasəndaçy casovojlor virin viri kəryp turqu-đajlyq bir kilometr çerlerde turat: Poljaktardın cek arəş-eki kilometr.

Qəzyl armejtsəqə qarəma qarşy, əzynyn qajtarqənda çy-re turqan çolu menen potjaktəq Zolner keletat. Al odono çəsalqan soldat vətinkasən, voz çəşyl mundir şymy me-nen kijip, anın ystynə çəqəraçqan eki qatar topcusu var qara şinel kijgen. Vəşənda konfederatka — şərkəşy. Şərk-əşənda aq vyrkyt, suknodon çəsalqan rəqonunda vyrkyt, çəqəşəndaçy vycylugyndə da vyrkyt, viroq vul vyrkyttər-dən soldatqə ec qəndaj çyluuluq çəq qəarduu qətuu suuq anın səəgynə çetti. Ketip vəra çətyr deldejgen qulaçyn uşalar, vutun vutuna qəqçyləjt, çuqa meeley kijgen çolu tomuqqan. Çerge bir minutada toptono əlvəjt: suuq ərk-əşynən etət, soldat dəjym tynç tura əlvəj vəsat, keede çygyret. Casovoj təneldi, poljak qajta qəçyləy qəzyl ar-mejts menen qatar çənədy.

Cek arada syleşyugə vələəjt, viroq əjlanəsənyn vərdəçy talaə, arəq çana bir kilometr çerde kişinin qarəanyn, vul

ekəə uncuqraj vəra çətavv çə el arəlyq zakəndu vəzup vəra çətavv, anı kim əilet ele.

Poljaktın pəpiros tartqəşy keldi viroq şirenkəsin kəzar-məda unutup qəlqan, sovet əlkəsy tarəptən vələqon çel təmekinin sonun çyty poljaktın quməryn qərməty. Po-lyak tomuqqan qulaçyn uşalaçəndy toqtotup, artyn qə-rədy: voxmisterler atəan kele qəlyşat. antip qəvəvəsa, pərucik pəndar postuların təkşerip qəqusunan şəp etip dənçdyn daldəəsənən çə qəvəqətan cəqə tyşət. Əjlanada ec kim çəq, quru, qar kyngə cəqçyləy kəzdy acyğəajt. Asman əjnektej, tunuq.

— Çoldəş, şirenkəndi vərci, — dər poljak əlyq zakəndu virinci vəlup vəzup, kəp oqtuu Frantsuz mlytəyn nəjzə çəna qylycə menen iynine saly. yşyğən çolu menen qəj-pəlyr, vəvəralənyr çətyr, şinelinin cəntəgynən arəan çəna tsigaret əldy.

Qəzyl asker poljaktın surəosun uqat, viroq cek arə qəzmatcəsənyn polevoj ustəvy cek arə vəjetsterin tigi cektin arə çəqəndəçylar menen syleşyudən təjat, viroq oşəndəy vəlso da qəzyl arəmejts, soldatın əjtənyə dele əvədan tyşynvəj qəldy, çyluu kijiz ətygyn qətuu şiltep, qurəqə qərdy qətyldətyr qəzyl arəmejts ketip vəra çətat.

— Çoldəş vələşevik, təmeki tartqəşy qəj, şirenkəndi v-çytycə, — dər, poljak vul çolu orusca sylədy.

Qəzyl arəmejts əzynyn qəçşusun qərajt. „Suuq“ „pən“ dən ərkəşynə ətkəndygy kərynyr turat. Məjli vəjdən sol-datə vəlso da, ittej çəman turmuştə. Uşundaj suuqta çə-çyż şineli menen qəvələptyr, mlyna qədimki qəjonco sekiret, eger pəpiros tartpəsa təqyr vəraty bir korəvka şirenkəni də, qəzyl arəmejts vəvələj vəraty bir korəvka şirenkəni ətət. Soldat vətəy kele çəqətan şirenkəni ilip əlat, bir necəsin çəndytyr, əqryn təkəisin tartat. Şirenkə mu-runqu qəlyvə menen cek arədan qajta etət, qəzyl asker qəqusunan zakəndu vəzət:

— Sən əzyndə qəlytəçyn, məniki vər.

Biroq cek arapın aň çarşynan yn uqulat:

— Çoq, raqmat, bul şireňke usyn eki çyl tyrmöge oturuşqa tuura keler ele.

Çyзы asker şireňkenin wetine qarajt Betinde aeroplan, Propeller menen birge mosqool muştum „ultimatum“ dep çazyldan

„bras, çyn ele bul usyn ылаьрсыз“.

Soldat aň menen birge bir tarapqa baratat. Adamsız talaada, çalqыз aqja konylsyz.

Bir nerseni tegiz urşansыр eer сыьыдыар, at bir çalypta çelip kele atat. Qara aştırdın murduna, tanoosunun aylanasyна, çynderyne wubaq turşan, icinen сыьқан aq wuudaj deni awaşqa tarap çoq woluuda. Kombattın aldındaqь wee arqardaj arşын şiltep, tizginin çulqur, oozduşun kemirip mojnun culyktěj ijiltet. Eki atcandın teň kişgeni woz şinel, quru menen wujyре qurcanьşқан, çenđerine yctән tert carcь çyзы taqьşқан, biroq kombat Gavrilovdun petlitsasь çaşyl, çoldoşunuqu çyзы, Gavrilov — rogranicnik. Aňın watalionu çetimiş kilometr çerge cejin özynyn postun sozultқан, al bul çerge „qoşojun“. Aňın çoldoşu — Brezdovdon kelgen qonoq, VVO watalionunun soşus komissarь Korçagin.

Tynkysyn qar çaaşқан. Aзыr al qar aqqunun twьььндaj ylyyдыр, atın aşaqь, adamdın wutu tijbesten çatat. Atcandar toqojdon сыьа tyşur, talaaşqa kele bergende tasqaqtata waştaşь. Qыьq qadam wьjaqta daşь eki stolwa

— Тру-ул—

Gawrilov tizginin qatuu tartat. Toqtoj çalyqanььın sebewin wilyu usyn. Korçagin qaranьın waşьın wura tartьь. Gawrilov enkejir, сыьçыр сыьaqtuu, alda kim dildirek сыьaqtuu deňgelekty syjreр ketkendej wolaşon, qar ystındegy izge ynyldy. Bul çerden bir amalduu aşwan etkән сыьaqtuu, izge tujaqtын waşь menen wuc tyşyryp ketken, wuttu wuttun izine qojaşon. Izdin qajdan kelgendigin wilyu çyзын, biroq aşwandın izi wolewaşonduqtan kombat toqtoojо arqaj-

сыз woldu. Bul сыьçырсымал tyşken izden eki qadam mьндaj wasqanda wasqa iz сыьqь. Bul çerden kişi etkән. Al izden çalywaj toqojdo qarata çenedy, iz daana keryndy, kişi Polşa taraptan kelgen. At menen wastyр oturup, izdi storozduq çylyucu çoljo cejin quur keldi. Poljaktar tarapta on qadamca çerden wuttun izi keryndy.

— Tynde cekten kındir wıтөө өtyrtyr. — dep kynk etti da. — Daşь wzwod çazdьmдыq çyлыrtьr, eretmenenki swodkada ecteme çoql şajtandar! — dedi. Aňın murutun aq aralaşan, çylyu dem arqylyu aq kymuştoj wubaq turup duşmanьна wrajьm çywoocudaj eerdinin ystınde sa-landap turat.

Atcandardın aldınan eki çөөnyn qaraanь keryndy. Bi-rөө—kicine, qar qara, frantsuz mьltьqььın najzasь kyngө caşьlat, ekincisi, — çoq, çaldajşan sarь ton kişgen. Kombattın aldındaqь wee wraşьtar arььна arьm qoştu, atcandar keryngөndөрге wat ele çaqьндар kelişti. Qызы armejets ijinдеgi çajьşын onдор, tartььр wolaşon papirosun tykyryp taştady.

— Amansызь, çoldoş! Bul silerdin ucastka qandaj? — dep, çyзы armejets, wjlyu wolaşonduqtan kombat ijilbej turup qolun weret. Waşьr, şaşqandaj qol qawьн cecet. Kombat postovoj menen amandaşat.

Poljak alystan wajqar turat. Eki çyзы ofitser soldat menen çar-çaqьн qurbusundaj amandaşьр çatat. Kez acьр çumlanca men daşь özymdyn majcurn Zakrzewskiige qol werset деп ojlonup, bul çaraqсыз ojdon ulam al qarap turat.

— Men postunu aзыr ele qawь aldьm, çoldoş kombat— dep, raport werdі.

— Tetigi çerdegi izdi keryndy?

— Çoq, aзыr көрө elekmin.

— Tynde ekiden alььа cejin kim turdu ele?

— Surotenko, çoldoş kombat.

— Durus, ekөөne teň kez sal.

birin biri evəq taçatqansər uşunda tura turqan. Bul yjge çanə eeleri kireri menen vardəq kənyisyzdygy çoluldu. Coñ zal icine anda-sanda çana məjram uvaçında por mejman kyte turqan volso, al emi daşm adamdar menen toltura, Portun yjy Berjozdov partija komiteti niki volup qaldı. Coñ eşiktin oñ taravında eşikke „Rajkomsomol“ dep vor menen çazıyır çolulqan. Bul çerde Korçagin özynun kyndelyk uvaçtənyən bir tosun ötkerət, al çalır asker ilimcin oquu işindegi ikinci batalionun vojenkomduq işine qoşumca çanə çana ujuşulqan rajkomsomoldun sekretarlıq mildetin atqarat.

Annanyçında çoldoştıq kece ötkergenderyne segiz aj etty, bi oq kecee çana çaqında volçonduj kərynət. Korçagin bir dalaj qaqazdı mındaj alır çojdu da kreslaçta çalçalaj oturup oçto ketti...

Yjdyn ici tənçtəqta. Tyn ortosuna çaqın partkomdun yjy voşodu. Azır ele eñ aqçında rajkompartijanın sekretar Trofimov ketti, yjde çalçız çana Korçagin. Tereze vətine suuqtan uqmuştıu sonun ojuu tyşkən sijaqtıu. Stol ystündə kerosin qujlan lampocka, peçka vo'so ınyç çaqıçıqan, Korçagin çaqında ele volçon işterdi esine salıuda. Avgust ajında masterskij kollektivi remont pojezddi menen çastardı ujuşturuucu qıyır Jekaterinoslavçta çıbergen. Kec kyzdə çejin çyz elyü kişi stantsijadan stantsijaçta qədyr soçıqtun muras volup vylıngən, kyğən çana talqalançan vagonçordon tazaladı. Alardın çyruş çolu Linelnikovdon Pologço çetti. Bul çerde vandit Maxnonun ökyü uvaçında talqalançan çana qənyçandardın belgisi Gulçaj-Polege bir çuma toçtor suu vurar çəçara turqan taş yjdy oñdoştı, dinamita menen vylın dyrup taştançan sesternanı temir salır çamaştı. Elektrik iskusstvo çana slesar işinin oorduçun viləegen, biroq aqçıs menen quraldançan çolu mınçegen dat vasqan vuramanı vurar vektı.

Pojezd kec kyzdə özynun mekeni masterskiçge keldi.

Tsex özynun korpusuna çyz elyü çoldu çajta aldı...

Elektrik Annanyçınan kəp kərynuyçu voldu. Mandajın dactı vınyştar çoçolo vaştar, alardın taasirlyü kyıkysy ecen iret uqıuldu.

Daçı vajaçı məjlanıçqan tuuçandar kruzokton, alda qacan ötkən kyreş çıldar çənyndə povest uça vaştastı. Qoççolon çasoo areketteri, çılduq Rossija çənyndə çana Stepan Razin, Pugacovçordon vunttar çənyndə ajttı.

Bir kyny keçinde Annanyçına bir dalaj çastar çoçulçanda, kytylvəgən çerden ele, eskiliktin çaman adatənyən bir volçon tameki tartuudan elektrik açıramaç voldu. Al tamekige vala kynunən tartır adattançan volso da eñ çatuu çana ec çajılyıçaj turçandaj:

— Men emi mından anı ec tartajmın — dedi.

Bul kytylvəgən çerden çəqtı. Kimdir oturçandardın birə adət çənyndə talaş çəçara ketip, adət kişiden kyçtyy dep tameki tartuunu misalçta aldı. Buçta yndər velynyr ar kim kiçligiçe vaştadı. Elektrik bul talaşqa çatıçraj oturqan, biroq anı syjletuyçge Talja eriksiz çıldı.

— Kişini adət vaşqaraçt, adattı kişi vaşqarat, eger andaj volboso emnege çejin ajtıçmaç elek? dep, Pavel özynun oçlor turçanən ajttı.

Tsvetajev burçtan tura qaldı da:

— Səz çonçuroosu menen Munu Korçagin çaqşı kərət. Eger munu vaşındaçı kiçen vorkyçdaj kəvəsən, anda emne volup çəçmaç? Pavel özy tartavı? Tartat. Tameki tartuunun ec nersege çaraqşız ekenin vileyi? Bilet. Mına, tamekini taştooçto vuraması çetişrejt. Çaqında ele kruzokto „madaniçattıçtı ornoto“ vaştançan dep, Tsvetajev ynun özçertə, çaqşıçıçay kylyp suradı: eneden kelip tildeşi qandaj oşoçto çoop versinci? Eneden anda-sanda kelip tildejt, biroq keltirip turup tildejt dep Pavkanı vilçenderdin vardıçı ajtat. Oluja voluudan, olujalıçtıçn çolun ajtuu oçoj—dedi.

Тым—тврстəq ökyü сырды. Tsvetajevdın çatuu ajtıçıç

oturşandardın vardırına çarşy bolşon çoq. Elektrik da-
roo şana çoor bere salvadı. Oozundaşy parirosun çaj
aldı da, aqırın şana:

— Men emi mında anı ec tartrajmın — dedi.

Unıqraş tırdı da qoşumcalar:

— Bul sezdy özüm ıyın aıtsam da, bir çarşy Dimka
ıyın. Aqmaqıyq adattı taştaj alvaşan adam, adam emes,
andaş adamdın varınan çoşu. Menin mojnında tilde
qarş oturat. Tuuşandar, men bul masqaralıq menen
taqr kyreşkenım çoq, vıroq anda-sanda şana tildege-
nimdi Dimka özy daşy mojnuna alat. Tameki tartuudan
oşdoşu sez oşoj cışat, mına oşonduqtan tildegendi
daşy çoşottum der azır aqtalvajmın. Oşondoş bolso da
bul tildeeny taqr talqalajmın.

Qırş alında aqırın otundar ezendı vöşej vaştadı,
anın ıstıne kyzy suu çamırdan kirgindeş vaştadı, otun-
dın çoq voluşu cırışı suunun aqırına vajıanıştuu. Toqoj
vajırın qutqaruı ıyın Solomenke daşy özünün kollek-
tivin çıverdi.

Korcagindın çoldoşturunan qalırş kelvengidigi, suuq
qatuu tilgendigin çarştuuşa arşasız qıldı. Bir çumadan
kijin ezendın çegindegi prıstanşa otun toodaj volup
ıyidy, muzdaq suu, kyzy nım qanşa qoşo ujuşan duş-
mandı oşottu, — Korcagindın eti ırşer aloolundu. Onvo-
şon refmatizm (qırş — çygyık) eki çuma denesin ırşte
volnıtsadan kelgenden kijin, araş şana „atcan“ oturup
ıştedi. Master vaşın şana çajqadı. Bir nece kynden kijin
komıssıja emgekke çarşasız ekendigin bildirdi. Korcagin
rascıot çana pensıjaşa uquqtuuluşu çenyndey qarşazın
alarda, acıusu kelip alvaj qojdu.

Al özünün masterskijinen araş şana çenödy. Tajaqır-
na vekem syşenup, zırqıratan oorulu vutu menen aqır-
ın şana adımdoşo, amandışın bildırıy çenynde enesı

necen ıret qat çarşan. Mına azır özünün qarşan enesı
qoştoşur çatqandaşy:

— Qacan şana qol ajaqırından aqıranda çe daşy
vırdeme volo qarşanda şana kırım — degen sozy
esine tyşty.

Gıvkomdon toşoloqtor orolşon eki dela aldı: Biri kom-
somoldıqu, ekincisi partıjanıq, qarşın aqır daşy
qaralanboş ıyın, ec kim menen ucıraşpastan enesine
çenör ketti. Enesı eki çuma vutun vuular, şışigine vırdemeler
şıjadı, bir ajdan kijin tajaqsız vaşır qıldı, qarş-
ta çarşırqqa çıqqandışınan qıvançsız qonuna toldu.
Pojezd anı gıvernalıq vorvoşo çetkirdi. ıc kynden kijin
ıjuşturuu völymu, gıvvojenkomatqa asker oquuşıne sa-
jasız qızmatçy qırşer rajdalanuu ıyın çıverdi.

Bir çumadan kijin al mında 2 vojenkom qarşında ali-
gıce qar vaşan çerge keldi. Kelgen çerinde çacımde kom-
somoldordı coşultup, çanır rajonşo çanır ujumdardı
ıjuşturuu çenynde okruznoj komsomol komıtet-
ten zadanıja aldı, Mına, turmuş qandajca ajlına vaştadı.

Tışta kyn qajnar turat. Atqaruı komıtetın teraşas-
ın aqır terezesinen çemiş çışactarının vıtaqrar sa-
landıq qararşınışt. Atqaruı komıtetın mandajındaşy
çırkөнün altındaşan krestin kyn quıqalar turat. Baq ıcı
terez alındaşy kék çer arasında, ispoikom storozunun
qazdarının valasş majraşdar çem izder çıret.

Atqaruı komıtetın teraşasş çanır şana kelgen tele-
grammın oqup vyttı. Betinde alda qandaj kölekö çygy-
rup, tısy vuzılşan şıjaqtandı. Mosqool coş mañalıu
qolu selkildegen tarmalçacın şıladı da tar çıvaj şılaşan
voşdon qıldı.

Nikolaj Nikolajevic Lisitsın Berezdov atqaruı komıte-
tinin teraşasş, çarş çıjırma tertte, vıroq öz qızmatçy-
larş çana partıja qızmatçylarınan eckimisi munu vıbejt.

eki adam ötyr ketti. Alardyn biri Korcagin. Obyvatelder munu bile: al dajm çaraqtuu çyret. Al emi tigi partkomdun sekretar Trafimovdun porturejine naganyn asynp çyruşy, — al çaman volçonu.

Bir nese minutadan kijin ştavan onbeştej kişi çurqar cşaşt, qoldorunda, myltq çurqarjan vojdon tuuradaşy tegirmenge qarar ketişt. Qalçan kommunist çana komsomoldor partkomdordun yjunde çaraqtanuuda. Kuvandq kijimin kişen, qartalyña özgerylæegen mauzerin taşynçan ispolkomdun tæraşas çaar keldi. Bir şumduqtun volçonu asq voldu, soñ ajantta qar qajdaşy dylej këselerde ec vir tiryu çan çortoj. Kez asq çumçanşa kicipekej dykønderdyn eşişine orto qelymdaşy soñ qulpular salynp, çarçyctar çavylđ. Tyk qorqroşon toqtor çana ыsqtan çalyqçansyçan votala volçon cocqolor, yjyğen aq: — cikirlerdi tajmanvaj cuquşuuda.

Baqryn srtyna kelip zastav toqtodu. Bul çerden talaa başlatat, alda çançaqta cejin tyz çoldun nuqtu kerynyp turat. Lisitsyn alçan çavardyn sezy az çana:

Tynde Poddusets rajonunda altuu vandalar uruşup, cek aradan sovet çerine etvsty, volçol menen eki qol pulemjotuu çyz çamaluu kişi. Çeara qoldonçula. Bandalardyn izi slavut toqojuna kirip çoq voldu. Eskertem, bandalardy quuqan çyz qyzy kazaktar Berezdov arqyluu kyndyz etat. Cataştyraçaly. Ajym cek ara komasty.

Gavrillov

Bir saattan kijin çol menen kele çatqan atçandar keryndy, anyn artynan bir kilometrce çerde bir top attuu kele çatat. Korcagin keryn ajyğvaj alçta qarajt. Atçan saqtanp aqryn kele çatat, viroq vaq icindegi zastavdy vajçatçan çoq. Bul qyzy kazaktardyn çetinci polkunun çaş qyzy askeri ele. Al usyn razvedka işi çand, vaq arasyn daşylar qoqusunan cşa qalyr çolçto çygyryp kelip tegerakter çalçanda, al tigilerdin gimnastjorkelerindegi KIM znaçogun kere çojup, ujalçandaj çylmajp kyldy. Qysqaca syjleşyuden kijin al atyn vura tartp, tasqaqtatp kele

çatışqan çyz adamçta qaraj cu çojdu. Zastav qyzy kazaktardy ötkeryp çiverip, qajtadan baqryn arasyna sinip ketişt.

Bir nese çapsalañduu kyn ötty. Lisitsyn alçan svodkede, vandalar çversijalyq areketin qylyvad; qyzy atçandar tarasynan quuqtun keryn vandalar çajta artyna cegine cek aradan ete çacuuçta araşas voldu degen.

Kenedej top volşevikter — rajon vojunca ontoçuz çana kişi — sovet çuruluşu usyn çatuu işteşt. Çaş, çañ çana ujuşturulçan rajon vardışyn çañ çuruuçta talap qylđ. Cek aranyñ çaqyndıçy vardışyn kóz irmeves saqtıçta çarmad.

Sovetti çajta şajloo, vanditter menen kyreşy madaniy çumuş, kontrovandalar menen kyreşy soçıştıç partijalyq çana komsomolduq çumuş — myna tæd atçandan tyn ortosuna cejin Lisitsyn, Trofinov, Korcagin çana alardyn soçıqtan bir azyraq aktivderi uşul çumuştun ajlanasyn da çarç ajlanat da çyryşet.

Attan tyşyp çat çaza turçan stolçto varat, stoldon turup vzvoddoçtu çaştardy yjreço turçan ajantqa, ajanttan kluvça, mektepke, eki — uc çynalyşqa varat, tynkysyn çajta atyna minet, belinde mauzer, çatuu çyçqyç: „Toqto, kele çatqan kim?“ dejt, cek aranyñ ar çaqynan alnçan tovarlardy salçan podvod dengeløğyn çaldyratp-şaldyrar çasq çalat — myna vojenkom ç nin kery kyndery çana dalaj tyndery uşundan çuralđ.

Berezdovdun rajkomolu — bul Korcagin, Lida Polevix — quuş kez volzanka, ajaldar velymunyn vaşcş çana Razvalixin Zenka — uzun vojluu, majluu tys, çaqynda ele gimnazist volçon, „çaş, çaş da volso kerty keryndej“ çorqu-nuctuu oqujany syjyc, Şerlok Holmostun çana Lui Bassenardyn kitepterin oquçan „vilgic“ çigit: Razvalixin rajkompartijanyñ iş vaşqaruucusu volup iştejt, myndan tert aj murun komsomolçto kirgen, viroq komsomoldor arasyn da özyn özy „eski volşevik“ şyjaqtuu çarmoocu. Berezdovçto

çiberiyye ec kim cýqraçan, bir çanca oýlonuşuudan kijin okruzkom Razvalixindi "sajasy aqartuucu" qýler çibergen.

Kyn canqaj tuş. Artar qar-qajdaşy bulud — virca tij-gendej, vardyç çandýç këlökê izder kryşanyn aldyna kire qacqan, al emes itter da tilin saly aqaqtar çampanyn aldyna kire qesýr. çalçoolonçiondoj uqusurap çatat. Qý-taqtaşy vardyç çandýqtar bir çaqqa kecyr ketken sýjaqtuu, çym-çyrt çalyşy çana cocqolor quduqtun çanýndaşy batqactarda oronup qorqudar çatat.

Korcagin cýlwyryn cecir, tizesinin ooruçanynan eerdin tişter atyna mindi. Kézyn qolu menen kynden qalqalar, mekteptin vasqesýnda muçalim ajal turat.

— Çañy ucuraşuça cejin qoş, çoldoş vojenkom! cýl-majyr kulyr qojdu.

At cýdavaç çerdi teer, mojnun çerge saly tizginin cojot.

— Qoşunuz, çoldoş Rakitina... Oşondoç cecildi qo: ertep siz birinci savaşyñyzdy etkoresyz.

At tizgini voşoçionun sezgendej, ala — sala tasqaqa tuşty. Bul çerde Korcagindin qulaşyna acuu yn uşuldu. Ajaldar qýštaqtaşy ertie çyryşkondoj qýjyñyşat. Tizgindi qatuu qactyr vura tartqanda, entigir çygyrur kele çatqan çaş dýjqan ajaly vojenkomdun kezynê keryndy. Rakitina keçenyn ortosuna çygyrur cýqyr, vajaşy ajaldy toqtottu. Qoşulaş yjlerden qotolor adamdar cýty, ajyqca aabşqa kempir. Çumuşqa çaraqtuulardyn vardyşy talaaða.

— Oj, ajlanajyndar, tiginde emne volup çatat? Oj, ajta aibajm, ajtalvajm!

Korcagin caap kelgende, tuş taraptan adamdar çygyrur kelişti. Ajaldy tegerekeşti, aq kójnəgynyn çenin ajyrdaşy çiberşti, qorqondoçtu suroolordy çaadýñyşty, biroq anyn vajlanýşyşy sezderynen ec nerse tuşnyyye volvodu. „Otyrdy! Sojuşur çatat!“ — dep araq çana qýjyrdy. Qan-

dajdyr bir çulma saqal cal, kendir şymyn qolu menen qar-mar, kelindin çanyna kelip vasa qaluucudaj:

— Vaqyva, quturçan topozdoj! Qajda urup çatat? Em-me ucyn urup çatat? Vasyly emi varýldavaj! Ty-y, şajtan!

— Bizdin qýštaqtaşylar Poddubets qýštaqanndaşylar menen uruşur çatat... Cek ucyn! Alar bizdikilerdi ölörcö qýlyr urup çatat.

Balaany vardyşy tuşyndy. Keçede ajaldardyn vaqyşy keterylyp, caldar dolulanyr qýjyrdy. Vardyşy keçeme-keçö çygyruşty. caqyñşqandaj qoro-qoroçto ujluçuştu. qadim qoşquroo (navat) sýjaqtuu „Poddubetstikter cek ucyn bizd kilerdi carqy menen çancyr çatat!“ dep qýjy-ryşty. Basuuçta çaraqandardyn vardyşy yj yjlerynen çygyrur cýqyşty, ajy, valta çe çen ele qazyç menen quraldançandar, cek ucyn cýlyna eki qýştaj uruşuucu çerge qarap, vaqtan arqy talaa menen çygyruşty.

Korcagin atyn bir carqanda, at oşol zamat cavuuçta tuşty. Caldardyn qýjyryçanynan ulam eelikken qara at, çöø kişilerden ötyr, alçta qaraj alyr ucyr çenödy. Qulaşyn çaryñy, alyşyn ulam uzartyr vasa çatat. Aldynqy dende çel tegirmen, çoldu toroçionsup tarvañdaj. Çel tegirmendin oç taravýnda çatqan oçdoçtu suu voju — cavyç. Sol tarapta köz çetken çerge cejin birde dənşö, birde oçduñ volçion çerdi qartar qara vuudaj çatat. Qol menen sýlaçan sýjaqtuu qýlyr. soqron çel vşqan vuudajdy tolqun-datyr ыqtar turat. Çol vojunda acyçtan arijimder dar daana kerynet. Bul çerde çym-çyrt tynçtyç çana cýdatqesýşyşy. Tetigi tömen cýlandaj ijrilyr. kymuştoj cýlydatyr kyn qýzytyr çatqan suu taraptan qýjyñyç uşuldu.

Cavýndyn aralar tömen qarata, carqan at alyr ucyr çenödy „Qoqus butu calynnyr mydyrylyşö, munun da menin da ölgenyvyz“ degen oj Paveldin ojuna qýt ete tuşty. Biroq atty daroo toqtoto qojuu mymkyn emes ele, attyn mojnun qaraj eñkeigen Paveldin qulaşyna şamaldyn zuul-daçanyn uşulup turdu.

Савьндьнь көздөй тызылатыр келир çetti. Бул çерде адамдар çыртқыс аявандарга қарсылдатыр салышр çатқан еие. Бір несе адам қызы ала қан волур çерде çатат.

Баşь-көзу қызы ала қан волур қасыр вара çатқан çаş çигитти қолуна сарқы алыр бир сақалдуу киши қуур вара çатқан еие, ань ат көкүрөгү менен бир қојур өткөндө, ал, адам çер қусақтар çығьды. Қызыдуу келген бир мосқол дьқан, „сығьын çань“ дегенсир, соң өтугу менен сулар çатқан бирөөну тепкилер çатат.

Корçагин атынын вадьдқ кысу менен уймөлектөшр çатқан торқо қасьгьр кирди, урушур çатқан адамдар туş тарарға çайла қасть. Ес кимисини пурсатын келтирвей, қутурçандај атын ајландьгьр, етө çиндөгендерин қасьгьр сала берип, мындај ајаşраçтан қандуу çатақть, дәл өздөгьнү-күндөј çарајыьдқ çана қорқутуу менен ағыратуу керек деп ојлоду да çин урçандај қьйқьгьр:

— Тараçыла, ајвандар! Бандиктик қьйçандарды атыр çиверем! — деди.

Маузерин қаанынан суурур алыр, заагь ветинен көрынген бирөөнүн төвөсүнөн ағыра атар çиверди. Ат секирди — тарты еткен үн сықты. Қаж бирөөлер сарқысын таştай берип артына вурулур çөнөду. Ат қутурçандај савьндь менен алыр асууда, војенком маузеринин үнүн васыр отуруп мақсатына çetti. Биринçиси: çоортуулуқтан, екинçиси: мына бул астандан туşө қалçандај војдон долуланçан үрмуштуу асуусу менен тыныссыз тартылаçандан, ел соçулар савьндьдан сар тарарға қасыр çаşьнууда.

Теz арада Поддубстьдә рајондуқ суд келди. Ел суду көркө кувөелерден суғар аракет қьды, вироқ ошондој қьса да урушту сыçаруусуну тава алады. Тоқмоқ çегендерден ес кимиси өлөду, çарадарлар ајьқты. Дьқандар үсүн çарајыьқтың зьјандуу екенін, мындај уруштар — тоқмоқтор волууçа мүмкүн емес экендигин волшевиксе сыдам-қојьдқ менен ел суду дьқандарга туşьндырды.

— Çек ајьртуу, çолдоş суд, биздин сөгибиз çатаşьр кетти! Ошон үсүн ар сылы саларлаçавьз.

Ошондој да волюсө қаж айрлерине судга çоор вөруге туура келди.

Бир çумадан кийин сөр савьндьдә комиссия келир, асық оғуңдарга стола қастьдь. Çер өлсөген çал көр васыр ьсықтан азар çеккендеј маңдајдан терин çорçолотур, руеткасын туғур çатыр Корçагине:

— Отуз çьлдан вөри çер өлсөймүн, қажда волюсун — вадьдқ çерде çатақтын себөви — çек. Мына бул сөрты вөлгөн сызықтарга қараңьзсь, тар тағыр волюсө турçан нерсе çо! Мас адам даçь мыңдан тузырөөк васыр. Ал тиги егидик талаадасы? Ағалыңь үс қадам тилке çер, бирине вөри кире қасат ань волюуде çинди волууçа мүмкүн. Бул çердин вадьдқ çьл сажьн мајдаланьр вара çатат. Атаşьнан вала-сь вөлынсө — ага тилке çердин çармын вөру керек. Даçь сыжьрма çьлдан кийин, çалаң çек сальр отуруп ајдооçо çер қалвасына ізенип қојунуз. Мына азыр çалаң салыңан çектерге он протсент çер кетип отурат.

Корçагин кылды да:

— Сыжьрма çьлдан кийин, бизде вөри даçь çек қалваст, çолдоş çер өлсөгүс.

Çал аньн сөзүнө ұжуаçандај өзүнүн сыжьсө турçанына қарады да:

— Муну сиз коммунисттик доом çөнуңде ајтасызвь? Вироқ сиз вилесизви, ал алда қажда алысқы волюоçто.

— Сиз Будановский колхозу çөнуңде вилесизви?

— А, сиз оқол çөнуңде сыжьр çатқан екенсиз çо!

— Оова.

— Будановкада мен вөлдүн... Вироқ ошондој да волюсө ал бирин серин да çолдоş Корçагин.

Комиссия өлсөдө. Еки вала қазьдқ қастьр сьрөт. Дьқандар волюсө еки çаққы сөр савьндьдан тең келир, қазьдқ муруңду çек војунца қастьсар вөкен деп анда-санда қалың сөр арасьнан қьлтьçан ески сирик қазьдтарьн вайқар турушат.

Ortodoksu atı qamı menen bir saar, sözge ыпақ at аждақыс, аравада отураңдарға қарар:

— Emne қыларн kim wilsin, komsomol degen emeler bizde tolup ketti. Murun mındaıdy kim көруптыр, болдоң емес. Балааннн вардық муқалымден вағталды көрунет. Аннн фамилиясы Rakitina, walkim wilersizder. Çар-çаш ажал, wiroq bir onwоdоn көрунет. Al қығтақтады ажалдардын вардықын көкүптыр boldu, ажалдарды соқультур алыр тезге салыр wурайт ушундан wір қана тыңсыздық сығат. Асууң кеісе ысуулај қолуң менен қатынғыды murundan ағы wір қо оsun — аныз болсойт, — murun келіштіріп туруп urup qојson оқону менен çаады çар болор ele, emi tijbesen da ажалдардын қығырқанынан қутула алаысн. El sudu çөпүндө uқууға мыткын, а çағыраақтары болсо ачырағуу çөпүндө аңгеме салыр, вардық zakondu айднан суwатат. Menin ажалым Çanka ушундај wір tubasa мытун ele. emi delegatka болуптыр. Аныс ажалдардын starғыны сығатуууу, қандај. Аста қығтақтады вардық ажалдар кеlet. Adegende Çankаны çаралақтақтым келди ele, қайта туkyрдым. Çаралақты да қurusun Mejlі çүре wersin. Menin ажалым çарwаdarлықта да çана wағқа çалыр іште да сыналған.

At аждақыс kendir көпөгүнүн көкүрөгүндөгү асықнан çындуу төшүн тырмап tartipke салуу усын атын çарсаққа саар қојду. Аравада Razwalixin менен Lida кеle çатат. Podduıstьda ar kiminin işi wар. Lida wо'so delegatkalardын кеңешмесин өtkөrmөk, Razwalixin wо'so jacejkenin işin оңдоо усын кеle çатат.

— Sizdin көпүлүңызге komsomoldor çақрајыбы? — деп, Lida at аждақандан tamaşалақандај болуп surады.

Al сақалын сылај қармап, çаşрај туруп:

— Çоқ. emne усын çaman көрејын. Çаş сақта çоқ wоluуға мыткын, ојнор кyлуыге да мыткын. Spektakl çе дақты оқол сығаттуу wirdemeler qојso kim çek көрсын, mea

өzym komedijanь көруyny syjem. Biz adegende waldar tentektenet çо деп ојлодуқ ele. wiroq андай болуп сығрады. Mastық, wејwақтық çана wағқа оқол сығаттуулар çөпүндө ете қатуу çармайт екен деп, adamdardan uқавыз. Alarға tartip çақтың оқуат көрунет. Мына wul qudaјға çejin çармаşыр, cirkөelөrdy kluw қылыр çатқан қылыпыраақ. Munusu wоlvоdоn іс, оқондуқтан çaldar қылыр қарар тіштерин қысыратышат. Андан wағқа emne? J, алардын дақты wір tartipsizdigi мында; өzdөгүнүн қатарына çeer ectemesi çоқ wатырақтың waldарын алат. Çоқојундуқ қылууцалардын waldарын алајт.

Podwod дөңден төмен қарата туып мектерке çетip keldi. Storoz ажал келгегерге ујыне төшөк салды да, өzy wастырмаста çатты. Lida менен Razwalixin uзаққа созулған çыналыстан азыр қана келди. Ујдын ici қаранды, Lida wаtinkesin ықтыр, төшөгине çатты да wаt ele uқтар кетти. Өz maқсатын атқаруу çөпүндө ec қандај şek қалтырај сојлор ојлоқсондуқ қылаң Razwalixinдин қолу аны ојлатур çіwerdi.

— Sen emne antesin?

— Ақығын Lidka, сен emne wақырағын? Çалды çатуу maста wдан көпүлсыз boldu, көпүлсызды kda çerge kirsinci. Sen wысылдар uқтар қалғандан wағқа wір қызық wаwајысыны?

— Қолуңду tart da, менin krowатымдан азыр çоқол! — деп Lida тытыр çіwerdi. Razwalixinдин çылмаң кyлуын ал murun ele çaman көре турған. Lida азыр Razwalixinge masqаралақан çана qақырқатқан sez ајтысы келди ele, wiroq uју көзүн асырај қайта çумуузд.

— Sen emne керçендејsin? Көрсөң munun intelligentсымақ мынезын. Sen tigi соор оқууsun оқуған inistuttan qоқus келген қыз emessiңai? Emne, мен сақта çен ele ішene қалды деп ојлоуыңа? Ақмақ қылақтың. Eger adamgerciligid wо'so, алы менен менin көпүлмыды тындыр, анан қанса қаласаң оқонсо uқтај wеr.

Serdajta aeryy asaq dep sanap, ez oodnan (Lida-
nisi krovatsni kelip oturdu da, ksepege dyyyn stidige-
de qolan lintnen zita zaidi.

— Çoqol, çaitah! — dep idstoojmondu da, — enten Ker-
cagine ajtasam ele emne dejsin.

Razvalixin çar qoldon alıp, qatizotqan yny menen kuy-
kyldip:

— Senin Korcagine tykyrgym kelet, sen dajny çoq
standıaa, saary aitr imen qablotansında qidib ço-
bolman.

Ekeonyn ortosunda qasqaca kyreş boldu, tırp-ışec
yidynd icinde ekeonyn çulmalaşqan tabaşy ceypat. Lida
Razvalixind alıp stajıtyr çiserip, qarandaşyda bolçol me-
nen eşikti közde çygyrdy, eşikti çesle çojur tşqca çaq-
ta. Ridsn çarsaşna çomylyp, emne qyların silsej Lida
turat.

— Yige kir, eqmaq! — dep, Razvalixin acuilandı.

Razvalixin teğencysyn tşqa alıp çesep çatti. Lida bol-
so eşikti icinen ilip, krovatsni aaryp tyjncelke bolıp çet-
ep qaldı.

Ertesi yige çaitıp aara çatqanda, Zenka at ajdaqan
çaldın qatarına oturup alıp papiros artınan papiros tar-
tıp kelet.

— Bul oşooçur çyn ele Korcagine ajtsa qantem.
Kerçy bul çep çalçan quurcaq. Çalçaz çana arazdyq, ec
bolıodu degende sulıu bolsocu. Munu menen çaraşuu
kerék bolıoso air çataç çeser. Munsuz ele Korcagin maça
qııçy menen qarap çyret* dep oşlondu Zenka.

Razvalixin Lidağa çaqın oturdu. Al ujalçansajt, kez
çaraşy çajçılıu, ajtoor, çenil birdemeler menen aqtançy-
sı kelet. Emne bolso da mojnuna alıucudaj muqaqtanat

Aqar Razvalixin közdegenyne çetti: vaqqa çaqın kei-
gende, tyndegy bolçon-ış çenynde ec kimge ajtroo ycyt
Lida usadassn berdi.

Cek aradaçy qıştaqtarda komsomol jacekeleri airinin
artınan airi tuula baştady. Bul kommunisttik çajmaldın
airinci ese baştaşna rajonduq çaştar komiteti ker kyc
berdi. Bul qıştaqtarda Korcagin menen Lida Polevıx dalaç
kynderyn etkerdy.

Razvalixin qıştaqtarda varuunu sylyucy emes. Al dajqan
çaştarına çaqınoonu bilıucy emes, alardıñ işenicin aq-
toonun orduna, işti çana vuzup kelyucy. Korcagin menen
Polevıxın işi bolso, tabıçy bir nerse sışaqtuu çaqçı-
qaj bolup çeser kelyucy. Lida bolso özynyn aılanesına
qııdardı çışep alıp, alardıñ arasınan sırdaça turçan
qırıu tabıucu, anan ec çacan vajıanışyn yzvoç, alarğa
komsomoldun işin çana turmuşun tyşyndıuyup, çaştarına
baştoocu. Korcagindı bolso rajondoçy çaştarıñ vardıçy-
bilıucy. VVO-nun ikinci batalionu askerge çaqıılıucu
mıñ altı çyz çaştarı asker oquusuna tartçan. Bul çerdegi
qıştaqtardın keçelerinde çana keçelerde bolsun, qııçy
mıñdaj ygytşo rolun ec çacan ojnoçon emes. Garmon
Korcagindı „öz çigitıız“ degizdi. Dalaç-dalaç ıçşındaj çaş
espyrym azamattardı komsomol çoluna tartıuda: uşul
ygytçyl garmondun marş ojnoçondoçy çıbulçıçan, çandı
çajnatıp ilgeri umtultçan yny, toqıundap ıñırsıçan çim-
şaq nazik Ukraina ırları severci boldu. Garmondun
ynyn daçy uduşçan, garmon tartçetardı daçy köryşken,
ııroq azıçy vojenkom çana komsomoldun sekretarındaç
sever ojnoçondu köryşken emes. Çaş komissar emne
çenynde ajtsa, oşol çenynde garmondun ıñ çana yny
çyrekke tijet. Qıştaç icinen çañ ıñier uşula baştady, çañ
kitepter çajııdı.

Kontrovandisterge çajın boldu, alar çalaç çana cek ara
şaqçılarynan cocuşbastan, alarğa dos çana көмөктөş
bolup esyp kele çatçan sovet ökmetyнын çaştarın daçy
qarooçy tuura keldi. Keede çaştar duşmandı öz betterince

çyrtqac, ar dajsm çan tögyp öte çacqanyn uqanda, Lisitsyn eerdin kese tiştejt.

— Bul çyzy çara çacanda cejin aizdi çaqmaçy? Turatur seni öz çolum menen çaq çyarmyn, — dep tişin çyçaratta.

Çanyna Korçagindi çana yc kommunistti alyp, eki çolu alardan izin quudu, biroq Antonjuk çetkireadi.

Banditter menen kyreşyy ucyn, Berezdovçy okrugdan otrjad çiberildi. Alardy kandeç Filatov komandovajt etken. Çaq çorozdoy çorçorçorçon eme, cek aradaçy ereçe sojunca rajonduq atqaruu komitetine kelip çattaluunu esep-teşken çaq, özynyn otrjadyñ oşol, çaqyn aradaçy Semaka degen çyştacqan alyp keldi. Anda tyn icinde kelip, en cettegi yjge çajlanışty. Bul çaraçtan çotuin adamdar, çaqarın areket çylyp çyrgony çonçulaç air komsomoldun konyyn aidy, al komsomol çygyryp oturup seisovettin tereçtasyna keildi. Tereçta otrjad çanynde ec nerse bil-segendikter, — sanda ekem dep çjlondu da atcan air komsomol rajonçy çatap çu çjdu. Filatovdun bul kersez çalaçylyçy air nece adamdyñ emyryn öçyre çazdap çartyp toçtodu. Lisitsyn sanda çanyndeçy çabardy tyn icinde uçup, militarijaisidi turçuzup alyp, oncaçty adam menen Semakon çara) çu çjdu. Çaracçy çaqra çarışty da atcan uçup tyçyyp, duvaldan attap yjge keleşti. Eşik aldında turçay çacovojdu mauzerdin çes, menen baştan ary air çojçondu al çerge çaçtaj çylyp tyçty. Lisitsyn eşikti lin menen air çojçondu eşik çort açyldy. Yçdym icindeçy çarçy konyyn, çatçan adamdar uçup turuştu. Çol grenışta çolane çarmap, uçtuuçy çajardamçy çolun arçan aidi, ekipe çolunde mauzer.

— Başçonçy, çobosçy taruudaj çylyp taqçyap çaçeremi — dep, Lisitsyn neççaçanda, yçdym tereçletri çolçulidçem sejaçtandı.

Çaçy air sekunçadan kijin uçquun kanzery menen çurup çatçan adamdarçy, çq mandyndeçy çaçerçy. Biroq grenış

çarmaççan çorçunuctuu adamdy konyyn, oncaçty çolum keterdy. Bir minutadan kijin otrjadçylar çalan konykçon tışça çyştyçat, Lisitsyndyn frencindegi ordenin kergende Filatovdun tili çazyldy.

Lisitsyn çin urçandaj tyçyrynyp, çep çiberyuçydeçy alar alaja çarap:

— Şjjaral — dedi.

Germanijada revaljutsija bolup çatat degen çabar rajonçy çetti. Gamburg varikadasındaçy atyççan çamberektin, yny uçuldu. Cek arada tynçsyzdyç baştaldy. Öte konyl çojup gazetalar oçuluuda, batıştan oktjabr çeli soçtu. Çyzy asker çataryna çibersenizder degen ыçtyjarılıulardan ary rajkomçyçy çaj baştajt. Korçagin jacejkalardan kelgenderge sovet ökmetyryn sajasaty — bul tynçtyç sajasat. Çonçulaçtar menen uruşunu çalaaçyt dep tyçyndyrdy. Biroq bul ajtçandary alarçy kony em bolvodu. Ar çekçembi sajn jacejkalar çojulup, portordun çon çaçynyn icine rajonduq çajnalış ötkoryşet. Bir kyny tyşt rajkomoldun çon çoroosuna, çyryyleryn tartiptep, çyryş marşyn ыrdaçy çodubetskiy komsomol jacekçy toluç sostav menen keleşti. Korçagin alardy tereçeden kedy da krytsaçy çyçty. Xorovodko vaşçylyç çylyçan on bir sala, etykçon, ijnilerinde birden çon sumka, eşik aldına kelip toçtoştı.

— Grişa, emne boldu? — dep, Korçagin taqçyçandaj çuradı.

Biroq Xorovodko konyyn ыmdady da Korçagin menen yjge kirdi. Xorovodko yjge kirgende Lida, Razvalixin çana eki komsomol var eken al eşikti çarty da, çabaçyn çadimkidej tyçdy da:

— Çoldoçtor, bul menin vojevoj tekşeryy çylyçanym. Men vyçyn özvyçyçdun valdarçy ajttym: rajondon telegramma keldi, öte çaçyryn. alsette germanija sajlary menen soçuş baştalat, anan pandar menen baştalat. Мына uşundaj Moskvadan prikaz var: vardyç komsomoldor soçuşça

çenejt, kimde kim qorqo turqan bolso arız versin, — anı ylyne taştajt. Soqıuş çenynde oozdon çel cыrtarbasqa bulurdum. Bardıydyñ birden belke bir toqoloqton maj, maj çorqudar cesnok alqıya, bir saattan kijin qyştaytyn cetine çazyñyn coşulqula, rajondıo varavız, rajondon çaraq alıu ysyn okrugda varavız dedim. Bul sez valdarğa qıyñnıjı. Baldar ana-myña dep suraj baştaştı, men, ec sez syjlewogyle sez vyty. Kimiñ varqıñ kelwese qarqaz çaz. Poxodıo varıu qaaloо vojunca dedim. Baldarım bolso tarap ketti, meniñ çyregym aqıldajt: eger valdardın birөө da kelwey qojso qantem? Anda jacejkañ taratır, ezym başqa çerge varajın dejm. Qyştaytın arqasyna cыrtır qarar oturam. Birден kele çatyşat. Keesi ыластан murundanır qalqan, viroq syñnı bildirişrejt. Bir da dezertir çoq, onu teñ keldi. Myña usundaj, roddubetskij jacejkaş! — dep, qubantındaaj, Grişutka maqtanır kökyregyn muştap qojdu.

Qaralantıan Polevıx qolqo alır „ermek“ erdyre baştaqtanda, al tigi qyzyñnı sezıyne tuşynwogendej qarady da:

— Sen maqta emneni ajtır oturasyñ? Bul ed ылаjыqtıu tekşeryu. Ec qandaj aldoosuz dele vardıdyñ körynyktyu. Bul ete kerektyulyğynen okrugda da alır varajın dedim ele viroq çigitter carcar qalqan syjaqtıu. Emi yjge çenej verişsin. Emi Korcagin sen alarğa bir azyraaq sez ajtuuñ zarı, antpeseñ kicine bolvojto? Sez ajtraj qojıu ылаjыq-sız. Mobilizatsija bolvoj turqan boldı, silerdin bul kelişirer waatıñıq, syğynsyktyulyk dep birdeme ajt.

Okrugduq vorvojto Korcagin anda-sanda şana varıusu. Okrugda varıu bir nece kyndy ala turqan, rajondo bolso iş kör, ar kyny al işterge qatışıu zarı. Oşonduqtan ar bir ылаştajlıu usurda Razvalixin cu qojıusu. Başynan ajaqtıya cejin çaraqtantıan Razvalixin, ezym Kuperdin waatırlağın birine teñeştirip, bul çolooculuqqa çan dili menen çenej turqan. Toqoj arasynan qarğa çе tьjñ cыcқан көryne qalsa tarsılatır oq cыrtarat, qoqus birdi çarım ötyr vara çatqan adam kezigir qalsa oqvoşton tergeocy syjaq-

tuu: kim, qajdan kele çatqandyğın, qajda vara çatqandyğın teriştirip ezet. Şararğa çaqındatqanda çararşadınat, myltıqın coşтын алдына қатат. tapancasın cantogıne salat, okruzkom komsomolqo qadimki көrynyşy menen kirip varat,

— J, silerdin Berezdovdo qandaj çatıñıq var?

Okruzkomdun sekretarı Fjodotovdun belmesinde ar dağın toltura adam. Bardıdyñ birinen biri talaşır syjleget. Myñdaj şartta iştaj ыlyu kerek: tartıenyn sezın airden usur, beşincisin çazyр çana çoop beret. Fedotov bolso çar-çaz, viroq anın partaileti 1919-çıldan. Oşol qozqoloñduu kynderde on beş çazar wala partija qatarına kire alqan.

Fedotovdun suroosuna Razvalixin cesersizdik menen çoop berdi.

— Bardıq çatıñıqty ajtır tygete da alwasyñ. Tan atqandan tyn ortosuna cejin alpuruşır çyğenmyn. Bardıq teşikti aytөө kerek, ec nerse çoq acыq orunğa vardıq nersenı çasoo tuura kelip oturat. Daqtı eki çatı jacejka ujuşturdum. Emnege çaqırdıñ? — dep, iştiktyu adamca kreslağa oturdu.

Yñem belıymynın başcыş Krymskij bir qanca qararşardı oodarır, bir minutaca wıjdayır anan qarajt.

Biz seni emes, Korcagındı çaqırtıanvız. Razvalixin oozunan tamekinin qojıu tytynın burquratır cыrtardı.

— Korcagin bul çaqqa kelyyny syjwajt, mynda kelyy da maqta tuşır oturat... Çalır алqанда kee bir sekretarlarğa, ec nerse qıbaaj oturır alır, men syjaqtıunu eşekce mine verıy çaqş көrynet. Korcagin cek ararğa qandaj ketse oşondoaj bir nece kyn çoqolot, vardıq iştı men çyrgyzom— dedi.

Rajkomdun sekretarına ылаjыqtıu dal ezym bolbos belem degen syjaqtıu maanini verdi.

Razvalixin cыrtır keteri menen:

— Bul myzn maşa kər çaradı — der Fedotov okruzkomçylarğa aсық pikirin aıttı.

Razvalixindin qıylıq doqusunan aсылы. Qandajdy, rocta alıp ketüy usyn Lisitsın Fedotovğa kirdi. Rajonlon kim şana kelaesin, vardyq usyn volqon roctanь alıp kelise turqan, Fedotov ispolkomdun terajasy menen qıstıqtı.

— Çaqş. Biroq anь bizden aлавыз der ojlovoqlıa. Biz tar taqıy qarşь volobuz.

Bul qıylı okııavr saltanatı ete sonun keterynkıylyk menen aıttı. Cek aradaqь qıstıqtarda, okııavr majramın ötkeryu komissıjanın ter ajasy volup Korcagin şajlanqan. Mitingeden kijin Poddıustıqta çaqşın yç qıstıqtan soqlıqtan dıjqan aıaldar çana dıjqandar veş minge çaqşın voluşur, çarım kilometr çerge tyzylgan kolonna, bularda VVO batalionu vaş volup aлыşьr, duıxovoj orkestr menen qıylıtuusun qılaqtatışьr qıstıqtan anь cek arada çeneşty. Tartıptı çana ujuşulqandıqtı cыnoo menen birge, kolonna sovet cegin vollop eki çaqşь cekke velyngan qıstıqtı qarata çyruşty. Mındaqь qıylı-tazы kijingen, qıstıqaldıqtaj qubulqandardь poljaktar cek aradan ec qacın körgen emes. Kolonnaın aldında atcan vара çatqan kombat Gavrilov menen Korcagin, alardın artына tyrkym un cыtarqan çezder, çelektegen tuu — çana ы, ы! Qıstıqtın çaqşь kijingen dıjqan ulandıarь. şajьr qızdarь, alardın şıdqıldatqan yny, coıdordun toqtooluq mynezdery, caldardın quvanycь, alda qajda kəz çetken çerdin vaarında aqqan özendej volup adamdar kele çatat, alardın çeeqi cek ara, sovet çerinen qadam emes bir vuttun izincelik da vaşqa çerdı vasyşqan çoq. Korcagin özynun çapьnan tolıqtan eldi ötkeret. Komsomoldor:

Tajgadan britan deñizinece

Qıylı armıja vardyqьnan kyctyul

Bul xordu qızdardın xoru almaşьrat:

Oj, anda oroqcu qajıqьda oroq orot...

Өсыр çatqan kolonnaın sovet saqçylarь quvanyctıu cыз menen tosuşat, poljaktar esinen tanqandaj deldejıstı. Cek arada volup çatqan işter çenynde poljaktın koman-dovasyaşьn, muruntan aıttısa da, oşol çaqşь cek arada trevoga vaştalды. Polevoj çandarmalardın çyruşy ete şaqşьlıqь, saqşь kuctery veş ese kəbeıtyldy, çoqus volo qalvasьn degendej qıylı, alar rezervderin arqь cıuqurlarğa qatьr dojuşqan şьjaqtıu. Biroq kolonna ызыcıu tamaşalıu quvanycь ыlgarьn ыrdar өз çeri menen vара çatat.

Dəvədə poldıq casovoj. Bir qalьpta kolonnaın vasyşь. Birinci marşь ыrdatqan ynder alda qajda ketip çatat. Poljak myltıqьn ijninen alıp vutunın çapьna dojur „qarool-do turqan“ şьjaqtanat.

— Nex zıje kommunal — degen sөzdy Korcagin aсыq uqtı.

Soldattıqь kez qarashь men aıttım degen şьjaqtanat. Pavel kəzyn alvaj anь qarajt.

Dos! Soldat şinelinin aldındaqь çыluu çyrek, kolonnada vара çatqandardın çyregy menen doşo soqlot. Korcagin poljaktarca aqьrьn şana çoor veret:

— Salam aıttıqь, çoldoş!

Qaroolcu artra qaldь. Al myltıqьn qalvasьnca dojqon vojdon kolonnaın ötkeryp çatat. Pavel v.r nese çolu vutulup, vajaqь kicinekej qara kijimcenge qarajt. Mına ikinci poljak. Murutu vuurul. Çarqьraq kozьreginin aldınan olynky kəzy qıvındaıjt. Korcagin aзы şana çыluu sөz uqqan soldattaj kerup, ozunqandaj poldıqtarca:

— Salamatsьzvь, çoldoş! dedi.

Çoor ala alvadь.

Gavrilov çыlmajьr kyldy. Kerse al vardyqьn uqıptur. Sen kəp aıttıqь kelgen eken. Bul çerde çenekej pexota soldattarьnan vaşqa çee Zandamdar daşь var. Sen tiginin çeııne taqьıqtan velgisin kerdınyu. Bul Zandarm — dedi. Gavrilov.

Kolonnaın vaşь dəvəden temen qıstıqqa qarap tyşө

nevriñe saqylyqan. Territorijalyq dvizijanyñ lagerine cejin qyrg kilometr çerdı, tañ ertenden baştap tyn ortosuna cejin qatuu çaanduu bir kynde butyştı. Komvat Gusev çana anyñ komissary bul ötköeldy attuu ötyştı. Askerge saqylyqan segiz çyz adam, kazarmağa arañ çetip u'quğa vaş qojuştı. Territorijalyq dvizijanyñ ştabı bataliondu saqyruuda kecigışti: ertesi erten menen ele manevr başaldı. Çañ şana kelgen bataliondu qarap çyşuu kerek boldı. Alardı qararğa tizdi. Tez aranyñ icinde Ştabdan bir nece attuular saap kelişti. Batalion ovmundirovanija çana mylyq alqandyqtan çañğыр çaqşy volur qalqan. Gusev — vojevoj komandir, Korçagin — ekөө teñ özynyn batalionuna көр kyc çana ubaqtarıñ çumşaqandyqtan, özögynө işenip tarşylyqan völyktөry ycyn көnyldөry тыс. Aırgыça qarap çyşuu butur, manevrge baruuğa, tizilyuge batalion özynyn şaqyuluqtan көрсөtkөnden kijin, komandirlerdin biri sымvattuu, biroq öny vuçur birөө öte qatuuraaq yn menen:

— Sen emne ycyn atcansыñ? Bizde VVO komandiri çana batalion vojenkomdoru attuu voluuğa mymkyn emes. Manevr çөө ötkөrylet, attы konjuşnağa veryuge vujuramьñ — dedi Korçaginge.

Attan tyşşө manevrge qatyşa alvaştıqıñ çana өз autu menen kilometr çerge da vара alvaştıqıñ Korçagin ailet. Tyrkym qajyş qurlardı qurcandyqan qajqylyqtuu көjreñ emege emne dep tyşyndyryy kerek?

— Men atşыз manevrge qatyşa alvaıjımyñ?

— Emne ycyn?

Özynyn otkaz bergendigin vaşqaca qylyp tyşyndyge alvaştıqıñ bilse da, aqylyñ şana:

Menin vuttarym şışip ketken, bir çumağa cejin vaşыр çana çygyrup çyre alvaıjımyñ. Anyñ ystynө sizdin kim ekeniñizdi bilveıjм çoldoş — dedi.

— Silerdin polkudardıñ nasalnik ştabımyñ — bul birinci. Ekinciden attan tyşyynyzydy daqşy vujuram, eger siz coloq

volu turqan volsonuz, sizdin vojennyj qызmatta çyrgөndy-gynuz çөnynde aıjrtuu men emes.

Korçagindi qamсы менен çarqandaj boldı. Atыñ sekirtip, alqıa umtuldu ele biroq Gusev çarmar çıberedi. Bir nece minutaqıa cejin, Pavelde eki pikir kyreştı, bir çaqşy çaqşy sыndıqıñ çana өзyn өзy toqtotuu. Biroq Pavel Korçagin, ec nerseni oılonvoj şana bir völykten ekinci völykke vара vere turqan çөnekөj qyly armeıtsylardan emes. Korçagin bataliondun vojenkomı, al batalion anyñ qararmaqında voluuçu. Al өзynyn qylyq çorıqtı menen çandajca ylgı көрсөtmөkcyñ Yzөngyden butun çыqarыp attan tyştı, butu saıjылаşыр oormısunsa da on çaqşy Flangaga (qartal çaqşy) ketti.

Bir nece kyny тынымсыздıqta voluştu. Monevrdi ajaqtooşo çaqşyndaştı. Beşinci kyny Şepetovkanyñ aılanasыnda voluştu, uşul çerden manevr ajaqtalmaq. Klimentovic qyştaqşy taraptan kelip vokzaldı aluu tarşyrmasы Berezdov batalionuna çykteldı.

Çerdin şartıñ çaqşy vilgendikten, Korçagin Gusevğa vardyq ыqşy көрсөttı. Batalion ekige völynur, qarşылаşa turqandarğa көrynur vilinveıj, alystan aqylyñ aılanыр ol-turuşur, coq ortosuna kirişti da „uraa“ degen qajqylyq menen kelişkender vokzaldı alyştı. Ortodo çyrgөndөrdyn cecimi vojunca bul operatsija en sonun atqaryldı dep tabyldı. Vokzal Berezdovduqtardıqşy boldı, al vokzaldı çajtarqan batalion, şart vojunca sostavınyñ elyy protsentin çoqtotur toqojto kire qacqan boldı.

Bataliondun çarymyñ komandovajıt etuyny Korçagin өзy aidı. Çajıqta ornoşuular çөnynde vujuruulardı verip, ycyncy totanıñ komandiri çana saıjыş çolvaşсы менен Korçagin көçөnyñ ortosunda turdu.

— Çoldoş komissar, ötkөөl pulemjolcıkter taravıñnan tosuldusu dep komvat surap çatat, aзыr komissija kelet dep, bir qyly armija entigip Korçaginge çygyrup keldi. Korçagin komandir menen ötkөөlge ketti.

Ətkəəlgə polk komandalarağın vardişə coşuldu. Opretsijana çaqş qılqandışə usun Gusevdi quttuqtaşə. Çenilgen batalionduñ ökyly içi kuyur, ec şytoosuz butan solvuşan volot.

— Bul menin emgegim emes, Korcagindikı, al çergiliktyu, vizdi ötkörp kelgen daşə uşul.

Насштав Pavelge çetip keldi da, çaqşqataşanda kilylyy;

— Sen, degi sonun çygyret ekensin əo, çoldoş, at usyndə maqtancaş sjaqtuu çyrgen ekensin əo? — dedi. Al daşə virdeme degisi keldi ele, viroq Korcagindin köz çarış çaaşın çar qıldı.

Komandovanija ketkenden kijin, Korcagin Gusevden aqğın əana suradı:

— Familijası kim ekenin sen bilvejsinvi?

• Gusev Korcagindi daləşə çaqş:

— E, çojcu uşul əndyy kösərgə kənyl vələj. Familijası Suzanin veken, valkim, murunçu propoşçik volso kerek.

Bul kyny Korcagin ecen iret vul Familijana çajdan uqçandışın estegisi keldi, viroq oşentir ele estej alsaj çojdu.

Маневр вытты. Ең çaqş degen vaşn əlör batalion Berezdoşəo ketti, tar-taqş çarçaqan Korcagin, eki kyny tənəşuu usun enesinikinde qaldı. Atı Artjomduqunda turdu. Pavel eki kyny on eki saattan uqtar, usuncy kyny depodəşu Artjoməo vardiş. Əzynyn tuuqandarı tənə uşul ştaləşan yjdə eken. Kəmyrdyn çын atır çытақанşар çытады. Pavel vala kynynən tartır uşul yjdə əşyp, uşul çerde emgek tartqan. Qadim çытватуу bir nersesi çoşoşon sjaqtuu. Parovozdun unyn bir çanca əjdan veri uqradı, kərgen kək deñizinen kəptən veri açaşqan morjaktaj tolqundanet, azır tənə vul kocegar çana man-

tjordu əzynyn bir tuuqan stixijası çuçaşına çaqşat. Kərkə çejin əzundəgy vul sezim menen kyreşkən sjaqtuu voldu. Bir tuuqanaş menen az ele syjleştı. Artjomdun mandajına daşə çaqş vənəş tyşkənyñ vajqadı. Artjom çытмыдуу gornodo (kəorykə) işejt. Anın ekinci valası tərəlgen. Turmuşu oor ekendigi kərynur turat. Al çənyndə ajtrajt, ajtrasa da kərynur turat.

Bir saatca ekə virge işedi. Açaşə. Pavel çoləo atın, toqtoto çojdu da kərkə çejin vokzalə çarap turup, çara atın oozun çojə verdi da, çol vojudəşə toqojordun vardişın artqa çaltırdı.

Azır toqoj arasındaşə çol menen çyryu çorquuesuz volup qaldı. Çon çana majda vandalarə volşevikter çajra keləş çылр talqalar, alardın ujaləşan çerin ot çojur kygyzdy, çытақтар, rajondor tən çəşar qaldı.

Korcagin tüşte Berezdoşə çetip keldi. Rajkomdun kəlytəşən Polevıx çıvanəctuu tosup, aldı.

— Degi keldinvi? Sensiz viz çaman saşındıç. İninən artıta çuçaqtaşan Lida ekə teñ yjdə kirışti. Korcagin şinelin cecip çatır:

— Razvalixin çajda? — dep suradı.

Çandajdır, Lida kənyly kəvəgendej:

— Çajda ekenin bilvejm. A, estedim! Mektepkə vaşp, senin orduna çoom taanuudan savaq vererin erteñ menen ajttı ele. „Bul Korcagindikı emes, tupadan tuura menin işim dejt.

Bul çaqşıç, Paveldi çamandəqqa çarata taşandırdı. Razvalixin daşın aça çaqşuu emes. — „Bul tip mektepte emneni ajlandıçır çatal?“ dep — Korcagin vaaşə volvoşonduj ojloğu.

— Mejli, emi, Silerde çandaj çaqşıçtar vardişın ajttı. Sen Gruşevkədə voldıñvu? Andəşə valdardın işi çandaj?

Polevıx aça vardişın ajttı. Korcagin çarçaqan tənə çan butun çəşp, divanda oturup es aldı.

— ... Murdaşy kyny Rakitina partiýada kandidat qalyňyň qawaldandy. Bul wızdın Poddubetskij jacejhasyňyň işin daşy kuytendyret. Rakitina eň çaqşy qyz, al maşy eň çaqşat. Muşalimder arasynda da wıwuluş waştalqanlyň kerdyşy, alardyň qaj wıri wız tarapqa taşy otty.

Kecesi tyn ortosuna sejin Lisitsyndyqında yçөө oturat: Lisitsyn özy, Korcagin çana rajkom — partiyanıň çañy sekretary Lysikov.

Çata turşan yjdyn eşiği çawıq. Anjutka çana ispolkomdun tewaşasnyň ajaly uqtar çatat, yçөө wolso stol ystınde kicinekej kiterke uşylyşyude. Lisitsyn tynkysyn çana oquuşy uwaşyt tarty. Pavel wajaşy qyştaqtardan kelgenden kijin, keşki uwaşyň Lisitsyndikinde etkeşy, Lysikov menen Nikolaj saşasdan ilgeri ketip qalqanlyň wılip qajşylyşy.

Tyndesy belgisiz adam tarawlyňan Grişutka Xorowodko ölturyldy degen qabar, poddubetsten usur çetti. Korcagin bul qabardy usur, wıtunun ögüşanlyň daşy unutup, ispolkomdun atqanasyňa wır nese minutada çygytur wardy. Çan-aly qalwaj şaşylyp atyň toqur mindi da, arqy-terki qamşy urup cek araqşy qaraty çenedy.

— Selsowettin tazalanqan soň yjy, çaşylycalar qojulqan çerde selsowettin çelegin çamyňy Grişutka çattı. Ökmetter kelgence ec kimdi çiberişpedi, wosoşodo cek ara saqşylar çana komsomoldor turdu. Korcagin yjge kirdi, stolşy keldi da çawuulu çelekti aştı.

Grişutkanyň öşy keşylyşym tartıp qumsarqan, öler aldyndaşy qyştalqandaşy belgi şyjaqtantıp kезyn soň aşy waşyň wıg çaşyňa qyşajtyp çatat. Qandajdyr wıg qurc nerse menen, talqalanqan keşigesi, qaraqajdyň wıcyry menen çawılyşan.

Tegirmencinin malajy, kijinki kynde kedejlerdin komiteti (komatetsik) wolup çyrgen erin revoljutsijada çorşotqon, çesir ajal Xorowodkonun çalqıyş wılasıňa qarşy kimdin qolu keteryldy?

Julunun ölymy çenındegy qabar, wesaara kempirdi et wettinen qulattı, anş qonşulaty soorottu. uşu wolso özyn ölymy çenındegy şırdı çaşyşqandaj unşy çattı.

Grişutkanyň ölymy qyştaqtalyardyň qyşyň qajnatı. Bul çaş komsomoldordun waşşy çana wıtraktardyň çaqtaşşy çaş ulandy, duşmandarınan da, qyştaqta dosu kеп ele.

Bul dymge kyjgen Rakitina ez yjynde şylar oturat, anş çana Korcagin kelgende waşyň da ketergen çoq.

— Munu kim ölturdy, sen qandaj oşloşuň, Rakitina? — der Korcagin wawırsızdyq menen surady da stolşy aşylyň çana oturdu.

— Мына бул tegirmencinin yşetterynen waşqı kim deşsin! Antkeni — Grişutka bul kontrowandalardyň tamaşyňa saşylyşan wıg qyş an wıwodu bele.

Grişutkanyň qojuşuşy eki qyştaq keldi. Korcagin özyn batalionun aşy keldi, çoldoşturtun aşyşy çamyňylynan qıtuluu yşyn wardyq komsomoldor keldi. Selsowettin ajantyňa eki çyş elyş najzalıu, мыльqсан cek ara rotaşyň Gavrilov tizdi. Qajşylyu maşşy menen, grazdandar soquşy uwaşynda öşgen wolşevikter — partizandar myrşezşynun qataryňa qazylyşan myrşe çamyňa örolşon qyşly gırowdu (ykekty) aşy kelip qojuştu.

Grişutka kim yşyn kyreşken wolso, anş çamy oşolordu çamyş wıreştirdi. Kim şyşese oşolordun wardyşy, çalyş çaştar çana kedejler jacejkaşy çardam kersetşyşy der uşada wıreştı, ölturyçterge ölym suraşşy, al duşmandardy taar, öşyn ar kim kersyn yşyn dal uşul myrşenyn çamyňa kerynee sud qylyşunu suraşşy.

Yç çolu ten aşylyşan мыльq yny kyryşyde, çañ myrşe ystynde qaraqajdyň keşergen wıtaqtary çattı. Oşol kyny keşinde jacekanly çañ sekretary qyşy Rakitinanly şajlaşşy. Ölturyşyşyşyşy izi wıwılyşandyşyşy GPU nun cek ara postusu Korcaginge qabar qyşı.

Bir çumadan kijin oşol çerdegi teatrda rajonduq sovet-

tin ikinci sjezdi başaldı. Lisitsyn özünün rajsımsız çana saltanatı dokladın başadı:

— Çoldoştor, bir çıl icinde sizder menen birge көр iş istelgendigin qanaqattanuu menen sjezdge ajta alam. Biz rajonıvuzda sovet ekmetyñ avdan orun — ocoq aldırıp сьңар аldır, vanditterdi tamırnan veri talqalar, kontrovanda öndyryşynın vutun qejdır Selolordo ajıdır ke-dejlerdin mьqtuu ujumu esty, komsomol ujumdarь on ese esyr çana partiya ujumdarь kenejdi. Podduatsьdaqь qulaqtardın aqırqь qol salırnan, vizdin çoldoş Xorovodko qurman boldı, eltyruucylor — tegirmenci çana анын кү-jöesy — tavıdır, qamaqqa алып, çaqında gubernaıdır sudunun көсme sessiasь taravınan sud volot. Bandit — terroristerge еñ çöjorqu çazanь verуу çönynde sjezd-din toqtomun сьңarınuu, selolordın kelgen bir dalaj delegattar talар qыр prezidiumqa bildirip oturuşat.

Qыjырьqtan zaldın ici tolup ketti:

— Qubatta vьz! Sovet ekmetyñyn duşmandarьna ölym! Qaptaldaqь eşikten polevьx көryndy. Sөmөjyn şilter Paveldi saqırdı.

Koridorqo kelgende „şaqьız“ dep sьrtьna çazьlqan paketti verdi. Actь.

Berezdov rajkomoluna. Korfiasь rajkom partiyaqa. Guakomdın vjurosunun tozomu menen, komsomoldordun çöörtuu işine çlaeryy usyn. çoldoş Korçagin guakomdın qazamaqьna rajondın saqьrnat.

Korçagin bir çıl iştegen rajonu menen qoştostu. Rajkom — partianın kijinki çьjnaıьşında eki masele qaraldı: birincisi — çoldoş Korçagındı kommunistter partiasьnın qatarьna cilen qыр өtkeryy; ekincisi — rajkomoldun sekretarьnan voşotur mynozdomөsyn (xarakteristikasьn) vektyy.

Lisitsyn menen Lida Paveldin qolun qьsa qarmaşьr, bir tuuqandaı qucaqtaşьstь Pavel аттын оозун vura tartьr qoroodon сьңa vergende oncaqь taranca aqьa soljut verdi,

Elektor matoruna kyryldөp kyc kelgendej, tramvaj va-gonu Funduklejev көсөsy menen өөde qarata çenөdy. Tramvajdan bir top çaştar tyştу, vagon daqь өөde qarata çenөdy.

Artta qalqan Pankratov şaşьr:

— Çyrgyle valdar. Kecikkenibiz анық.

Teatrqa kire berer çerde Pankratovdu Okunev quip çetti.

— Genka, mьndan yc çыл murun dal uşul sьjaqtuu ekөөvyz uşul çerge kelgenibiz esiñdezi? Anda Dubava „çumıuşular oppozitsiasьnan“ vizge qajtqan. Bygyn daqь Dubava menen qarmaşьmaqьvьz.

Eşik aldında turqan kontroldor tovuna mandattarьn көrsөtyşьr zalqa kirgenden kijin Pankratov Okunevge çoor verdi.

— Oova, Mitjaj menen volqon tarix dal uşul orunda qajtalanmaq boldı.

Alarqa qarata şьvьr-kyvyr başaldı. Çaqьnраaq orunqa oturuuqa tuura keldi — konferentsijanьn kecki oturuşu başalqan. Tribunalqa bir ajal сьqtь.

— Dal usuru. Ajalьd emne deer eken, otur, uq — dep, şьvьrар Pankratov Okunevdi сьqanaqь menen qaptalqa tyrtyp qojdu.

— ... Bras, diskussijaqa көр kycуvyz ketti, viroq oşoşo çaraşa qatьşqan çaştar dalaj nerseni yjrendy. Trotskijdi çaqtooculardın talqalanqandьqь kez aldьvьzda turqan-daqь dalildi соñ qanaqattanuu menen belgilejviz.

... (faint, mostly illegible text)

... (faint, mostly illegible text)

— (faint, mostly illegible text)

— (faint, mostly illegible text)

— (faint, mostly illegible text)

— (faint, mostly illegible text)

— (faint, mostly illegible text)

— (faint, mostly illegible text)

— (faint, mostly illegible text)

— (faint, mostly illegible text)

— (faint, mostly illegible text)

kommunisttik universitetinin studenti, biroq uc çumadan veri vul çerde çyrgendygyn vilev'z. Universitetin savadq qyzbr çyurp çatqanda alardъ mьnda emne tertьp aьp keldi? Şaar icinde alar cъqьp syjlevegьn ec vir rajon çoq Alardъ mьnda kim çiverdi. Bizde, vir qatar ujumdarda, alardan vaşqqa daqь trotskistter var. Alardan vardoqь qacandь uşul çerde iştegen emi partijanьn icki kyreşyne ot çaqqu ucyn mьnda kelip oturuşat. Partija ujumdary alardan kelgen çerin vilevi? Alvette çoq.

Konferentsija, trotskistterden өз çañьльştьqtarьn mojnuna aьp syjleşer veken dep kytyu. Talia uşul oj menen çañьльştьqtь mojnuna aluucqa qarata tyrtkylьp kerdy, al tribunada emes çoldoştuq angemede syjlegensydu:

Mьndan uc çьl ilgeri dal uşul teatrda, Dubava murunqu „çumuşular oppozitsijasy“ tovu menen qajta vizge kelgeni esiñdevi. „Ec qacan partijanьn tuusun qolumdan tuşyrgьn emesmin“ degen sözyn vilesiñai? Mьna uc çьl etrəj partija tuusun Dubava qolunan tuşyruptyr. Oova, men tuşyruptyr dep ele ajtam. Antkeni - „viz daqь syjlejvz“ degen al çana aьp vir oşloşu — trotskistter daqь mьndan aьь vара tutqandьqьn ajtat.

— Mejl, Tufta cъqьp varometr çonyndə ajtsьn, al alardan meterologu emespi, — degen yn artqь kresladan cьqь.

Duu vaştalqandaj ynder cьqat.

— Çetişet şьldьnl — dedi.

— Qana çoop: alar partija menen kyreşkendygyn toqto-tovu çe çorpu?

— Qana ajtsьn, partijaqa qarşь deklaratsijanь kim çazdy. Duu keteryldy. tьraqalьq çьluucu kьrkə sejin qonqu-roosun şьndьrattь.

Duu menen Taljanьn sөzy uşulvaj qaldь, biroq tez arada duu vashьdь, Lagutinanьn sөzy qajta uşula vaştadь.

— Biz çer çerden özyvzdynd çoldoştoruvuzdan qattar aldьq — alar viz menen ekendigin bildiret, mьna vul vizdi

qubattandyrat, çandandyrat. Bir qattan yzyndy oquuça tuqsat qalyňyrdar. Al qat Olga Jurenevadan, any bul çerdegilerdin kövy ailet, al azyr okruzkom komsomoldun ujuşturuu welymunyn başçasy.

Talja bir dalaj qaçazdın arasyňnan birin aldý da köz çygyrtyp oquj baştady:

— „Iş çyzyndö iştelyusy işter taştaldy, tørt kynden beri rajondosju wjurolordo trotskistler öte qurctuq menen kyreşyude. Keesee kyny wardyq ujumdardın çanyň qaçajtqan bir oquja boldu. Oppozitsionerler, şaar icindegi jacejkalarydın ec birinen çaqtoocular körçylygyn tawa alvaj, okrugduq wojenkomat jacejkasynda birdiktyy kyreşty çyçaruunu çecişet, al jacejkada okrplan çana aqartuucular sojuzunun kommunistteri wolo turqan, Jacejkada wardyq çyçq eki kişi, wiroq bul çerge öncöj trotskistler çoçuluptur. Bul çyjnalyşta aştlyqandaj partijaça qarşy sözdy biz ec qasap uqan emes elek. Wojenkomatçyň bir çyçyr turadan tuura: — „Egerde partija apparatly bizge waş ijwese biz any kyc menen talqalar alawyz“ deytir. Oppozitsionerler bul sözdy qol çawu menen qawyl alyrtyr. Anda Korçagin çyçyr: „Partiyanın myçasy wolu turup, bul faşistın sözynö qantir qol çartyqar?“ Korçagin andan arş daqly syjlöge, stoldu tarsyldatyşyr, qyjçyňşyr mymkyndyk berwejt. Çany qararqan jacejka myçelery Korçagindın sözyn uçuunu talap qylyşat, wiroq Korçagin qajta çaqlydan syjlöj baştaçanda daqly qarşylyq quruşat. Pavel alarça qyjçyňyr: — „Silerdin dimokratijany çaqşy: Waary bir men syjlöjmy!“ deyt. Anda bir nece kişi tura qalyr, Paveldi trivundan syjröw tyşmökcy woluşat. Qandajdyr bir çarajylyq woldu körynet. Pavel alardy alystatyr, daqly syjlöwök wolo, wiroq any stsenadan arş syjröw walyr, qaptaldaqly eşikti aşyr, terkicten arş tyrtyp çiberişet. Qandajdyr bir çyzy qara Paveldin wetin qanata çoçuptur. Jacejkanın wardyqly deerlik çyjnalyştan ketip qalat. Bul oquja dalajdın közyn acty...“

Talja trivundan tyşty.

Segal eki aıdan beri guwkom partijanın agitprop welymunyn başçasy wolu iştejt. Al azyr şaarlyq partkonferentsijada çaryşqa çyçyr syjlegenderdyn sözyn öte könyl çoçur tynşar. Tokarew menen qatar prezidiumda oturat. Azyr daqly komsomoldo çyrgen, çalaq çana çaştar çyçyr syjler çatat.

— „Мына бул çyldarda çaştardın çанçалық eskendygyn qarasy!“ dep ojlodu.

— Oppozitsionerler ышылар дақлы çyçqandyr, oor artillerija areketke kire elekte ele, trotskistterdi çaştar talqalay turqan woldu — dedi Tokarewge.

Trivunaça Tufta seren etir çyçq qaldy. Any çyçq qalyşyn zaldaçylar çaratraçan syjaqtandyr, qyşqa tartlyr wırs-wırs kylyp daqly çiberişti. Мындайса qawyl any oturqandyrarına qarşylyşyn wildiryy usyn Tufta prezidiumça qarady. wiroq zalda çym çyrtlyq wolu qaldy.

— Bul çerde meni wıroo meterolog dep atady. Мына көrdynerwy көрçylyk çoldoştor, menin sajasly wetimdi siler qandajca masqaralar oturqanyndyr! — dep, bir şiltes menen soqturup öyty.

Zaldan çyçqan dostuq kyly any sözyn walyr ketti. Tufta ici kyjgendöj prezidiumça zaldaçylardy көrçetti.

— Kyşöner kyly wergile, men daqly ajtam, çaştar degen — bul wärometr. Bul çönyndö Lenin bir nece iret çazqan.

Zalda daroo tım-tyrstyq.

— Emne çazdy? — degen yn zaldan çyçty.

Tufta çandana tyşty.

— Oktjabr köterylyşyne dajardanyr çatqanda, wardyq ceckindyy çumuşçu çaştardyr çoçultur, alardy quraldandyr, matrostor menen birge en çoortuu ucastkalarça çiberyy kerek dep Lenin direktiv wergen. Qaalajsydarly, men oşol çerin silerge oçur werejin? Mende wardyq tsitatart kartockaga çazylyqan — dep, Tufta partfeline asyla ketti.

Анын оју сетке секирп сьтисъ қыды. ал өзүнүн сөзүн ајақтао менен бирге:

— Силер, албетте бизди партиядан сьтарагьр, бирсқа дагьр тьрмасагьрнар. Бул мына вагьталды. Мені гувкомдон дагьр сьтарагьсть. Еctеме емес, тез арада кимдин туура екендигин көрөбүз — деп, стсенадан залга тыгьты.

Дубава Тsvetajevдан гат алды:

«Mitjaj, азьр сьтисър сьжлегьн. bras, бул ишти ајландьтър дагьр сьвервееjt, бул сьрден биздин мерт волушувуз көгьнүр турат. Туftанын сөзүн оңдоо өтө зарь. Бул Туfta бир ақтамақ сана келсирек емеспи».

Дубава сөз surady, сөз аста ошол эле замат берилди.

Ал сахнага баргьанда, залдагьлар тынчтаньр, емне deer екен degensip тигилишти. Сөз сьжлөр алдындагь тьнч-тьртан, Дубавага гьарата coccurqatuunун салгьн сьели согьту. Анда мурунгу јасејкада сьжлөр сьргөндөгь гьзуулугьтун бири да сьоқ кьндөн кьнгө оту өскөн, ал азьр, суу қујур өсьргөн гьоломтодој вьрсьсьтан, бул вьрсьсьтан тытын ашкере соққу сьеген өзүн өзү сьјгьустьгьу сана eski досторунан вьрајьмсьз соққу сьеши сана да өзүнүн гьаталыгьн мойнuna албастьр. Бул гьысьтан гьылыгь көрсьульк-төн ошо вьтер альстатарьн билсе да, ал тоқоол вьерп сьжлөөнү маақул тарть. Ал агьгьн сьжлөдү бирөг тақ уагуза сьжлөдү.

— Menin сөзьмдү үзөөнүздөрдү сана гьеплика вьрвөөнүздөрдү surajm. Бул менин сөзьм рајдасьз екенін аидьртан вилем силер көрсьульк, ошондој воlсо да мен өзүвьздьн позьтсиянь толуқу менен ајтър сьқрқьм келет.

Ал сьжлөр вьткөндө зал ичинен вомва сьагьлгьандај воlду. Қьјрқьгьтьн қујуну Дубавага вьгьр тьјүүдө, гьамсь менен сьазь маңдајла сьрқан сьјақтауу. Dmitrij асууланьр:

— Сузу гьарал — dedi.

— Сьоқолсун вьузур-сьагьгьтар!

— Сьетишет, вьлгьансьгьть сьасьвасьн.

Дубава сахнадан сьөнөгөндө гьақсьгьтуу кьилкьлөр узатть, бул кьилкьлөр ань өлтырды. Егер асуулана долуланьр гььјр-

qanday bolso, anda aqsa cenii volor ele da qanaqattandyrar ele. Biroq el aqsa, notanь çaman alyp andan da çapnyр qalqan artistka kylgöndej kylysty.

— Sez Şumskijge berilet, — dedi toraqalyq qylyucu.

Mixajlo tura qaldy:

— Men syjleşejmyn — dedi.

Artqь qatardan:

— Sez surajmьn! — degen Pankratovdun qonur yny сыqть.

Pankratovdun ynyneп ulam, anyн qandaj avalda ekenin Dubava bildi. Biröe ыza qylyqanda bul gruzciktin yny dal uşundaj сыqтар ele; al saxnacьa tez vazьp сыqтьp vara çatqanda, Dubava qylyqь menen Ignattьn qaq eles vojun, tyгyn qатар turup qutu qactь, Ignattьn emne syjleşöгyn al bilgen. Oppozitsijadan ажьruu усун, eski dostoru kecee kyny Solomenkede соқулур аqы айтqандарьн Dubava esine aldy. Any менен birge Tsvetajev çana Şumskij volqon. Tokarevдыqьна сыjnalyşqan. Anda Ignat, Okunев, Talja, Voьntsev, Zelenova, Staroverov, Artjuxin volqon. Aңgeme birleşyy çonunde volqondo sez Dubavanьn qulaqьnyн сыrtьnan ketken. Aңgeme qy-zuu vaştalqan kezde, özdöгynyn көz qaraşьndaqь qatalьqть mojьnuna alaastьqьn аildirgendej, Tsvetajev eköө сыqтьp ketken. Şumskij qalqan. Al азыr syjleşöden vaş tartть. „Turaqsyz intelligent! Alsette, any tigiler ygyttögeni!“ — dep, Dubava асуulu ojlondy. Bul çылаңас kyreşynde сыгур, murunqu dostorunyn vardyşьnan асыradь. Bjurodo „qьrқ айть“ нын атызьна qatuu qarşь сыqqan dosu Zarkij menen, аida qасап komvuzda ele асыраşqan. Talaşuu көz qaraşтарь kycöj vaştaqandan tartьp Zarkij menen syjleşöyyny taqьp qoşqon. Bir nece çolu өз kvartirinde Zarkij Anna menen oturoqanьn көгöп. Anna Borxart anyн ажаль volqonduqьnа тына bir сыl. Anna eköөнyn belmesy eki völek. Zarkijdin Anna menen sajlanyşьnan, eköөнyn көz qaraşьnan, Dubava Anna eköөнyn arasy алыстар vara çatqandyqьn

sezgen сыjaqtandy. Bul çerde ec qandaj ici kyjьp kynyleşöndyk çoq, аiroq özy syjleşöгөн Zarkij menen Annanьn tatuuluqu Dubavanьn иcи kyjьgyzdy. Al bul çonunde Annaqьa da айтть. Eköөнyn arasynda иri syjleşöyler da volqon çana eköөнyn arasy kьnden kьngө saiqьndар vara çatqan сыjaqtuu. Bul çaqqa kelyu çonunde Annaqьa ec sez айтрај тында keldi.

Anyн заqьmdaqьan qьjalyн Ignat vuzdu. Al özynyn sezьn vaştaды:

— Çoldoştor! — dep, Pankratov bul sezьn mosqool сыqтарды. Tr.vundun аldьна öтүр dal lampunьn çанына kelip turdu. — Çoldoştor! Oppozitionerlerdin syjleşögen sezьn toquz kьnden veri uqtuq. Men tupadan-tuura çana айтam: алар revoljutsijadaqь soratnik kyreşcyi çana bizdin tartaqь kyreşтын dosu volup syjleşöken çoq, алардын sezy naqьz çorvuzdun kelişpeј turqьn зьjандuu çana çалаaqor sozy boldu. Oova çoldoştor, çалаaqorluq revoljutsija menen өз tavьnyн mydöөsyn çoqto vergicter, bizdin volşevikter partijasьnyн icinde tajaq menen сыгьgyzylgen rezim var dep çалаa çarqьlarь kelet. Bizdin partijasьzдын myqtuu сыnalqan oirjadьn, ardaqtuu eski volşevikter gvardijasьn, РКРнь сылар çana tarvjalacьandardь, radьşa tyrmesьne salьnyр çаныqьandardь, çoldoş Lenin vaşьnda volup bytyn dyjne menşevizmderi menen çana Trotskij menen kyreş сыгьgyzgen volşevikterdi, алар partija аjuokratizmnin ökyldöry dep çалаa çarqьlarь kelіşet. Мындај saзderdy duşman айтраса kim айтat? Partija çana anyн apparatus eköө bir bytyn emesp? Çana, vuqьa emneni oqşoşturup, emne dep айтuuqьa vo'ot? Çaş qьzyл askerierdi komandirge çana şaptaqь komissarqьa qarşь соqьşьтыр uulandyqьan çana otrjaddь duşmanqьa qurcatqan adamды biz emne деп айтар елек! Emne, eger men byгyn slesar bolsom, trotskistterdin ojunca erten men özymdy „tyzygyröök“ деп esepтеј alat ekenmin, аiroqerten men komitetтин sekreтарь bolsom, anda men daroo ele „törecyl“ çana „appa-

ratcik" volo qalat ekenmini? Trotskistterdin arasında misalğa alsaq — maselen Tufta çağında ele terecyldygy çonynde qymattan alyňan, „demokratijas“ menen solomendikterge aşkere belgilyu bolqon Tsvetajev çe Podol rajonunda waşqaruuculuq qysuusun çyrgyzygendygy usun guakom uc çolu qymattan alyňan. Afanasijevderdin, terecyldykke qarşy bolmuş bolup, demokratijany çaqtamşy bolqonduqtan tanqalaryňq emespi? Biroq partijadan soqqu çegenderdin wardıqly partijağa qarşy kyreşte birigişip oturqandary dalil. Trotskiydin predateldigi çonynde ulajajqan eski bolşevikter ajšyn, Trotskiydin bolşevikterge qarşy kyreşkendygynun tarixin al daşma bir lagerden ekinci lagerge curqap çyrgenun çaştar bilip qalsyn. Oppozitsijağa qarşy kyreşk vizdin qatarıvızdy nytajtı, bul kyreşk çaştarıvızdy ideja çaqınan syñadı. Majda vaşqıvızdy aştımdaqtı kyreşte bolşevikter partijas çana komsomoldor syñalyr qurcudu. Oppozitsijadan syqqan „dolulanqan şumdar unem çana sajas çaqınan çyralış (krax) volot dep, vizge olujalyq qylyşat. Bul olujasylyqtın vaaşyn vizdikiler erteñ korse-tyşet. Alar, maselen, vizdin Tokarev syjaqtuu caldarda stankağa çiverip, aňyn orduna partijağa qarşy kyreşyn qandajdyr bir vaatılyq dep bilgen vuramas şyldıraqtan varometidej Dubavany qojuunu talap qylyşat Çoq çoldoştor, alvette viz mındajlar menen kelışe alsaıvız. Qarşylaravız özynun orun vasarların alyşat, viroq ar bir çylyncılyqta quturqandaj voluşup partijany çoluna qarşy cavuul qojuuculardan orun vasar qylyp alyşrajt. Biz uluu partijavızdyñ virdigin talqalooqo çol vere alsaıvız. Ec qapan eski çana çany gvardijavız vuzulup çarılvaıjt. Lenin tuusu aldında, viz satılqandar menen ajoosuz kyreşk astında çenişke varavız!

Pankratov tribundan tyşty. El dyrkyretyr qol cavıştı.

Ekinci kuny Tuftanyqna on caqtı kişi coqıluştı. Dubava:

— Biz vygyn Şumskij menen Xarkovqo çenajvız. Mında biz qyly turqan ec nerse çoq. Bizge bul oqıja qandajca vurulup ajaqtalaryn çana kytyu qaldı. Bytkyl rossijalyq konferentsija vizdikin çaratraj taştary asyq, viroq menimce, vizdi çazalaryn aldan ele kyte veyu kerek. Korseçulyk vizdi daqtı bir çolu işte syñoo kerek dep cecışti. Fız, ajıvıca konferentsijadan kijin asyq kyreşty çyrgyzyu — vizdi partijadan syqarat, demek bul vizdin areketteny rıplavızq kirvejt. Kelecekte emne volorun cecy qylyñ. Mından vaşqa syjlej turqan ec nerse çoq — dedi da, ketyyge qamılyr turdu.

Alyqsyraj, çuqa erindy Staroverov daqtı ordunan turdu da:

— Men sağa tyşynbedym. Mitaj, — dep muqaqtandı da, — konferentsijanyñ cecimin orundatu vizge mildet emes degeniñvi? — dedi.

Tsvetajev aňyn sozyn şart çulup alyp:

— Ooz usunan çana orundavız, antpresen part viletiñdi alyp qojot. A viz çeldin qajdan qandaj volorun qarap turavız, azır tarajly.

Dubava qoştoso çolun Tuftağa çana vaşqalaryna sundu.

Alardın artınan tez ele Şumskij menen Staroverov ketti.

Bir miñ toqtuz çy çylyma tertynçy çy özynun kelişinin tarixin muzduu voroon menen belgiledi. Janvar aly qaardanır elkony qar menen qaptadı, ekinci çarınan tartır voroon volup, voroşosu uzaqqa sozıldı.

Tyndyk vatış temir çoldu şirendilyy qar qaptadı. Adandar qaardanqan stixija menen kyreşty. Çol ystıne pa da bolqon qar toolorun qar kyreçy maşınanyñ temir propelleri çirer, pojezdğa çol acuuda. Tyştıktan bolqon suuqtan telegraf provodas tonup yzyldy, on eki çoldon ycee çana iştejt: indo—jevropeskiy telegraf çana eki tyzden — tyz syjleşe turqan çol.

vildiret. Telegrafist: „vardьqьqь, vardьqьqь, vardьqьqь“
der baştaşş çenündə unutup qaldı. Apparat „Vladimir
Ilic“ der taqıldadı, apparat valqasъnъn tьqьldazъnъn
qart telegrafist aььqь qotordu. Al carcanqьrasada çaj-
varaқat oturat. Qajdadьr Vladimir Ilic degen birəe elgen,
kimgedir birəeə al vьgyn qajqьlуu sөz çazьr oturat,
kimdir birəe qajqьdan qaqşar vozдор ьla'it, al usyn vul
qavariar çat, al qajdiger çana vir kuvə. Apparat tьq
ettirip tocka, tereni soqtı, daqь tocka, daqь tere al
taanьz tavьştan ulam ьiankaqьa birinci aььrtь çazdь, —
al aььr „L“ ele. Al aььn artьnan ekinci aььr „e“ ni
çazdь. Aььn qatarьna ьavdan kənyl qoqьondoj „n“ dь
çazdь, daroo ele aььn artьnan „i“ ni ьirikтиrdi, aььn
artьnan avtomattьq menen „n“ di qarmeј aldь.

Apparat aььraaқ toqtoluunu soqtu, telegrafist volso, Le-
nin der çazqan sөzyn sekundanьn ondon vir ьelygynсө
uvaqьt menen kez çartьgьr etty.

Apparat daqь tьqьldaj başdadь, ьiroq qoqusunan ço-
luqqan vul taanьz atqa aььn kənyly daqь ьelyndь. Te-
legrafist „Lenin“ degen aqьrқь sөzgə daqь bir iret qara-
dь. Emne? Lenin? Kəzdyn qurcu tuncьraқanda, telegram-
manьn vardьqь sөzy daqь kəzgə çalьndь. Bir nece kəz
aсьr çumçanca telegrafist çazьlqan varaқasqьa qarar
turdu, otuz eki çьldьq iştəgen əmyryndə ez çazqanьna
ezy iştəvəə uşul birinci çolu çana volou.

Al uc qajtara çygьrtyp oқur сьqть, ьiroq — „Vladimir
Ilic Lenin qaza tapть“ degen sөz qajtalaj verdi. Qart te-
legrafist ordunan ьqьr turup, ьuralьr çatqan Lentaqьa
daqь kəzyn qadalть. Eki metr çalpaқ lenta aььn iştə-
vegəndigin iştəndidi! Al çanьndaqь şerikterine ьuzulqan
əny menen qarar:

— Lenin əlypyr! degen aььn qorqunuctuу unyn uştuştu.
Uluu çoqьotuu çenündəgь qavar apparattьn aсьq eşi-
ginen сьqьr tuştьktyn soqqon çəlinen tez vokzalqьa zuul-
dadь, qarduu voroondu qaq çaгьr, imeriliş çol, istrelka-

İsdi atıy, beşikten kürgen müzdüv süvgej, çatıy anı-
lıp tırğan deponun eçginen kirip bardı.

Depo etimidegi birinci tranşejada parovoz turğan, anı-
çenill remont: arıgadası dınlap çatqan. Polentovski qarajı
çatqın parovozunun komuna kirip alıp, anıñ orusun
slesarısqa keçerip çatqan ele. Zaxar Bruzak Artjom
menen ijligen kolosnjektı tegizdep çatqan. Al temirdi
deyyge çojup ketip, Artjom barsqan menen soçur çat-
qan ele.

Zaxar kijni çoldarda çatıp çaldı, mandajına vıy-
tıyıp, eki çagtındaçı cactarı uvaçtıj aqardı. Dabı-
encer tartıp, çabaçı cıngurajıp kezy tunardı.

Depo eçginen çatıç tyçıp turğan çerinen bir adamdın
elesi senen ele tyçtı da, keçki qarantıçqa kirip çoç
boldı. Soçulup çatqan temir tavıç birinci çajıçtaçı-
uqızaçı, biroq al kiçi parovoz çanında turğan adam-
dın çyçıtıp kelgende, Artjom barsqanın ketergen voj-
dın turup çaldı.

— Çoldoçtor, Lenin çaze bolqon!

Artjomdın ijinidegi bolça aqıñn çana temen qarata
çaldı da, semontıu çerge tıç etilsej çojuldu.

— Sen emne dedin? — dep, Artjom çolu menen bul
çumduçtıu çasardı alıp kelgen kişini tonunan tarttı.

Al ysty qar bolqon keçetesi menen entigip, sözderyn
yze:

— Oba, çoldoçtor, Lenin elyçtır — dedi.

Artjom çajıçtaçı ıjamsıraçqan kişinin eçüne çaradı-
da, bul çum çasardıñ çandıçına kezy çetti, bul kiçi
partkolektivdin sekretarı ele. Adamdar tranşejden temen
tyçıp ın — söz çoç turuçup, bytyn dyjnege atı uqılqan
adamdın elgenyn uqıçtı.

Eşik taraptan bardıçının çyçegyn solquidatqandaj,
bolup parovoz çajıçardı. Aqça ın qoçqondoç vokzal çeb-
nen ekinci, ycuncısy çajıçardı. Anıñ kyçtıy unıne ın
qoçqondoç elektor stantsıjasının gudogu qadim şrapnel

ynındaj icke ınyn çatıu çıçardı. Anıñ artınan çadı
çana Kijevege çyçejyn dep turqan çyçıladaçan „s“ passa-
zir pojezd parovozunun qoçqurooçoj icke ını çıçtı.

Kytylboçen oquçadan ulam GPU agenti selt etip daçı
ketti. Şepetovka — Varşava ortosunda çyç turqan polskij
pojezdinin maşinisti, trevoçanın sevebin tyçyngendon ki-
jin, gudoktın klapanın aça turqan çıçıçdı çolu menen
aqıñn çana temen tarttı. Al gudoktu aqıçı çolu çaj-
çıçta turqanın bildi, antkeni — mından atı bul maşınada
içtemek emes, biroq anı çolu çıçıçdan aqıçı, anıñ
parovozunun vaçıçı çumçaq divanda oturqan poljaktıç
kurjer çana diplomattardı cocutıp ordunan turqıuzdu

Deponun ici adamdar menen toldu. Adamdar tert dar-
bazadan teç kelyıde, çoç yçdın ici çıç çıçma bolqondon
kijin, çajıçlıu tıçtıç arasınan birinci söz vaçtıldı:

Şepotovka okruçkom partıjasının sekretarı çana eşi
bolşevik Şaravın syçledi.

— Çoldoçtor! Bytın dyjne proletariatın keçemy Le-
nin eldy. Partija ete çıçıçtıu adamın çajıçtıç çoçot-
tu, al bolşevikter partıjasın ujuçturqan çana anı duşman-
dar menen kelıçıysız, ajoosuz kyreçıyge tarıjaladaçan
adam eldy... Partija menen tavıçtıñ keçemynın dyj-
neçon çajıçı, proletariatın mıçtıu uldarın vizdin
çatarıçtıçta çajıçat...

Çajıçlıu marşqa çyçdöçen adamdın kyngyrençon ını
çojuldu, on veç çıçdan veri ıjlıvaçqan Artjomdın daçı
ını vuuluçup, tamaçı vıçıldap, çalıbetıy ıjnileri bol-
quıdadı.

Temir çolculardın klubunun duvaldarı icindegi adam-
darın sıçtıçta alıç çarıç ketıyçdıç keçınöt. Tıçta çatı-
tıu suuq, klubqa kire verer çerde ayçırleryn qar çana
vuvaçqa oroltıp, eki çon çaradıç turat, biroq partija kol-
lektivinin çajıçlıu çıçılısına çatıçıuçu altı çyç kişinin
çana ıçıç çajıçqan peçkanıñ demi menen zaldın ici
avdan ıçıç,

Zal icinde qadimkidej syjleşyylər çana suu çoq. Uluu qajəş yndy, vasqan adamdar aqəryn çana syjleşet, çyzdəgen kəzden qajəşyluu munduu oquuça volot. Taçirijvaluu şturmanyn toluqun menen deqizge aldərtan sudna ekirəzdarə coşulqan sjaqtuu.

Prezidium volup oturqan cilen vjurolor daşə dal uşundaj aqəryndəq menen stol artənan orundarən alyşə. Orto vojluu tolmoc Sirotenko qonşuroonu aqəryn, kəterdy, kicne çana şərtəratə da qajta stol ystynə qojdu. El ysyn oşol çana şərtəratəş çetiştuy ele, tənctəq aqəryndar vaşəp zal icine əkym syrdu.

Doklad vytery menen stol artənan çooptuu sekretar Sirotenko turdu. Adattan təşqarə volqon qajəşyluu çəjnalyş volso da aynə syjləgən səzy ec kimdi taş qaldərvadə.

— Otuz çeti çoldoş qol qojəon alyzdə uşul çəjnalyştə qatar ketyuny bir qatar çumuşcu çoldoştə suranaş, — dēdi da. Sirotenko alyzdə oqur çəqtə.

•Tuştuk — vatəş temir çolu, Şepetovka stantsijasəndaqə kommunist volşevikter partijasənyən kollektivine.

Kəşəmdyn əlymy vizdi volşevikter qatarəna çərtardə, vizdi vydyunky çəjnalyştə tekşerip Lenin partijasənyən qatəryna aluuşuzdarə surajəvəz*.

Bul qəşqaca səzdyn artənda ekə qatar volup çazylqan tizme, turdu.

Zaldaşə coşulqandar taanəştərynyən aftarəna toqtolup ətsyn ysyn, tizmeni oquqanda ar birine bir necə sekundan toqtoldu.:

— Polentovskij Stanislav Zigmundovic — Parovoz maşinisti, əndyrəştə iştəgeni otuz aly çyl:

Zaldan maşquldaşandaj yndə çəqtə.

— Korçagin Artjom Andrejevic slesar, əndyrəştə iştəgeni on çeti çyl.

— Bruzzak Zaxar Filippovic — parovoz maşinisti, əndyrəştə çəjəma bir çyl.

Zaldaşə dyu kəşəje vaştadə, stol artənda turqan kişi,

familjaləryn atar oqur çattə, zaldaşəlar temir-mazutta iştəgen çumuşculardən aftarən uşur oturuştə.

Əzynyn qolun birinci qojəon kişi stoləto çaqəş kelgende zalda tər-tənctəq vo'ur qaldə.

Polentovskij qarəja uşucularəto əzynyn əmyr vajənyən ajtqanda toluqundavaj qojə alqan çoq.

— ...Daşə emneni ajtəjə çoldoştə? çumuşcu kişinin turmuşu eski ubaqta qandaj volqonduşu belgilyu. Qatmoodo çyryp, qartajəanda qajərcəlyq qəlyp əlyu menen etty. Revoljutsija volqon ubaqta əzymdy qarə dep esertegenimdi mo'numa alam. Baləluu-çaqəluu volup iynimden vastəşəp, partijaçəto vətucə çoldu çaza qarəqandəşətm var. Uruşa ketkende da duşmançə çardam qəlyqan emesmin, biroq soçuşta anda-sanda çana völdun. 1905-çəly Varşava masterskojunda volqon qozqolondun komitetine qatəşəp volşevikter menen birdikte kettik. Andə çaş çaq, alyşuuda şamdaqaj kez. Eskini eske alyp da keregi çoql. İlictin əlymy dal çyregynə soqtu, əmyryncə viz ysyn qəzmat qəlyqan dosubuzdu çooçotup oturqanda, məndan aly qarəlyq çənyndə menin ajtar səzym çoql... Səzge cəvərler suluular ajtsəp, men səzge cəvər emesmin. Çaləş çana vəşəqtəp ajtarəm: menin çolum vaşqə emes, menin çolum volşevikter menen birge.

Zaldaşə oturqandardan cecim kytkendə, vuurul vaş maşinist, aq qəştuu tereq qavaqəşn aldəndaşə kəzyn elge tğilitti.

Bul vuurul vaştuu, çapaldaş kişige qarşə syjləə ysyn bir da qol çooçoru kətəryləvədy, qacan vjuro, partijada çooçtordon ez pikirin ajtuunu suraqanda ec kim qəly volup qəlvəstan vardəşə vət qoldorun kətərdy.

•Məna uşintip, Polentovskij stol çənyən kommunist volup ketti. Emi adattan təşqarə oquja volup çatqənyən, zalda oturqan ar bir adam vildi. Maşinist turqan çerdən danqajəp Artjomdun voju kəryndy. Slesar uzun qolun qajda vatəruunun aməlyən tappaj qulaqçənyən vastə. Eski-

reek qasqə tonunun eki elege çajıqan, soldattıq nec
çimnatıjıkarınan çaqasındaqı qıldattıq menen topcu-
lağan eki çer topcusı slesarıñ kevetesin mejrandaqıñda
kessetty. Artjom zalıje vurulup qaraqanda, taanıq ejil-
dardıñ auy, kezge calandı: sıardıñ arasında teçanıñ
qazı kektse masterskajasındaqı. Galina da oturat. Gal-
nıñan çalmajır kylysy empenidir keçingen sıjaqtuu, anıñ
çalmajasında Artjomdu qusattıqan endyy, daqı ajılsı-
qan alda qandaj sezder anıñ eerinderinen vajqalıp
turat.

— Özyndyn amyr vajanıñda ajt, Artjom! — degen Si-
rotenkonun ynyn slesar uqtu.

Korçagındın ulu ulu özynyn povestın qıjındıq menen
vaştada, al mındaı con çajnalıqtarda syjler көтөгөн.
Ömyr voju çajnalıqan nersesin vyt ajtır nere alsastıqan
al emi şana sezdi. Sızderyñ ete qıjındıq menen quraş-
tırdı, anıñ ystıne eiden sırdögendyk bir çaqıñnan çolte
qıldı. Bul sıjaqtuu ec çaqan volup көтөгөн. Murıñcu
suuq ömyry qajıadan çılınır, turmuşu vaqıtqa qarata
tez vuruluş çasaqtandıqın Artjom aсыq bildi.

— Eñeden törtse elek, — dep vaştadı Artjom.

Zel icitır-ıñc. Qırğan vırky: kezdeñgen alıvıñcu mas-
terdin sezyn altı çyz adam tır etrej uqtur oturuştı.

— Enem gospodalardıñ tamaşın vıñruucu. Atamdı
kır çaqıñ silsejm, enem eköñyn ıñtımaqı çoq voluucu.
Kereginen aşıra icimdik icir çojuuu. Biz enesiz menen
turuucubuz. Oğonso çandı vaqtuu eneme qıjın völdu.
Enemdin aqıñ yçyn gospodalardan ajına tert som çana
tamaq-mamaq ala turqan, enem erteden kecke qara çan-
nıñ qarç urup tıñvajt. Qandajcalıqtandıñ vaqtılıu volup,
eki çıl vaştajıq mektepten oqudum, çazuunu, oquunu
yjrındym, çaqıñ onqo ilineri menen vaşqa arqa çoq
volçonduqtan, enem meni epter yjrınsyn yçyn master-
skojdo alıp vardı. Ajlıq aqı alsastan, çalqız tamaq
yçyn yç çıl iştedit... Qoçojunum nemets, familıjası Fers-

ter volo turqan. Men kicireek volçonumdan alqıñs kel-
vedı, balada volsom voluq volçonduqtum yçyn enem eki
çaqıñdı çoçojtur çoşur çiverdi. Al nemste men yç
çıl iştedit. Ec öner yjrıtpedy, majda carva iştetine çana
araqqa çımşadı. Al elğöncə ice turqan... Kömyr, temirge
da meni çımşaj veruucu... Anıñ ajalıñ meni qatalı çılıp
aldı: kylygyn taşır, kartoşkasır daşız tazaloocu völdum.
Ar kim vutu menen da tevuyçu völdu, keede taqır ele
seversiz, — tek bir adat sıjaqtuu volup ketti, çoçoju-
numdan ajalıña da çaqrajm, eri mas volso anıñ öçyn men-
den alıp, çen ele murundan arı kelip çojur qalat. Kö-
cöge çıjı çaqasın, vıroq qajda kimge vağır arızdana-
sın? Enem qırq çaqıñm çerde, anıñ ystıne meni vaqta
turqan qudureti çoq... Masterskojdo volso andan çaman,
andaqı çoçojundun tuuşıñ vardişın vaşqaruucu. Al
şymşyk meni şıldındap tamaşa çılıunu syjet. „Tetigi
vuramanı, alıp verci“ dep көөryk çanıñdaş vırçtaş
bir demeni көсетöt. Men temirdi çarmoşo umtulam,
al temir çanı şana көөrykton çıqqan, ıñşq ekenin bil-
vejsin, çerde çatsa muzdaq temir sıjaqtuu, çar çarmaj
alçanıñda qoldun etin säkkö sejin ıçıratır şana şı-
lıp tuşöt. Oquşandan çıdavaı vaqır çiverseñ, al çer
suunu vuzur qatçırat. Mıña uşularqa çıdaj alıaj eneme
qasır vardım. Andan vaşqa vağar çer, vatar teşik çoq.
Enem nemetske çajra alıp keldi, al alıp kele çatır, voz-
dor ıjlajt. Yçynçy çıldan kijin slesar çönyñde virdemeler-
di yjröte vaştastı, tajaq volso çalıvıñca kycör kele çattı.
Daşq qasır Starokonstantinovoço vardım. Bul şaardaş
kolvasa çıjıruucuğa icegi çıucu volup bir çaqıñ çıldan
aşıqıraaq iştedit. Bizdin çoçojunubuz vardiş dınyjösın
utturup çiverip, tert ajlıq aqıvızdı tölevaj çajdadır qa-
çır çoq völdu. Oşentip andan taş çalaq qaldım. Po-
jezdqa tuşur vağır zmerinkağa tuşym da çımuş izdej
vaştadım. Menin turmuşuma vooçu aсыqan bir depo çı-
muşçusuna raqmat. Slesarlıq çönyñde virdemeni çyrge-

mys volo turqanymdy bildi da, nacalnikten qyzmatqa aluu çenynde meni öz çeenindej surana vaštady. Bojuma çaraşa on çetide dep, çardamcs slesar qylyp aldy. Al çerde men toquz çyl iştejmin. Myna eski turmuşum çenynde uşul, bul çerdegi işimdi vardyqanlyzdar bilersizder.

Artjom şarkas menen cekesin çansap etty da tereñ ulutundu. Ar kimderdin suroosun kytpeñten eñ negizgisin çana al usyn eñ qylynyñ ajtuu kerek ele. Qojuu murutun eki çaqqa slyap qojdu da özynyn povestini çenete vaštady.

— Emne usyn sen revoljutsijanyn otu çana vaštadjan ucurdan tartyp volşevikterdin icinde volvodun — dep, ar kim menden suraj alat. Buça emne dep çoop ajtaıyn? Menin qaranyma daqly dalaı var myna vygyn çana bul çaqtaqly öz çolumdu tartym. Bul çerden men anyñ emnesin çaşyrajyn? Bul çoldu çaza qaradjanabyz, myñdaj işti on segizinci çyl nemetsterge qarşy iş taştap çatqanda vaštoovuz kerek ele. Zuxraj matros viz menen necen çolu syjleşken. Arañ çana çyrtmansy çyl çoluma mylyq aldyñ. Aqtardy qara deñizge kijire quup, çaqcelekej — vudunçan ajaqtaçandan kijin qajta keldik. Bul çerde vala çaqça.... Yj tiricligi mojunça mindi. Biroq çoldoş Lenin elyp çana partija özynyn osujatyn ajtyp oturçanda, men özymdyn turmuşumda emne çetişpegendigin qarap bildim. Özyvyzdyn ökmetty saqto çana az, ökmetyvyz temir todoj volup turuqtuu turuu usyn, vaaryabyz yj vylevyz menen Lenindin orduna turuubuz kerek. Biz volşevik voluubuz kerek — partija vizdiki emespi?

Çenekoj çana, viroq ete tereñ çyndyq menen muundardan quradjan sezyn slesar vytyrdy, tek iyninen oç çygyn ala qojçondoı volup, vytken vojun tyzop, suroo kytkendej turup qaldy.

— Balkim, kimdir viroo virdeme çenynde suraar — dep, Sirotenko tynctyqly vuzdu.

Oturçan adamdardyñ qatary qozçolo vaštady, viroq

zaldaqylardan daroo ele çoop volvodu. Parovozdon tyz çana çynalyşqa, qara qozuzdaj volçon kocegar, ceckindy tyrdy:

— Andan emneni suramaq elek? çe viz any vilşevizvi? Mynda vardyqly uşul, aça putjovka veyu kerek?

bsyqtan çana çylyluudan qyzaçjan, ketirekej giljaka, suuq tijgendej vyllydar:

— Myñdaj emeler çarça qulatrajt, myqtuu çoldoş volot. Qoldo sal, Sirotenko! — dedi.

Arttaqly komsomoldor oturçan qarandqyraq çatardan, keryñvögen viroo turup:

— Çoldoş korcagin ajtsynsy, dyjqansylyqqa, aralaşyp ketyy proletariattyq psixologijadan ajtalyvajt veken? — dep surady.

Zalda ыraazy volvodçondoı aqylyñ çana çyly-kyvyt voldu, kimdir viroonyn qarşy volçon yny çyly:

— Birdeme ajta turçan volsoñ aсыq ajtl Bykmöler syjlej turçan çerdi tapçan ekensin....

Biroq Artjom çooptu verip da, qojdu.

— Ecteme emes, çoldoş Menin oturuqtaşyp, dyjqansylyqqa kirşip ketkenimdi bul vala tuura ajtat. Bul tuura, viroq myñdan men özymdyn çumuşçuluq avjrimdi çoçotçonum çoq. Al vygynky kynden vaştap vytyty. Yj vylem menen depoçto çaqyñ kocyр kelem, bul çer tauraraaq. Mntpesem uşul çerdin azavy meni tynçyraq dem aldyvady.

Qalyñ toqojdoı şaqyrap көтөрилген çoldu көрыр. Artjomdyn çyregy daqly bir iret volç etti, denesinde ec çandaj salmaqlyñ çoçtuçun sezir, dalyşyn ijaej өз orduna qarata çenedy. Artnan:

— Bir tavыştan, — degen Sirotenkonun ynyn uqtu.

Prezidium stolunun çanyña usynçy volup Zaxar Bruzak toqtodu. Kөp syjlevögen, Polentovskijdin eski çardamcsy, özy көptөн veri maşinist, emgek turmuşu çenynde ajtyp vytyty, eñ aqyly kynderyne kelgende aqylyñ çana syjledy, viroq vaaryña uqulup turdu.

— Men elgen valdarımdın qarızın eteem kerek. Alardın elgendygy usyn şe alarğa qajırtıyp tısta oturıp qalqandıqym usyn emes, alardın qarızın etegenym da çoq, mına kesemdyn elymy menin közymdy actı. Eskiler çenynde siler menden suravaqıla, naqız bizdin turmuşuvuz çarından başaldı.

Zaxar cociqandaj birdemelerdi esine tuşyurıp, beti-başın vıgıştırdı, biroq ec bir qatuu suroo volıboj, qol keteryu menen partijağa qavıl alısqanda közy cajtaj acılyp, andan kijin buurul tartqan baş tamen tuşpedy.

Tyn ortosuna cejin depodo partijağa etyuycylerdı qaroo menen volıştı. Çarqız bilgen çana turmuştı sınaıqan mıqtı adamdardı çana partijağa etkerıştı.

Lenindin elymy çydzegen çumuşculardı volşevik qıldı. Kesemdyn elymy partija qatarın voşotqonu çoq. Oova, dal uşundaj, daraqtın mıqtuu tamıg çerge terep mıqtar ornoşso, al daraqtın usyn kesken menen ec ubaqta olıojt.

Gostinitsadaqız kontsert zalının kire berişinde eki adam turat. Kız ajnecken uzun volıluunun qolunda „komendant“ dep çazılqan qızıl cyrugek vajlanqan.

— Ukraindıq delegattardın çyılıq uşunday? — dep suradı. Rita.

— Ooval Emne eken?

— Kiryuge ruqsat qılınqız.

Uzun volılu eşiktin çarımın tostu da Ritağa qarap:

— Sızdin mandatyız varı? Mında çalan çecyucy çana keçeşyucy kartockas var delegattar çana kiret.

Rita altın menen çazılqan viletin sumkasınan sturup verdi. Uzun volılu „Vorvordıq Komitettin mycesy“ dep oqudu. Anıqtoculuq qol menen alıp taştıqandaj daroo kici pejil çana „öz“ adamı volo qaldı da:

— Raqm etiniz, sol tarapta voş orun var — dedi.

Rita oturıqtardın aralıq menen varıp, voş orun köryngön çerge otura ketti. Delegattardın keçeşmesi vytken eñdyu. Rita taraqlıq qıluucunun sezyn uqtı. Qandajdır yny taanış sınaqtı.

— Uşintip, vytkyl Rossijalıq sjezddinin senorenkonventine qatısuuculardı şajladıq, oşonu menen qatar sovetke delegat şajladıq. Sjezddin baştalşına eki saat qaldı. Sjezdge kelgen delegattardın tizmesin daqız bir ket tekşerip oqur cıqtıruq ruqsat qılınqızdar.

Bul tizmedegi familijalardь şaşılqandaj oquşan Akim ele, Rita anь taanьdь.

Delegattar saqьruunun şovvuna qьzyl çe aq mandatta-ryn kersetе qoldorun keteryp şoop verip çattь.

Rita aьrьqsa konyl qojur uqtu.

Мьна daqь bir taanьş familija:

— Pankratov.

Rita keterylgen qolşo qaradь, viroq qatarlar oturşan dardan, şukşunyn taanьş eşyn kere aivadь. Saqьrьşan attar tьzьldar eşyp çatat, alerdьn arasьnda daqь taanьş familija — „Okuney“, anьn artьnan „Zarkij“.

Zarkijdi Rita kerdь. Al kerp aьs emes şana qaptaldaj tartьp oturat. Tigine anьn unutulşan kerynuşy. Oova, bul Vanja. Kerşen veri kerwogonmyn.

Saqьrьşьp çatqan familijalardьn biri Ritany selt ettirip çiverdi:

— Korcagin,

Te aьs aldь çaqtan qol keteryldь da qajra tyşty, alda qasan ełgen quravusu menen v r familijalaş nemeni Ustinovic avdan keryusy keldi. Al keryyn aьrьşaj qol keterylgen taraptь qaradь, viroq vaştarđьn vardьşь birdej volup keryldь. Rita turdu da tam çaqqь çol menen aldьndь qatarşja qarata çonedy. Akim uncuqradь. Çьdьrьşьşan orundьqтар qaldьradь, delegattar qatuu syjleşyyde, çumşaq şana kьlkyler çьqtь Akim duunu vasa qьjьrьşuu yşyn“.

— Kecişrenizder... Coç teatr... saat çetidel... — der qьjьrьdь.

Coç eşik aldьnda tьşьrьşь volo vaştarđь.

Mьndaj kercylykte aьrь şana aьn uqqan adamdarьn tava aivasьna Ritany kery çetti. Akim arqьşuu vaşqalarьn taar alyu yşyn, Rita Akimden keryyn aьrьşaj qarar turdu. Aqьrьşь top delegattardь çanьnan ełkoryp çiverip Akimge qarata çyrdь.

— I, Korcagin, viz daqь varaly — degen sьzdy artьnan uqtu.

— Çyr, — degen taanьş yn şoop qajrdь.

Rita çalt qaradь. Gimnastjorka kijip, kavkaz quru menen belin qurcaşan, kək şьm kijgen, qara torusьmaq çaş çigit aldьnda turat.

Rita keryyn alajta aşja qaradь, „Rita“ der al qolu menen qurcaşqandaj şana, Rita anьn Pavel Korcagin ekenin bildi.

— Sen tiryysyşyşy?

Bul sөz Pavelge vardьşьn aştqandaj voldu. Anь ełdy degen qavar çalşan ekenin Rita vilgen emes.

Zal voş qaldь, aşьq terezeden, şardьn mьqtuu artьrijasь volşon Tver vulvarь taraptan uu-duu uşuldu. Saat altьnь urdu, ekəe yşyn bir nece minuta şana ilgeri çoluşqan şьjaqtuu. Biroq saat coç teatrşja saqьrdь. Coç terkic menen çьşuuşja qarata vasa çatqandaj, Rita Pavelge daqь bir iret kəz qьrьn saldь. Al emi Ritadan vaşьnьn çarşьncalyq uzun volup qalşan eken. Vardьşь kerynuşy vajaşqandaj ele, viroq mosşool, toqtoş volup qalşan.

— Kercy, senin çonyndь da suravartьmьn, sen qajda işter çatasьn?

— Çaştarđьn okrugduq komitetinin sekretary volup çe Divava aştqandaj „apparatcik“ volup işter çatam; — der Pavel kylyp qojdu.

— Sen anь kerynuşy?

— Oova, kerydm, al çoluşuşuvuz kerylge çaman nerşeni qaltьrdь.

Alar kəcəge çьşьşь. Kəcədə avtomobilin gudogu, ijnin tireşken qьjьmь, — uu-cuu, qьşьldaşan kercylyk. Ekəe teş bir nersə çonyndə oşlonuşup, coç teatrşja çejin syjleşpəgen şьjaqtuu ele voluştu. Teatrda deşizdej qaptarşan adam, topoloş, tьşьrьşь. Vardьşь Laqьşan taştan saşьnşan teatrşja umtuşat, qьzyl armija taravьnan qajtarьşan ardaqtuu eşikten kirgileri kelışet, viroq çalynsa volvoşon casovojlor delegattardь şana kirgizip çatat.

alar daşy toslanjan çynçyrlardan maqtanuu menen mandattaryn kersetyr kirip çatyşat.

Teatrdyň aňlanaş komsomoldordon deniz ornoqondoş. Bul tuuşandardyň bardyşy qonoq bileterin alalvaj qalçandary, biroq qandajda bolso şezddin asylyşynda voluuçyda umtuluşat. Kee bir çygraçyraaq komsomoldor delegatary toşunup arasyňa kirip alyp, mandat çygraçançan qyzy qaqazdardy kersetyr, keede eşik aldyňa sejin wagyr çatyşty. Kee birine eşikke çylyp kirip waguuçyda mymkyndyk boldu. Biroq bul çerde dezurny bolşon wogvor komitetin myçesynə çe komendantqa qawylyşat, alar qonoqtordu jaruşqa, delegatardy parterge çiberip çatyşat. Qalçan „biletsizderdin“ qubancy usyn eşikten qajta çyçatary çatty.

Teatr kiryuge qaalooculardyň çylymardan bir ylyşyn daşy şyçyza alwad.

Rita menen Pavel qyşlyp oturup eşikke arañ çetti. Delegatardyň bardyşy keldi: alardy tramvaj, avtomobil menen alyp kelişti. Eşik alyd ajavaçan tşylyş. Qyzy armija-komsomoldorçy daşy — qylyndyç wolo baştady, alardy tamçy alyp wagyr qyşlyşty, tigi eşik taraptan qatuu qylynyçy çyçty:

— Qyşqyly, Baumancyly, qyşqyly!..

— Saçqyç Saşa Kosarevdi, al bizdi kijirip çiberet!

— Qyşqyly tuuşandary, biz kireviz!

— Da — jo — ş — ş — ş!

Eşikke Korçagin çana Rita menen birge tik köz, „kim“ znaçogun taşlyçan wala kirip ketti. Komendant tarawlynan qajta qajtaraly da fojeni¹ közdöş çu qojdu. Köz asy çumçançy çajnaçan delagatardyň arasyňa kirip çoç boldu.

— Uşul çerge oturaly, — dep parterge kirgenden kijin, Rita „kreslanyn artynçydaş“ orundu kersety.

Burçqa oturuştı.

¹ Foje — teatrdyň antrak uwaçynda es aluu usyn oturuuçy orun.

— Men bir surooçy çoor alçym kelet. Bras, bul etken kyndegy iş, biroq sen maçy aytasyň ço dep ojlojm: emne usyn sen wajaçyda sawaqy wolturwaj çana wajlanşyçydy yzdyň? — dedi Rita.

Pavel bul suroonu birinci kezikken minutada ele kytken, oşondoş bolso da syrdegensydy. Eköonyn köz qaraştar bir birine ucuraça tyştı, Ritanyn tyşyneryn Pavel daşy bildi.

Menimçe, sen bardyşyň wilesin ço Rita. Bul mýndan us çyly murun boldu ele, emi bolso men Pavkany kyneleçygm kelet çalpy alçanda, Korçagin özynyn ömyrynde çon da, kicine da qatalyçtardy çylyd, oşol qatalyçtardyň biri azyç ozyn çöonyn surap oturçan.

Rita çylymajdy.

— Bul eñ çaqşy kiriş sez. Biroq men çoor kytemli Pavel aqylyny çana sylyd:

— Buçy men çana alyrtuu emesmin, buçy alyrtas „Owod“ anyn revoljutsijalyç romantikasy. Al kiteptegi revoljutsionerler ete qaçywas qajratuu, ec nersedey qorç-roçon, er çyrek bizdin işke çan dili menen werylgender, maçy awdan taasir çylyd, alar qandaj bolso men daşy oşolordoş woluçum keldi. Mýna, saçy da menin sezimim Owoddorduçandaj boldu. Azyç al maçy kylkylyy, biroq ajavaçan ökyunç.

— Demek „Owod“ aşyça walaançan?

— Çoç Rita, negizinen andaj emes. Men öz erkim menen azartuu operatsijany şynap, kerekçylyç tragizmdi alyp taştadym. Biroq negizinen „Owod“ duçumun, anyn etdigin, ewegeçylyç çydamçalyçylyç, adamdyň oşondoş tipin, özynyn tartçan azawyn ec kimge kersetpeç saçtaj wilyndigin saçtajmyn. Korçylyç işine qaraçanda kert waşylyny çylyçylyçylyç çoç qatarında qaroocu revoljutsionerdyň oşol owrazy usynmyn.

— Mýndan us çyly murun alytaly turçan sezdı emi alytyr oturçanlyçda, alynyçtuu ökynyuçden waşyça emne aly-

tuuşa volot Pavel, — dedi, qandajcadır oñlonur turur.

— Aşa ekunyunyn sevesi, menin saşa ec qacan çoldoşton aıtıq volo alvastıqımdan emespi, Rita?

— Çoq Pavel, sen maşa andan da qımaat volor elen.

— Añ tuzөөгө volot.

— Kicine keçigir qaldıñ çoldoş Ovod!

Rita şamaşalar kyldy da:

— Menin tırmaqtaş qızım var. Añın atası var, al menin eñ ыsq çan çoldoşum. Ycөөvuz eñ tatuu, ycөөvuzdun tatuuluquvuz, azыңca асыралыс.

Ritanın mañçalary Paveldin qoluna tijdi. Bul qıymy aşa trivoga voldu, viroq bul qıymydyñ beker volqonduqun Rita daroo vildi. Bras, al bul yc çyldıñ icinde kyc çaqıñnan şana öskön çoq. Aşa bul sez qıyn tijdi, qıyn tijgendigin Rita añın közünön kerdy, — viroq al ec qıymyсыз сындыñın ajtı.

— Qandaj degen menen da, azы şana çaqotqonumdan da çalqanь volçolsuz көр.

Pavel menen Rita turuştu Stenasha çaqıñyaaq çajdan orun aluuşa ubaqıt çetti. Ukraina delegatsıjalary oturqan kreslaşa qarar çөнөştü. Orkestr oñoj vaştady. Qызы—tazy keşegeler nurdanьr. „Bolocoq vizge taan“ degen çazuuların çaltıdatat. Miñdegen adamdar parter, loza, jarustu tolturuştı. Ec qacan eckysyz quvat menen, miñdegen eвеgejsiz kyc transformatoru virikti. Ulu industrija tuqımu çaş ulandardy gigant teatr vooruna сыjыздь. Miñdegen көз irmelgen sajn oor çoñ keşegөнyn betindegi çarqырар kyjgen: „Bolocoq vizge taan“ degen çazuuçoор çajtarat. Daşь bir nese minutadan kijin — oor varxıt keşөгө асылат, RKSM BK nin sekretarь tolqundanьr ajtılvaşqan saltanattın birinci көз асыр çımuşunda syrdegendej:

Rossija kommunist çaştar sojuzunun altıncь sjezddin асыq dep eseptejм.

Revoljutsıjanın conduşun çana mıqtuu kuçyrmөndy-

şun, Korcagin ec qacan mıñdaj ajqın, ötө tereñ sezir көргөн emes, sez menen tuşyndyğө aqtıсь maqtanсылыşь çana ekinci qajılyşь syjuncusy, turmuştu aşa bergendigi, vojets çana quruucu qatarına volşevizmdin çaş gvardıjalarynın çenıştyy-saltanatına qatıştırdь.

Qatısuuculardyñ vardışь erteden tynğө cejin sjezdde voluştu, kijinki bir zasedanijada şana Pavel Ritanın keziktirdi. Al Ritanın Ukrainalyqtar toñunun arasynda oturqanьn көrdy.

— Erteñ sjezd çavıлары menen ele daroo çөнөjmyn. Kezigir qoştоşо alavьзыр, vilvejm. Oşon ycun ötkөн turmuş çөnynde çazylyşqan eki depferimdi çana kicinekej qattı saşa dajardar qojdum. Sen añ oquşun da qajta roctaşa salыр çıber. Men saşa ajtraşandyñ vardışьn, oşol çazylyşqandan vilesiñ.

Pavel Ritanın qolun qыsa qatmadь da, öñyn eske bek tuşyrgөndej tikter qaldь.

Alar uvada vojunca, ertesi ortonqu eşikten çoluquştı, Rita Pavelge oroolu virdeme çana capalıu qat verdi. Ajlana adam volqonduqtan, toqtooluq menen qoştоşuştı, Ritanın көzünde azыraaq çaşyldanuu, çoñ ыrajımduu çыluuluq menen kicine şana qaralyqtь Pavel көrdy.

Bir kynden kijin alardy pojezd tuş tarapqa аыр çөнөdy.

Ukrainalyqtar bir nese vagondo kele çatıştь. Korcagin Kijevdikterdin arasynda ele. Kecke çuuq vardışь çatıştь, çанындаşь kojkada vьşyldar Okunev çatat, Korcagin çarьqqa çaqın çyldь da qattı асть.

Pavluşa, çаныm!

Men muni özune çeke da ajta alat eiem, viroq bul çaqşь Menin çalqыз çana suranar illegim: sjezd bastalardyñ aidında syjleşken sozyvuz ömyryño taq qaltырасьn. Sende kyc quvat көр ekenin vilem, oşonduqtan senin ajtqandarına işenem. Men tur-

muşqa ыстыртен қарағымн, ығас, çeke мәмиледе өтә терең сезім тууғузса анда-санда ыстыртен қарооқо мүмкүн. Буға сен турасын, нироқ қағ сағтын қарызынан қутулуу биринци талавындан мен оысайдым. Бул бирге соң қуваныс берәстегин сезем. Мындай өзүнә-өзү қаттал болуоо керек, Павел, аиздин турмушавузда кырес қана емес, қағсы сезімдуу қуваныс даоқь болуу керек.

Сенин әмүғүңдүн қалқань çe voloso әмүғүңдүн неғизги мазмуну çөпүңде ес қандай çамандық волот деп қам сапаваймын.

Қолуңду қатuu қысам Rita.

Павел ојшо батuu менен қатты ајтър тереzeden қолун сунғанда, çамал қағаздың ајтърғағын қолунан қандай çулup ketip çатқаньн sezди.

Еки дептер ертең менен оқулup бутыр, қағазға оролup vajландь. Харковға келгенде Украиньлөғтардың бир вөлуғу туыты, алардың иcинде Окунев, Панкратов çана Корсагин. Николай Аннаньқында қалқан, Талжаға барууға керек эле. Панкратов Украина кomsomолунун Борбордуқ комитетине çайлағандықтан аньн өз çумушу бар. Zarkij менен Аннаньқына барғысь келир, Корсагин алар менен бирге Киевге çejin бармақ болду. Ал Ritaға дептерлерин salam деп vokзалдың росто вөлуғуғе вудальр сыға қалса қурдастарьнан ес kim çоқ. Зуулаған трамвай Анна çана Dubava турған çерге аьр келди. Павел теркic менен екinci қатарға сығты да sol çағтаçь Аннаньн езігин тығыдатты. Тығылдақда ес kim çоор веғведи. Таң ертең менен волондуқтан, Анна қызматқа ketkice volo elek. „Ал, вaikим, уқтар çатса керек“ деп ојлоду Павел. Аньн қатарындаçь ешik асььр, ујқулуу көзу менен Dubava сыға келди. Оңу vor-роз, көзуньн алды көгулçым волup қалқан. Dubava pijaz çыттанат, аньн vino иckendigин Корсагин дагоо сеze қалды. Ешikтин асььтннан krovatta бир ајал çатқандықын, туғалар ајтқанда, вьлөйжан semiz

ајалдың сылағас буту менен ијнин көрду. Dubava Корсагиндин көз қарағьн вайқай салды да, буту менен тыртыр ешikti çарты.

— Сен емне, çолдоғ Борхартқа келдиң веле? Ал азьт vul çерде çоқ. Ал çөпүңде сен билген çоқ велен?— деп, вағға вурç çақты қарар турup, қарғьлдана çоор верди.

Корсагин saal тығыса туыты да қарар қалды.

— Мен ань билгенim çоқ. Қайда көсүр вадь?— деди Корсагин.

Кутылвөген çерден Dubavanьн асуусу kele туыты:

— Аньн қайда көсүр вадьандықын қызықьр билгенim çоқ. Сен ань çувантыр көпулup алајьн деп келдиң веле? Емне, dal учуру. Вағь асьь, қымылда, аньн устыне ал сағта çоқ девейт. Сен аньн көпулup çағта турғанды ал мағта бир несе çолу ајтқан... çe voloso алиғи қатындардың ајтқаньндай. Қарма, dal учуру, ал çанын да, tenin да ајавайт.

Павел вети ьсь туыкенуньн sezди. Тоқтоолуқ менен ағын қана:

— Қандай авалға çetkensin Mitjaj! Сенин мындай ит қалыында көрунү кылкөнүм çоқ эле. Бир убағтарда сен тызык çигит елен. Емне учун сен çарајылапър вара çатасын?

Dubava тамға сығенду. Semontuu çерге сылағайлақ турup уşуду, иcirkenip қойду. Ешik асььр, ујқулуу көзу менен tolмоç веттуу ајал вағьн сығарды.

— Kotik, çyr вьлөқда, емне қыль турасын?

Dubava ал ајалдың сөзун бутырвөј ешikti çарты да арқасы менен васты.

— Çағсь васталысь... Ујуғе kimди kijirgensin, vul seni қайда аьр вармақсь?— деди Павел.

Dubava сылөşур туруудан таçадьь, вағьға:

— Силер мағта kim менен уқтоом керек екенin да керсеткүнер келеви? Уşунca дағьмдаçтаньнар да çетiшет.

Kelgen taravda qaraj çenäle versen da volot. Bar da Divava icir mas volup, ojnop çyrgen qызdar menen birge uqtar çatat de.

Pavel çaqyndar keldi da. tolqundana:

— Mitjaj, bul çeneni сыялар çenetkyn, men aqы-
qы iret daqы bir çolu seni menen syjleşmekcy-
myn...

Divovanьп оny utyrejdy. Al buruldu da vөлmөгө kirir ketti.

— Oj aсыdaar! — dep, Korcagin vasqыctan aqыгьп tyşyp çara çatыр kyңk etti.

Eki çыl etty. Uvaqыt kyndy, ajды sanар өtkөrdy, alqа umtulqan, көр tyrdөгy turmuş volso bir tyркym volqonu menen, qandajdyr bir çaғыыq menen toluqtар kecegisine yugynkysy oqşovojt. Dунyөde өз çerinin tabijqы vajыqы-
na birinci qoşojundyq qыlqan çyz altыmьş million el soqыş uvaqыnda talqalanqan el çarvasьп emgekte vaatыrlыq toqtomduulыq menen qajta tuuqызdu. Kecer çana bur-
quraqan tytyny çoq. kerekten сыяыр şaldыrap çatqan zavoddor qajtadan çaғыгьр, kyckө kyс qoşulup өlkө kyс-
tөnyр сыналды.

Bul eki çыl Korcagin ycyn ilgeri umtuluu qыjмыьнда volup, al qandaј өtkөndyгyn sezbeј qaldы. Erteг menen mezgildi ilkigen çalqoolorco tosup, saat ondordo oјqon-
voj, al тыс çaşooпu vilyucy emes. Al çaşooqo şaştы. çal-
qыş özy çana emes, vaşqalardы da qubalady.

Ujquqta uvaqыttы sarağдыq menen verdi. Tyn ortosu-
na cejin anьп terezesinde çarыq daјьma kyjyp turuucu, anda stolqo çөлөnyр oturqan adamdardы көrөsyң. Bul oquunup çyгyp çatqаны ele. Eki çыl icinde „Kapitaldың“ ycuncy tomu da iştelinip сыqылды. Kapitalistтер ezyysynyn өtө nazik mexanikalарь ijnesinen çivaine cejin tyşynuktyu volup qaldы.

Korcagin işter çyrgen okrugqа Razvalixin rajda volup qaldы. Anь rajkomoldun sekretарь qылыр rajdalanuu çө-
nynde guvkom çiberген. Korcagin rajondordy qыдыгьр сыrtta çyrgen ucурды, vjuro Razvalixindi rajondordun v ri-
ne çiberip qojot. Korcagin kelgenden kijin al çөnynde uşyp etteme degen çoq.

Bir aj etty. Korcagin Razvalixin iştegen rajonqo vaгьр qaldы. Al bir aзыraaq faktыlardы tapты, viроq alardың ara-
sында; mastыq, qoşomatсылardы өзynyn aјlanasына çыjыр alыp, çaqşь komsomoldordy cetke qaqıuu işteri volqon. Korcagin munun vardыqып vjuroqo qojdu, vardыqы ajты-
şьр, Razvalixinge qatuu sөгyş veryy çөnynde sunuş vol-
qondo kutyлвөгөн çerden:

— Qajta kyrygө aqысыз qылыр, komsomoldon сыяары-
сьп, — dedi Korcagin.

Bul sөz vardыqып taд qaitыrdы, өtө qatuu ketken сы-
jaqtuu көryndy, viроq Korcagin daqы qajtalady:

— Bul aјvанды сыяарuu kerek. Bul gimnaziscысьмаq-
тың kişi volup ketyne mymkyndyk berilgeni menen bul
epтер çana komsomol arasыnda çyгyp kelet.

Pavel, Berezdoydo volqon iş çөnynde ajttы.

— Men Korcagindin ajtqan sөzderyne tap-taqыr qarşы-
mьп. Bul maqta qastыq qыlqаны men çөnynde mьндај
andaј decyuler az beken. Bul dalilder çөnynde Korcagin
dokument alыp kelsin. Bul kontrabandist voluucu dep men
dele ajtalam, demek oşonu menen Korcagindi komsomol-
don сыяарuu çarajt beken? Çoq. Korcagin maqta doku-
ment alыp kelsin! — dep, Razvalixin vaqылdadы.

— Şaşpa, dokument da çazыр vевeviz, dep. Korcagin
aqta çoop verdi.

Razvalixin тыşqa сыqты. Çarыm saattan kijin: „çat ele-
ment volqonduqtan komsomoldon сыяарысьп“ degen toq-
tomdu Korcagin qavыл aldыrdы.

Çajыnda qurdaşтарь birinin artыnnan biri otpuskaqta ke-
te vaştady. Salamattыqы nacarlar denizge qarata çөneşty.

Otruska çenynde oj çajynda vardyşyň qusadyňa alyd. Korcagin daşy özynyň tuşandaryň otruskağa çenetty, alarça sanatorijağa putjovka çana çadam alyp berdi. Alardyn öny qusadyň, maşagat tartqan, biroq qusanyctuu çenetty. Alardyn işinin vardyşy Korcagindin mojnuna tysty; çaqşy at erge qarap çyk tartqandaj vardyşyň alyp çyrdy. Alar kyngy kyjgen, qusanyctuu, kuctory toluq volup çajyşt. Alar keleri menep vaşqalary ketişt. Biroq çajlats çotqordun işi öz qadamyn toqtotqon çoq. Korcagindin ez yjynde çoq voluşu ojqo kelbej turqan bir iş boldu.

Çaj uşuntip ötty.

Kyz menen qyşt Pavel çyşoç turqan: vul eki mezgil Pavel usyn kör qyşnyçylyqtard qylyucu. Ajnyqsa uşul çajdy çydamsyzydyq menen kytty ele. Aqça oor qyş azar boldu, çyldan-çylyça kyc qubat azajyp vara çatqandyşyň al özy daşy mojnuna aluu kerek ele. Eki çana çagara var ele: çe qyşny çumuştarqça şyqşy ekendigin bilip ezyn maşyp der sanoo çe volwoso kycy çetkice qyzmatty atqaryp turuu. Pavel vul eköenyn ekincisin qaalady. Bir çolu, okruzkomdun vjurosunda okrzdravdyň vaşçyşy munqu revoljutsijalyq işte çaşyň işter çyruusy qaraja doktor Bartelik, çanyňa kelip otura ketti.

— Senin kez qaraşyň nasar Korcagin. Daryloo komisajasynda boldunbu? Salamattyşyň qandaj? Bolqon çoq-sunqo dejm? Esimde çoq, seni qaroo kerek ele qo dosum. Şeişemai kuny kecke çuuq kelgin.

Pavel komissijağa kelgen çoq — çolu voş emes ele, biroq Bartelik al çenynde unuqan çoq, arekettenip çatyş özyne alyp keldi. Doktorlordun var könyly menen tekşeruy arqasynda (nevropatolog volqonduqtan Bartelik özy da qatyşt), mındajca der çazyşt:

„Toqtoosuz otruska verip Qlymqa çiveruy menen uzaqqa daryloo kerek, andan arş daşy çaqşylar darylanuun talap qylat, antpese tyvy çaman voloru sözsyz ekendigin, daryloo komissijasy zarly der tavat“.

Uşunu menen çoşo latinca çazyşyň oorunyn tizmesi-nen valaanyň vardyşy butunda çana emes, volwobduq nerv sistemasy qatuu maşyp volqonduqtan Korcagin tyşyndy.

Bartelik komissijanyň cecimin vjurodon ötkerdy. Korcagindi toqtoosuz qyzmattan voşotuu çenynde ec kim qarşy volqon çoq, biroq okruzkom komsomoldun ujuşturuu velymynyn vaştıçy Saitnev kelgence toqtoj turuunu Korcagin özy sunuş qyld. Komitet qanşyrap voş çalavy der Korcagin coculady. Bartelik qarşy volso da Korcagindin sunuşuna maaqul voluştu.

Ömyrynde birinci alqan otruskasyňa yc çuma qaldy. Stol ystynde Jevratorijadaşy sanatorijağa varuucu putjovkasy çatat.

Bul kynderde Korcagin ajavaj qatuu iştedi, okruzkomoldun plenumun ötkerdy, ketkende könyly tınc volsun usyn, vardyş kycyn ajavaj, adyşyňa çyşy iştedi.

Myňa uşul dem alyşqa keter ucunda, ömyrynde körbögen, bir çaramsyz onvolqon çoruy kytılvögen çerden duuşar boldu.

Pavel qyzmattan kijin partijanyň agitprop velymynyn velmösyne keldi da, agitproptun keşeşmesin kytup, kiter salqan şkaft artındaşy acyq tereze alyña oturdu. Al kirgende velmöde ec kim çoq ele. Tezinen bir nece adam keldi Pavel şkaftın daldaaşyňan alyrdy köre alyady, biroq vıřöny unynen taanydy. Bul oknarhozduň vaşçyşy Fajlo ele, uzun vöjluu, vojennyşymal suluuca çigit. İcyygö şyqtuu çana çylandaqan qyždard köre artınan qalvastyçy çenynde Pavel bir nece çolu uqqan.

Fajlo qacandyr bir ubaqta partizan volqon imiş, bir ıçy kele qalqan çerde qara kycke kylgen volup, Maxnovşylardan qandajca qylyp kunygö ondor vaşyň çaar turqandyşyň ajtuucu Korcagin munusun çaratuucu emes. Bir çolu bir komsomolka ıjlar kelip, Fajlo alamyň der uvada verip, biroq bir çuma al qyş menen turqandan kijin, aman-

— Ушунтип мені масқараладың кеlesi?

Korcagindi muştumu menen bir qojdu. Al qyzuu ele.

Korcagin duvdan çasalqan oturquctu, ala qojur, bir savuu menen Fajlonu çerge sulattı. Fajlonun çanь aman qalqandьqь Korcagindin çanьnda tarancasь çoq voluucu.

Bul çaramsyz iştardin voloru boldu: Qymta ketey kyny Korcagin partiya sudunun aldьnda turdu.

Şaarьq teatrda vytkyl partiya ujumdarь keldi. Agitprop-to volqon oquja çandьn vardьqьnьn qulacьn ketertty, sud daqь bul işke coç konyl qojdu. Turmuş maselesi, çeke mamile çana partijaьq etikasь daldar taqtar cece turqan maselege ajlands. Bul signal boldu. Menin işimdi qalq sudu cecet degensip, Fajlo çalaqajlanьp qara kucke kylumsyrer çylmajat, ajьlqan vaşь ucyn el sudu eriksiz qьzmat keset dep qьrdanat. Suroolotqo çoop veruuden tar-taqьr vaş tartttь.

— Emne, maqja qarata tliqerdi qajraçьqar kelesi? Keciressizder. Maqja tyrdyy şumduq çalaalardь çavuuqja volot, volboso maьa bul çerdegі ajaldar emne tişterin qajrajt, sevevi men alardь elevejmin. Mьndaj iş ectemege arьmaq emes. Bul iş on segizinci çььnda volso, bul ezelek Korcagin menen ezymcə syleşet elem. A bul çerde volso mensiz dele iş vytet, — dedi da Fajlo ketip qaldь.

Teraçajьq qььp oturqan, qacььşqandьq çonynde ajьp veruuny Korcaginge sunuş qьldь. Pavel toqtoo çana syledy, viroq ete qььndьq menen ezyн ezy toqtotup turqandьqьn sezdi.

— Bul çerde syleşup oturqan sөzdyn vardьqь, men ezymdy ezym toqtoto alvaj ketkendigimden boldu. Vaşьm menen iştegenden көre muştumum menen көvyrөek iştegen ubaqьm alda qacan etyp ketken. Avarija boldu, men ezymdy toqtotup aqььmdь çьjьca, Fajlo vaştan aь virdi çedi. Kijinki bir nese çьldardьn icinde mьndaj partizandьqьmdьn birinci iret voluşu, oquja tuuralьqqa qaraj vaştalsa da men aь soqqonumdu ters dep vilem

Fajlo — vizdin kommunisttik turmuşuvuzdun oьboçondoy çijirkentkici. Revoljutsijasь — kommunist volo turup, oçonu menen birge aьban, çermende volup turqanьn tyşynе da alvajm çana andaj menen qelişe da alvajm. Bul oquja vizdi turmuş çonynde syleştyruyge sevep boldu, maьa bul çalqьz çana çaqşььq çaqь.

Partija kollektivinin aьavaçan көpçylygy Fajlonu partijadan çьjaruuqja qol keteryştь. Çalqan kyөe volqonduçy ucyn, Gribovta eskertyusy menen qatuu sөgүş verdі. Qalqan sөzge qatьşqandar moьundarьna aьşь. Alarqja ujaluu cecimderin çьjarьştь.

Bartelik Paveldin nervderi qandaj avalda ekendigin ajttь. Partija tergөөçysy Korcaginge sөgүş çarьjalco çonynde sunuş qьlqanda, çьjnalьş aьavaç qatuu qarşььq qьldь. Tergөөçy ezyнyn sunuşun qajьp aldь. Pavel aqtaldь.

Bir nese kynden kijin pojezd Korcagindi aьp Xarkovqo qaraj zuuladь. Ukraina komsomolunun Borьorducь komitetinin qaramaçьna çiveryy çonyndegь qadalanyр suraçanьn okruzkom partiya maaqul boldu. Çaqşьlar mynezdөme verdі, al ketti. Komsomoldun borьorducь komitetinin sekretarlarьnьn biri Akim volo turqan. Aьn ystynө Pavel kirdi da iştin vardьqь çonynde çajьn ajttь.

Mynezdөmede „partijaqja çan dili menen verilgen“ degen sөzdyn arьna: çanda çana bir qoqustucь ucyrunda ezyнyn emne volqonun bilsej ketkendigi volboso, partijaьq toqtomduuluqь var, viroq aqja nerv sistemalarьnьn qatuu ooruqja ucuraşь“, dep çazьlqan sөzdy Akim oqudu da:

— Emne volso da bul dalildi çaqşьnaqaj dokumentke çazьrtьp Pavluşa. Buqja sen qaralanьa, mьndaj iştir aьavaçan toqtoo adamdarda da volot. Tyştükke çenө, kyc qubat çьjna. Qajda iştirinqi kelgenden kijin syleşөvuzь — dedi da, Akim Paveldin qolun qatuu qьştь.

„Kommunar“ —, Borьorducь Komitetin sanatorijasь. Roza gyly, aььlqan fontan, vaq arasьndaqь korьustarda çaqь

ijilgen çyzym. Dem aluucularдын kijgeni aq veşmant çana suuça tyşyucy kijimi. Çaş vrac ajal viröelördyn atьn, familijasьn çazьr alьr çatat. Burc çaqtaçь korpusta een völmö, arpaç teşency. tap-taza, сьтьн qьñ etpegen тьнctьq. Vannaça tyşyp sergigen, kijim qotorup kijgen Korçagin denizge qaraj çenedy.

Deñiz çazьqtaçь syrgyge salçaп mьramordoј mistejip, көz çetken çerge çejin qara көk tartьp memirep çatat. Alda qajda көz çetpegen çerde көk menen birge kegoröendeј deniz çegі çoçolup çatat, kyn nurun özyne tartьp, ört otundaj çaltьldajт. Erteñ menenki tumandьn aсьqьnan ulam alda qajdan toonun arqajçaп adьr-salaa çьvьtь көrynet. Kökyrek kerilip denizdin taza avasьn çatat, көz voiso, көk denizdin memiregen тьнctьqьна tojvojt.

Selkideј serpilgen majda tołqun erkelegendeј butqa kelip çeegindegi altьn qumdu çalaçandaj volot.

Sanatorijasьn qatarьnda — vorborduq poliklinikasьn соң vaçь. Anь kommunarçьlar көlden qajtqanda aralar kelçet. Bijik voz tamdьn çanьndaçь qalьñ сьnardьn kelökösynde es aluunu Korçagin syjdy. Bul çerge kişiler öte az kelişyucy. Bul çerden turup vaç arasьndaçь çol çana alleja menen çyrgen elderdin qьjтььn көгyp, көc qurua qulaqтьn quçurun aluucu соң kurortтun muzьkasьnьn ynyn uçat.

Bugyn Korçagin uşul çerge keldi. Tyktyy syly çana oçulup vьtrögen, Furmanovdun „Qozçolon“ degen kitevi, çanьndaçь selkincek tor kerewette çatat. Nervalasьn çana vaşьnьn qatuu oorusu, sanatorijadaçь birinci kelgen kyndery Pavelden taqьr açьravadь. Professorlor voiso anьn oorusu canda çana volo turçaп qьjьn ooru eken digin ali tekşerişyudь. Alardьn көp çolu qaqqьlar тьñçaqandary Paveldi çadatьp çiverdi. Uçmuştuu familjaluu ordinatoru Jerusalimcik, çьluu ьrajluu partejka, özynyn patsijentin araç degende tapть da tigi çе bul adisterge özy menen birge varuu tuuralu aqьnьn ajть.

— Сьндьqьн ajтqanda, men uşundan çadar kettim — dep. Pavel ajть. Kynynö bir ajтqanьndь veş qajtalap ajtasьñ. Соң ened çindi volçoñu çoç vele, соң atandьn atasь qьzь çygyryk menen ooruçanь çoç vele? Men alardьn kezyn emes özyn da көrgөнym çoç, alardьn emne menen ooruçanьн şajтaп viisins! Anan ar kimisi, sen gonorrej çе daçь oşol сь'aqtuu çaman ooru menen oçurьsьñ dep mojnuma aldьruuça talap qьlçьlarь kelçet, men

volson anın orduna vireöny taqır vaşqa qojqum kelet. Maqda es aluuqda mymkynsulyk vergilecil Egerde mintip meni bir çarım aj voju anı veri tekşere vere turqan volşoq, men soñ qorqunuctuu adamqa ajlanam.

Jerusalimcik kyldy, tamaşa menen çoop qajtardı, biroq bir nece minutadan kijin, anı qoltuqtar alıp, çoldu qarata qızıq nemelerdi ajtır, alaqsızıp olturup xirurgqa alıp keldi.

Bygyn qaroo volvoj qaldı. Tuşky tafnaqqa cejin, bir saat var. Kezy ilinip vara çatqanda Pavel kimdir vireöny vasqan tavşın uqtu „Uqtar çatqan eken dep ojlor, qajra ketet“ dep ojlooda da közün acraş çata verdi. Biroq ojloodon oju ordunan cıqradı: vireö oturqanda selkincek qısqradı. Pavelge çetken atırdın cıtı, qatarlaş kelip ajal oturqandıqın bildirdi. Közün açtı. Birinci qarasta körgeny: arpaq köjnök, valtıq kungö kyjgön, vitunda cuvjağı var, anın ystüne casın valdarca qırqatır taratqan, eki kezy vaqırajqan, bir qatar tişteri cısqandıqında qurc ajal. Al ujalqandaş cıltajır qojdu.

— Keceriniz, men balkim sizge çoltoo qıldım körgenel? Korcagin uncuqradı. Munusu kici rejildyuyuk vouldu, biroq bul ajal ketetqo degen anın ymytu var ele.

Ajal „Qozqoloñ“ dun varaqtarın acır çatır.

Bul kiter sizdikisi?

— Oova, meniki — dedi.

Bir minutaca tım — tırs.

— Ajtıqız cıldoş, siz „Kommunar“ sanatorijasınan cısqı?

Korcagin cıdamcızdanıp ovduldu. „Bul qajdan kelip qaldı. Uşunu da es aluu dep ataşat. Balkim azır, men emne menen ooguqandıqım surajt. Bul çerden ketyu kerek volup qaldı“ — dep ojlooda da, Pavel syvögöndöj:

— Çoq, — dep, çoop verdi.

— Men sizdi „Kommunar“ dan körgöndöj vouldum ele.

— Sen bul çerge emne keldiñ Dora? — dep, arqa çar-

qınan qoñur ynduy ajaldın yny cıqqanda Pavel ordunan turup daşıp qalqan ele.

— Men sizdi bir çerden körgöndöj vouldum ele, siz Xarkovdo iştewejsizbi?

— Oova, Xarkovdo.

Korcagin bul uzaq sozdu vytyrgysy keldi.

— Qajsqı qızmatta?

— Daaratqanadaşılardı taşj turqan qızmat — degende ajaldardın qatırqına eriksizden selt ete tuşty.

— Sizdi en kici rejil kişi dep ajtuuqa volvojt çoldoş — dedi.

Xarkov şaarlıq partija komitetinin cilen vjurosu Dora Rodkina menen uşuntip dostuqa vaştaldı, bul taanşuunun kylyuy vaştalış ecen iret eske da tuşty.

„Talass“ sanatorijasının vaqındaş tuşky tamaqtan kijinki konsertke Korcagin qoqusunan vaşır qalıp al Zar-kijdi çoluqturdu. Al çerde fokstrotqo alaşdı voluştu.

„Salqın tın özynün iazzatı menen völeny“ — dep, vaşır çoq şılıqlar qıjımlı çasaqtan bir semiz ajal ırdaqandan kijin, estradaqa bir ekö çuguryp cısqıştı. Erkegi vaşına qızıl tsilindir kijip, çarım çılanac, veline acır vojoqtuu bir cypırekty qurcaqtan, biroq kökyregyndögy köjnöksımalı arpaq çana galstugu da var. Bir sez menen ajtqanda çarajı adamdın tuqumunun çamanına oqşojt. Ajalı volso avdan vojonqon, denesine vardıq cypırek zattı ilip alqan şıjaqtuu. Bul ekö fokustrottu vijler şılıqlar çenögöndö, sanatorijanın kojkası menen kreslasında oturqan, cıjlysu vaqanıqındaş kylyjgön nermandar tobu suqtanıp duuldaş vaştatı. Adam dit vaşır qaradış çaman volqonduqtan, kez aldaşta keltiryu da qızıl vouldu. Kelesooco kijingen erkeq menen ajal uşattuu köryhüştegy qıjımlar menen birine biri ilinişir — calınlışır vaşır çavşqa qalışat. Paveldin arqasında qızıl oturqan bir semizdin vışıladaş sezllip turdu. Korcagin çalt buruup ketyuge turqanda da, estraddın aldınqı qatarında oturqan vireö tura qalıp:

— Şermendecilik qıluu çetışet Şajtandar! — der, çindengendej birөө vaqırđ. Pavel anın Zarkij ekenin taarıp.

Ojun cart uzyldy, muqarapır zıpydaşan qıjaq daşq aqırđ unun cıaşarır tim boldu. Bajarı ekөө estradada qışaqtaşanın da qojdu. Qıjqırtaşan qarar stol arqasında oturşandar acıulanır kınkyıdej baştaşır:

— Ojundu toqtotqula, vul qandaj arqarqıyır!

— Barırq Jevropa vıjler çatrajır?

— Çan cıdaşır!

Biroq kommunarqılar tovanın, Cerepovetskij ukomolunun sekretarır Serjoza Zvanov tırt mancasın oozuna sala qojur qulaqtı tundurur ırqırđ. Anın başqalarır çaqtar qoştoj çarqanda, estradadaş ekөө çel ucırşandaj kızıden qajım boldu. Tajaq çegen lakejge oqşor salırdaşan konferanse, trıppanın kete turşandırşın elge çarjaladı.

— Ketmekten ketsin, ketken tooşo çetsin! Coş atama salam de, Moskvaşta varam del — der, sanatorijanın kışınin kışgen bir çaq vala ajtqanda vardırş duuldaşan qatırırq menen syrer ketışti.

Korcagin birinci qatardan Zarkijdi izdedi.

Kırke sejin Paveldin vılmesınde oturuştı.

— Menin ajalım var ekenin sen vilesinı? Çaqın aranın içinde çe qızduu çe uuldu volom, — dedi Zarkij.

O — o — de... Senin ajalım kim? — der Korcagin taırqadı.

Zarkij çentögynen syret alır cıaşır Korcaginge kersıty da:

— Tıarışırşır? — dedi.

— Syrettegy Zarkij menen Anna Borxart ele.

— A, Dıvava qajda? — der Pavel daşq ajavaj taırqalşandaj suradı.

— Dıvava Moskva. An partijadan cıqqandan kışınin komvuzdan ketken, emi MVİU da oqujt. Uşuşumda par-

tıjaşta qajta qaldırşan kerynet, biroq veker qılşan! An özy uulanşan kışi qo... Ignattın qajda ekenin vilesinı? An azır sudostrojitel zavodunun direktorunun onun vasarır. Qaldıandarır çenınde az vilem. Biri vırıvızden aşıraşır kettik. Ökavyzdın ar qajır burctarında işter çyrevız, oşondoş da volso kezıgışy çana etkındy eske salırşuu qandaj bir sonun! — dedi Zarkij.

Belmäge Dora çana anın menen vırge bir top kışi keldi. Uzun vojluu Tambovduq eşıkti çarır. Dora Zarkijdin ordenin qaradı da:

— Senin çoldoşunıvı, — Cilen partıjavır? Qajda iştejt? — der Pavelden suradı.

İştın ucu qırırına tuşyne alvaj, Pavel Zarkij çenınde qırşaca ajtır verdi.

— Mejlı anda qalsın. Azır şana Moskvaдан çoldoştor keldi. Alar kışınin kezdegi partıjanın içindegi volşon çarırırşarır ajtır veret. Senikine özyncö vır çaqırır çırnarırşır şıjaqtıvı ötkerely der maşquldaşırq, — der Dora çajın ajttı.

Coşulşandarıvın Pavel menen Zarkijden völegynın vardırşır eski volşevıktır. Trotskij, Zinovjev, Kamenevder baştaşan çarıvı oppozitsıja çenınde MKK — nın mıcesy Bartışev ajttı.

— Mındaş çajırşır ırırda çaj çajırırşırda volıvıvız öto zarır. Men erteş çenöjmın, — der Bartışev sözyn vıtyrdı.

Paveldin vılmesıne coşulşandan ır künden kışınin, ırvaşınan erteşer sanatorıja voşoj başadı. Belgilengen mөөnetke sejin volvoj Pavel da çenödy.

Tşeka komsomolşo kır vıjdaıvadı. Öndırırş çajlıvı vır okruzkomoldın sekretarırşına daşındaldır, şarırırş aktıvder vır çumadan kışınin anın dokladın daşır uşıştı.

Kec kızıdın tıny, Korcagin eki qızmatırş menen okruzkom partıjanın maşınasına oturır alır, şardan alırşır vır rajonşo vara çatqanda maşına çoldoşı arırqqa çarırırır ala salırş ketti.

Bardıy məjər voluştu. Korcagindın oñ çaqqı tizesin başqan. Bir nece künden kijin al Xarkovdoşu xirurgija inistitutuna alıñır kelindi. Rentgendin syrety çana vractardıñ konsiliumu toqtoosuz operatsija qılınuu ajtız.

Korcagin maaqul boldu.

— Anda erted menen baştajız.— dep, konsultatsijanı başqarır turğan professor aqırqı sızyn ajta ordunan turdu.

Alın artıñnan başqalar da sıqtı.

Bir adamğa bir kicine çarq palata. Tap-taza çana lazarettin vətencölyk çıñın alda qacan unutqan öñdu. Korcagin vajqar qaradı. Bardıy volqonu arpaq dastorqon çavıñqan tumvoska, aq oturdu.

Sanitarka kecki tamaqın alır keldi.

Pavel tamaqı icpedi.

Krovatına çantajır oturur qat çazdı. Butındaqı ooru oñlonuğa da, tamaq icyuğa da çolto qıldı.

Tertıncı qat çazılır vutkendö, palatanın eziği aqırın aqıldı. Korcagin öz krovatın çanına kelip qalqan aq xalat, aq şarkacan çaq ajaldı kerdı.

Kuygım kirip qalsa da qalemdej sıjılgen qazı menen vaqırajdan qoş qara közün közünö çalıñdı. Bir qoluna portfelin, ekinci qoluna bir varaq qaqazı menen qarın-daşın qatmaqan.

— Men sizdin ordinatorunuzmun. Bugın dezurnıñq qılam. Aqır teriştire baştajmın, özünüz çönynde eriksizden bardıyın ajtuunuzğa tuura kelet.

Ajal çılmağır kuymsıredı. Çılmağız çaqqı emes „tergö“ qılqan şıraqtıñdı. Korcagin bir saatqa sejin özü çönynde qana emes, coñ enesinin enesi çönynde da ajtır sıqqandıñ boldu.

Operatsija qılınuu völmöde, marlı menen murdun tañqan bir top nemeler turat.

Xirurgdordun çarqılmaqan aspartar şıñqırtır icke stol ıstıñde turat, alın astında coñ çara daqı turat.

Korcagin stol ıstıñde vara çatqanda, professor qolun çuup da vıttı. Arqa çatında öte şaqılqan tyrdö orq-ratsijağa dajardıq çıgır çatat. Sestra lantset çana qıç-qactardı qojdu. Ordinator Bazanova but tañqıctardı çazır çatat.

— Al çaqqa qaravaqın çoldoş Korcagin, andaj qaroo nervağa qıñın tijet.— dep Bazanova aqırın qana ajttı.

— Siz kimdin nervası çönynde ajtır çatasız, doktor?— dep Korcagin daqı kuyur qojdu.

Bir nece minutadan kijin betin maska çartı, professor:— Sestenveniz, aqır xloroform vevemiz. Murduñuz arqı-luu tereñ dem alır sanañız.

Maskanın aldındaqı dıñırdan şıraqtanqan ın çoor qajtırdı.

— Çaqqı volot. Qoqusunan sıqtır ketken een vaş sözder volso erteler kecirim surajm.

Professor toqtono alvaj kuymsıredı.

Xloroformdun birinci tamcıñ demdi qıstırdan, çıñ çaman boldu.

Korcagin tereñ dem aldı, sözdy taq ajtuuğa tırşır, sanaj baştı. Al özünyn tragedijasıñın birinci aktıñna uşuntır kiritti.

Artjom konverttı teñ çara ajrdı, emne ucındır çıredı volqudar, qattı aca baştı. Birinci çolqo közü ilineri menen aq çarata ajrıvaj oquj verdi:

Artjom! Biri sırlızge öte az çazıñız. Çıñna bir çe eki çolul Alsette, keç sanañda emesqo? Qaldıqtardıñ tamırın çıluu ucın, Şepetovkadan Kazetin deposuna ıj ayılın menen kectım dep çazır-şın. Bul tamır arıta qalqan tamır ekenin çana Stjoşanın çekeci psixolijası tubasa ekendigin tuşınem. Stjoşa tipindegi adamdardı çajradan çasoo qıñın, munundan ecteme sıqqajtqo dep qorqom. „Çaqar qalqanda oquu qıñın eken“ dejsin, biroq bul işin çaman emes çıgır vara çalıptır. Öndırışten aqırar şaar sovetinin ter-aqası volqudan tırşır qacqanın tuura emes. Sen sıjlık ucın zoquşpadın vele? Dal oşondoñ ele aln qoluna al. Şaar sovetinin işin erted ele qoluna al da işti baştı.

Emi özüm çönynde: Mende qandaıdyr çaman iş nästälär berä çätet. Men ulam ele gospitalda bolup qaluucu boldum, eki çolu keskiler operatsiä çasady, bir qanca çän togyldy, dalaj qusat ketti, munun wäçäz qacan wolorun ec kim aıtär bere elek.

Men qyzmattan awıradym, özümä „ooru“ degen çapz kesir tartım, bir top azapz tartyp çätäm, munun natijçasında — on tizemdin qıjmys çoçolup deneme bir dalaj taq tısty, kijinkl çolu wraclardıñ tapqanı: mıñdan çeti çyl murun arça soegume soçqu iljgen, bul soçqu arzanqa turşaj qıwmatqa turatqo — der aıtışat. Qaterqa qajta aralaşuu usyn wardyq azapz segyygä da dəjarmın.

Strojdon çäqtär qaluudan waşqa, men usyn turmuşta qorqunuctuu ec nerse çoç. Bul çönynde ojlor tura da aıwaıtın. Uşun usyn men wardyqqa qarış warıuqa dəjarmın, biroq tyzäluy çoç, oorunun lumany wıraqan saın qalyñdajı. Birinci operatsıjadan tyzäluy turarım menen qyzmatqa qajtqanımın, biroq qajta daçy alyp kelışti. Aзыр Јевраторıjadaçy „Majnak“ sanatorıjasyña puljoıka aldım. Erteç çönöjmun. Qajqırsa Artjom, bul ooru meni oçoj menen ala saldılyr «ele aıwaıt. Menin ömyrum uc adamqa toluq çetışel. Biz daçy iştejaız bir tuuqan. Salamattıqyñdy saqta, on puttu aly ketörw. Anan, Partıja usyn, seni tyzäluy qıwmatqa turup qalıt. Ötkön çıldar bıgze taçrıjaa berel, oçu — ilim, munun wardyq lazarettä qana qonoç bolup çyryy usyn emes. Qolıñdu qısam.

Pavel Korcagin

Artjom qawaçyñ tyjur turup bir tuuqanlyñ qatın oqudu. Korcagin ooriganadan Bazanova menen qoştı. Bazanova qolun berip turdu da:

— Erteç Qıymqa çönöjsyzwu? Bygunky kynuñuzdy qajda ötköröysz? — der surady.

— Азыр çoldoş Rodkina kelet. Bygunky kyndy çana tundy oşonun yj wylösy menen birge ötköröm, erteç bolso da meni Vokzalqa cejin uzatat — der Korcagin çoor verdi.

Pavelge daıym kelip ketip turqandyqtan, Bazanova Doranı bile turqan.

— Keteriñizdin aldında menin atama kezıgıp ketyy çönyndögy syjleşkönuyuz esiñizdewi? Atama men sizdin salamattıqyñdy çönynde wardyçyñ ajtqanımın. Sizdi atam qarasa eken dejm. Munu bygun kecke çuıç iştöögä da bolot.

Korcagin toqtosuz maaquil boldu.

Oşol kyny kecinde Irina Vasiljevna Korcagindi atasınñ kabinetine eercitip kirdi.

Danqtuu xirurg qyzınñ qatyşuusu menen awdan konyl çojup Korcagindi qarap çyqt. Irina rentgen klinikasınan syretyn çana wardyq analizin alyp keldi. Atası kytywögen çerden latin tilinde bir söz syjleşönde, Irina Vasiljevnañ öny qıwagır wuzula tyşkönyn Pavel wajqar qaldı. Korcagin professorduñ çaltıgıçan soç waşyna qarady, anıñ közünen wajqar airdemeni wilyygä ojiodu, biroq Bazanov şek berbedi.

Pavel kijinip walaıondon kijin. Bazanov kici rejildik menen qoştı; al qandaıdyr bir çyñalışqa ketti, özynyn qorutındusın ajtuunu qyzına tapşırđy.

Irina Vasiljevnanıñ wölmösy, sonundap çasalqan, Korcagin bolso, qacan Bazanova syjleş eken der kytyp diwanda çatat. Biroq al sözdy qandaj waştap emne aıtarın bilbedi, aça qyzınçylyq boldu. Atası aça ajtqan, Korcagindin denesinde waraçatqan kumyrej qıluucu iştin professin toqtotuuqa aзыñısa meditsinada saaga çoç. Bul ooriga xirurgıjanıñ kijligišuysunyn keregi çoçtuqın ajtqan, al „Bul çaç çıgitti şal boluu qırsıç kytyp turat, biz anıñ alдын alyp çoçotuuqa kyçsyzwız“ degen.

Ураç çana qıwusu qatarında wardyçyñ ajtuuqa Irina mymkyndyk taba alwady, aqyñ öte severlik söz menen çana çındyçyñ bir cekesin Korcaginge bildirdi.

— Јевраторıjanıñ ылаjı wıwuluş çasar, kyzgä çaqın qajta qyzmatqa waraғыñызqa мен işenem çoldoş Korcagin. Irina bul sözderdy ajtyr çатыр, Korcagindin quıç közderi andır wajqar turqanın unutup qaldı.

— Sizdin sözdöryñuzdөн, tuuralap ajtqanda, sizdin ajtqan sözdöryñuzdөн ulam, awaldын wardyçy qızın ekenin körup turam. Esiñizdewi, daıym meni menen syjleşkөnde асыçın ajtyр syjleşuynuzdy suraqanımın? Menden ec nerse çaqıruunyn keregi çoç, men esim oor çыçы-

vajmın çe çazıñır olur ketrejmin. Biroq menin aldında emnenin kutyur turqandıñın avdan vilgim kelet,— dedi Pavel.

Bazanova tamaşa qıymız bolur qutuldu.

Bul kuny Pavel uşuntır, özynun ertenci kuny çönyüdegy cındıqtı bile alvadı. Qasın şana qoştışur çatqanda Bazanova aqıñın:

— Sizge qılqan menin dostuñımdı unutrañız, çoldoş Korcagin. Sizdin turnıuşuñızda vardıq nersenin voluuna mıtkındıy var. Eger sizge menin çardamım çe kepeşim kerek volo turqan volso, qat çazıñız. Qolumdan emne kelse vardıñın iştejmin.

Izvozcik toqtocu çerdi közdöj, teri veşmant kijgen uzun vojlıu çigit, tajaqqa qatuu syjönyur vara çatqanın Irina terezeden qarar turqan ele.

Daş Jevratorija, tuştyktyñ qajnaqan ıñıñ. Alın noqoluu toru kijgen, künge künge cuuldaqan el. „Majnak“ sanatorijasınñ voz valcıtqan çasalqan eki qavat yjñe, avtomobil passazirlardı on minutada alır kelet.

Deñunıj vrac kelgenderdi yjlerge çajtaştyrat.

— Siz qajı putjovka vojuncasız, çoldoş 11—nomurlıu völmönyn aldına tura qalıñ Korcagından suradı.

Ukraina kompartijasınñ vorborduq komitetinin putjovkası.

— Anda sizdi uşul çerge çoldoş Evner menen birge sıñıñtırıñız. Al nemets, orus menen bir çatuunu suradı ele — der tuşyndırdı da vrac eşikti qaqtı.

— Kiriniz! — der, yjden orusca tildi cantır syjlogon vireñyn uny cıqtı.

Korcagin samadanın völmөгө qojdu da, krovatta çatqan aq sarqı cactuu, tiri qaraq kök közduy erkekke buruldu.

Nemets anı çıluu çyzduy çımañız menen qavıl aldı.

Gutmorgen, genossen. (Men sizge salam ajtañın dedim ele), — der sözün oñdodu da, al, salaas arvajıñın uzun qolun qubarqan Pavelge sundu.

Bir nese minutadan kijin Pavel anın krovatına oturdu, oşol „el aralıq“ tilde eköñyn sözy qızdıñ qaj bir çerde söz çardam verip, tuşunyksız sözder kele qalqan çerde tyrdıy qıymıdar menen çandaşır tuşunuştı. Evner nemets çumıçsusu ekenin Pavel bildi.

1923 çılı Gamburğdaş keterylyşte Evnerdin çambaşına oq çaqılat, mına oşol eski ooruu qozqolur anı tozokke çatqırat. Özynun azar tartqanına qaravastan al könyly acıq şajır münözde volqonduqtan, Pavel da anı sıñaj baştadı.

Korcagin mından artıq çoldoştı kytken da çoq. Bul ertenden kecke oorusu çönynde qaralanır tyk ajrajt. Qajra, al, ertenden kecke cejin özynun oorusun „Nemetscesinen ooz asa alvaqandıñın şana ajañıctuu“ der ojıodu Pavel.

Baqın vırc çaqında bir nese selkincek, qamıştan çasalqan stol, eki koljaska. Bul çerde, oorular taravnan „Kominternın Ispolkomu“ der atalqan veşöe uvaqtatın ötköryşet.

Koljaskanın birinde Evner cıqanaqtar, ekincisinde Korcagin çatat, eköñe teñ vasuıñ ruqsat volvoqon, qalqan ucöe: estonduq ooruu Vajman — Qıym respublikesında Soda komissarınñ qızmatcıs, Marta Laurin — Latıñ ajal, on segizdegi qızqı oqşoqonqara közduy çaq ajal, Ledenev — emi çaqının cası aqarqan, uzun vojlıu vaatırsmal sıñırak. bras ele bul çerde veş ulut var voluucu: nemets, estonduq, latıñka, orus çana Ukraindıq. Marta menen Vajman nemets tilin biluycı. Evner al eköñy tilmec qatarında rajdalanuucu. Pavel menen Evnerdin çataqanasınñ virgeligi dostoşturdu, Marta menen Vajmandı Evnerdin tilin biluycı çaqındaştırdı, a Ledenevdi volso Korcagin menen şaxmat ojoo çaqındaştırdı.

Innokentija Pavlovic Ledenevdin kelyñe cejin, sanatorija vojunca Korcagin şaxmatın „çempionu“ boldı. Al bul ataqtı, birincilikti talaşır qatuu qarmaşqan Vajmandan

aldı. Vajman çenildi, bul çeniliş estonetsti tendestikten aşıratı. Al özünyn çenilişin kerkö cejin kecirveç çurdy. Biroq uzun voşluu, çaş eiyde volso da öny çar-çaş vir cal sanatorijağa rajda völdu, Korcaginden şaxmat ojnoonu suradı. Korcagin qorqunuctan şek alıp qam sanavaj. çaj şana ferzevoj gambit çasadı, aşı Ledenov ortıqı peşkeni çyurp çoor verdi. „Семпріон“ qatarında çañdan kelgen şaxmatçılar menen Pavel ojnoj turşan. Dajıma bul ojundu keryuge kerp el çyılıusu. Toşuzuncu çyurşten kijin tegiz at qojur kele çatqan Ledenevtin peşalar. Korcagindi qışmaqqa alqandıñın kerdı. Qarşılaşır oturşan adamı qorqunuctuu ekenin Korcagin bildi: Pavel bul ojundu vajqar kercerı veker qıldı.

Qancalıq arekettense da uc saat ojnoşondon kijin Pavel utturuşta maşur völdu. Ajlanada ec kim seze elekte ele, Pavel utturarıñ sezgen. Özünyn virge ojnoşonuna qaradı. Ledenov atadaş qajırdı çılmajdı. Alvette al daş çıqlarıñ sezir turdu. Estonets volso tıncıszdanıp Korcagin çenilse eken dep tilegenden vaşqa ec nerse sezbedi.

— Men dajıma aqırq peşkege cejin qarmaşam, dedi Pavel, Ledenov bul tuşnyktyy sözdy maaqul tapqandaş vaşın ijker çoor qajırdı.

Korcagin Innokentij Pavlovic menen veş kyn icinde on partija ojnodu, çetöeny utturup, eköeny utur, viröeny qajra car qıldı.

Vajman qıvandı:

— Oj, çoldoş Ledenov, raşmat! Bras şana qıldıñız velem! Buşı uşul kerek voluucul Bizdej, eski şaxmatçılardıñ vardıñın oturşıdu ele, emi özy caldan oturup qaldı. Ха-ха-ха!..

— I; utturup çıberyu çaman volot veken? — dep, özy çendirgen çengicti tavalaş vaştadı.

Korcagin „семпріон“ degen атаdıñ çoşottu, viroq bul ojundun arqasında Innokentij Pavlovic şıjqatuu qımaattuu

çana çaqıñıñdaş adam tapı. Korcagindın şaxmattan çenilişi qoqusunan volşon çoq. Al şaxmattın strategijalarıñ ystırtın şana bile turşan, şaxmatçı şaxmattın çaşın sın bilgen ustasınan çenildi.

Korcagin menen Ledenovdo çalıp şana vir datı: Ledenov partijağa kirgen çılı Korcagin tereşgen. Eköe teñ çaş çana qart volşevikter gvardiasının nışız ökyly. Biröende turmuşun çana sajasının coş taşrıvaş, podpol çıldar, padışa tyrmösy, anan mamlekettin coş qızmatları: ekincisinde — çalınduu çaştıq vardıq volşonu segiz çıldıq kyreş, vir neceni qıjqalar çıberyucıdeş. Eköe teñ — çalınduu ıñıq çyrektyu qart çana çaş den sooluqtan avdan vuzulşan.

Keckisin Evner menen Korcagindın völmösy — klub. Vardıq sajas çaqılıqtar uşul çerden çıqı turşan. Kec kirgende № 11 völmönyn ici duu. Adatınca Vajman vir u'attuu anekdotun ajtuuşta tıñşuucu, al andajdı ölgence sıje turşan viroq oşol ajta zamat ele Marta menen Korcagindın soqqusunun ortosunda qaluucu. Marta çan kygyzşen tiri uqmuştuu kylky menen soquucu; aşı mojun vervej vara çatsa Korcagin kiryucı.

— Balkim senin „qurc aqıldıuşıñ“ vizge çaraqşızdıñ, sen vizden vir suraşan volo Vajman... Munun vardıñın şıqlışır çırtandır ajır çyrgenüde men taqır tuşınvöjmyñ. — dep tıncıszdanşan yn menen vaştadı Korcagin.

Qalabşan eerdı corvojur, çımşıqan közdery kylım-syğep:

— Glavpolitprosvetke moraldıq inispektorun kijiryuge tuura keldi, starş inispektorluqqa Korcagindi sunuş qılıu kerek. Men Martanı vılem, anda professionaldıq ajaldar oppozitsiası var, Korcagin volso eşpyrym komsomolsmal kynöesyş vir vala volıp keryngysy kelet... Anın ystıne çumurtqa tooqtı yjretköndy taqır ele çaraprajmın.

Kommunisttik etika, ujattuu anekdotter çönynde qızıu çalaştan, maseleni printsıptyy cecyuge qojuştu. Marta köz çaraştı Evnerge qotorup ajır verdi.

— Ujattuu anekdot ajtuu — bul ancalıq çaqşı emes, men Pavluşaqta tilekteşmin — dep syjledy Adam.

Vajman qajta ceginyuge tuura keldi. Al qolunan kelişince tamaşalaşuuçu, biroq andan soñ anekdot ajtqan çoq.

Martanь Korcagin komsomolka dep eseptheocy. Koz menen qarar turqanda on toqtuz çaşta dej turqan. Bir çolu Marta menen syjleşyp oturup, on çetinci çyldan veri partijağa mysç, otuz bir çaşta ekenin çana latş kompartijasynьn aktivduy qызmatçylardьn biri volqonduçun bilgende, Pavel ajavaj tan qaldı. On segizinci çыb aqtar Martanь atuu çazasьna keset, anan sovet өkmety vaşqa çoldoştoru menen birge almaşтыр alat. Azьr al „pravda“ da iştejt, oşonu menen birge vuzdu da vytyrgen. Alardьn çaqьndaşqanь qandaıca volup vaştalqanьn Korcagin vaj-qavaj da qaldı. Biroq Evnerdikine kep kelyucu kicinekejt latş ajal „veştik“ menen açьralaşьs völdu.

Podpolşcik Egliť daşь latş, şajьrlyq menen Martanь tamaşalar:

— Martocka, vesaara Ozol Moskvada qantip çyret eken? Mьndaı qыluuça volvojtqo? — dej turqan.

Erteñ menen, qoñçuroo volordun aldьnda, sanatorijadan qoroç caqьrat. Evner qoroçdu dal özyndeı tuuraj turqan. Sanatorijanьn vardьq qызmatçylarь avdan тығыр, sanatorijağa veigisiz kelip qalqan qoroçdu qaraşьr taва alyş-rajt. Evner vucta ajavaj qıvanьr, konyly çaj volup qalar ele.

Ajьn ajaşь sende Korcagin özyn çaman seze vaştadь, vractar anь toşökkө çatqьrğыştь. Evnerdi bul iş ajavaj qajqьlantты. Al ec qacan qajqьrvaşqan, şajьr, çalynduu qıvattuu çana salamattьşьn uşuncalyq erte çoşotqon çaş volşevikti ajavaj syje turqan. Korcagindin volocoq tragediasь çonynde vractardьn aldьrtan ajtqandьşьn Marta Evnerge ajtqanda, Adam qaralanьr tolıqundandь.

Sanatorijadan ketyuge cejin Korcagindin vasuuna ruqsat qыvadь.

Pavelge özynyn azartqandьşьn ajlanasьndaşьlardan çaşьruuça mymkundyk völdu, çalqьz şana Marta anь öny qansьz qıvanьr vара çatqandьşьnan ulam, oorusu çonynde vilyucu.

Ketyuge bir çuma qalqanda, Pavel Ukraina Tsekasьnan qat aldь, al qatta sanatorijanьn тыjanaşьna ылаıq otpuskasьn daşь eki aj uzartqanь, uşul kezdegi salamattьşь menen qызmatqa qajtuuça mymkyn emes ekendigin bildirgen. Qat menen birge aqca da çıberilgen.

Pavel bul soçqunu, vajaşьda Zuxrajdan muştaşuunu yjrengende soçqunu qavьl alqandaı aldь: anda da çьqьlqan, biroq oşol zamat ele qajra tura qalıucu.

Kytylşegen çerden enesinen da qat keldi. Jevpatorijağa çaqьn bir portovoj şaarda, qacanqь vir qırbusu Albina Gjutsam turqandьşьn, anь menen enesi on veş çyldan veri keryşpөгөndygyn çana anьqьna uulunun vара ketyyn ete suraqandьşьn çazqan, kempir. Bul qoqusunan kelip qalqan qat Paveldin turmuşunda con rol ojnodu.

Bir çumadan kijin sanatorijadaşь birge çyrgөndery Korcagindi çыluu çyz menen pristanqıa uzatьştь. Qoştoşup çatqanda Evner vir tuuqanьndaı qıcaqtaşьr Paveldi өpty. Marta vir çaqqa çitip ketip çoq, anь menen qoş-toşpoy Pavel da ketti.

Ertesi erteñ menen faeton Korcagindi dьryldatьr kicine vaşь var, kicine yjge pristanadan alyр keldi. Gjutsam uşul çerde turavь çoçru dep, Korcagin çanyndaşь uzatьr çyrgөnyyn çıberdi.

Gjutsamдьn vylesy veşөө: Albina Gjutsam — enesi, çaşar qalqan etkil ajal, közy tunçurap salmaqtuu qarajqan, çaş caqtaşь sululuqtun veigisi qarьsa da vetinde turat. Anьn eki qьzь — Ljolja çana Taja Ljoljanьn kicine uulu çana ыrañь suuq çoon, cocqonun erkegine oqşoçqon Gjutsam cal.

Cal kooperativde iştejt, kençe qьzь Taja qara çumuş-qьlat, ulu qьzь Ljolja murun maşinistka voluuçu. ickic

çana xuligan kyjoesy menen çaqında çana açyrazgan, azyr işsiz oturat. Al kicine wewogyn ojnotur kyndy yjde etkeret da enesinin çarwasylyçyna çardam beret.

Qyzdarynan wөлөk Zorz degen uulu da war, wiroq al azyr Leningradda.

Gjutsamdyn yj wylesy Korçagindi çuwanys menen çawy ald. Çajlyz çana Gjutsam cal sywogendöj kezynyn çylyçy menen çaroodo.

Korçagin çdamçajlyçy menen, Korçaginderdin yj wyle turmuşunda wilgen xronikasyňyn wardyçyn Alwinaçta alyr berdi, anь menen birge oоqat — tiricilik çenynde ezy daçy surady.

Ljolja çylyçma ekide. Sarçys kyrod çasyn çyrtlyçan, çajlyç wettyu, Pavel menen wat ele yyr alyçyr syrdazyr, açta yj wylesyndögy çazryn syrlaryn açyr alyr berdi. Cal wardyçy yj wylesyn zalimdik menen ajavaç çyçqanyn, erkindikke çaraj umtlyçan ыntalaryn çoq çylyr turçandyçyn Korçagin Ljoljadan wildi. Bilimi tajçy, çekesi tar, majda-çujdaçta da kirijir çylydaçan, yj wylesyn ömyr woju çorçutuu menen çarçaçan, uşunu menen walasyna ajavaç çek kerynde, çylyçma weş çylyçy ömyrynde anь zalimdigine çarşy kyreçken ajalь da uşuncalyç çaman keret. Qyzdary daçyçma enesi çarçyç, wul ыlymсыз yj wyle tartyşy alardyn ömyryne zyjan keltirdi. Ucu çylyçyç çonduç-kicinedir көңyl çalyşuular menen kyndör ötyr çatly.

Yj wylenyn екinci salражаçy Zorz. Ljoljanyn ajtuunçy çaraçanda naçyç çalçoo, çoçoçoj, maçtançaaç, sylançoroç, tamaçsoo çana icimdikti da çaman kerweç turçan eme kerynet Тоçуз çylyçyç mektepti wytyryp, Zorz — enesinin syjgyncyktyusy worworduç çaarlarçta waruu yçyn aqça surajt.

Men universitetke waram. Ljolja özynyn çakegin satsyn, a sen wujmdaryндь sat. Maçta aqça kerek, çajdan tarçar andan tarçyly.

Enesi ec nerseni ajavaçyçyn Zorz wilet, oçondon al ujatsyçyçyç menen çajdalanuucu. Özyn çoçoro esepçer, eçe çarçyndaçtaryn төмөн esepçөө menen alarçta çewersizdik mamile çylyuucu. Epçer çaldan alçan aqçasyn çana Tajanyn tarçan aqçasyn enesi uuluna çyberdi. Al egzamdан өтө alwaç özynyn tajakes nikine çajlyu çatyr alyr, aqça çyber dep enesin çylyçar kyryçyç telegramma urat.

Kençe çylyç Tajanyn, Korçagin kec çurun kerdy. Enesi wçta çylyçar çonoq kelgendigin ajty. Taja Pavel menen amandaçty da ujaççandaj çolun sundu, tek wul çoçun çaz adamdyn aldında al çulaçynan berli çyçarçyç ketti. Pavel anь çolço uruñçan çorçuu çatuu çolun deroo çana çoço wergen çoç.

Taja ontoçuz çazça ajaç wasty. Al andaj suluu emes, wiroq wadyçyçan çara kezy, monçolduqu syjaçtuu icke çazçy, çylyçandaj çyrdas murdu, çylyçandaj eerdi adamdy özynө tartat; çumuru көkyreç çumuşça kijgen çolduu көjnegyne çylyçar turat.

Eçelyy-şindilyy kenedeçy eki welmөde turat. Tajanyn welmesyndө icke temir krowat, kicinekej stolsьmal, anь ystynө işsizdikten çoçoçondoçy birdemeler çana kicinekej kyzyçy, duwal wetinde wolso otuz çarçyç syret çana otkrit-kalar. Terezede gyl çoçoçon eki banka. Kiseçadan çasalaçan көçөгөçө, wosuu kek tasma.

— Taja өз welmesyne erkeçter ökylyn kijirweçt, a sizdi wolso çonoq dep sylyar çatat, — dep Ljolja sindisin tamaçalady.

Ekinci kyryçyç keçinde yj wylenyn wardyçy çaldyn welmesyndө çaj icisti. Taja özynyn welmesyndө oturup alyr çalry sylyçnyr çatçan sezderyd uşur oturat. Gjutsam sergek tartyr, stakan çajçta salçan çantyn aralaçylyr çatyr, kezynyn төwөsy menen көz ajneginin ystynөn maңdalyнда oturçan çonoçtu çarady.

— Azyrçy kezdegi yj wylenyn çoruçun tyk çarçyçwajmьn, çaalasa — ajal alat, a çaalasa — ajalyn çoço weret. Toluç erkindik, — dedi çal.

Cal sarcadъ da cõteldy. Cõtely vasylqan son demin aldъ da Ljoljanъ kørsetty.

— Mъna õzynyn kyjõesynõ suravaj tîjdi da, qa'ra suravaj vçraştъ. Al emi beker tamaq verip çana kimdindir viçõenyp valazъn vaçqanъda qubana ver!

— Ljolja vjalqandan õlavõgen tørt şyjaçqъ çana qaldъ, qylõçqan kõzyn Pavelden daldalaadъ.

— Emne, sizdin õjunuzca Ljolja oşol mite menen virge çaşar çyre veruy kerek vele? — der, Pavel surar, ottu kõzyn caldan alyvaj tikter qaldъ.

— Kimge tîjeni çatqanъn qarõ kerek voluucu.

Sõzge Alaina da qatъşa ketti. Al acuusun zorqo toqtottu da:

— Uçqu, avъşqa, cõccun adam oturqanda vul sõzdy emne ucyn alyp oturavъn? Mъndan vaşqa sõz tavylvaj qaldъvъ.

— Emne syjõõõnymdy men vilem! Qacantan veri sen menin kemciligimdi kørsetyp qalqansъn?

Tyndõsy Gjutsamdъn yj vylõsy çõnyndõ Pavel kør ojlõndu. Al qõqusunan vul çerge kelip qatъp, eriksizden yj vylõ dramavъnъn qatъşuucusu boldu. Al, qantkende enesi menen qызdarъ vul qõrduqtan qutularъ çõnyndõ ojlõndu. Iştin çyryşynõ alyp kert vaşynъn õmyry vevõõt vofuuda, dõl alynda cecilvengen masele turdu, qacandъr bir uvaqtõ ceckindyy areket qyluudañ aзыr qylъn boldu.

Çaara virõõ çana: yj vylõny, velyu enesi qызdarъ menen avъşqadan virotolo ketyu. Biroq vul çõnõkõj çana emes ele. Vul yj vylõ revoljutsijasъna kirişyygõ quvat çõq, bir nece kynden kijin al ketyu kerek, balkim mъndan arъ vul adamdar menen taqъ çõluçuşpas. Mutunqõ qalyvъnca ele çõjup, vul çavъr tar yjdy araalar vevõõõm bekem? Biroq caldъn kørksyz elõs tьnctьq vevõedi. Pavel bir nece plan qurdu, biroq vardyçъ teñ orundatylvaj turqandaj keryndy.

Ertesi kyngõ çekşemvi, Korcagin şaardan qajtyp kelgende

yjden çalqъz çana Tajavъn tarty. Qalqandary bir tuuçan-daryqъna çõnoçqõ ketken.

Pavel Tajavъn velmõsynõ kirdi da, sarcacqanъnan stolqõ otura ketti

— Sen tamaşa qylъp kõyul acuuçqa emne ucyn vardyçan çõqsun? — der suçadъ al, andan.

— Men ec qajda vardyçm kelbejt — der aqylъn çana çõop verdi.

Pavel tyndõgy qurqan planъn estedi da tekşerip kør-mõkcy boldu.

Birõõ — myrõõ kelip qalъp çõltoõ qylavъ der şaşyldъ, turpadan-tuura vaştadъ:

— Uçup turcu Taja, biri virivizdi „sen“ dep syjõõõlyk, qътajdъn qylõçqanъn vizge keregi emne? Men çaqъn arada ketem. Men õzym çaman avalda çyrgen ucurda çõluçuşup qaldъq, volboso iştî vaşqaca vaştar .elek. Ec volbodu degende mъndan bir çyl murun volso, vul çerden vardyçqъvъz cõçqu ketet elek. Sen çana Ljolja şyjaçtuunun qõluna çumuş çajdan da volso tavylar ele! Cal menen çumuştu vytyruy. keçek, aly ygyttõp kõndyre avajvъn. Biroq munu aзыr qyluuçqa volbojt. Men õzym emne volõrumdu vilbejm, mъna oşõnduqtan qõlum tajqъ volup oturat. Emi emne qylu kerek? Men qandaj da volso qызmatqõ qajtam. Men tuurõlu vractar emne çazqanъn şajtan vilevi, aqylъ çõq darylanuuçqa çõldõstorum daqъ qыstar otural. Aly emi tьjaçqõ vardyçanda eptejvîz... Men õz enem menen qat çazyşyp vul vьqъ tьlyqъnъn qandajca volup dajaqtalaryn kõre çatabъz. Oşõndõj da volso men silerdi vul „qalyrpa“ taştavajmъn. Biroq Tajuşa silerdin tuvmuşuñ, alar menen virge senin da tuvmuşuñ õzgeçylyy kerek. Buçqa-senin kõnylyñ vavъ?

Taja, tõmõn salyp turqan vaşyn çõçõru keteryp turup aqylъn çana çõop verdi:

— Menin kõnylym var, kycymdy vilbejmin.

Bul çoortocu turaşsızdıqtın maanısı Korcaginge tuşnyktyy ele.

— Ecteme emes Tajuşal Keñylyñ wolso ele woldu munı çajtaştyraşsız. Sen ajtsız maşa, yj wyleñ ele wajlar turawş?

Taja emne dep ajtarın bilsegendikten daroo çoor were alwadş. Aqşs:

— Maşa enem ajanıctuu. Atam anş emyr woju quu-rattş, emi Zorz sylyktoj soruuda, ıras meni Zorzdaş çaqşş kəwəşə da enem maşa ajanıctuu...

Kərke syjleştı, yjdəyölər keler aldında Pavel tamaşalar:

— Cal seni emdigece wıreəgə werip çıberwegeni tağ qalırlyq iş!

Taja qorqur, qolun şiltep:

— Men kıljəgə sşqrajmın. Kıljəgə sşqqan Ljoljanş da kərdum qo. Qandaj şana wolbosun men kıljəgə war-wajmın!

Pavel kyldı.

— Demek, emyr woju tağ ətəsyñ eken qo? Bir sonun çigit şşryldar çetip qalsa — anda qantesin?

— Barwajm! Oşolordun wardıqş terezeden şşqaalar çyrdəndə şana çaqşş, andan aşş belgilıy.

Pavel maaqul wolqonđoj, qolun dal ortosunan arta salır:

— Çarajt. Kıljəsyz çaşar turuu daşş çaman emes. Bıroq sen çigitterdi çaqşş kəwəjt ekensin. Meni kıljə wolo qalawş dep şək alwadşanş çaqşş woldu. Wolwoso menin çazamđ daşş wermek ekensin! — dep, eski qur-daştan weter ujalır oturşan Tajanşn ıssıq qolunun ysty menen muzdaq qolun çyrgyzy.

— Sen sşjaqtuu çigitter waşqa əjal izdejt. Bizdej adam-dardş emne qılşın? — dep aqşın şana çoor wərdi.

Bir nese kyndən kijin rojezd Korcagindi Xarkovqo qarata alır çənedı. Vokzalqa cejin Taja, Ljolja şana Albina şındisi Roza woluşur uzatır warıştş. Qoştoşur

çatqanda waldardş unutupoo ycun şana alardş azaptan qutqarır aluu ycun Albina Pavelden uwada sezyn aldş. Bir tuuşanş menen qoştoşqonđoj qoştoşuştı. Tajanşn kəzyndə çaşş. Terezeden qaracqanda kərke cejin Ljoljanşn qolunda-qş aç çooluqtı, Tajanşn çolduu kəjnəgy kərynyr turdu.

Xarkovqo wərqanda Doranşn tıncın alıunu qaalawaj, taanşş Rita Novikov degendikine toqtodu. Es alır Tse-kaşqa wərdş. Akimdi kytur turup çalqıwş qalqanda kirdi da, azır ele qızmatqa çıberıyny suradı. Akim maaqul wolwəqonđoj waşın çajqadı.

— Mındaş qılıuqtı wəwəjt Pavel. Bizde darıloo komis-sıjasınşn toqtomu war şana Tsekanşn toqtomunda: „Salamattıqş oor wolqonduqtan, anş qızmatqa çıberwəj, darıloo ycun Nevropotologija institutuna çıberilsin“ degen.

— Alar çaza weretta Akim! Men senden surajmın Akim maşa işteəgə mümkyndyk werci! Bul klinikaşqa qarar salırıdaj weryy rajdasız.

Akim wolwədu.

— Biz toqtomdu waza alwajwız. Bul sen ycun çaqşş ekendigin tuşynsən Pavluşa.

Korcagin kəgəyır wolwədu, Akim toqtono alwaj, aqşş maaqul woldu.

Ertesi Korcagin Tseka sekretarşjatınşn çaşşın wəlygyn-də iştedi. Çoqolqon kucqawat qajta toloru menen işteə-gə çetiserlikteş kəryndı ele. Bıroq çanşşşqandıwşın wı-rinci ele kyny kərdı. Al ecteme çep icpesten, ycuncy etaz-dın çanşndaşş stolowojqo çə erten mənənki tamaq ice turşan çerge waş alwaj segiz saat kantselarında oturdu: birde qolu, birde wutu sştırar taldı. Keede wyt denesi qşjmşldooğoj şşqtıuluqtun çoqotur, eti ıssıq waştadı. Qızmatqa warar uwacşında təşektən turajın dep, turuqtı darman tappadı. Antip-mintip turup warqanca bir saat keçigerine kəzy çetti. Aqşş keçikkendik arqasında ujat-qaruu aldş, al emyryndəgy çek kərgen qorqunuc-quruluş-tan sşjaruunun waştalışş ekenin tuşyndı.

di daqь tereңdetip işteseniz kelecekte siz adavijat qьzmatcьь volo alasьz, bircь azьr siz cala saьattuu ьazat ekensiz. Orus tilin bilьegendiginiz statijanьzdan kьrynur turat. Bul taң qalarьbьq iş emes, siz oquuьta uvaqьtьbьz vo'ьton emes. Sizdi rajdalanuuьta, tilekke qarьь mymkyn-dygyvuz ьoq. Bircь daqь qajtalap ajtajьn: sizde coç ььq-tuuluq var. Eger maanisin ьzgertpьj sizdin statijanьzdbь işter ььqsa, eң sonun statija volot. Bizge volso airьonyn statijasьn işter ььqta turqan kişi kerek.

Korcagin tajaqьna syjьnur turdu. Oң ьaqdь qarьь dirtil-dep tartь.

— Emne dejin, sizdin ajtqanьbьzta maьquilmun. Men-den qandaj adavijat qьzmatcьь ььqmaq ele? Men ьaqьь kocegar, tyzyk mantjor elem. Atqa qьbьn ьyryp, komso-mol işin da durus ьyryzь alam. Bircь silerdin frontqo men ьaraqьzь qьbь ьarqьcьmьn.

Qoštozур ььqь.

Koridordun ьuruluşunda az ele ьerden ььqьbьvaj ьqaldь. Bir portfelcen ajal anь qarmaj aldь.

— Emne voldu sizge, ьoidoş? Өңynuz vuzulur ketiptir!

Korcagin bir necе minutadan kijin esine keldi. Anan ajal-dь ьzynьn alьstattь da tajaqьna kyc keltirip ьenьdy.

Uşul kundьn tartьp Korcagindin turmuşu tьmьn qaraj ьenьdy. İş ььnyndь sьz voluuьta da mymkyn vo'vodu. Kundьn-kundь uvaqьtьn krovatta ьkьrь turqan volur ketti. Tseka anь qьzmattan voşotur, pensija ьeyy ььnyndь Glavsotsstraxtan suradь. Pavelge pensija menen airge emgek coloju knizkasьn verdi. Tseka aqta aqca verdi ьana ьzduk delasьn ьerip, qajda qaalasa ьşoi ьaqda va-ruuьta uquq verdi. Martadan qat keldi. Al qonoq volur es alьp ketyun-surar ьazqan. Pavel ansьz dele Tseka VKP(a) dan vaqьt tavuu ymyty menen Moskvaqta ьenь-geony ьatqan mьndajca ajtqanda qьbьmьdavaaj iştə turqan qьzmat tavuu usyn. Bircь Moskva daqь darьlanuunu su-

nuz qьbьp, ьaqьь darьloocu ьerge ьekityyğь usada ьeriş-ti. Al mьndan ьaş tartь.

Marta ьana anьn qurbusu Nadja Petersonдun kvartirin-de ьyryp, bilinьej on ьoquz kyn ьtup ketti. Kereeli kecke yjdbь ьalqьz qalat: Marta menen Nadja ertь menen qьzmatqa ketip kecinde kelet. Martanьn kьp kitepteri volo turqan, Pavel es albastan oqujт, kec qurun Teli — tenьz quravlarьn kelet.

Portovoj ьaardan qat keldi: Gьutsamдьn yj ьylesy yjynь saqьrқan. Alardьn ьjqь-тьjqь qьcьn-quşuьu qatuulanqan-dan, alar Paveldin ьardamьn kytet.

Bir kuny ertь menen Gusjatnikov pereulkasьndaqь ььm-ььrt tьnc yjdbь Pavel volvoj qaldь. Pojezd tyştyktoqy denizge qarata zuular, ьaan-ьasьnduu kyzdьp Tyştyk Qrьmдьn ььluu ьeegine qarata Paveldi alьp ьenьdy. Al terezeden qьlaqtar kьrynur ьoq volur qalьp ьatqan zьm qaracajlardь ьajqar ьara ьatat. Qojuu kirpiktin aldьnda-qь qara kьzdьn mojun ьerьestigi kьrynur turdu.

Tömen, tartipsiz tyrdə qorumdalaşan taşqa tijir, deniz çeeği şarşyldaj. Alysq Turtsijadan usur ketken çel aet-ten sular soçot. Qyłaa menen deniz aralyqy temir—aeton duvaly menen qurcalaşan gavan dugaca ijilip turat. Bir çaqyn deñizge çulduşan vijik kezeñ körynöt. Tetigi çotçoru, too ystyndə, ojuñcuqtaj volur şaar cetindegi aq yjler turat.

Şaar cetindegi eski parkyn ici tır-тыңс. Kөртөн veri tazalanbaşan çoldorço сөр сьққан, kuz çetip qaza tarqan çalybraqtar sarçatır, aqyñn şana tömөн туşур çatat.

Korçagindi şaardan mьnda qart izvoşcik pers alыр keldi, emne usyn kele çatqandyqyna сьdaj alvaj syjler daqy çiverdi:

— Emne keldin? Aзыр qызdar çoq, teatr çoq. Çalyqy qarşyqarlar şana çyret. Emne qyлағынды bile alvadyñ. Çyр qajra ketebiz, gospodin — çoldoş!

Korçagin aqcasyn төledy da, cal qajtыр ketti.

Park icinde ec kim çoq. Denizge tyşө verişten Pavel orunduq taar, taay qajtqan kyn nuruna qarar oturdu.

Bul çerge, mьna bul тыңстыққа, cirkin ömyrynyn qandajca volaşonduşyn çana bul ömyrdu emne qyлуу çönyndө oşlonuu usyn keldi. Çыятыңqtар toqtom сьdajuuşta uvaqyt çetti.

Апын mьnda екinci iret kelişinen ulam Gjutsam yj vylösynyn ыжы-тыжысь аjavaj öçyçyр ketti. Cal апын kelgenin usur, yjynyn icin yc көтөryр cañ topoloşyn сьdajady. Korçaginge özynөн özy kelip ele qarşyлаşuuşta çolvaşыыq qyлуу tuura keldi. Korçagin екinci iret kelgende,

cal kytylvögen çerden qыздарь menen ажалынан qatuu qarşyлаşqan qajaşajaq uqtu. Korçagin kelgen kuny ele, yjdy, birin biri çoolaşqan eki völykkө völdy. Caldьn yjynө kiryycy eşik bekitildi, qartaldaşy kicinekej yjdyn birin Korçaginge kvartir qыльр verişti. Kvartirdin aqcasь calqа aldan төledy, völynögen qыздарьm çaşoo usyn emi menden aqca suravajт деп caldьn көnyly çajlandь.

Alvina diplomattyq oş menen calqа tijgen völykkө tuuruşta qaldь. Syjvögen adamdarьn көrgysy kelbegendikter, cal çaştar tararqа kez qыльn salqan da çoq, viroq oşoçro çaraşa bul çerge qoçoşunduşyn көrsөtkөnsyр, qo-roo icinde kunyldөp qovurajт da çyret.

Kooperativ qözmatьna varuuşta çejin caldьn eki kesibi volo turqan etykcylyk çana сьdajaccьlyq — voş uvaqtарьnda saraj, saraj aldьna masterskoj quruu menen volot. Korçagindi tezinен çadatыр quur сьdaju usyn stanoktorun dal terezesinin aldьna alыр kelip qurdu. Mьqtardь tarsьldatыр urup, al icinen qubanyр daqь qalat. Korçagindin oquusuna çoltoo qyлағыñ al çaqşь vilet.

— Toqtој tur, men seni bul çerden çadatыр ketirermin... — деп, cal kynkyldejt.

Alda qajda, көk çeekte, paroxoddun tytyny tumandaj volot. Aq cardaqtar toptop usur сьrçyldaşыр, deñizge vojlorun taştар çiverip qajta atьlyр сьdajşat.

Korçagin eki qolu menen vaşyn mьqсыj qarmap tereñ oşdo. Kөz aldьnan ала kunynөн uşul kyngө çejin өtkөrgөн ömyry çelektej çelvirep zuular öty. Çaqşьvь, çamanvь, al çыягыma төrt çyдыq ömyryn çaqşьvь? Çыldardan çyldardь өtkөryр esine salыр, özynө özy adь sud volur, çaşar өtkөrgөн çyldarь ancalyq çaman өtrөгөн dygyn qanaçattanuu menen cecti. Biroq aqmaqьqtan, çaştyqtan, өңgeçө vilimsizdiginen bir qanca çaqьlyştyqtardь daqь qyлаşan. Ed negizgizi — proletariat ökmoty usyn qatuu kyreşte özynyn ordun tarqan, revoljutsijаныñ qызыl tuusunda bir nece tamсы qanь var.

Qытындай қаруу қалқанға стojiдон дағь сырады. Азыр ал мајыр болҗон, фронтто тақоол бере алајт, аға қалығь қана тьл лазарети қалды. Ал Варшава алдында болҗон соқушта оқ қапылған војтсань есине туғурды. Војетс çerге сығьыр ат ажағьнда қалды. Қолдоғьтору дароо қарадар болҗон çerин таһьр санитарға берішти да, çoonu quur ағы қарата çeneşty. Војтсань çоқотқондуқу усын ескадрон өзунун су қојушун тоқтотподу. Улуу иш усын болҗон кыреште ушундай болду қана ушундай болуу да керек. bras, тасанкаға отурған бутсуз колоқ пулемјот-киктерди да көргөн — ал душманлар усын ажавадан қорқунушту адам эле, анын пулемјоту душманларға өлүм қана талқалоону çеткирген. Анын темірдеј сыдамқай тоқтолушту менен көзге атар мергенчилиги полктун мақтаньсы эле. Бироқ тындајлар санда болҗон.

Талқалар бутыргенден кийин, өзү қурулуға қайтуу çөнынде умыту çоқ Павел, еми азыр өзүне өзү қандај мамиле қылу керек? Кејесекте дағь ажавадан қорқунушту ишти кутуу керек екендигин Базановдан билди эле қо. Емне қылу керек. Бул сечилбеген қорқунушту маселе анын көз алдында қар қара тешик болду да қалды.

Кырештеги ең негизги қымбат сығьулушун çоқотту — еми емне усын çашоо керек? Өз өмырын ертеңки куну емне менен ақтоо керек? Емне менен толтuru керек? Çөн эле çер, ицир қана дем ала беруу керекпи? Қолдоғьтор кыреште қандај илгерилер вара çатқандьсы çөнынде çардамсыз кувө болуп қалуу керекпи? Отрјадға артық çук болуу керекпи? Емне, анын сығьынсығь қылаған денесин сығьытса сығьырауу керекпи? Оқ менен çүрөккө соқ, вақға кертин кереге çоқ! Çақсы çағай алақандь билгенден кийин, уағьында өлууну да бил. Өлгусы келбеген војтсань ким кунөөлөйт?

Анын қолу сөнтөгүндеги çайрақ вавнингге тийди, көнгөн қолу сабынан алды. Ағығын қана таранçасын сууруп сығьты.

— „Сени ушундай кунге çолуғат деп ким ојлоду екен?“
Таранçанын оозу çектуу көз менен қарағандај, Павелдин көзүне салына қалды. Ал таранçанын тizesине қойду да өзүне өзү сөгүнды.

Мунун вадьсығь қарағьтға çазьылаған ваатығығь туулап-ным! Өзүн өзү тыр degizip салууну, ағ қасан, ағ увағьта, ағ бир ақмағ да билет. Бул қорқоғьтуғь, оор авалдан оңој қутулуу болот. Çашоо қығын болсо — атығыр өле бер! Бул турмушту çөнууну вайқаштығыр көрдүң веде? Темір қы-çоодон сығьуу усын, сен вадьсығын çасадьң веде? А сен, Новоград Вьельнский алдындағь соқушта, кунуне он çети çолу атака қойуп çенгенинди унуттыңу? Таранçандь қат, бул çөнынде ес кимге ес қасан ајтрағьн. Қасан турму-шун қығын болҗондо çағай бил. Ал өмырды рајдалуу өмыр қы.

Ордунан турду да çолқо қарата çенедү. Өтыр вара çатқан гoretс аны аравазына салып алыр çаарға çејин алыр вадь. Ал ошол çерден бир çергилликтуу газетаны сатыр алды. Анда соң çасалғалуу клубда çаардығь part коллективдин сығьналығь вolorун билдирген. Павел уйне тын ортосунан кийин келди, ал активдерге сыјлөду, ағығында соң сығьналығьта емне дегенин өзү дағь билеј қалды.

Тая уқтағьн сығь çоқ. Корçагиндин узаққа созулуп çоқ болушу аға çоқуғьндьғь рајда болду. Аға емне вольдур? Теге ал қайда? Дағын тире қарақ çандуу көз қарағы, уыгун қандајдыр қара мыртыс қана салғын эле. Ал өзү çө-пунде аз ејтте, вироқ қандајдыр бир вақтысыздығын ујду туйғусунда екенин Тая сезген.

Калитка тығылдағьанда, енесинин уйүндеги saat екени урду, Тая вешмантын çонунан иле сала ешikti асууға çенедү. Лјолја өзунун вельмесунде çатыр, ујқусуруонун ара-сында вирдеме деген болду.

— Мен сен усын тыңсыздығын, сығьым да қалған çоқ. — деп Корçагин кирип келгенде, анын келгенине қуваньр сығьырады.

— Ecteme emes, men ölgenge cejin ecteme volaajt Tajuşa. Emne Ljolja uqtar çatavъ? Sen vilesişvi, taqır uqtatqym kelvej turat. Vygynky kynder çenynde saqta virdemelerdi ajtqym kelet. Çyr senin völmöde, antpesek Ljoljanъ ojtötür qojorvuz — der al daqъ şvьvradъ.

Taja qьnyldь. Qandajca qьnyr tyn icinde any menen syjleşmekcy? Eger vul çenynde enesi vilse, al Tajany emne der ojlomocqu? Biroq Pavelge munu ajtuuqta volvojt, demek, anyn köduy qalat. Çana al emne çenyndegyny ajtmaqcy? Bul çenynde ojlouu menen özynyn völmösyne qarata çöneydy.

— İştin çöny mьndaj Taja, — der Pavel söz vaştadъ birine biri qarşь qarandaşь völmöde oturuşat. çaqьn oturuşqandьqtan Paveldin denesin Taja sezir daqъ turdu. — Turmuştun uşuncalyq buruluş çasar ketiş menin özymö da uqtmuş şьjaqtuu. Kelgenden berki kynderdy çaqşь ötköre alqanьm çoq. Çaryq dyjnöde qandajca qьnyr çaşoo özymö daqъ acьq emes ele. Bul kynderdegödej qarandaşьlyq ömyrymdö ec qacan volup көrgөн emes. Biroq men vygyn „politjuro“nun çьnalъşьn qurdum da, coj kerektyy toqtom çьjaradьm. Sen vardьqьn ajtьp çatqanьma taq qalvaşьn.

Al kijinki kynderde vaşьnan kecirgenderin çana şaar cetinde parkta vygyn ojlouonun vardьqьn ajtьp verdi.

— Mьna uşundaj aval. Emi negizgisine kirişejin. Yjdyn icindegi qьşьn-qucuq. Ыqь-tyqьlar çandь vaştaldь. Mьna vul suur ijinindej volqon çerden alyşьraaq ketyy kerek. Turmuştu çandьdan qajta vaştajmьn. Men mьna vul aqmaqьn işine kirişip qalqandan kijin, iştin aqьryna cejin çetkireviz. Ekövyzdyn çeke-çeke vaşьvьzdaşь turmuş azьr qubavьctuu emes. Men vul ömyrdu çalyndaqan çaşьtyqьn öty menen tolturuunu cectim. Munu emne ekenin sen vilesişvi? Sen menin teqtuşum; ajalьm volosuq.

Taja uşul çerge cejin öte tereд maanide tolgundanuu menen uqtu. Aqьrly kytylvögen sözgö kelgende cocup ketti.

— Men çoovun vygyn ele vergin dör kytpejmyн Taja. Sen vardьqьn mьqtar ojlouqun. Muruntan şьrdaş volvoj ele airden mьndaj nerseni ajtqandьqqa tyşynöej daqъ turqan çьjaradь. Munun vardьqь tilekke qarşь iş, men saqta qolumdu sunam, mьna qol. Eger sen uşul çolu işene turqan volsoq, ec qacan aldavajşьn. Mende saqta kerektyy көp nerseler var çana anyn teskerisince sen adam volup ösköngө cejin bizdin sojuz qurulmaq, men munu iştejm, iştej alvasam menin vaam, coj vazarliu kynde bir tyjьnqda daqъ arьmaq emes. Oşoqo cejin bir sojuzdu aşьratpasryz. Ösyр çetseд vardьq mildettenyydөн erkin volosud. Uşundaj qavarьmdь kim vilsin, valkim kyc çaşьmdan taqьr kereksiz adam volup qalarmьn, eger andaj volo qalsa, men senin ömyryңdy vajlar turvasьmdь esine alqьn.

Bir nece sekunda uncuqraj turdu da, syjgyncyktyy çьluu tyrdө:

— Men azьr ele saqta dostuq syjyysyn vujuramьn.

Al Tajanyн qolun qolunan çьjaravaj qarmar turqanda, toqtouluqta Tajanyн maauul der çoop vergen şьjaqtuu sezdi.

— Sen meni taştavajşьndь?

— Quru söz dalil emes Taja. Saqta bir çana söz: men şьjaqtuular өз dosuna ec ubaqta çьqьncьlyq qьlavaj... valkim alar çьqьncьlyq qьlvasa, — der sözyn acuu vyturdy.

— Men vygyn saqta ecteme ajta alvajmьn, munun vardьqь kytylvögen çerden volup qaldь der çoop verdi Taja. Korcagin turdu.

— Emi çatqьn Taja, taq atuuqta az qaldь.

Pavel özynyn völmösyne ketti. Cecinvej çattь da, çastьqqa vaşь tijeri menen közy ilindi.

Korcagindin völmösyndegy stol çana tereze ystynde qucaq-qucaq kitep, stopaşь menen gazeta, bir nece çazьlqan bloknottor çatat. Yj esinin krovatь eki orunduq, Ta-

janın uynə kiruycu eşik ustundə Qıtajdın soç kartasına qara, qızıl çelekler sazıyır qojulğan. Part kabinetge kiterter menen qanaçattandıır turuu çöyündə partiya komiteti menen Korcagin syjleşken, andan vaşqa da şaar vojunca eñ soç kiterqana volur esertelgen, portovoj kiterqanapın vaşcsyın kiter menen qanaçattandıır turuu ucun atalyqqa vekityugə söz verişken. Tez arada ele al kiter qanadan packası menen kiter ala vaştadı. Erten menenki çana tuşky tamaq uvaçında kicineden es alyr, erteden kecke tıvay kiter oqur çazıjanın Ljolja daşym tağ qalıu menen vajqajt. Eçelyu sıñdilyugə Korcagin oquçandarıın ajtır veret.

Çal tyn ortosu cende tışqa cıqqan sazın, Paveldin terezinesin ot kyjyr turqanın daşym köret. Aqırın kelip terezinin teşiginen qaraçanda, stolıo uñylur oturqan Korcagindin vaşın köret.

„Adamdar uqtar çatat, vul volso tyny voju ot çatır cıçat. Yjden yjgə eesinen veter çyret. Qızdardı da qultunđata vaştadı“, — der çal çaman ojdu ojlor kete turqan.

Segiz çıl icinde bir mildetsiz kör uvaçıtıuu volıoınu birinci iret. Çañ kiterterdi al ac kozduk menen oqujt. Sutkasına on segiz saattan işter oturur qalat. Bir çolu Tajanın qarçıttar saqtanır ajtqan sözy volvoso, mındaj işte Paveldin salamattıçına qandajca volmoqcu ele, al velgisiz volur qaldı.

— Men komoddu vaşqa otunçıa qojdum, emi eşik senin völmönə qaratz acılat. Eger meni menen virdeme çöyündə syjleşkyñ kelse, Ljoljanın völmösüne varvaj ele mından tyz kire veruğde volot.

Paveldin vutkən voju cıtırar, qubançandan qatqır daçı çiverdi. Taja syjunuçtyu çılmajdı, sojuz tyzydy.

Çal mından kijin tyn çarım ucırunda, vurçatı terezeden ot kyjgönyn kövödu, a enesi volso Tajanın köz qaraşınan çaman çaştylıçan qubançı vıjçaj vaştadı. İcki otu sajnacınan qara közdün aldındaçı viler vilbes

volıoıon qoş qavat, tynkysyn uqtavaçandııın ajtır turat. Kicinekej kvartirdin icinen cıqqan Tajanın gitarıın uñy menen ır uçula vaştadı.

Al yjgə qoqusunan uqtıçan ajal volso, aşçıçıın uurdıatqandaj azaptana turqan sıjıçtıu. Şır etken tavış cıqsıa enesi kele çatqan sıjıçtıu volur uqmuştanat. Eger enesi kelip, emne ucun völmönđyn ilgin ilip çatasıñ der suraj qalsıa, emne der çoor verem degen oj çıjnaj vaştadı. Korcagı munu kerdy da erkeletip:

— Sen emneden qorqosun? Eger teriştire kelgende, ekövyz vul çerdin eesiviz o. Tınc uqtaj ver. Bizdin emyruvyzge vaşqalar kiruğde çavıç volıoıon, — der tıncı tandırat.

Taja mındajın Paveldin kökyrögüne qısır, syjgönyn qucaçtar tıncıtançandaj uqtar ketet. Al körke cejin anın cıçarçan demin tıñçajıt, tattuu uqusunun cocur ojçonovı der ec çıjımlı çe tavış cıçarvaj ezyunyn cın syjgön qızın ete nazıktık muhavatı Paveldi daçı vaçıtı.

Tajanın köyündegü eçres ottun sevevin, eçesi birinci vildi. Oçol kynden tartır eçelyu sıñdilyu eköönyn arasına çatırçoonun kölekesy rajda volo vaştadı. Enesi da vildi. Tuurasın ajtqanda — ojlor tapsıa kerek. Cocuquraj vaştadı. Al, Korcagindin munu kytkeny çoç ele.

— Tajuşa, anın teni emes, mından emne cıçar eken? — der, söz çıjšın kele qalçanda enesi ljoaçıa ajttı.

Tıncsız oj vögele vaştadı, vıroç Korcagin menen syjleşuğde vatıvadı.

Korcagindikine çatır kelışet. Kicinekej völmö keede tardıç qıla vaştadı. Keede kyryıdetur xor ajtır daçı çiverişet.

Eisiz bizdin denizder.
Kyn, tyn şuıdajıt—körynor...
Paveldin syjgön ırı:
Dynje köz çaşına malınçan...

Bel coçulçandar çımuşular partiya aktivinin kruzogu,

ugyttөө qызmatын çyktөө çonynde çazqan qatyna ылажық partija komiteti bergен. Uşuntip Paveldin kyndery өte berdі.

Korcagin daqь qoşqoldop tizgindi qarmady, bir nese iret qьjn avalqа tyşken ömyr çaqь maqsatqa qarata buruldu. Bul oquu çana adavijat arqьluu quruluşqa qajta qajtuudaqь qьjalь ele.

Biroq ömyr cirkinge soqqu artьnan soqqu tijet, tijgen soqqu maqsatqa çetyyde qancalyq wөгөөt woloru çonynde тынсыз ojlор esine tyşet.

Kutywөгөн çerden ajaly menen çalqama student Zorz kelip qaldь. Qajьn atasьnyн yjunde turup, oşol çerden enesinin aqçasьn sorup turmaqь.

Zorzduн kelişі yj ыlöөнyn mamilesin bir dalaj çaman qьlp çiverdi. Kele salьşь menen ojlöwoston ele atasь tararqa qoşulup, sovetke qarşь salt sanaasь wuzuq ajaly menen birgeleşip, тымьзын iştі wьlöьtyр, qандайда wolso Tajаны ачығаштыр, Paveldi yjden quur сыquu maqsatyнда, woldu.

Zorz kelgendен eki çuma ötkөndөн kijin, Ljolja çaqьn aradaqь bir rajondon qызmat aldь, al balasьn çana enesin алыр oşol çaqqa ketyyucь. Korcagin menen Taja wolso deñizdin алысқь çeegindegi şaarqа көсүр ketiştі.

Arjom inisinen anda-sanda çana qat ala turqan, şaar sovetinin stoluna oturup, wurctantьp taanьş qol çazuu menen çazьlqan woz konwertti таар алqan, kyndery konwerttin wetindegini oqur тынстыqьn çoqotqon öñdönyyucь. Мына азыр konwertti асыр çатыр:

„Ex, Pawluşa, Pawluşal Ekөөwyz birge çaqьnyraaq turсақь, senin keñeşin men ucyn kerekke çarajt ele oqo, balaqaj“ деп naziktik menen ojlodu.

Arjom, wazьmdan ötkөrgөnder çonynde ajtqьm kelet. Balkim senden wazьq ec kimge мындаj qatь çazwаqan сыqармын. Sen meni аliesin çana ar bir sozymө тыsynөsyn. Salamattьqь saqtoo fröntunda turmuş meni qьşьp kele çatat.

Soqqu ystьne soqqu çep kelem. Arañ degende birincisinen ajaq şilteп turqаныmda, murunquşunan çaman qajtas kezек kelip maqа soqulat. Naqьz qorqunuc, qarşьleşuuqa menin kycymdyn çoqtu-qunda. Sol qolum wаçьnyudan wəş tartьtь. Bul qajьn woldu ele, wiroq anьn artьnan autum daqь өзgөryle wəşladь, ensz — dele aran çana (yj icine) çyre turqаныmьn, азыр aran degende krowatian turup stuloqа zorqо çelem. Biroq bul balkim wərdьqь wolsoo kerek. Ertenki kyny emne woloru — wəlgisiz.

Yjden сықа алыжм, terezeden denizdin алаqандаj çerin көrem. Siler wəra çatqan temir çalqьnduu şturnaqа qoşulup, wərdьq fronton at qoşulup wəruuqa аlr wөлгөwiktin eriktyy tilegi, ottuu çyregь umtulsa, wiroq anьn denesinen сыqьncьlyq qьlyр, mycesynen wiroө iştөөdөн wəş tartьsa, мындан artьq daqь şumuraj tragedija woloo? Men daqь qajta strojqо wəraşьma işenem, şturma çasap wəra çatqan kolonnанын arasьnan menin şьgьmьm daqь көrynөp.

Buqa işeneske menin uququm daqь çoq. Partija menen komm-somol, qarşьleşuu iskuştwasьnda meni on çьl tarajaldь çana „wөлгөwik алысј turqan çep çoq“ degen kesөmdyn sozy — maqа da çatat.

Emki menin turmuşum — bul oquu. Kitep, kitep, daqь аlr iret kitep. Kөp iş işteldi Arjom. Wərdьq klassikterdin көrkөm adavijat tarьn iştөp сыqьm. Yjden oquucu kommunist'er universitetinin аl-rinci kursunun wьnoosun wөrip аyttym. Keçkisin perijadaqь çəştar menen kruzok ötkөrem, iş çyzyndegь ujuşturuu wəşlanьş iştөp, wolso oşol çöldoştorum arqьluu çyryp çatat. Bularqa qoşup ajta turqаныm Tajusa, anьn esyşь, ilgerileşі, meni syjyyşь çana çan qur-wurdun erkeleşі. Ekөөwyz taluu turasьz, Bizdin ynom çəqьwьz çө-nөkөj çana, andaj tataal daqь emes — otuz eki som menin pen-sijem çana Tajанын iştөp tarqаны. Partijaqa Taja menin çolum me-nen wəra çatat: Yj qызmatkeri wölup iştөj turqan, азыр stolowojdo idis-ajaq çuucu wölup iştөjt (bul şaarда өndyryş çajь çoq).

Baja kyny zenoldel bergен delegat kartockasьn Taja zor quba-nyс menen maqа көрсөtti. Al ucyn çөnөkөj çana аlr karton qa-qazdьn ilkesi emes. Men Tajaden çanь adam tuulup kele çatqа-nyн wəjqajm çana oşol tuuluşqa qoldon kelisince çardam wərem-Con zawoddun çumuşcu kollektivі anь östyryp сыqьrған kyny da-qь wolor. Azьnyca аlz bul çerdөwiz, Taja çalqьz mymkyndyk wəre turqan çol menen өsyр wəra çatat.

Tajанын enesi eki çolu keldi. Enesi wəlgizsej, majda-çajda ezyne көndym wölqon çekelik turmuşqa qarata Tajаны artqa tartqьşь ke-let Sizdin qaraan kynderynьzdyн kelekесь qьşьnyzdьn çoluna wөгөt wöup tyspep kerek degen sezdy Ainalnaqа tysyndyryşge тырьştьm. munun wərdьqь wəşqо сыqь. Anь menen kyroşyy — sezsyz

ekenin çana qacandıv bir kyny çañ turmuşqa qarata qızynın çoluna tyşəryn sezem.

Qolundu qısam. Senin Pavelin.

Eski Matsestin №5 sanatorijası. Zoonun voorunan ojur çasaqan ajantcada, uc qavat taş yj. Ajlana toqoj, eşik aldınan tømən qarata lıri - vıjru çol ketet. Bølmønyun terezesi acıq, tømən çaqtan çel çyryp kykyrtty vulaqtın çytn murunğa isketet. Korcagin çalıqız øz vølmøsyndø. Erted çañ adam kelet, anın çañ qonşusu volmoq. Tereze artınan tavış çyqır, kimdir vıreønyun taanış yny uquldu. Bir nece kişi syjleşet. Biroq vul qodur oktavany qajdan uqtu ele? Estedi, estin qatılqan çerine qojboj suurup çyqtı, vıroq atın daqı unutraptır: „Ledenev Innokentij Pavlovic, vul oşol, vaşqa kişi emes“. Buğa işendi da Pavel saqrıd. Bir minutadan kijin Ledenev kelip oturup, qıvanıctıu qolun qızır silkildetti.

— A, tiryysıdıvı Kurilka? I, menı emne menen qıvanıdırasyd? Qana, çnyd menen ele oornu ojlodıdıvı Çaratrajmın. Sen mına, menden ılgı alqın. Vractar menı daqı çaramsızdırqı çaqaravız deşken, a men acıum kelgen vojdon işter çyrem —, der Ledenev mejrimduylyk menen kylyp qojdu.

Korcagin anın kylyksynøn tilekteş ekenin çana qajıqırdıdıtın belgisin sezdi.

Qızıu aqgemeleşyü menen eki saqattı øtkøryşty. Ledenev Moskvadaş çañyqtardı ajttı. Ajıl çarvasın kollektivdeştiryü, derevnıanı çajta qıruu çønyndøgy partıjanın cecimin Korcagin, Ledenevden çañ uqur, anın ar bir søzyn çavışa qalıp tyjup çattı.

— Men seni øşındyn Ukraınada vırdeme işter çyretqo der ojlodum ele. Kørse vul çerde çyrgøn turvajsındı! Ecteme emes, menin işim senikinen çaman volıucu, men taqır çatır qalqanmın, emi kørdıqıv, dınyıdar qaldım. Bılesıqıv. azır todqon sandaj volup çyryugø volbojt. Biroq volbojt! Mında kyneø var: kicine esti çıjır es alsam

qandaj volor ele der daqı ojlør ketem. Bajası on, on eki saat iştegen oor çıldar çøqqo. Uşuntır ojløsunıv, mojudaqı işti çenildetyü ycın iştin çajına qarajsın, vıroq vardıqıv ele çajta vajası volup çajtat. „Çenildene“ vaşajıv — oşonu çenildetem der oturup qalıp, yjge saat on ekiden murun kelæjsin. Maşınanın çyryşu qancalıq kyctyü volso — dengølektyn çyryşu oşoncoluq tez, — a vızdiki volso çyryşuyız zuıdar vıra çatat, çaş emes qarır qalqan vız daqı çaştaj çyryugø tuura kelip oturat.

Ledenev qolu menen maıdajın sılar qojdu da atasında ajıymduu:

— Qana emi, øz işin çønyndø ajttı — dedi.

Ledenev Korcagındın vaşınan øtkørgen povestın uqtu, Pavel daqı anın çanduu køz qaraşınan ulam çaqır-çandıtın vajqadı.

Samsaqlaqan vıcyrdyü vaqtın keløkesynde, terrastın vırcında sanatorijadaşlardın vır tovu oturat. Qojuu qajın tyjyıtıp, kicireek stol artında Xısan Cernokozov „Pravda“ oqur oturat. Kijgeni tik çada qara kejnøk, kicınekej eski şarka, kørtøn vırı saqalı alyvıdın, kyngø kyjgen atqır çıraj vırı, tereğ qavaqtaş køk køzy, anın şaxıjor ekenin kørsetyp turat.

Anın maıdajında ojløndødoj volup, papırosun tyte-tyr Zıgirjova oturat. Aleksandra Aleksejevna Zıgirjova otuz çeti çaşta, on todquzuncu çıldan vırı partıjada. „Şurocka — metalistka“ der Pıterde çaşın işter çyrgønde ataşa turqan, qız kezinen sıvır ajdoosunda çyrgønden tartır taanış.

— Bul dal çanəş komnatındaş vırge çatışqan çol-doşunıv? — der, Cernokozovğa aqırın ajttı da Korcagin oturqan koljaskağa qarata Zıgirjova vaşın şiltedil

Cernokozov gazetada vıvulup qaradı da çılmaş etip: — Oova, vul Korcagin, Şura, siz munu menen taanışır qojıuduz kerek. Onvødon ooru alyp vırır koljaskağa oturduzup qojıptır, volvøso qajın çerde vızdın işıvıze

çaroccu vala eken. Al komsomoldordun birinci tuqumda-
ğnan Men mındaj dep ojlodum; bir söz menen aytqanda
bul valanь viz daqь qubattar kətərmələsək, al daqь
işke çarajt.

— Emne menen ooruçan eken? — dep Şura Zigirjova
daqь aqьğn suradı.

Çьjьrtmanсь çyldan qalđan qaldьq. Qьjьzadı arqa sө-
ğyndө. Bilesiğvi, men vractar menen syjleşsөm, bul ooru-
nun saldarь vьtyn şal qьlьr saluudja alyr varatqo dep
coculaşat. Sen vağьr kərcy!

— Azyr men anь mında alyr kelem, — dedi Şura.

Alardьn taanьşuusu uşuntip vaşaldь. Qьjьn ooruľu
çyldarьnda Zigirjova menen Cernokozov qьmbattuu, taja-
nuucu adamdardan volorun Pavel bilgen emes.

Turmuş nıurunqusunđaj etə verdi. Taja işter çyret.

Korcagin oqudu. Kruzok işterine kirişvyğe ylgьrə eiekte,
tьmьzьn daqь bir çaqь vaqtьsьzđьq çetti. Paralic (şal)
kelip vutun talqaladı. Emi qьjьmьdarp ijkemge kelgen
çaldьzь şana on qolu. Qozđoluuđja qьlđan areketi tekke
ketti, qьjьmьdoođjo darmanь çoq ekenin bilgende eerdin
kese tiştedi. Taja qaralyđьn icinen tьlьr, ağja çardam
qьluudja kycsyz ekenine qajđьrdь. Al kynəökər adamca
çьlmağьr:

— Tajuşa, ekəəvyz açьraşuuvuz kerek. Uşundaj volsoq
daqь turuşa vєreli degen sөzyvuz çoq ele. Men munu
vьğyn avdan ojlounp kəremyn.

Taja Paveldi syjletrədy. Eckirip ьjlađandьđьn toqtotu
qьjьn völdu. Vaşьn Paveldin kəkyrəğynə qojur alyr ьjladь.

Artjom bir tuuđanьlьn çaqь vaqtьsьzđьđьn bilip, ene-
sine qat çazđь Marija Jakovlevna vьrdьđьn taştar, Pa-
veldikine keldi. Ycəelər virge tura vaştaşь. Kempir Taja
menen tatuu turdu.

Korcagin oquusun daqь ulantь.

Qьş kynky vьrkelgen kectin birinde, Taja əzynyn birinci
çeqişi — şaar sovetine mycə degen vєletin alyr keldi.

Oşondon tartьr Korcagin Tajanь sejrek kəryucy völdu.
Sanatorijanьn kuxnjasьnda idiş-ajaq çuucu Taja şaar so-
vetinin əjalđar velymynə, ketti, keede tyn ortosuna ç-
qьn sarcap kelet viroq qubandьđьn sarcadьđьn vil-
vejt. Tajanьn partijağja kandidat volup etyy ubaqьtь da
çaqьndarp qaldь. Al ajavaj toľqundanuu menen dajarda-
nuuda. Biroq bul çerde daqь bir çaqь valaa çavьştь.
Ooru əzynyn qьla turđanьn qьldь. Çandь cьdatraj ottoj
ьsьr oq kəzy ooruğu, anьn saldarьnan sol kəzy daqь
ooruğu. Pavel dyjnədə soqurlyqtun qandaj ekəndigin emi
bildi: qara çyrykə qaptağandaj volup ađlanasь qar-qara
völdu da qaldь.

Soqurlyq tavьşьn cьđarvaj kelip, alyqras kezik eken-
digin bildirgendej tosqool volup çoldu tuura vөгөdy. Enesi
menen Tajanьn qajđьruusunda cek çoq, al volso sal-
qьndьq menen əzyn əzy çubantqandaj:

“Kytyu kerek. Eger cьl ele ilgeriləğə mymkundyk çoq
eken, eger strojđo qajьr varuu çənyndəğy saaranьn var-
dьđьn soqurlyq mo soçon volso, — əzymdy vьtyryum
kerek” dep cecim qьldь.

Korcagin qubularьna qat çazđь. Al qubularьnan cьdam-
qajьq kerek; kyreşty daqь çyrgyzyu kerek degen qat keldi.
Bul Korcagin ycyn oor kynder kezinde, Taja qubalyc-
tuu tyr menen çaqьlyq qavar ajьtь:

— Pavluşa, men kandidat partijamьn.

Pavel, jacejka əz qatarьna çaqь çoldoştu qandajca al-
đandьđь çənyndə Tajanьn aytqandarьn uğur, əzy par-
tija qatarьna birinci qadam qojur kirgenderin esine salđь.

— Uşuntip, ekəəvyz komfraktsija quravьz, çoldoş
Korcagina, — dep Pavel Tajanьn qolun qьstь.

Ertesi bir kelip ketyuny surar rajkomdun sekretarьna
qat çazđь. Kecke çuud batqaj sacьrap vulđanđan maşına
kelip yjynyn çanьna turup qaldь. Volmer, orto çaşar
qaloğan latьş, saqaly eegin qaptar quladьna çetken,
Korcagindin qolun silkildete amandaşь.

— I, qandaj turasın? Bul emne özünçü tımdaj alyp çyresın? Tur, emi biz seni azır ele çer qazıançı çıberiz — der qatırdı.

Rajkomdun sekretar, kecki volo turıan keneşmesin unutup qojur, Korcagındıkında eki saatca boldı. Latıy yj icinde anı veri basıp turup Paveldin tolıqundanıp ajtqan sözün uqtı da aqıında ajttı:

— Kruzok çönynde ajtuunu sen toqtot. Es aluu kerek saçta, anan közüñ çönynde taqtoo kerek. Balkim tap taqır kerekten cıqır qalvaçtan cıqar. Moskvaçta vatuuçta volvoju, ıja? Sen ojoncu...

Korcagin anın sözün yzur:

— Maçta adam kerek çoldoş Volmer, çanduu tiri qaraq adam kerek. Men çalıız çaçaj alvajmın. Öngese azır kövürök kerek. Mında çaçardan alyp kel, ajırqca vıçırqaraçandarınan. Alar seloiordo kommunaçta tartır, kolhozçı vıtraj, sol çaçına qınyr soçur çyruşken köyüet. Komsomoldordun artınan közömeldör qarap turbasın, көр usılarıdı çıçırдын алдына cıçta çöndöşet. Men özüm daçı oçondoı volçonun, bilemin.

Volmer toqtoj qaldı.

— Sen bul çönynde qajdan vıldıñ? Bul çañықты rajondon vugyn çana alyp keldi ele ço.

Korcagin çılmaıır kyldy da:

— Balkim menin ajalyım esındedir dejm? Kesse partiyaçı alynçan Oçol ajttı.

— A, Korcagina, idiş-ajaç çıuçıanvı? Demek oçol senin ajalyvı? Ха, anı men bilgen emesmin! — der, Volmer kicine ojonup turdu da çolu menen mandajın şaq ettirip, — mına saçta kimdi çıberemiz — Arsenjev Levdi. Mından çaqş çoldçıstun keregi çoç. Kevetener daçı ıajıq kelışet. Dal vıjıkten sylej turçan transformator volosuçar da qalashınar. Bilesiñvi men bir ubaq-tarda mantjor volçonmun, oçondon ulam transformator degen salıştıruu söz mende qalıptır. Lev saçta radio

daçı qojur, al radio çönynde çatqan professor. Bilesiñvi, keede men anıqında nauşnikti salıp radio usqur tynky saat on ekige cejin oturup qalam. Ajalyım kynem sanar: sen tynkysın qajda vıtrıp tentirep çyresın qarıçan şajtan? — decy boldı.

Korcagin kylımsyrep:

— Arsenjev kim degen eme? — der suradı.

Volmer basqandan carcaçandaj oturdu da ajta vaştadı:

— Arsenjev vizde natarius, menin valerinalıçım qandaj volso, anın natariustuqu daçı oçondoı. Lev çaqında ele coç qızmatçı volo turçan. Revoljutsija işinde on ekinci çıldan veri, Oktjaberden veri partijada. Grazdan soçıuşında armija masştavında volup, ekinci attuu armijanın revtriunalı volçon; Kavkazda çyurp, aqtardı mojsočon. Tsaritsin, tuştık, braaqçı Kyn Cıçıştı volup, respublikanın vaşqı sudunun qızmatın atqarçan. Açıunu da, tattıunu da kergen. Qurçoç usıç (turberkuljoz) quuratqandıçtan, cıçıştan mında keliptir. Bul Kavkazda gubernalıq suddun tıraçıaş, krajlıq suddun tıraçıaşının orun basarı volup iştegen. Aqıñ өркөден ajırlıçan. Emi coç qorqunuc anı mında quip keliptir. Mına vizdin ebegejsiz natariusuvuz kim ekendigi uçundaj. Qızmatı ınc, oçonduçtan es alyp turat: Bul çerde aqıında jacekanı verdik, rajkomdun sostavına kirgizdik, sajası mektepti daçı verdik, anın ystıne kontrol komissija, vardıq cır cataqqa өзgerıvögen komissija. Mından völek, al çaqtan mergenci, radionu ölgöce syjet, çarım өркөce çoç volso da vıroç anın ooru ekendigine işenuy qıjın. Balkim al eise daçı rajkom menen suddun ortosunda çyçyurp çyurp eler dejm.

Pavel qatqalaçıduu suroo menen sözün yzur:

— Emne ycın siler aça ancalıq çyktödyner? Al aul çerde murunqusunan көр iştejt turvajıvı.

Volmer Korcaginge közünyn qıjıçı menen qaradı da:

— Saçta kruzoktu çana daçı virdemeni versek, emne

усун даъ тьнса суктейсунер? „деп вьтй кеде қалқанда Лев даъ ајтар. Ал озу: „Беъ сьл волнitsада сьргөндөн, бир сьл қьзуу қьзматта сьргөнөм артьқ“ дејт. Sotsializmdі қурқанда ајана адамдь сақтај ала турқан көрү-нөвүз.

— Бул туура. Беъ сьл волнitsада сьтқандан көрө бир сьл іштеөгө мен даъ қол көтөрөм, бирөк биз кеде кьцтү сөк қьлууа вьт сөк күнөөлүу марттьқ қьлаьвз. Бул сөнүндө бир қансалық ваатьрлық емес көвүрөк стixия-лық сьоркьрсиздик қьлқандьрть мен еми ајана туьсүндөм. Өзүмдүн ден солуақума қатuu қьјанатсьлық қьлууа ақьм сьоқтуајун еми ајана туьсүндөм. Көрсө саламаттьққа ваатьрлық қьлуунун керегі сьоқ екен. Eгер „мен тьндај спартандық қьлвасам, вьлким даъ бир несе сьль сьајат велем. Бир сөз менен ајтқанда, менін авальм усун қорқунуцтуу сьоортун негизгилеринин бири — солкулдуқ — вьлалық оорусу волуп отурат.

„Mунун ајтқаньн қарасаң, ајақьнан қаз турқьзсан дьјнөдөгүнүн вьрдьсөтпн унутуп қојор эле“ деп Volmer ојлоду да унсурадь.

Ertesi кекке сьууқ Лев, Pavelge келди. Ekөө, тьп орто-сунда ајана сььрасть. Лев, бул сьады досунан қайтқанда, тьндөн көр сьлдарь мурун сьоқотқон бир тууаьна сьолуајур қайтқандај сезимде вольду.

Ertesi ертең менен адамдар келип ујдын устынө радио-нун сььрөтьлн орноштурушту, Лев мурун вьзьнан өткөргөн қьзьк epizoddорду ајтуу менен ујдө montаж сьасар сьатат. Pavel, ань көргөн сьоқ, бирөк Тајанын ајтуу војунса, Лев сьалтыр көздуу ақ сьумал, икке, тысьылдетьр вьсқан, биринци тааньсқан Pavel қандај елестеткен војсо да ошондој.

Куугьм кирп қалқан маалда ујгө үс „mikro“ кьјды. Лев қуванқандај науьникти Pavelge вьрди. Eфирде сьулда-сқан тавьз өкүм сьууыде. Portтоају „morzjanki“ сььтсьқ-тан вьтер сььрөрајат, қайдадыр (Deңизге сьақьн сьерде екен-дигі көрүнүр — турат) пароходдун „Iskurovik“ тері сьарпы-

дајт. Ушл өңдүү сьулдасқан, тавьз араьнан вариометраньн катуькась тоқтоолуқ менен салмақтуу сььлөгөн унды қармадь:

— Уақьузда, уақьузда, сььлөгөн Москва...

Kicinekej аппарат өзүнүн антеннасьна ааламдаыь алтьмьз стantsияньн сөзүн қармадь. Қурцтан сьасалқан мембрандан Paveldin қулааьна, алда қасан қол узгөн қайнақан өмүрдүн моsqool демі келди.

Paveldin сьайнар сьанқан көзүн көрүп, сьарсақан Arsenjev кьлүр сьиверди.

Сон ујдөгүлөк уқтар сьаьсуусу. Таја уқтар сьатқанда бирдеме сььвьрадај волуп қулааьньн қуцурун алдь. Таја сьарсар, сььлөтьр ујүнө кек қайтат. Pavel ань сейрек көрөт. Ал қансалық қьзматқа терендеп киріше вьстақан сьайн, кецинде воь увақты ошонсолуқ сейрек воло вьстадь, Paveldin есине Arsenjevdin ајтқан сөздөру тышет.

„Eгер вољевиктин ајаль војсо, партиалық сьақьнан сьолдоь алар бирин бири сейрек көрүшөт. Мьнда еки сьақь сьери вьт: бирин бири сьадатрајат сьана бири менен бири сььлөдөсьр угу-сьууа увақьттарь сьетрејт!“

Al эмне деп қарьш војсун. Ушуну кьтуыде кекерк вој-сқан. Таја тьнкь өмүрүн аьтунь менен Pavelge вьрген кьндөру даъ војсқан. Анда бири биринин ујаңдысь, бири биринин вьсөтськө көр војсқан. Бирөк анда аньн тентьсу сьана ајаль эле, еми аньн тарвьјалааьн сьана партиалық сьақьнан сьолдошу волуп отурат.

Таја қансалық өскөн сьайн ошонсолуқ аьт увақьтн аз вьерегин Pavel тыьүнгөн сьана ошондој волюу кекерк деп қавьл даъ алқан.

Pavel күзөктү алдь.

Қайтадан ујүндө даъ сьуу воло вьстадь.

Paveldin сьаьтар менен өткөргөн увақьть қайратьньн сььндөнттьгьуусу вольду.

Қалқан увақьттарьнда, тьмақ ицирүү усун, енеси науь-никти қулааьнан араң алат.

- Soqurluqtun saldarňnan oquudan qalňan Pavel, radio arqylyu oquj turňan boldu. Uşundaj seksiz talrňnuu menen çanňan denesinin ooruňan azavňn, ömyrdun ыгаjыmsыз kyjynucyn unuta turňan boldu.

Radiodon Magnitogorskijde „kim“ tuusunun astýnda, Korcaginderdin ordun basňan ças tuuňandaryňn çenişin uqqanda, Pavel özyn özy eň waqtylyumun dedi.

Qaarduu voroon, qaarduu suuq, yjyguşken qarňzqýrdaj bolup, Uraldýn ыqaaar suuqy kezýne elestedí. Şamal zuuldar soqot, komsomoldun ekinci çetkincekterinen ösur сыqqan otrjad fonar örtynyn icine kirip, wytyn dyj-nede birinci bolňon ewegejsiz kombinattý qardan çana suuqtan saqtoo ucyn, krişasýn ajnekter çatyşat. Kijev komsomoldorunun birinci çetkincekteri voroon—сарқында toqojdoşu quruluşta iştegendikteri azыr kicinekej көrynет. Öлке östy, çana kişiler da östy.

Dneprde bolso, suu temir tosquctu wuzup maşinalardy, adamdardy qaptar çenedy. Komsomoldor qajtadan at dojur, eki tyn eki kyn ujqu көwөj tьnym alvaj, temir wuzqan tilsiz suunu qajra temir tosmonun icine quup kirişti. Bul ewegejsiz uluu kyreştyn aldýnqь qatarýnda komsomoldordun çanь çetkincekteri boldu.

Baatýrlardyň atыňn arasýnan Pavel соň quwanыс менен Ignat Pankratovdun atыň daşы uqtu.

Alar bir nece kynu Moskvada bir mekemenin arxiv sal-
çan kladovojuında turuştu, al mekemenin nacalnigi, Kor-
cagindi atajyn klinikaşa ornoşturuuşqa çardam qýldь.

Кыс quwat toluq ças saqta ar nersege сыdamqajыşыň, qaj-
rattuuluqtun көрсөтүү оңој çana çenil ekenin çana кыс
quwattы оору azajтыр туş-tuştan qыşыр kelgende turuştuq
beryy qыjып ekenin Pavel emi bildi.

— Pavel, beri çyrerde enemden qat' alçanymdь bile-
sinai? Atamdь kooperativ qызmatыnan woşotuptur, al azыr
bir quruluşta сыqaccь bolup iştejt eken.

Korcagin arxiv kladovojuında turup kyn көрген uwaqtan
berí bir çarыm сыл ötty. On segiz aјdan beri aјтыр wutyrgыs
azар tartты.

Kezýnyn көryysyn qalybьna keltiryu mymkyn emes
ekenin klinikadaşы professor Awerbax tuuradan tuura
acьq ajttь. Kelecegi belgisiz, оорудан оқолоқондон kijin,
xirurgdor cecekejin operatsija qылыр көrmөк.

Sezgenyy işterin xirurgija işi arqыlyu сыqotuuşqa sunuş
qýldь.

braazылыşыň suraştы, vractar emi emneni maaqul tapqan
bolso, emne qыlsa özdery bilsin деп Pavel ruqsat berdi.

Operatsija çasaj turqan stolqo çatqылыр, lantset menen
mojnundaşы bezdi şылыşanda, ölym özynyn qararqan
qanatың uc iret çajыр keldi. Biroq Korcagindegі ömyr
özyn bek qarmady. Qorquňuctuu minuta, etkөnden kijin
өiğen adamdaj quwағыр, qaruuсу çоq, biroq qadimkisin-
dej, toqtooluq menen erkelete syjlegen Paveldi Taja көrdy.

— Coculava qız, meni kum-şam qıluu ele oñoj emes, men daş çaşajmın, oqumuştuu eskulartardın arifmetikalıq esevine qaravastan daş çaşajmın. Alardın menin den soolusum çonynde ajtqan tuura, biroq çyz protsent çumuşqa çaraqşız der dokument çazır çoñ qatalıq qılyşat. Mında viz daş kere çatabız.

Pavel, çañ turmuştı quruucularдын qatarına qajtuu çoluna cındar kirişir vaşyın qatuu qojdu.

Qız vyttı. Çarqırap çaz kelip terezeni açtı, qan sely az qalqan Pavel kijinki operatsiadan tyzeldı da, lazaretke mından ar çata alvaştıyın bildi. Azartuu oorularдын arasına bir nece aj çatuu, adamdardın qıñyştatqan ontoosun, aqırtı minutada ajtqan kereezin usuu çeke kert vaşındaçy oorunun azavınan qıyn bolot eken.

Daş çañ operatsiya çasoo çonyndoy sunuşqa.

— Boldu. Maşta operatsiya qıluu çetişet. Ilim usyn qanmdın bir velyun verdim, qalqan men usyn vaşqa birdemege kerek.

Oşol ele kyny Pavel Tsekaşta qat çazır, Moskvada qıvusı işter çyrgen çerde qaluuşta çardam veruyny suradı da, mından sandıraqtoo rajdasızdyşın ajttı. Partijadan birinci şana çolu çardam suradı. Anın qatyn çovuna Mossovet yj verdi. Mından ar lazaretke kelvөө tilegi menen Pavel daş ketti.

Тър-тыс Kropotkin keçesynde, çonokoj şana bir vөлme qozduqtun vaşır turqan coqusundaj keryndı. Kөр ucurlar Pavel tyndesy uşusunan oştonşondo lazaret aida qajda art çaqta qalqandyşına işenvej turqan.

Taja çilen partiya qatarına ötty. Çeke vaşındaçy turmuştun tragedijasına qaravastan işte turuqtuu boldu, erkindylerden qalyşradı. Bül көр syñovogon qızmatçын, kollektiv öz işnicteri menen belgiler: favkomdun çilendigine çajlaştı. Bolşevikke ajlanır vara çatqan qıvusunun maqtançы, Paveldin oor avalyн çenildetti.

Komandirovkaşta kelgen Bazanova Paveldin konylyn

suradı. Kөрke syñovuşty. Çaqın arada vojšalardın qataryna qoşula turqandyşın, Pavel aşta qızuuluq menen ajtır verdi.

Bazanova, Paveldin saamaş cendegi kumuştoj çarqırapan aq taşın көrdı da, aqын şana:

— Başından көptü ötkergonyndı көрү turam. Biroq oşondoş da volso өсрөş turqan dalalatındы, çoşotqon emessiñ. Mından artyq emne kerek. Beş çылы dajardanşın işiñdi vaştooşto vet alqanşın eñ çaqşы. Biroq siz qantip iştej alar ekensiz?

Pavel көnyly тыңtaj toqtooluq menen kyldı.

— Erten maşta kartondon kesip çasaşan transporat alyp kelet. Ansız men çaza alvaşmın. Bir çolu bir çolqo qoşulup ketet. Men көркө aşta izdedim, aqır tartım — kartondun arasında kesilgen асыş var, al tyz сызqtuu асыş menin qarındaşым cetke ketyuge mymkyndyk vervejt. Çazyşandy көрөş turup çazuu qıyn, biroq mymkyн emes. Men vaşta avdan işendim. Kөрke çejin ec nerse çыradı, biroq men emi aqын çaza vaştadım ar bir aşıptı qınartar çazsam degele çaqşыnaqaj volup qaldı.

Pavel iştej vaştadı.

Al kotovdun vaşır dvizijaş çonynde povest çazuuşta oşlodı.

Atı, özynөн özy ele сыта keldi.

„Boroondon tuulaşandar“.

Uşul kynden tartır anın vardıq ömyry kiter сыjaruuşta sarр volo vaştadı. Aqындық menen çol arınan çol çazyыр, çazqanş bir vet volup tuula vaştadı. Başqanş unutup, var ынтаşın salыр сыjarmanş eiestep iştooge kirişti. Umtulva çarqırap este qalqan kartinalardı qıñşтыruuda сыjarmanşın maşaqatın tartı. Çazşan çoldoru supsaq, çigerdyulykton, ottuuluqtan uquqsuz volup сыты. Çazyşandyın vardыşы bir söz unutulşaj esinde qaluu kerek. Oştononunun çivin çoşotuu işke väget boldı.

Enesi uulunun iştengenine qorqunuc menen qaradı.

Iştin protsesinde bardıq sözdöryn, qala berse glavaların icinen oozun kyvyretyp oquuşa tuura keldi. Enesi munu qarap oturup, uulum çindi volıjonbu dep esi cıqtı. Al çazır çatqanda çanına varuudan volo alvaj, çerge tyşken varaq qaşazdı alır çotıoru qojur çatır: Sen vaşqa bir-deme işteseñci Pavluşa. Ucu-qırır çoq çaza veruuny qajdan kördyd ele... — dedi.

Pavel kempirdin bul coculaşanına alı çanı qalvaj kyldy da, azır aqılınan tanvaşandıçy çonynde enesin iştendirdi.

Ojlonon kitevinin uc glavasy vyttı. Bul çazqandarına vaş alıu ucyn, Odessadaşy eski Kotovcularğa çıverdı, tezinen kitevin çaqşy degen qat aıdı, biroq qol çazmanı çajra tartqan çolunda rocta çotıotur çotıon. Alıt ajıq emgek aldy. Bul Pavel ucyn coç çotıotuı völdı. Kesır-mesyn alır qalvaj çalışızdan çalışız qol çazmasıñ çıvergenine aıavaj ökyndı. Bul emgegin çotıotqonduqu çonynde Ledenevke ajttı.

— Emne ucyn ceversızdıq mamile qıldıñ? Qajırtıva emi, qajırtıuunın keregi daşy çoq. Qajtadan çanı vaşta.

— Biroq, İnnkontıj Pavlovıç! Alıt ajıq emgegim uırdalıp oturat. Al ar kyny qatuu iştelgen segız saattıq emgek. Mına kördünyzvy, qaralış tıjgen mitelerdin qajda ekenin!

Ledenev, anın qanı qızıçandıçyın tıncıtuuşa areket qıldı.

Bardıçyın qajta vaşınan vaştootıo tuura keldi. Ledenev qaşaz taar verdı. Çazqandarın maşınada vaştıruuşa çardam verdı. Bir çarım ajdan kijnin birinci glavasy qajtadan çaraldı.

Alar menen birge kvartırleş volup, Aleksejev degendın yj vylösy turdı. Ulu uulu Aleksandr şaarıdıq bir rajkom

komsomoldun sekretarı volup iştıjt, anın favzavuctu vytyrgen on segız çaqtaşy Galja degen qarındaşy var. Galja şajır qız. „Sekretar“ qatarında çardam veruuge maaqul volor beken dep surap köruuge Pavel enesine tarşırđı. Galja ete könyldıylyk menen maaqul völdı. Al kylymsıyter amandaşa keldi, Paveldin povest çazarıñ bilip:

— Men sizge çan dilim menen çardam qılam, çoldoş Korcagin. Bul iş, yjdın tazalıqtarı çonynde atamdın çazdırtqan tserkuljarıñnan da könylsız emesqo.

Uşul kynden tartır adavijat işi eki ese tezdik menen ilgeri qaraj çonödy. Bir aj icinde uşuncalıq iştelgendigine Pavel özy daşy tañdandı. Galja özünyn çanduuluq tilekteştik qatışuusu menen anın işine çardam verdı. Anın qarındaşy qaşazdıñ veti menen aqılın çana çotıolojt, çetışkendikke cın könyly menen qıvanır, çazqandarın könylyne çaqşy çaqqañ çerlerin bir nece iret oquunu avdan çaqırtat. Yj icindegilerden Paveldin işine iştengen çalışız Galja, qalqandarına Paveldin işinen ecteme cıq-roocudaj köryndı, tek bir amalsızdan beker künyn etkerıp çatqan şıjaqtıu ele.

Komandirovkağa ketken Ledenev qajttı, birinci glavasyñ oqup vytyr, ajttı:

— Uzarta ver, qırvum. Çeñiş viz tarapta. Senin daşy coñ-coç qıvanıçtarıñ volot, çoldoş Pavel. Qatarğa qajra qoşulsam degen meqsatıñ çaqında orundalarına cın işteneñ. Tileğindı yzvo, valam.

Qarğa toluq qanaçattarıñ ketti: al, Paveldi toluq kycy menen kez keltirdi.

Galja kelip, qarındaşy şırtıdıp, unutulqus etken kyndördün oqujalatı qaqaz vetine ulam köşöjör, eşyr çattı. Bardıq oju estöge verilir, Pavel ojlonon ubaq-tarda, anın közyñyn aılanışın, qavaq-qaşın çajtımyñ Galja qarap turup, anın közyñyn qareginde kenedej tamğa çotıuqunah körbögen soqır dep tyk iştınyucy emes ele.

Işti aytkönden kijin, kecke çazajanyň Galja oquj başta-
şanda qavaşyň sýtýr alyp, var könyly menen uşur
oturuşu.

— Emne usyn qavaşyňyzdy tyjduyz çoldoş Korcagin?
Çağşy ele çazyşjan!

— Çoq Galja, çaman.

İndajaysyz çazyşjan betten kijin, özy çaza baştoocu.
Icke aşyň var transparent keede durus çazuuşta mym-
kundyk berbegendikten ыттыр çiverdi. Közyn alqan
turmuşqa acuuşu kelip, qolundaşy qarındaşyň şyndyşy,
eerdin kese tiştegende, molyröp qan daşy sýja tyşty.

Iştin ajaşynda, murunqudan başqacaşaaq ygywögen
eriktin qarqaşasşan tyjuu salıñqan sezim çuluna baş-
tady. Qaralyş, adam balasşyň cibalyşqan sezimi, ысқ
çarookerlik qyşu, çaşooşo uquqtuuluq ar kim usyn bolso,
biroq al usyn tyjuu salıñqan. Eger al, uşulardın birine
berilip kete turşan bolso, iş natyçada tragedija menen
aytmek ele.

Fabrikadan kec kelgen Taja, Marija Jakovlevna menen
bir az sözdy aqşyň syjleşyp alyp, uşuqta kirdi.

Aqşyş glavash çazyşy ытты. Galja bir nese kuny
povestini Korcaginge oqup verdi.

Qol çazma erten Leningrad oşkomünun kылтprovuna
çiverilet. Eger andaşyлар kiterke „turmuşqa putjovka“
berse, any baştaşta beret—anan...

Çyrek alyp usur tyrsyldöp qaqşy. Anda... çyldap erikrej
тыттыр iştegen emgekten tabyşqan çаны турмуştun baş-
талышы.

Kiteptin taşyşy Paveldin taşyşyň daşy cecmek. Eger
kiter talqalana turşan bolso, anda anyň ömyryne da kuy-
gym kirip qarandalyş tyşmek. Eger çazajanyň araşynda,
mıñdan any ondoşo mymkyn volo—turşan çerleri
bolso, anda aqş qarata Pavel toqtoosuz çаны cavuıldı
çasamaq.

Enesi orolşon oor qaqşyş roctoşo alyp vardy. Dşqat

bolup kytyu kyndery keldi. Korcagin öz ömyrynde ec
qacan mıñdaj azartuu çadamqajsşydyş menen bul kyn-
dördögydeş qat kytyp körgen emes. Pavel erteli kec
aqşyş rocta kyttet. Leningrad uncuşrajt.

Baştaşqanany uncuşraşandyşy qorqunuc volo baş-
tady. Kynden kyngö aldan sezgen qorqunuc kycedy,
kiteptin çaravaj çalyşy sөzşyş ölymy ekenin Korcagin
daşy mojnuna aldy. Anda mıñdan any çaşar daşy
keregi çoq: Çaşooşo ecteme da çoq.

Uşundaj minutalardın icinde, vajaşy denizdegi şaar
cetindegi park icinde oturup oşlonşondoru esine tyşyp,
bir surşo:

— Temir qurcoonu vuzup çyşuu usyn, quruluşqa qajta
qajtuu usyn, öz ömyryndy rajdaluu çyşuu usyn, sen var-
dışy iştediñi? — der ecen qajtalap aldyña kele verdi.

— Оова, vardыşыñ iştegendeş boldum! — der çoor
verdi.

Bir nese kyndөр ötyр, kytyygө dşqat çalyşaj çalyşan
ucurda, enesi Pavelden veter toşqundanşy, yjşө kirip kele
çatşy:

— Leningraddan rocto!!! — der çyşyşyş.

Bul oşkomdon kelgen telegramma ele. Bıñkaşy çazy-
şqan bir nese kelki sөz: Povestiñiz etө çaqşyşyş. Baş-
tuuşta kirişti. Çeñişiniz menen quttuqtaşyş“.

Paveldin çyregy alyp uçtu. Мына, çыдыşqа çыққан
aşy oş! Temir qurcoo vuzuldu, al çаны qural menen—
quruluşqa turmuşqa qajttı.

ТЫЗӨТҮҮ

Белл	Çолу		Басылғань	Дурусу
	Үст.	Аст.		
26	3	—	Сыртъ	Сыртъ
28	—	2	çиндик	çиндик
29	24	—	яҗыктеги	яҗыктеги
36	—	17	Boarka	Boarka
51	—	11	сууға	сууға
74	—	16	çоо иҗиш	çоолуғи
89	—	13	mat istъn	matralstъn
93	—	3	еҗе	еҗе
96	—	4	çеegi	çеegi
97	—	5	çен n	çен n
100	—	2	во лу	во лу
117	15	—	araptъn	taraptъn
120	—	16	ва andъn	vajandъn
122	—	15	potjaktъq	pojaktъq
132	2	—	qan	qaraqan
.	3	—	qaraqasъ	vasъ
.	—	7	Rkige	Rikke
146	3	—	caqmaqъ	carmaqъ
159	15	—	qъ an	qъiqan
162	—	5	Talaj	Talja
171	3	—	arulup	arulup
177	18	—	çyregyne	çyregyme
180	14	—	qarъnъma	qarъnъma
190	5	—	qattal	qataal
208	—	22	Qajqъrsa	Qajqъrse
210	1	—	çazъnъp	çazъnъp
226	3	—	ketken	çetken
235	—	2	во up	volup

Тезгеге 40-с. берилди. Басууча 35/ХІ 1340-с. гол қойулди. Қазань формасы 54/70 % . Бір насма танақта 4220 тамас, Бердъ чъ 7,76 насма танақт. Қырағьларъ № В — 691. Қырағьларъ № ІУ, Наридъ № 1247 Тиражъ 179)

Qazan, Mıstevskij 9, Tıtpoligraf, 1940-ç

Zakaz № 0247

Janet S. S.